

Nr 1(38) 2009

**BEZPIECZNY
BANK**

BFG

BANKOWY FUNDUSZ GWARANCYJNY

BEZPIECZNY BANK jest czasopismem wydawanym przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny od 1997 roku.

Misją czasopisma jest wspomaganie rozwoju badań i propagowanie wiedzy z zakresu gwarancji depozytów, bezpieczeństwa finansowego banków oraz stabilności systemu finansowego.

KOMITET REDAKCYJNY:

Dr Robert Jagiełło – Redaktor Naczelny

Arkadiusz Huzarek

Krzysztof Pietraszkiewicz

Dr Jan Koleśnik – Sekretarz Redakcji

Robert Stasiak – Sekretarz Redakcji

RADA PROGRAMOWO-NAUKOWA:

Prof. dr hab. Małgorzata Zaleska – Przewodnicząca

Prof. dr hab. Andrzej Gospodarowicz

Prof. dr hab. Alfred Janc

Prof. dr hab. Jerzy Nowakowski

Prof. dr hab. Stanisław Owski

Prof. dr hab. Jan Szambelańczyk

Artykuły publikowane w Bezpiecznym Banku są recenzowane.

RECENZENCI:

Prof. dr hab. Jerzy Nowakowski

Prof. dr hab. Alfred Janc

Prof. dr hab. Andrzej Gospodarowicz

Publikowane artykuły przedstawiają opinie i poglądy autorów, i nie wyrażają oficjalnego stanowiska Bankowego Funduszu Gwarancyjnego.

REDAKCJA:

Krystyna Kawerska

WYDAWCA:

Bankowy Fundusz Gwarancyjny

ul. Ks. Ignacego Jana Skorupki 4

00-546 Warszawa

SEKRETARIAT REDAKCJI:

Robert Stasiak

Telefon: 0-prefiks-22-58-30-574

e-mail: Robert.Stasiak@bfg.pl

Opracowanie komputerowe, druk i oprawa:
Dom Wydawniczy ELIPSA
ul. Inflancka 15/198, 00-189 Warszawa
tel./fax 0-22 635 03 01, 0-22 635 17 85
e-mail: elipsa@elipsa.pl, www.elipsa.pl

W numerze

Z działalności Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

1. Sprawozdanie z działalności Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w 2008 roku (skrót) 5
2. Upadłość banku inwestycyjnego na przykładzie Lehman Brothers 55
3. Konferencja pt. *Banki spółdzielcze – wyzwania wobec nowych regulacji* – omówienie wystąpień przedstawicieli instytucji tworzących sieć bezpieczeństwa finansowego w Polsce 64

Problemy i poglądy

1. Andrzej Jurowski, Piotr Zegadło – *Geneza i dotychczasowy przebieg globalnego kryzysu finansowego* 75
2. Kinga Jamrozik-Kierc, Piotr Zegadło – *Analiza źródeł finansowania banków działających w Polsce w kontekście niepokojów na rynkach finansowych* 111
3. Marcin Gospodarowicz – *Lokalne instytucje finansowe a sytuacja ekonomiczno-społeczna gospodarstw rolnych* 144
4. Emil Ślązak – *Wpływ wprowadzenia euro w Polsce na funkcjonowanie Bankowego Funduszu Gwarancyjnego* 160
5. Agata Dunaszewska – *Podstawowe zasady gwarantowania depozytów w systemie słowackim*. 170

Z działalności BFG

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI BANKOWEGO FUNDUSZU GWARANCYJNEGO W 2008 ROKU (SKRÓT)

I. PODSTAWA PRAWNA, ZADANIA I WŁADZE

1. Podstawa prawna

Bankowy Fundusz Gwarancyjny działa na podstawie ustawy z dnia 14 grudnia 1994 r. o BFG (Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 474, z późn. zm.). Przyjęte w niej rozwiązania odpowiadają wymogom Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 94/19/WE z dnia 30 maja 1994 r. w sprawie systemów gwarantowania depozytów.

Ustawa określa zasady tworzenia i funkcjonowania obowiązkowego systemu gwarantowania depozytów, rodzaje działań, które mogą być podejmowane w celu udzielenia bankom pomocy w sytuacji powstania niebezpieczeństwa niewypłacalności, a także zasady gromadzenia i wykorzystywania informacji o podmiotach objętych systemem gwarantowania.

Nadzór nad Bankowym Funduszem Gwarancyjnym sprawuje Minister Finansów.

2. Zadania

Bankowy Fundusz Gwarancyjny wraz z Ministerstwem Finansów, Komisją Nadzoru Finansowego i Narodowym Bankiem Polskim tworzy sieć bezpieczeństwa finansowego kraju. W ramach sieci bezpieczeństwa Fundusz wykonuje zadania przypisane mu ustawowo. W zakresie funkcjonowania obowiązkowego systemu gwarantowania depozytów do zadań tych należy:

- ❖ określanie na dany rok, zgodnie z art. 25 ustawy o BFG, wysokości środków wyodrębnionych przez podmioty objęte systemem gwarantowania, w związku z obowiązkiem tworzenia funduszu ochrony środków gwarantowanych,
- ❖ wykonywanie obowiązków wynikających z gwarantowania środków pieniężnych na zasadach określonych w ustawie o BFG,
- ❖ gromadzenie i analizowanie informacji o podmiotach objętych systemem gwarantowania.

Do ustawowych zadań Funduszu w zakresie udzielania pomocy podmiotom objętym systemem gwarantowania należy:

- ❖ udzielanie zwrotnej pomocy finansowej, zgodnie z zasadami określonymi w art. 19 i art. 20 ustawy o BFG, w przypadku powstania niebezpieczeństwa niewypłacalności bądź na nabycie akcji lub udziałów banków,
- ❖ nabywanie wierzytelności banków, w których powstało niebezpieczeństwo niewypłacalności,
- ❖ kontrola nad prawidłowością wykorzystania udzielonej pomocy,
- ❖ określanie wysokości obowiązkowych opłat rocznych, o których mowa w art. 13 ust. 1 i art. 14 ustawy o BFG, wnoszonych przez podmioty objęte systemem gwarantowania na rzecz Funduszu.

Ponadto, w świetle ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (Dz. U. Nr 119, poz. 1252, z późn. zm.), Fundusz może udzielać bankom spółdzielczym, w których nie występuje niebezpieczeństwo niewypłacalności, zwrotnej pomocy finansowej ze środków funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych (frbs).

Fundusz realizuje zadania według uchwalonego na dany rok Planu działalności i Planu finansowego Bankowego Funduszu Gwarancyjnego.

3. Władze

Ustawowymi organami Bankowego Funduszu Gwarancyjnego są Rada (11-osobowa) i Zarząd (5-osobowy).

Skład Rady IV kadencji w 2008 r. przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Skład Rady Funduszu IV kadencji

Imię i nazwisko*	Funkcja
1. Robert Jagiełło	Przewodniczący
2. Agnieszka Alińska	Członek
3. Wioletta Barwicka	Członek
4. Janusz Czarzasty	Członek
5. Alina Gużyńska	Członek
6. Alfred Janc	Członek
7. Andrzej Parafianowicz	Członek
8. Krzysztof Pietraszkiewicz	Członek
9. Piotr Piłat	Członek
10. Bogdan Romaniuk	Członek
11. Jan Szambelańczyk	Członek

* W 2008 r. członkami Rady BFG byli również: Jacek Dominik (do 16 września 2008 r.), Katarzyna Zajdel-Kurowska (do 30 maja 2008 r.) i Sławomir W. Zawadzki (do 30 października 2008 r.).

W okresie sprawozdawczym Zarząd Funduszu V kadencji pracował w składzie¹:

- ❖ Prezes Zarządu – Małgorzata Zaleska,
- ❖ p.o. Członka Zarządu – Jan Kolesnik²,
- ❖ Członek Zarządu – Krystyna Majerczyk-Żabówka,
- ❖ Członek Zarządu – Adrian Markiewicz,
- ❖ Członek Zarządu – Marek Pyła.

II. DZIAŁALNOŚĆ GWARANCYJNA

1. Finansowanie działalności gwarancyjnej

Podstawowym źródłem finansowania działalności gwarancyjnej są środki gromadzone przez banki w postaci funduszy ochrony środków gwarantowanych (fośg). Obowiązek tworzenia tych funduszy mają wszystkie banki będące uczestnikami polskiego systemu gwarantowania depozytów. Wysokość funduszy jest określana jako iloczyn sumy zgromadzonych w banku środków pieniężnych, stanowiących

¹ Zastępca Prezesa Joanna Wielgórska-Leszczyńska 6 maja 2008 r. została odwołana z pełnionej funkcji przez Radę BFG.

² Od 26 listopada 2008 r.

podstawę obliczania kwoty rezerwy obowiązkowej, i stawki procentowej, ustalonej corocznie przez Radę BFG. Maksymalny poziom stawki procentowej w 2008 r. wyniósł 0,4%³. Rada BFG, uwzględniając potencjalne zagrożenia w sektorze bankowym, w uchwale nr 20/2007 z 23 listopada 2007 r. określiła poziom stawki procentowej tworzenia fośg na 2008 r. w wysokości 0,26% dla sumy środków pieniężnych zgromadzonych w banku na wszystkich rachunkach, stanowiącej podstawę obliczania kwoty rezerwy obowiązkowej. W 2008 r. utworzone przez wszystkie banki i utrzymywane w ich aktywach fundusze ochrony środków gwarantowanych (po aktualizacji 1 lipca 2008 r.) wyniosły 1 416 682,7 tys. zł. Fundusze te nie były wykorzystywane w 2008 r., bowiem nie doszło do upadłości żadnego banku.

Sposób tworzenia przez banki funduszy ochrony środków gwarantowanych nie wpływa na ich obciążenia finansowe. Ogranicza jedynie swobodę dysponowania niewielką – w stosunku do sumy bilansowej – częścią środków finansowych (na koniec grudnia 2008 r. było to 0,23% sumy bilansowej netto sektora bankowego). Środki stanowiące pokrycie funduszy są utrzymywane w formie skarbowych papierów wartościowych, bonów pieniężnych NBP, obligacji emitowanych przez NBP lub jednostek uczestnictwa funduszy rynku pieniężnego, co przynosi bankom dochody odsetkowe. Dopiero w przypadku ogłoszenia przez sąd upadłości banku uczestnicy systemu przekazują do BFG odpowiednie kwoty na wypłaty środków gwarantowanych. Źródłem wypłat środków gwarantowanych są także kwoty uzyskane przez Fundusz z mas upadłości banków, zgromadzone w postaci funduszu środków uzyskanych z mas upadłości.

2. Zobowiązania z tytułu środków gwarantowanych

Według stanu na 31 grudnia 2008 r. ogólna kwota zobowiązań Funduszu z tytułu niepodjętych środków gwarantowanych wynosiła 67,3 tys. zł. Na kwotę tę składały się wierzytelności 43 deponentów, w przypadku których przedawnienie roszczenia nie nastąpiło 11 lutego 2005 r. z uwagi na przerwanie biegu przedawnienia.

W 2008 r. po odbiór środków gwarantowanych nie zgłosił się żaden uprawniony.

3. Dotychczasowa działalność gwarancyjna

Od początku działalności do końca 2008 r. BFG wypłacił środki gwarantowane deponentom 5 banków komercyjnych i 89 spółdzielczych.

Dokonane przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny wypłaty środków gwarantowanych wyniosły 814,4 mln zł i objęły 318,8 tys. uprawnionych deponentów.

³ Obecnie wynosi 0,3%.

Tabela 2. Upadłości banków w latach 1995–2008

Rok	Banki komercyjne	Banki spółdzielcze
1995*	2	48
1996	1	30
1997	–	6
1998	–	4
1999	1	–
2000	1	–
2001	–	1
2002–2008	–	–
Razem	5	89

* Od 17 lutego, tj. od dnia wejścia w życie ustawy o BFG.

Tabela 3. Środki przeznaczone na wypłaty gwarancyjne w latach 1995–2008

Rok	Środki przeznaczone na wypłaty gwarancyjne (w mln zł)				Stopień wykorzy- stania fośg (w %)	Liczba depo- nentów
	Ogółem	w tym:				
		z fośg	ze środków płynnych mas upadłości	z funduszu środków uzy- skanych z mas upadłości		
1995	105,0	85,9	19,1	0	38,1	89 939
1996	50,8	47,3	3,1	0,4	14,9	59 420
1997	6,4	4,7	0,6	1,1	2,3	10 418
1998	8,2	4,1	1,8	2,3	3,2	6 775
1999	4,7	0	2,0	2,7	0	1 572
2000	626,0	484,1	141,9	0	48,4	147 739
2001	12,5	0	4,5	8,0	0	2 658
2002	0,1	0	0,1	0	0	46
2003	0,1	0	0,1	0	0	27
2004	0,4	0	0,4	0	0	124
2005	0,1	0	0,1	0	0	99
2006	0,1	0	0,1	0	0	5
2007	0	0	0	0	0	0
2008	0	0	0	0	0	0
Razem	814,4	626,1	173,8	14,5	6,15	318 822

4. Środki odzyskane z mas upadłości banków

Kwoty przekazane syndykom na wypłatę środków gwarantowanych deponentom upadłych banków są przedmiotem dochodzenia ich zwrotu z mas upadłości tych banków. Zgodnie z ustawą o BFG, uzyskane kwoty są gromadzone w postaci funduszu środków uzyskanych z mas upadłości i mogą być wykorzystywane wyłącznie na finansowanie kolejnych wypłat kwot gwarantowanych. Łączna wysokość funduszu środków uzyskanych z mas upadłości wyniosła na 31 grudnia 2008 r. 52 854,4 tys. zł.

W 2008 r. Bankowy Fundusz Gwarancyjny uzyskał 3 153,0 tys. zł z tytułu wierzytelności zgłoszonych do mas upadłości banków w związku z przekazaniem syndykom w latach ubiegłych środków pieniężnych na wypłaty dla deponentów. Środki te pochodziły z podziału mas upadłości 6 banków.

W trakcie 2008 r. ukończono 5 postępowań upadłościowych banków, których Fundusz był wierzycielem. Na 31 grudnia 2008 r. kontynuowanych było 5 postępowań, w których dochodzone wierzytelności wynosiły 5 066,4 tys. zł.

5. Inne działania

W związku z ogłoszeniem 28 listopada 2008 r. ustawy z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy o BFG oraz zmianie innych ustaw (w Dz. U. Nr 209, poz. 1315), zaistniała konieczność zmiany dotychczasowej uchwały Zarządu BFG w sprawie ustalenia wzoru listy deponentów sporządzanej przez syndyka lub zarządcę masy upadłości. Stosowna uchwała (nr 137/DPG/2008) ustalająca nowy wzór listy deponentów, została podjęta przez Zarząd Funduszu w grudniu 2008 r.

W okresie sprawozdawczym Fundusz udzielał wszystkim zainteresowanym, w szczególności klientom banków, informacji dotyczących zasad funkcjonowania systemu gwarantowania depozytów oraz udziału poszczególnych podmiotów finansowych w systemie gwarantowania. Kierowane do Funduszu zapytania telefoniczne oraz korespondencja (listy, e-maile) dotyczyły spraw związanych z ewentualną upadłością banków, w tym zasad realizacji gwarancji oraz sposobu i możliwości odzyskania zdeponowanych w bankach kwot w razie ogłoszenia upadłości. We wszystkich sprawach deponenti otrzymywali szczegółowe odpowiedzi na postawione pytania. Znaczący wzrost liczby adresowanych do Funduszu zapytań telefonicznych oraz pisemnych nastąpił w październiku i listopadzie 2008 r., m.in. w związku z podjętymi pracami legislacyjnymi zmierzającymi do podniesienia limitu gwarancji depozytów do 50 tys. euro.

III. FUNDUSZ POMOCOWY

1. Cele i zasady udzielania pomocy

Podstawowym celem działalności pomocowej jest udzielanie wsparcia finansowego na przeprowadzanie działań restrukturyzacyjnych banków zagrożonych niebezpieczeństwem niewypłacalności, a pośrednio ochrona klientów przed utratą środków powierzonych tym bankom. Zgodnie z ustawą o BFG pomoc może być udzielana w formie pożyczek, gwarancji lub poręczeń, a także nabywania niezagrożonych wierzytelności banków, na warunkach korzystniejszych od ogólnie stosowanych. W dotychczasowej działalności Fundusz udzielał pomocy wyłącznie w formie pożyczek.

Fundusz pomocowy, z którego udzielane są pożyczki, tworzony jest z obowiązkowych opłat rocznych wnoszonych przez wszystkie podmioty objęte obowiązkowym systemem gwarantowania. Wysokość obowiązującej dany bank opłaty jest wyliczana jako iloczyn stawki ustalonej przez Radę Funduszu oraz podstawy, określonej w ustawie o BFG. Uchwałą z dnia 23 listopada 2007 r. Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego określiła stawki obowiązkowej opłaty rocznej, należnej od banków w 2008 r., w wysokości 0,045% dla sumy aktywów bilansowych, gwarancji i poręczeń ważonych ryzykiem, oraz 0,0225% dla sumy ważonych ryzykiem pozostałych zobowiązań pozabilansowych pomniejszych o linie kredytów przyrzeczonych.

W 2008 r. banki wpłaciły 50% opłaty obowiązkowej, a pozostałe 50% Narodowy Bank Polski, tj. po 101 651,9 tys. zł.

2. Warunki udzielania pomocy

Zgodnie z art. 20 ustawy o BFG udzielenie pomocy finansowej możliwe jest po spełnieniu określonych warunków, a w szczególności:

- ❖ przyjęciu przez Zarząd Funduszu wyników badania sprawozdania finansowego dotyczącego działalności banku ubiegającego się o pomoc, a w przypadku wniosku o udzielenie pomocy na przejęcie banku, połączenie się banków lub zakup akcji (udziałów) innego banku – wyników badania sprawozdań finansowych obu banków,
- ❖ przedstawieniu przez bank programu postępowania naprawczego pozytywnie zaopiniowanego przez Komisję Nadzoru Finansowego, a w przypadku przejęcia lub połączenia się banków, zakupu akcji (udziałów) innego banku – pozytywnej opinii KNF o celowości tych działań,
- ❖ wykazaniu, że wysokość wnioskowanej pożyczki, gwarancji lub poręczenia nie przekracza sumy środków gwarantowanych na rachunkach deponentów w tym

banku, a w przypadku wniosku o udzielenie pomocy finansowej w celu przejęcia lub połączenia z innym bankiem – nie przekracza sumy środków gwarantowanych na rachunkach deponentów w banku przejmowanym,

- ❖ udokumentowaniu, że nastąpiło wykorzystanie dotychczasowych funduszy własnych banku na pokrycie strat banku ubiegającego się o pomoc lub banku przejmowanego.

Rada Funduszu, na podstawie delegacji wynikającej z art. 7 ust. 2 pkt 6 ustawy o BFG, określiła zasady, formy, warunki i tryb udzielania pomocy finansowej podmiotom objętym obowiązkowym systemem gwarantowania środków pieniężnych oraz kryteria oceny niebezpieczeństwa niewypłacalności.

W 2008 r. pomoc finansowa w formie pożyczek mogła być udzielana na warunkach przedstawionych w tabeli 4.

Tabela 4. Warunki udzielania pomocy w 2008 r.

Warunki udzielania pomocy	Cel pomocy	
	usunięcie niebezpieczeństwa niewypłacalności	
Oprocentowanie pożyczki w skali roku	0,1–0,4 stopy redyskonta weksli określanej przez Radę Polityki Pieniężnej	
Prowizja	dla banków komercyjnych	dla banków spółdzielczych
	0,3% kwoty pożyczki, potrącana z kwoty pożyczki	0,1% kwoty pożyczki, potrącana z kwoty pożyczki
Okres korzystania z pożyczki	do 5 lat *	
Wyplata pożyczki	jednorazowo lub w transzach	
Splata odsetek	kwartalnie	
Splata kapitału	w ratach kwartalnych lub półrocznych **	

* W uzasadnionych przypadkach okres ten mógł być wydłużony do 10 lat.

** W szczególnie uzasadnionych przypadkach możliwe było zastosowanie karencji w spłacie kapitału.

W 2008 r. żaden z banków objętych systemem gwarantowania nie wystąpił z wnioskiem o udzielenie pomocy finansowej z funduszu pomocowego. Nie dokonano także wypłaty żadnej pożyczki. Jednocześnie Fundusz administrował pożyczkami udzielonymi w latach poprzednich.

Na 1 stycznia 2008 r. z pożyczek z funduszu pomocowego korzystały 4 banki, a ich łączne zadłużenie wynosiło 482 980,5 tys. zł.

Do końca analizowanego okresu 2 banki dokonały całkowitej spłaty pożyczek. Na 31 grudnia 2008 r. zadłużenie 2 pozostałych banków wyniosło 452 590,0 tys. zł.

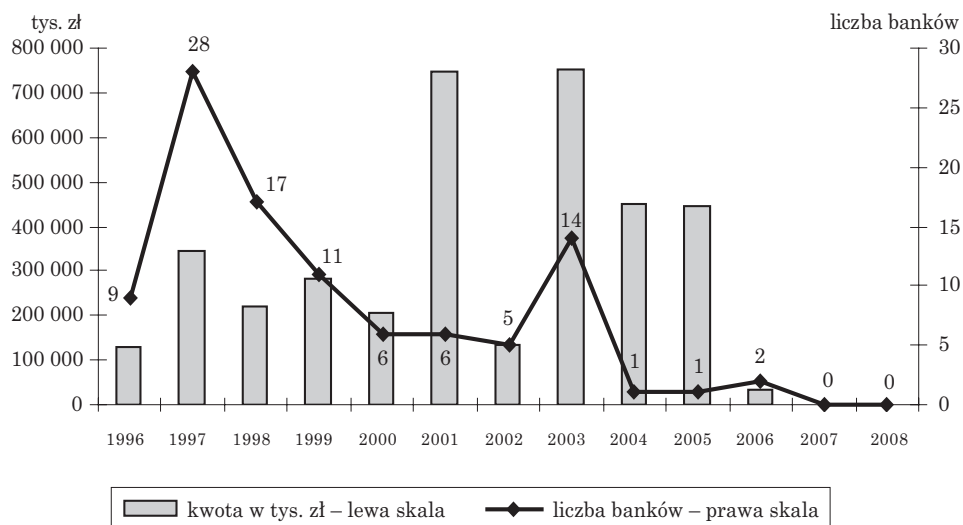
3. Dotychczasowa działalność pomocowa

Od początku działalności do końca 2008 r. BFG udzielił z funduszu pomocowego 100 pożyczek, z tego 44 bankom komercyjnym i 56 bankom spółdzielczym, na łączną kwotę 3 746 842,4 tys. zł.

Udzielona przez BFG pomoc finansowa została przeznaczona na:

- ❖ usunięcie niebezpieczeństwa niewypłacalności – 2 249 050,0 tys. zł,
- ❖ przejęcia banków zagrożonych upadłością – 1 262 792,4 tys. zł,
- ❖ zakup przez nowych akcjonariuszy akcji banków będących w stanie niebezpieczeństwa niewypłacalności – 235 000,0 tys. zł.

Wykres 1. Wyплаты pożyczek z funduszu pomocowego w latach 1996*-2008

* Udzieloną w grudniu 1995 r. pożyczkę wypłacono w styczniu 1996 r.

Tabela 5. Pomoc finansowa udzielona przez BFG w latach 1995–2008

Rodzaj banku i cel pomocy	Wyплаты pożyczek	
	kwota w tys. zł	udział w %
Komercyjne*	3 427 386,4	91,5
– usunięcie niebezpieczeństwa niewypłacalności	2 066 000,0	55,1
– przejęcia banków komercyjnych	981 906,4	26,2
– przejęcia banków spółdzielczych	144 480,0	3,9
– zakup akcji	235 000,0	6,3
Spółdzielcze	319 456,0	8,5
– usunięcie niebezpieczeństwa niewypłacalności	183 050,0	4,9
– procesy łączeniowe	136 406,0	3,6
Razem	3 746 842,4	100,0

* Łącznie z bankami zrzeszającymi banki spółdzielcze.

Udzielona przez Fundusz pomoc finansowa, poprzez zapobieżenie upadłości banków, przyniosła wymierne efekty, zarówno o charakterze finansowym, jak i pozafinansowym. Ich miarą są:

- ❖ kwota środków gwarantowanych, którą Fundusz musiałby wypłacić w przypadku upadłości tych banków (łącznie kwota depozytów gwarantowanych w bankach, którym Fundusz udzielił pomocy finansowej w latach 1996–2008, ponad 16-krotnie przewyższała kwotę udzielonej tym bankom pomocy),
- ❖ utrzymanie sieci placówek bankowych,
- ❖ uratowanie znaczącej liczby miejsc pracy,
- ❖ zachowanie dostępu do usług bankowych,
- ❖ poprawa efektywności działania banków.

IV. FUNDUSZ RESTRUKTURYZACJI BANKÓW SPÓŁDZIELCZYCH

1. Cele i zasady udzielania pomocy

Na podstawie ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, w roku sprawozdawczym Bankowy Fundusz Gwarancyjny udzielał pomocy finansowej na wsparcie procesów

łączeniowych banków spółdzielczych z utworzonego w 2001 r. funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych⁴.

Zgodnie z ustawą, BFG otrzymał środki w wysokości 123 409,7 tys. zł, z przeznaczeniem na wskazane wyżej działania banków spółdzielczych i na związane z nimi przedsięwzięcia inwestycyjne, w szczególności na ujednoczenie:

- ❖ programów i sprzętu informatycznego,
- ❖ technologii bankowej,
- ❖ procedur finansowo-księgowych,
- ❖ oferty produktów i usług bankowych,

a także na nabycie akcji banku zrzeszającego.

Pomoc finansowa z frbs na sfinansowanie powyższych działań do 13 grudnia 2008 r. mogła być udzielana wyłącznie tym bankom spółdzielczym, które dokonały połączenia z innymi bankami po 28 stycznia 1998 r. (tj. na 3 lata przed dniem wejścia w życie ww. ustawy) lub dokonały nabycia akcji banków zrzeszających przed 28 stycznia 2004 r. (tj. w ciągu 3 lat od dnia obowiązywania ustawy) oraz, w których nie występowało niebezpieczeństwo niewypłacalności i które posiadały zdolność do spłaty zaciągniętych pożyczek.

W dniu 13 grudnia 2008 r. weszła w życie znowelizowana ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych (...). Znowelizowane przepisy rozszerzyły zarówno zakres podmiotowy, jak i przedmiotowy udzielanej pomocy finansowej z frbs. Zgodnie z postanowieniami znowelizowanej ustawy, pomoc finansowa z frbs może być udzielona dla banku spółdzielczego na finansowanie:

- ❖ nabycia akcji banku zrzeszającego,
- ❖ poniesionych lub planowanych wydatków związanych z łączeniem się banków spółdzielczych, mających na celu zwiększenie bezpieczeństwa zgromadzonych środków pieniężnych lub poprawę albo ujednoczenie standardów obsługi klientów, a w szczególności na:
 - nabycie lub modyfikację programów lub sprzętu informatycznego,
 - rozwój lub ujednoczenie technologii bankowej,
 - modyfikację procedur finansowo-księgowych,
 - rozwój lub unifikację produktów i usług bankowych,
- ❖ planowanych wydatków o charakterze inwestycyjnym, związanych z wymienionymi celami.

⁴ Na fundusz ten złożyły się środki wraz z odsetkami pochodzące z następujących źródeł:

- zlikwidowanego Funduszu Rozwoju Banków Spółdzielczych, prowadzonego dotąd przez Bank Gospodarki Żywnościowej SA (6 kwietnia 2001 r. środki z tego tytułu w kwocie 4 031,8 tys. zł przekazano do BFG),
- przekazanych środków pieniężnych o wartości odpowiadającej środkom otrzymanym przez banki z tytułu umorzonych obligacji restrukturyzacyjnych serii D.

2. Warunki udzielania pomocy

W związku z wejściem w życie znowelizowanych przepisów ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych (...) Rada Funduszu podjęła uchwałę nr 24/2008 w sprawie określenia form, trybu oraz szczegółowych warunków udzielania pomocy finansowej z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych. Uchwała dostosowała formy, tryb i warunki udzielania pomocy z frbs do rozszerzonego nowelizacją ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych (...) przedmiotowego i podmiotowego zakresu udzielania pomocy. Celem dokonanych zmian było usprawnienie procesu rozpatrywania wniosków i udzielania pomocy bankom, m.in. poprzez wprowadzenie dwóch rund aplikacyjnych dla banków ubiegających się o pomoc oraz systemu oceny punktowej. W porównaniu do warunków obowiązujących poprzednio karencja w spłacie kapitału została skrócona z 2 lat do jednego roku. W przypadku pomocy udzielanej na wsparcie procesów łączeniowych i inwestycje niezwiązane z połączeniami przewidziano możliwość wypłaty pożyczki – oprócz jednorazowo – również w transzach. Ponadto wprowadzono ograniczenie kwotowe pomocy finansowej, zgodnie z którym pomoc udzielona bankowi nie może być wyższa niż 30% jego funduszy własnych, przy czym suma wszystkich wierzytelności banku wobec BFG z tytułu pomocy finansowej nie może przekraczać 5 000,0 tys. zł w momencie jej udzielenia.

Tabela 6. Warunki udzielania pomocy finansowej z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych określone w uchwale nr 15/2001 Rady Funduszu – obowiązujące w stosunku do wniosków złożonych przed 13 grudnia 2008 r.

Warunki udzielania pomocy	Cel pomocy	
	na wsparcie procesów łączeniowych	na nabycie akcji banku zrzeszającego
Oprocentowanie pożyczki w skali roku	0,1 stopy redyskonta weksli określanej przez Radę Polityki Pieniężnej	0,05 stopy redyskonta weksli określanej przez Radę Polityki Pieniężnej
Prowizja	0,1% kwoty pożyczki, potrącana z kwoty pożyczki	
Okres korzystania z pożyczki	maksymalnie 5 lat	
Karencja w spłacie kapitału	maksymalnie 2 lata	
Wypłata pożyczki	jednorazowo	
Spłata odsetek	kwartalnie	
Spłata kapitału	w ratach półrocznych	

3. Wnioski o udzielenie pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych

Złożone w 2008 r. wnioski banków spółdzielczych o udzielenie pomocy z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych dotyczyły wyłącznie pożyczek na wsparcie procesów łączeniowych i realizację związanych z nimi inwestycji.

Na przełomie lat 2007/2008 w fazie rozpatrywania znajdowało się 5 wniosków, a w roku sprawozdawczym wpłynęło kolejnych 6 wniosków o udzielenie pożyczek w kwocie 51 458,0 tys. zł na sfinansowanie kosztów łączenia oraz jeden wniosek o udzielenie pożyczki w kwocie 30,0 tys. zł na zakup akcji banku zrzeszającego. Do końca 2008 r. Zarząd Funduszu podjął uchwały o udzieleniu 10 pożyczek na kwotę 35 063,4 tys. zł, z tego:

- ❖ 9 pożyczek na wsparcie procesów łączeniowych i realizację inwestycji – na kwotę 35 033,4 tys. zł,
- ❖ jedną pożyczkę na zakup akcji banku zrzeszającego – na kwotę 30,0 tys. zł.

W roku 2008 r. wypłacono 11 pożyczek w łącznej kwocie 39 063,3 tys. zł⁵. W 2009 r. zostaną rozpatrzone 2 wnioski, które banki złożyły w 2008 r.

4. Dotychczasowa działalność w ramach frbs

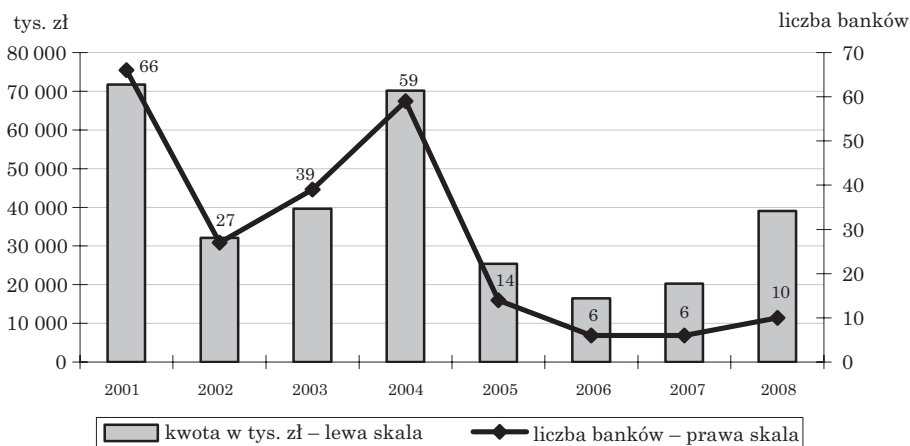
W ciągu 2008 r. banki dokonały spłaty kapitału w łącznej kwocie 27.211,0 tys. zł. Całkowicie zostało spłaconych 27 pożyczek przez 22 banki, przy czym 3 z nich nadal korzystają z pomocy.

Po uwzględnieniu dokonanych spłat oraz wypłat udzielonych pożyczek na koniec 2008 r. z pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych korzystały 44 banki (58 pożyczek), a ich łączne zadłużenie z tytułu tych pożyczek wynosiło 85 469,4 tys. zł.

W latach 2001–2008 Bankowy Fundusz Gwarancyjny udzielił 189 pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych na ogólną kwotę 314 777,9 tys. zł, z tego na wsparcie procesów łączeniowych i realizację inwestycji 308 096,4 tys. zł (tj. 97,9% całkowitej kwoty udzielonych pożyczek), a na nabycie akcji banków zrzeszających 6 681,5 tys. zł (tj. 2,1%). W okresie tym kwota udzielonych pożyczek ponad 2,5-krotnie przekroczyła wielkość funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych, ponieważ środki pochodzące ze spłat były angażowane w kolejne działania pomocowe (w żadnym z przypadków nie wystąpiły problemy ze spłatą pożyczonych środków).

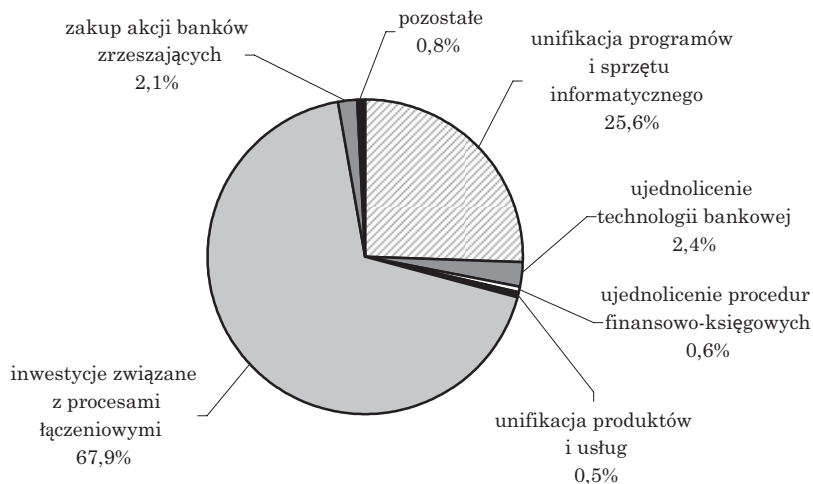
⁵ W tym 1 pożyczkę (4,000,0 tys. zł) wypłacono na podstawie uchwały podjętej w 2007 r.

Wykres 2. Wypłaty pożyczek z frbs w latach 2001–2008

Przeznaczenie pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych przedstawia wykres 3.

Wykres 3. Przeznaczenie pożyczek z frbs w latach 2001–2008 (w %)

V. KONTROLA WYKORZYSTANIA POMOCY FINANSOWEJ

1. Kontrole bezpośrednie banków

Realizując ustawowe zadania określone w art. 4 ust. 2 ustawy o BFG oraz art. 36 ust. 3 ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, Fundusz – zgodnie z harmonogramem kontroli na 2008 r. – przeprowadził kontrole bezpośrednie w 17 bankach korzystających z pomocy finansowej BFG.

Ponadto w I kwartale 2008 r. przeprowadzono jedną kontrolę doraźną banku spółdzielczego korzystającego z pomocy finansowej z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych, z uwagi na stwierdzone w procesie monitorowania pogorszenie jego sytuacji ekonomiczno-finansowej.

Tabela 7. Liczba banków objętych kontrolą w 2008 r.

Banki korzystające z pomocy	Liczba kontrolowanych banków	
	z funduszu pomocowego	z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych
Banki komercyjne	1	–
Banki spółdzielcze	1	16
Razem	2	16

2. Zakres kontroli

Zakres kontroli każdorazowo obejmował:

- ❖ w bankach korzystających z pożyczek z funduszu pomocowego ocenę:
 - zgodności wykorzystania środków pomocowych z celami ustawowymi oraz celami określonymi w umowach pożyczek,
 - realizacji programów postępowania naprawczego,
 - efektywności wykorzystania środków pomocowych,
 - sytuacji ekonomiczno-finansowej banków, w tym trendów w kształtowaniu się podstawowych wskaźników ekonomicznych,
 - realizacji zobowiązań wynikających z umów pożyczek,
- ❖ w bankach korzystających z pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych ocenę:
 - zgodności wykorzystania pomocy finansowej Funduszu z celami określonymi w ustawie o funkcjonowaniu banków spółdzielczych (...),

- wypłacalności banków,
- wypełnienia warunków umów pożyczek, w tym m.in. realizacji prognozy finansowej oraz zabezpieczenia wierzytelności Funduszu,
- przestrzegania wymogów ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych (...) w zakresie podziału nadwyżek bilansowych.

3. Wyniki kontroli

W bankach korzystających z pożyczek z funduszu pomocowego stwierdzono, że otrzymane środki były wykorzystywane i zabezpieczone zgodnie z postanowieniami zawartymi w umowach. Nie zgłoszono również zastrzeżeń do realizacji pozostałych zobowiązań wynikających z umów pożyczek zawartych z BFG.

Wyniki kontroli potwierdziły, że pomoc udzielona przez BFG spełniła swoje cele, wspomagając przejęcie banków znajdujących się w stanie niebezpieczeństwa niewypłacalności. Wsparcie finansowe Funduszu pozwoliło na realizację podstawowych celów założonych w programach postępowania naprawczego, a restrukturyzacja portfela kredytowego przejętych banków przebiegała prawidłowo. Dzięki podjętym działaniom i pomocy Bankowego Funduszu Gwarancyjnego udało się zapobiec upadłości przejętych banków i konieczności wypłat środków gwarantowanych.

W wyniku przeprowadzonych planowych kontroli banków, które korzystają z pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych, ustalono, że:

- ❖ pomoc finansowa BFG została wykorzystana zgodnie z celami określonymi w ustawie o funkcjonowaniu banków spółdzielczych (...),
- ❖ banki były wypłacalne i nie występowało zagrożenie spłaty zobowiązań wobec Funduszu,
- ❖ dokonany podział nadwyżek bilansowych był zgodny z obowiązującymi przepisami oraz warunkami umów pożyczek,
- ❖ realizacja przedłożonych prognoz finansowych przebiegała prawidłowo,
- ❖ banki zabezpieczały pożyczki zgodnie z zawartymi umowami.

Wnioski z przeprowadzonych kontroli, zidentyfikowane w ich toku uchybienia oraz sformułowane stanowisko Funduszu znalazły odzwierciedlenie w wystąpieniach pokontrolnych, które przekazano Zarządom i Radom Nadzorczym banków oraz – w odniesieniu do banków spółdzielczych – odpowiednim bankom zrzeszającym. W przypadku 3 banków o wynikach kontroli została poinformowana również Komisja Nadzoru Finansowego.

VI. WYKONYWANIE FUNKCJI KURATORA

W kwietniu 2008 r. zakończył się okres sprawowania przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny funkcji kuratora w banku, któremu w 2004 r. udzielił pomocy finansowej na usunięcie stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności. Zadania kuratora były realizowane przez pełnomocnika kuratora, powołanego przez Zarząd Funduszu.

Decyzją Komisji Nadzoru Finansowego z 17 kwietnia 2008 r. Bankowy Fundusz Gwarancyjny został odwołany z funkcji kuratora nadzorującego wykonanie programu postępowania naprawczego banku, a Zarząd Funduszu odwołał pełnomocnika kuratora.

VII. GROMADZENIE I ANALIZA INFORMACJI O BANKACH

1. Aktualizacja i rozwój bazy informacyjnej

Podstawowym źródłem informacji o bankach są sprawozdania finansowe, które Bankowy Fundusz Gwarancyjny otrzymywał w 2008 r. od Narodowego Banku Polskiego na mocy ustawy o BFG oraz znowelizowanego Porozumienia w sprawie przedmiotu, zakresu, trybu i terminów przekazywania Bankowemu Funduszowi Gwarancyjnemu informacji przez Narodowy Bank Polski – zawartego 27 grudnia 2007 r.

W dniu 25 kwietnia 2008 r. została podpisana Umowa w sprawie korzystania z Portalu Systemu Informacji Sprawozdawczej Narodowego Banku Polskiego. Opracowane przez NBP dla Funduszu funkcjonalności Portalu SIS pozwalają pobierać sprawozdania finansowe banków w ramach poszczególnych linii analitycznych. Informacje z nowych pakietów sprawozdawczych FINREP i COREP są pobierane za pośrednictwem Portalu SIS w taksonomii XBRL i rozpoznawane na zasadach analogicznych jak w NBP. Zasady przekazywania sprawozdawczości WEBIS nie uległy zmianie.

W 2008 r. kontynuowano prace projektowe dotyczące implementacji systemu nowej sprawozdawczości FINREP i COREP oraz budowy nowej bazy analitycznej banków. Prace w tym zakresie były prowadzone z wykorzystaniem opracowywanych w Funduszu aplikacji narzędziowych pod nazwą *Aplikacja SIS*. Podstawową funkcjonalnością tych aplikacji jest dostarczenie analitykom wystandaryzowanych, czytelnych struktur informacji pozwalających na przetwarzanie danych do celów

analitycznych. Są one generowane w postaci raportów o zadanych przez analityków parametrach.

Poza sprawozdawczością FINREP, COREP oraz WEBIS, istotnym źródłem informacji są dane przekazywane Funduszowi bezpośrednio przez banki na mocy Zarządzenia nr 11/2006 Prezesa NBP z dnia 29 maja 2006 roku w sprawie zakresu, trybu i terminów przekazywania przez banki objęte obowiązkowym systemem gwarantowania informacji do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Na podstawie tego zarządzenia banki przesyłają informacje dotyczące podstawy naliczania wnoszonej obowiązkowej opłaty rocznej i podstawy tworzenia funduszu ochrony środków gwarantowanych oraz informacje o wysokości wierzytelności objętych gwarancjami Funduszu i wysokości środków gwarantowanych przez BFG. W 2008 r. Fundusz pozyskał po raz pierwszy ważną systemowo informację dotyczącą faktycznego poziomu środków gwarantowanych w bankach.

W 2008 r., w wyniku nowelizacji ustawy o BFG, rozpoczęto prace nad projektem nowelizacji Zarządzenia nr 11/2006 Prezesa NBP w sprawie zakresu, trybu i terminów przekazywania przez banki objęte obowiązkowym systemem gwarantowania informacji do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Projekt uwzględnia zmiany limitów gwarancyjnych, zmiany podstawy naliczania obowiązkowej opłaty rocznej, a także przewiduje rozszerzenie i uszczegółowienie zakresu przekazywanych przez banki informacji.

W dniu 12 czerwca 2008 r. została podpisana Umowa o współpracy oraz o wymianie informacji między Komisją Nadzoru Finansowego a Bankowym Funduszem Gwarancyjnym. Umowa zakłada współpracę obu instytucji w celu realizacji zadań ustawowych oraz wymiany informacji, w szczególności dla zapewnienia stabilności sektora bankowego i bezpieczeństwa depozytów klientów banków. Na podstawie zawartej z Komisją Nadzoru Finansowego umowy Fundusz może uzyskać dostęp do informacji o charakterze nadzorczym, niezbędnej dla prawidłowej identyfikacji zagrożeń w działalności poszczególnych banków, jak również o sytuacji w sektorze.

W 2008 r. rozpoczęto prace nad koncepcją Systemu Controllingu w BFG, który obejmuje zarówno funkcjonowanie hurtowni danych – przede wszystkim dla potrzeb analizowania działalności banków, jak i controlling finansowy obejmujący monitorowanie działalności własnej.

2. Metodyka oceny banków

Bankowy Fundusz Gwarancyjny wykorzystuje własną metodykę oceny zagrożeń w sektorze bankowym. Na podstawie analizy czynników sprawozdawczych i pozasprawozdawczych poszczególnym bankom nadawana jest indywidualna ocena zagrożenia (tzw. **rating**). W zależności od ratingu banki są kwalifikowane do określonej grupy w tzw. **macierzy zagrożeń**.

Oceny ratingowe oraz **macierze zagrożeń** są źródłem podstawowej informacji o sytuacji banków. Banki, w których zidentyfikowano zwiększone zagrożenie, podlegają pogłębionej ocenie, mającej na celu identyfikację źródeł jego powstawania.

Podstawę do wnioskowania o zagrożeniach w całym sektorze bankowym stanowią tzw. **macierze migracji** i **indeksy zagrożenia**. Za pomocą **macierzy migracji** obserwowane są zmiany położenia banków w macierzy zagrożeń w kolejnych okresach sprawozdawczych. W 2008 r. kierunki migracji banków wskazywały na poprawę sytuacji w sektorze bankowym. W tabeli 8 przedstawiono **macierz migracji** dla banków komercyjnych i spółdzielczych w okresie od 31 grudnia 2007 r. do 31 grudnia 2008 r.

Od końca 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. w 30 bankach odnotowano poprawę, zaś w 26 bankach pogorszenie oceny zagrożenia. Na koniec analizowanego okresu 2 banki komercyjne oraz 2 banki spółdzielcze zostały zakwalifikowane do kategorii bardzo wysokiego zagrożenia.

Tabela 8. Macierz migracji dla banków komercyjnych i spółdzielczych* za okres od 31.12.2007 r. do 31.12.2008 r.

31.12.2008 r. \ 31.12.2007 r.	Bardzo niskie	Niskie	Średnie	Wysokie	Bardzo wysokie
Bardzo niskie	BK – 20 BS – 522	BK – 9 BS – 10	BK – 1 BS – 0	BK – 0 BS – 0	BK – 0 BS – 0
Niskie	BK – 1 BS – 22	BK – 9 BS – 14	BK – 1 BS – 0	BK – 1 BS – 0	BK – 2 BS – 0
Średnie	BK – 1 BS – 0	BK – 0 BS – 1	BK – 2 BS – 2	BK – 1 BS – 1	BK – 0 BS – 0
Wysokie	BK – 0 BS – 0	BK – 0 BS – 0	BK – 0 BS – 2	BK – 2 BS – 0	BK – 0 BS – 0
Bardzo wysokie	BK – 0 BS – 0	BK – 0 BS – 1	BK – 0 BS – 1	BK – 0 BS – 1	BK – 0 BS – 2

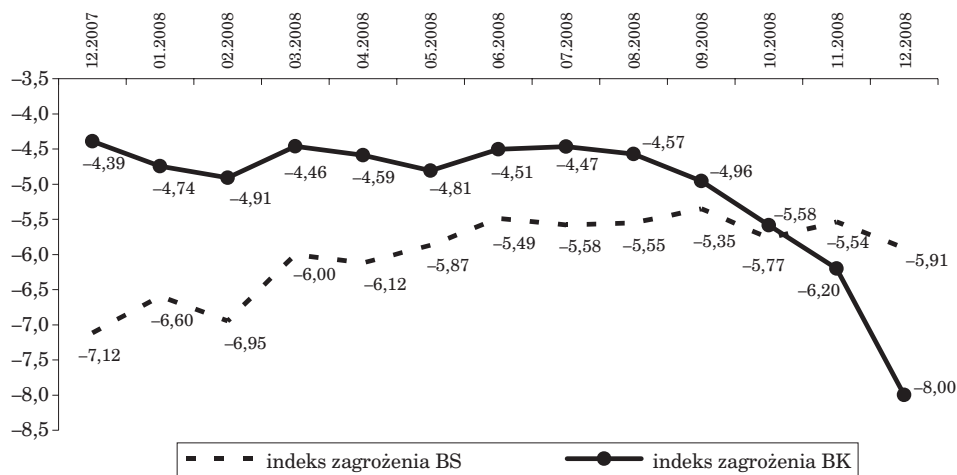
 poprawa oceny

 pogorszenie oceny

* BK – liczba banków komercyjnych, BS – liczba banków spółdzielczych.

Indeks zagrożenia prezentuje łączną, standaryzowaną ocenę efektywności, wypłacalności, jakości aktywów oraz jakości zobowiązań pozabilansowych udzielonych, ważoną udziałem każdego banku w depozytach sektora bankowego. Indeks zagrożenia liczony jest odrębnie dla banków komercyjnych i spółdzielczych. Jest on prezentowany w skali od 0 (brak zagrożenia) do -100 pkt (najwyższe zagrożenie). Zmiany poziomu indeksu odzwierciedlają zmiany oceny zagrożeń sektora.

Wykres 4. Indeks zagrożenia w sektorze bankowym

Na wykresie 4 zamieszczono poziomy indeksów zagrożenia w sektorze bankowym. Indeks dla sektora banków komercyjnych w 2008 r. uległ pogorszeniu, zaś indeks dla sektora banków spółdzielczych poprawił się, utrzymując się w całym analizowanym okresie na relatywnie niskim poziomie.

W 2008 r. podjęto prace nad zmianą metodyki oceny zagrożeń w sektorze bankowym na podstawie nowej sprawozdawczości SIS.

3. Analiza sytuacji w sektorze bankowym i identyfikacja zagrożeń

Zadania analityczne Bankowego Funduszu Gwarancyjnego są realizowane dzięki ustawowemu wyposażeniu Funduszu w prawo dostępu do informacji o bankach, a zatem w możliwość dokonywania samodzielnych i niezależnych analiz sytuacji ekonomiczno-finansowej poszczególnych banków oraz oceny istniejących i potencjalnych zagrożeń w ich działaniu.

Głównymi funkcjami działalności analitycznej BFG są: ocena zagrożeń w sektorze bankowym, służąca określeniu zapotrzebowania na środki finansowe systemu gwarantowania depozytów, gromadzone w bankach w postaci funduszy ochrony środków gwarantowanych (fośg) w celu pokrycia potencjalnych zobowiązań gwarancyjnych, a także wczesna identyfikacja niebezpieczeństwa niewypłacalności w bankach, warunkująca podjęcie niezbędnych działań przez Fundusz we współpracy z Komisją Nadzoru Finansowego oraz innymi instytucjami w ramach sieci bezpieczeństwa finansowego.

W ramach systematycznie prowadzonych analiz (przygotowywanych miesięcznie i kwartalnie) poddawano ocenie sytuację ekonomiczno-finansową w sektorze bankowym, w tym w sektorze banków komercyjnych i spółdzielczych, z uwzględnieniem istniejących i potencjalnych zagrożeń. Regularnie analizowano również podstawowe dane makroekonomiczne i zmiany organizacyjno-prawne w sektorze bankowym.

W 2008 r. w celu właściwej oceny przebiegu i skutków kryzysu na globalnych rynkach finansowych aktualizowano i analizowano informacje na temat ujawnianych przez kolejne instytucje finansowe danych o poniesionych stratach i dokonanych odpisach. Zwracano szczególną uwagę na instytucje finansowe będące inwestorami banków działających w Polsce.

W okresie sprawozdawczym przygotowano prognozę wielkości i struktury depozytów, całkowitego wymogu kapitałowego w sektorze bankowym oraz projekcję wielkości zobowiązań gwarancyjnych BFG i zapotrzebowania na środki pomocowe. W pracach nad projektem wysokości stawek obowiązkowej opłaty rocznej i funduszu ochrony środków gwarantowanych na 2009 r. zostały uwzględnione dwa kluczowe czynniki: podwyższenie wysokości gwarancji do równowartości w złotych kwoty 50 tys. euro, a także potencjalne zagrożenia, jakie mogą wpłynąć na stabilność sektora bankowego w Polsce w związku z ogólnoswiatowym kryzysem finansowym. Propozycję wysokości stawek funduszu ochrony środków gwarantowanych i obowiązkowej opłaty rocznej na 2009 r. przedstawiono Radzie BFG, która w drodze uchwał – odpowiednio 19 i 26 listopada 2008 r. – ustaliła wysokość ww. stawek.

4. Inne prace analityczne

W odpowiedzi na aktualne problemy i zmiany zachodzące w szeroko rozumianym otoczeniu sektora bankowego w 2008 r. prowadzono szereg prac analitycznych dotyczących m.in.:

- ❖ wpływu zmian na rynku międzybankowym, wywołanych kryzysem na międzynarodowych rynkach finansowych (w szczególności dotyczących płynności polskiego rynku), na działalność lokacyjną i gwarancyjną Funduszu,
- ❖ depozytowych produktów hybrydowych w kontekście zadań statutowych BFG,
- ❖ wpływu produktów lokacyjnych na ryzyko reputacji banków,

- ❖ wpływu wprowadzenia euro w Polsce na funkcjonowanie Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w zakresie działalności gwarancyjnej, pomocowej i inwestycyjnej. Ponadto, w związku z perturbacjami na międzynarodowych rynkach finansowych, opracowano materiał ukazujący zmiany w systemach gwarantowania depozytów wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej, dokonanych w odpowiedzi na kryzys finansowy, ze szczególnym uwzględnieniem wzrostu limitu gwarancyjnego.

5. Monitorowanie sytuacji banków korzystających z pomocy finansowej Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

Na koniec 2008 r. Bankowy Fundusz Gwarancyjny monitorował sytuację ekonomiczno-finansową oraz realizację zobowiązań wynikających z umów pożyczek 46 banków korzystających z pomocy finansowej.

Tabela 9. Liczba banków monitorowanych w 2008 r.

Banki korzystające z pomocy	Liczba banków			
	01.01.2008 r.		31.12.2008 r.	
	z funduszu pomocowego	z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych	z funduszu pomocowego	z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych
Banki komercyjne	2	–	1	–
Banki spółdzielcze	2	57	1	44
Razem	4	57	2	44
	61		46	

W omawianym okresie objęto monitorowaniem 5 nowych banków, którym Fundusz udzielił pomocy, a także zakończono monitorowanie 20 banków (2 banków korzystających z pożyczek z funduszu pomocowego i 18 banków korzystających z pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych, które dokonały całkowitej spłaty pomocy finansowej)⁶.

Wszystkie banki korzystające z pomocy finansowej Funduszu podlegały – określonym przez BFG – procedurom monitorowania. Proces monitorowania obejmował

⁶ Spłaty dokonały 22 banki, przy czym 18 banków spłaciło całe zobowiązanie wobec BFG, natomiast 4 banki nadal korzystają z pożyczek z frbs.

w szczególności ocenę sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz realizacji zobowiązań określonych w umowach pożyczek, a także:

- ❖ w przypadku banków korzystających z pożyczek z funduszu pomocowego ocenę:
 - realizacji programów postępowania naprawczego,
 - efektywności udzielonej pomocy,
- ❖ w przypadku banków korzystających z pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych ocenę:
 - realizacji prognoz finansowych,
 - wypłacalności i zdolności do spłaty udzielonych pożyczek.

W żadnym z banków korzystających z pomocy z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych nie stwierdzono zagrożenia wypłacalności.

Ponadto, w przypadku banków, które dokonały całkowitej spłaty pożyczek, sporządzono analizy obejmujące ocenę:

- ❖ sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz efektywności udzielonej pomocy finansowej w przypadku banków korzystających z pożyczek z funduszu pomocowego po zakończeniu okresu korzystania z pożyczek,
- ❖ celowości udzielenia i sposobu wykorzystania pożyczek oraz realizacji zobowiązań wynikających z umów pożyczek w przypadku banków korzystających ze środków funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych.

6. Inne działania

Wnioski Funduszu, wynikające z analizy sprawozdawczości WEBIS, oraz stwierdzone przypadki wzrostu zaangażowania w jednostki uczestnictwa funduszy inwestycyjnych w niektórych bankach korzystających z pożyczek z BFG znalazły odzwierciedlenie w skierowanych do nich pismach. Fundusz zwrócił się o udostępnienie danych na temat posiadanych jednostek i sposobu ich wyceny.

W związku z wysokim stopniem skomplikowania nowej sprawozdawczości FIN-REP i COREP oraz odmiennym od dotychczasowego zakresem informacyjnym arkuszy sprawozdawczych, Fundusz zidentyfikował szereg nieprawidłowości w zakresie sporządzania przez banki sprawozdań COREP, m.in. dotyczących prezentacji wewnętrznej oceny kapitału oraz wewnętrznej oceny potrzeb kapitału wewnętrznego. Uwzględniając obserwowane zróżnicowane podejścia do prezentowania tych wielkości, Fundusz zwrócił się do Komisji Nadzoru Finansowego o wyjaśnienie w tym zakresie.

VIII. DZIAŁALNOŚĆ LOKACYJNA

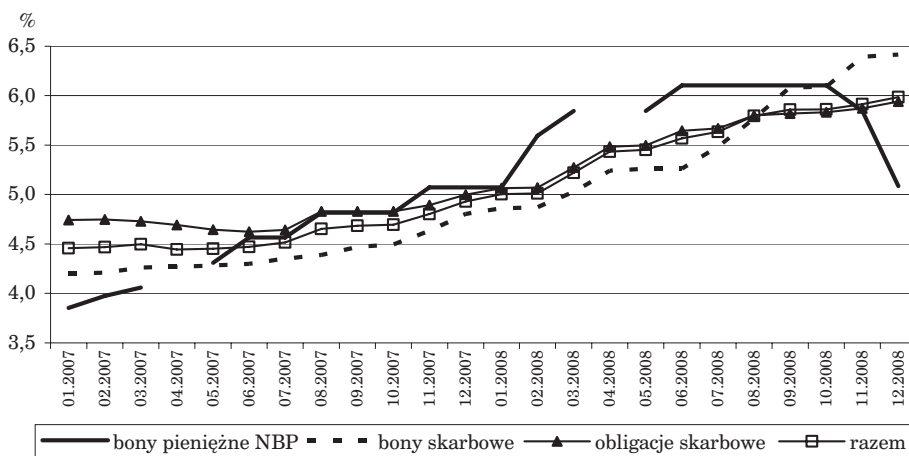
Zgodnie z ustawą o BFG Fundusz może nabywać jedynie papiery wartościowe emitowane, poręczone lub gwarantowane przez Skarb Państwa albo Narodowy Bank Polski. Ponadto Fundusz może nabywać jednostki uczestnictwa funduszy rynku pieniężnego oraz zakładać lokaty terminowe w NBP.

W 2008 r. w obszarze prowadzonej przez Fundusz działalności lokacyjnej łącznie zostały zrealizowane 162 transakcje kupna (w tym: 85 transakcji na obligacjach Skarbu Państwa, 20 przy wykorzystaniu bonów skarbowych oraz 57 transakcji na bonach pieniężnych NBP) oraz 13 transakcji sprzedaży (w tym: 10 transakcji na obligacjach Skarbu Państwa, 2 przy wykorzystaniu bonów skarbowych oraz 1 transakcja na bonach pieniężnych NBP).

Wielkość obrotów według wartości nominalnych dla transakcji kupna wyniosła 4 880 433,0 tys. zł, w tym: w przypadku obligacji skarbowych 3 627 063,0 tys. zł, bonów skarbowych 810 870,0 tys. zł oraz bonów pieniężnych NBP 442 500,0 tys. zł. Dla transakcji sprzedaży, wielkość obrotów według wartości nominalnych wyniosła 958 530,0 tys. zł.

Średnia rentowność papierów wartościowych zakupionych w analizowanym okresie wyniosła 6,23% (odpowiednio: 6,24% dla obligacji Skarbu Państwa, 6,36% dla bonów skarbowych oraz 5,84% dla bonów pieniężnych NBP)⁷. Operacje w ob-

Wykres 5. Rentowność (na bazie 365 dni) papierów wartościowych w portfelu BFG według stanu na koniec poszczególnych miesięcy

⁷ Średnie rentowności papierów wartościowych podano na bazie 365 dni, aby umożliwić ich porównanie.

szarze jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych rynku pieniężnego oraz alokacji środków w formie lokat terminowych w NBP, z uwagi na niską dochodowość ww. instrumentów nie były realizowane.

Przychód z papierów wartościowych w 2008 r. wyniósł 284,1 mln zł⁸, w tym z:

- ❖ obligacji skarbowych: 230,8 mln zł,
- ❖ bonów skarbowych: 52,8 mln zł,
- ❖ bonów pieniężnych NBP: 0,5 mln zł.

W 2008 r. zwiększył się udział obligacji Skarbu Państwa w całkowitej wartości nominalnej portfela papierów wartościowych ogółem do 92,6% z 65,4% na koniec 2007 r.

Tabela 10. Struktura portfela papierów wartościowych Funduszu według stanu na 31.12.2007 r. i 31.12.2008 r.

Wyszczególnienie	Struktura		
	31.12.2007 r.	31.12.2008 r.	Zmiana
	%		p.p.
Bony pieniężne NBP	0,2	0,2	0,0
Bony skarbowe	34,4	7,2	-27,2
Obligacje skarbowe	65,4	92,6	+27,2
Razem	100,0	100,0	-

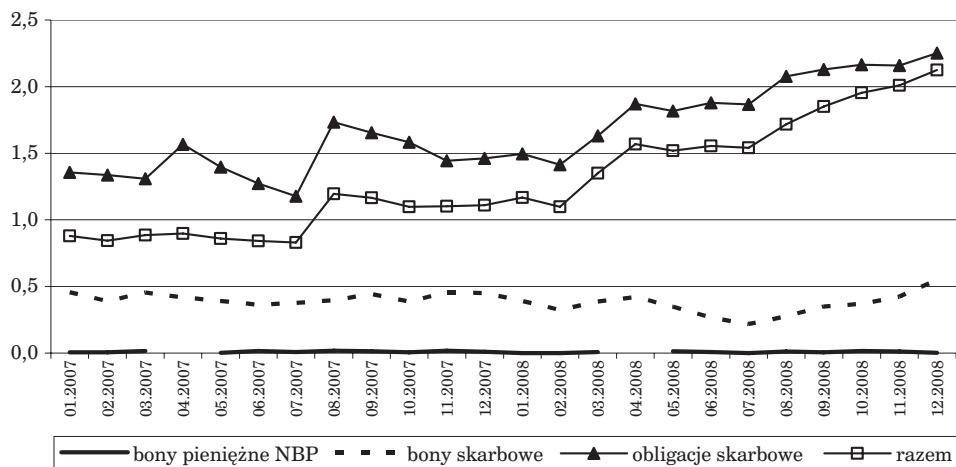
Wzrost rentowności nabywanych papierów pozwolił na zwiększenie dochodowości całego portfela papierów wartościowych BFG z 4,94% (wg stanu portfela na koniec 2007 r.) do poziomu 5,99% (wg stanu portfela na koniec 2008 r.). Duration portfela zwiększyło się w analogicznym okresie z 1,2 do 2,1 roku.

W ramach rozwijania współpracy Funduszu z bankami w zakresie działalności lokacyjnej podpisano dwie nowe ramowe umowy w sprawie określenia warunków i sposobu zawierania transakcji dłużnymi papierami wartościowymi.

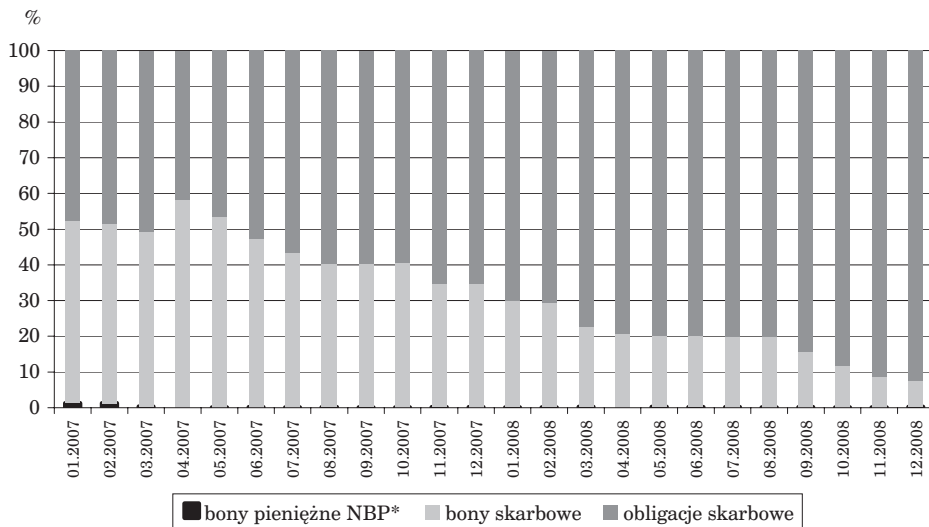
⁸ Wynik obliczony:

- a) w przypadku dyskontowych papierów wartościowych (tj. bonów pieniężnych NBP, bonów skarbowych i obligacji zerokuponowych) jako rozliczona liniowo w czasie wartość dyskonta,
- b) w przypadku obligacji kuponowych jako naliczone liniowo przychody z tytułu odsetek oraz rozliczona liniowo w czasie wartość premii/dyskonta.

Wykres 6. Duration poszczególnych papierów wartościowych w portfelu BFG

Wykres 7. Udział poszczególnych papierów wartościowych w portfelu BFG

* W analizowanym okresie udział bonów pieniężnych NBP nie przekraczał 0,23%, przez co jest on mało widoczny na wykresie.

Ponadto w IV kwartale 2008 r. przyjęto dokument dotyczący polityki inwestycyjnej Funduszu, uwzględniający m.in. wpływ kryzysu na międzynarodowych rynkach finansowych na płynność Funduszu i możliwość realizowania zadań ustawowych (gwarancyjnych i pomocowych).

IX. FUNDUSZE I GOSPODARKA FINANSOWA

1. Źródła finansowania i fundusze

Ustawowymi źródłami finansowania działalności Bankowego Funduszu Gwarancyjnego są:

- ❖ fundusz statutowy,
- ❖ fundusz pomocowy,
- ❖ środki przekazane Funduszowi przez banki – z utworzonych przez nie funduszy ochrony środków gwarantowanych – w celu realizacji gwarancji na rzecz deponentów,
- ❖ fundusz restrukturyzacji banków spółdzielczych,
- ❖ fundusz zapasowy,
- ❖ fundusz środków uzyskanych z mas upadłości,
- ❖ dochody z oprocentowania udzielonych bankom pożyczek,
- ❖ dochody z papierów wartościowych oraz środków pieniężnych ulokowanych na rachunkach Funduszu prowadzonych przez Narodowy Bank Polski,
- ❖ środki uzyskane w ramach bezzwrotnej pomocy zagranicznej,
- ❖ dotacje z budżetu państwa na zasadach określonych w przepisach o finansach publicznych, udzielone na wniosek Funduszu,
- ❖ środki z kredytu krótkoterminowego udzielonego przez Narodowy Bank Polski,
- ❖ udzielone pożyczki ze środków budżetu państwa,
- ❖ inne dochody, np.: z tytułu wynajmu powierzchni biurowej, miejsc parkingowych, sprzedaży środków trwałych.

Ze zgromadzonych środków Bankowy Fundusz Gwarancyjny finansuje:

- ❖ zadania związane z gwarantowaniem depozytów,
- ❖ zadania związane z udzielaniem pomocy podmiotom objętym systemem gwarantowania,
- ❖ zadania związane z udzielaniem pożyczek bankom spółdzielczym na wsparcie procesów łączenia się tych banków,
- ❖ koszty funkcjonowania Biura i organów Funduszu.

W 2008 r. stan funduszy statutowego i zapasowego Bankowego Funduszu Gwarancyjnego uległ zmianie w wyniku podjęcia 19 listopada 2008 r. przez Radę Fun-

duszu uchwały w sprawie podziału nadwyżki bilansowej za rok 2007 oraz nadwyżki bilansowej z lat ubiegłych.

Uwzględniając postanowienia znowelizowanego Statutu Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, w IV kwartale 2008 r. utworzono fundusz środków uzyskanych z mas upadłości. Fundusz zasilili środki uzyskane z mas upadłości na dzień podziału nadwyżki bilansowej BFG za rok 2007 i lata ubiegłe oraz środki uzyskane z mas upadłości w 2008 r.

Stan funduszu środków uzyskanych z mas upadłości na 31 grudnia 2008 r. wyniósł 52 854,4 tys. zł.

2. Plan finansowy na rok 2008 i jego realizacja

Stopień realizacji planu finansowego na 2008 r. przedstawiają tabele 11 i 12.

Tabela 11. Rachunek zysków i strat

Tytuł przychodów / kosztów	Plan na 2008 r. (w tys. zł)	Wykonanie na 31.12.2008 r. (w tys. zł)	Wskaźnik realizacji planu (w %)
I. Przychody ogółem	275 534,0	289 216,0	105,0
1. Przychody z odsetek i prowizji od udzielonej bankom zwrotnej pomocy	3 227,0	3 418,4	105,9
2. Przychody z obrotu papierami wartościowymi*	270 887,0	284 080,2	104,9
3. Inne przychody	1 420,0	1 717,4	120,9
II. Koszty utrzymania organów i Biura Funduszu	20 101,0	17 812,6	88,6
1. Koszty wynagrodzeń z narzutami	11 676,0	11 138,8	95,4
2. Usługi obce	2 502,0	2 361,3	94,1
3. Usługi w zakresie eksploatacji i administracji budynku	1 141,0	1 085,7	95,2
4. Amortyzacja	2 180,0	2 140,3	98,2
5. Pozostałe koszty	2 602,0	1 086,5	42,0
III. Wynik finansowy	255 433,0	271 403,4	106,3

* Zgodnie z obowiązującymi w okresie sprawozdawczym szczególnymi zasadami rachunkowości BFG dłużne papiery wartościowe wyceniane są w księgach rachunkowych według aktualnej ceny sprzedaży, przy czym za cenę taką uznaje się cenę nabycia skorygowaną o naliczone na dzień bilansowy odsetki lub przypadającą na ten dzień część dyskonta.

Tabela 12. Bilans

Wyszczególnienie	Plan na 2008 r. (w tys. zł)	Wykonanie na 31.12.2008 r. (w tys. zł)	Wskaźnik realizacji planu (w %)
I. Aktywa	6 016 601,0	6 072 593,0	100,9
1. Należności z tytułu pożyczek	546 711,0	538 660,9	98,5
2. Papiery wartościowe	5 405 470,0	5 470 714,8*	101,2
3. Rzeczowe aktywa trwałe i wartości niematerialne i prawne	63 840,0	62 858,9	98,5
4. Inne aktywa	580,0	358,4	61,8
II. Pasywa	6 016 601,0	6 072 593,0	100,9
1. Fundusz statutowy	1 625 826,0	1 637 025,5	100,7
2. Fundusz zapasowy	670 000,0	669 882,7	100,0
3. Fundusz środków uzyskanych z mas upadłości	X	52 854,4	X
4. Fundusz pomocowy:	3 288 044,0	3 314 038,0	100,8
a) wykorzystany	452 589,0	452 590,0	100,0
b) do wykorzystania	2 835 455,0	2 861 448,0	100,9
5. Fundusz restrukturyzacji banków spółdzielczych:	123 410,0	123 409,7	100,0
a) wykorzystany	94 122,0	85 469,4	90,8
b) do wykorzystania	29 288,0	37 940,3	129,5
6. Wynik finansowy	255 433,0	271 403,4	106,3
7. Inne pasywa	53 888,0	3 979,3	7,4
8. Wynik z lat ubiegłych	0,0	0,0	X
III. Nakłady inwestycyjne	720,0	518,0	71,9
1. Budynek	0,0	32,0	X
2. Informatyka	720,0	449,7	62,5
3. Pozostałe nakłady	0,0	36,3	X

* Zgodnie z obowiązującymi w okresie sprawozdawczym szczególnymi zasadami rachunkowości BFG dłużne papiery wartościowe wyceniane są w księgach rachunkowych według aktualnej ceny sprzedaży, przy czym za cenę taką uznaje się cenę nabycia skorygowaną o naliczone na dzień bilansowy odsetki lub przypadającą na ten dzień część dyskonta.

3. Inne działania

Rada Bankowego Funduszu Gwarancyjnego 17 grudnia 2008 r. podjęła uchwałę w sprawie Planu finansowego Bankowego Funduszu Gwarancyjnego na rok 2009, który stanowi podstawę gospodarki finansowej Funduszu w 2009 r.

W omawianym okresie, w związku ze zmianą ustawy o BFG, statutu BFG i szczególnych zasad rachunkowości BFG, podjęto prace nad nowelizacją przepisów wewnętrznych Funduszu, dotyczących: zasad gospodarki finansowej, sporządzania, obiegu i kontroli dokumentacji finansowo-księgowej, zasad rachunkowości, planu kont oraz inwentaryzacji w Bankowym Funduszu Gwarancyjnym.

X. ORGANIZACJA I KADRY

1. Organizacja Biura Funduszu

W okresie od 1 stycznia do 31 grudnia 2008 r. Bankowy Fundusz Gwarancyjny realizował swoje ustawowe zadania poprzez poszczególne komórki organizacyjne wykonujące przypisane im zadania:

- ❖ **Departament Analiz i Skarbu** – zadania związane z gromadzeniem i analizowaniem informacji dotyczących funkcjonowania gospodarki, a zwłaszcza sektora bankowego, sporządzanie na ich podstawie analiz i prognoz makroekonomicznych oraz ocena sytuacji ekonomiczno-finansowej podmiotów objętych systemem gwarantowania, a także prowadzenie działalności inwestycyjnej polegającej na lokowaniu wolnych środków finansowych Funduszu,
- ❖ **Departament Controllingu, Informatyki i Administracji** – zadania związane z tworzeniem baz danych i przekazywaniem informacji oraz raportów niezbędnych w pracy Biura, obsługą informatyczną i administracyjną oraz utrzymaniem sprawności infrastruktury technicznej i systemu ochrony siedziby Funduszu,
- ❖ **Departament Działalności Pomocowej i Gwarantowania Depozytów** – zadania w zakresie udzielania pomocy bankom znajdującym się w stanie niebezpieczeństwa niewypłacalności, obrotu wierzytelnościami nabywanymi od tych banków oraz udzielania pomocy bankom z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych na wspieranie procesów łączenia tych banków, a także zadania wynikające z obowiązku zapewnienia przez Fundusz wypłat środków gwarantowanych deponentom,
- ❖ **Departament Finansowy** – zadania związane z gospodarką finansową i księgowością Funduszu,

- ❖ **Departament Kontroli i Monitoringu** – zadania związane z kontrolą i monitorowaniem sytuacji ekonomiczno-finansowej banków, które otrzymały pomoc Funduszu, w zakresie prawidłowości i celowości wykorzystania udzielonej pomocy finansowej oraz realizacji programów postępowania naprawczego lub programów o podobnym charakterze, a także zadania związane z monitorowaniem sytuacji banków korzystających z pomocy Funduszu oraz z pełnieniem w tych bankach funkcji kuratora,
- ❖ **Gabinet Prezesa** – zadania związane z zapewnieniem obsługi organów Funduszu, pomocy prawnej, organizacją pracy i sprawami pracowniczymi oraz zadania w zakresie współpracy z zagranicznymi instytucjami gwarantowania depozytów i instytucjami finansowymi, a także informacji publicznej i promocji Funduszu,
- ❖ **Stanowisko Kontroli Wewnętrznej** – zadania związane z badaniem działalności komórek organizacyjnych pod względem prawidłowości i zgodności z powszechnie obowiązującymi przepisami prawa i regulacjami wewnętrznymi Funduszu.

Ponadto w BFG działają dwa stałe, międzydepartamentalne komitety:

- ❖ Komitet ds. Zarządzania Aktywami, który określa politykę lokowania wolnych środków finansowych Funduszu;
- ❖ Komitet ds. Oceny Wniosków Pomocowych, którego zadaniem jest opiniowanie przygotowywanych przez Departament Działalności Pomocowej i Gwarantowania Depozytów wniosków w sprawie udzielenia bankom pomocy finansowej z funduszu pomocowego oraz pożyczek z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych.

Członkowie Zarządu, zgodnie z podziałem kompetencji określonym w Regulaminie Zarządu BFG, nadzorowali następujące komórki organizacyjne:

- ❖ **Prezes Zarządu Małgorzata Zaleska** – Gabinet Prezesa, Departament Analiz i Skarbu oraz Stanowisko Kontroli Wewnętrznej,
- ❖ **p.o. Członka Zarządu Jan Koleśnik** – Departament Działalności Pomocowej i Gwarantowania Depozytów⁹,
- ❖ **Członek Zarządu Krystyna Majerczyk-Żabówka** – Departament Kontroli i Monitoringu oraz Departament Finansowy¹⁰,
- ❖ **Członek Zarządu Adrian Markiewicz** – Departament Działalności Pomocowej i Gwarantowania Depozytów¹¹,
- ❖ **Członek Zarządu Marek Pyła** – Departament Controllingu, Informatyki i Administracji.

⁹ Od 26 listopada 2008 r.

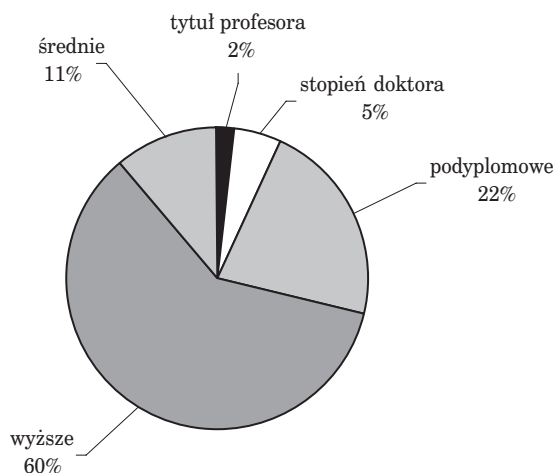
¹⁰ Od 23 listopada 2007 r.

¹¹ Do 26 listopada 2008 r.

2. Zatrudnienie

W Bankowym Funduszu Gwarancyjnym 1 stycznia 2008 r. było zatrudnionych 70 osób, natomiast na 31 grudnia 2008 r. – 65 osób. Wyższym wykształceniem legitymowało się 58 pracowników Funduszu, co stanowiło 89% ogółu zatrudnionych. Średni wiek zatrudnionych wynosił 42 lata.

Wykres 8. Poziom wykształcenia pracowników BFG

3. Sprawy pracownicze

Do najistotniejszych zadań zrealizowanych w 2008 r. w obszarze spraw pracowniczych należy zaliczyć opracowanie nowego Regulaminu pracy, w którym m.in. wprowadzono obowiązki pracodawcy dotyczące przeciwdziałania dyskryminacji w zatrudnieniu i mobbingowi oraz uszczegółowiono obowiązki w zakresie postępowania z nowo przyjmowanymi pracownikami.

Ponadto zostały wydane następujące regulacje wewnętrzne, regulujące zagadnienia z zakresu spraw pracowniczych:

- ❖ zmiany do Regulaminu wynagradzania pracowników Biura Bankowego Funduszu Gwarancyjnego,
- ❖ zasady doboru pracowników Biura Bankowego Funduszu Gwarancyjnego,
- ❖ zasady obiegu dokumentów związanych z zatrudnieniem, zmianą warunków umowy o pracę lub zakończeniem stosunku pracy.

W Funduszu był realizowany program praktyk studenckich, w którym uczestniczyli studenci wyższych uczelni, studiujący głównie na uczelniach o kierunkach ekonomicznych. W programie wzięło udział 9 studentów, którzy mieli możliwość zapoznania się z funkcjonowaniem Funduszu oraz zadaniami jakie realizuje.

W 2008 r. trwały prace nad przygotowaniem i wdrożeniem w Funduszu Pracowniczego Programu Emerytalnego w formie umowy grupowego ubezpieczenia na życie pracowników z zakładem ubezpieczeń. Program ten funkcjonuje od października 2008 r. po jego zarejestrowaniu przez Komisję Nadzoru Finansowego. Wprowadzenie Programu jest jednym z narzędzi zarządzania kadrami, który ma na celu pozyskanie i zatrzymanie pracowników o wysokich kwalifikacjach i motywowanie do zwiększenia efektywności pracy.

4. Działalność szkoleniowa

Realizowana w 2008 r. polityka szkoleniowa miała na celu poszerzenie wiedzy merytorycznej pracowników, niezbędnej do wykonywania bieżących zadań. Organizowane kursy i szkolenia były ukierunkowane na uzupełnienie i rozwijanie istotnych kompetencji pracowników. Zrealizowane zagadnienia to m.in.:

- ❖ kapitał ekonomiczny i proces ICAAP w banku,
- ❖ sprawozdawczość finansowa FINREP/COREP oraz System Informacji Sprawozdawczej,
- ❖ MSSF – nowe i zmienione standardy,
- ❖ ewidencja papierów wartościowych,
- ❖ funkcjonowanie rynku papierów wartościowych (Studium Dealerów Rynków Finansowych),
- ❖ wymogi MiFID i ich wpływ na działalność banków,
- ❖ zarządzanie ryzykiem kredytowym w dobie kryzysu na rynkach finansowych,
- ❖ posługiwanie się aplikacjami pakietu MS Office (MS Excel, MS Word, MS Access) – szkolenie przeprowadzone w formie e-learningu, w którym uczestniczyła ponad połowa pracowników Biura BFG,
- ❖ zasady ochrony danych osobowych.

Mając na uwadze potrzebę zapewnienia możliwości skierowania do zadań związanych z realizacją gwarancji pracowników zajmujących się innymi obszarami działalności Funduszu, przeprowadzono szkolenie, którego tematem była Procedura wypłat środków gwarantowanych deponentom. Program szkolenia obejmował w szczególności: omówienie procedury zawieszenia działalności banku, a następnie ogłoszenia jego upadłości, sporządzanie i weryfikowanie listy deponentów, tryb wypłaty środków gwarantowanych, w tym realizowanych bezpośrednio przez BFG. Udział w szkoleniu wzięli pracownicy wszystkich komórek organizacyjnych Biura Funduszu.

Rozpoczęto również realizację projektu cyklu szkoleń dedykowanych kadrze kierowniczej, których celem jest podnoszenie kompetencji menedżerskich. Zgodnie z przyjętymi założeniami, opracowanymi na podstawie zidentyfikowanych potrzeb, szkolenia miały na celu rozwój umiejętności relacyjnych i zarządzania strategicznego, niezbędnego do tego, aby określać i realizować zadania oraz cele i umiejętności zarządzania systemowego.

Zostało zapoczątkowane, zaplanowane w formule cyklicznej, szkolenie doskonalące umiejętność wystąpień publicznych, zasad poprawnego wysławiania się i zrozumiałego wyrażania myśli.

W ramach indywidualnego poszerzania kwalifikacji i podwyższania poziomu wykształcenia, pracownicy Biura Funduszu kontynuowali studia w zakresie zarządzania, administracji oraz zarządzania ryzykiem.

Kontynuowane były szkolenia z języka angielskiego na różnych poziomach zaawansowania.

Ponadto pracownicy Funduszu przeprowadzili 7 szkoleń dla około 300 pracowników banków (m.in. dla banków spółdzielczych zrzeszonych w BPS SA) na temat systemu gwarantowania depozytów w Polsce. W ramach organizowanych przez NBP cyklicznych szkoleń dla banków spółdzielczych, przedstawiciel BFG wyjaśnił zasady sporządzania nowych arkuszy sprawozdawczych FINREP dotyczących działalności Funduszu.

5. Prace informatyczne i administracyjne

W 2008 r. realizowano zamierzenia związane zarówno z bieżącymi, jak i długofalowymi potrzebami Funduszu w zakresie informatyki. Obejmowały one realizację prac projektowych i programistycznych, jak również serwis i utrzymanie infrastruktury teleinformatycznej, eksploatowanego sprzętu i oprogramowania, administrowanie systemów, zapewnienie integralności baz danych, ochronę, bezpieczeństwo i archiwizowanie informacji. Do najważniejszych projektów realizowanych w 2008 r. należała implementacja nowej sprawozdawczości FINREP i COREP, w tym opracowanie:

- ❖ aplikacji do analizy zdefiniowanych przez NBP zależności dla taksonomii XBRL,
- ❖ aplikacji do wizualizacji zawartości bazy danych sprawozdawczych SIS pozyskiwanych za pośrednictwem Portalu SIS,
- ❖ aplikacji do tworzenia elastycznych raportów z bazy danych SIS,
- ❖ narzędzi do tworzenia definicji raportów, z uwzględnieniem hierarchii danych,
- ❖ oprogramowania do edycji i wyciszania agregatów SIS, niezbędnych dla celów analitycznych.

W okresie sprawozdawczym prowadzono prace nad Zintegrowanym Systemem Informatycznym, obejmującym funkcjonalność księgi głównej oraz ksiąg pomocniczych:

- ❖ do ewidencji pożyczek udzielonych z funduszu pomocowego i funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych,
- ❖ do ewidencji i zarządzania papierami wartościowymi.

Ponadto dokonano przeglądu funkcjonalności oraz przeanalizowano możliwości rozbudowy programu *Syndyk*, wykorzystywanego w obsłudze zadań związanych z realizacją świadczeń gwarancyjnych przez BFG. W związku z wejściem w życie znowelizowanej ustawy o BFG, zaktualizowano ww. program i dokonano zmiany jego nazwy na *Deponent*.

W zakresie działań o charakterze administracyjnym w 2008 r. zrealizowano szereg prac remontowych i modernizacyjnych, w tym m.in.:

- ❖ wykonano system bezpośredniego powiadamiania jednostki PSP o powstaniu zagrożenia pożarowego,
- ❖ wykonano niezbędne prace adaptacyjne i remontowe związane z wynajmem wolnych powierzchni na kondygnacjach I, II i na parterze budynku.

W 2008 r. sfinalizowano zawarcie umów na wynajem wolnych powierzchni biurowych, m.in. z Narodowym Centrum Badań i Rozwoju.

6. Działalność Zarządu Funduszu

W 2008 r. Zarząd Funduszu realizował zadania wynikające z ustawy o BFG w szczególności związane z:

- ❖ zapewnieniem zdolności Funduszu do realizacji gwarancji,
- ❖ utrzymaniem gotowości do podjęcia działań pomocowych w razie wystąpienia niebezpieczeństwa niewypłacalności banku,
- ❖ udzielaniem bankom spółdzielczym pomocy na podstawie przepisów ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych (...),
- ❖ gospodarowaniem środkami Funduszu,
- ❖ gromadzeniem i analizowaniem informacji o bankach objętych system gwarantowania.

W analizowanym okresie Zarząd BFG odbył łącznie 52 posiedzenia, podczas których były podejmowane, w szczególności, decyzje w sprawach z zakresu:

- ❖ działalności pomocowej,
- ❖ kontroli prawidłowości wykorzystania przez banki pomocy finansowej Funduszu,
- ❖ monitoringu sytuacji ekonomiczno-finansowej banków,

- ❖ działalności analitycznej i lokacyjnej,
- ❖ gospodarki finansowej,
- ❖ legislacji wewnętrznej,
- ❖ organizacji pracy Biura Funduszu.

Tabela 13. Posiedzenia Zarządu BFG i uchwały podjęte w 2008 r.

Liczba posiedzeń Zarządu BFG	52
Liczba podjętych uchwał przez Zarząd BFG, w tym uchwały dotyczące:	138
działalności pomocowej i realizacji gwarancji	29
kontroli wykorzystania pomocy i monitoringu	26
działalności analitycznej i inwestycyjno-lokacyjnej	12
działalności związanej z tworzeniem informacji i raportów niezbędnych w pracy Biura, obsługą informatyczną, techniczną i administracyjną	10
działalności legislacyjnej, współpracy z zagranicznymi instytucjami gwarantowania depozytów, sprawami pracowniczymi, informacji i promocji, organizacji pracy oraz obsługi organów BFG	42
pozostałych obszarów: gospodarki finansowej BFG, badania działalności komórek organizacyjnych Funduszu	19

7. Działalność Rady Funduszu

Realizując zadania określone w ustawie i statucie Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, w 2008 r. Rada Funduszu odbyła 15 posiedzeń, w trakcie których podjęła 25 uchwał oraz rozpatrzyła lub zapoznała się z wnioskami i informacjami przedkładanymi przez Zarząd Funduszu na podstawie harmonogramu prac Rady oraz z własnej inicjatywy Zarządu.

W ramach uprawnień o charakterze stanowiącym Rada podjęła uchwały:

- ❖ w sprawie ustalenia:
 - wysokości stawki procentowej na 2009 r., określającej wysokość funduszy ochrony środków gwarantowanych tworzonych przez podmioty objęte obowiązkowym systemem gwarantowania,
 - wysokości stawki procentowej na 2009 r. obowiązkowej opłaty rocznej, wnoszonej na rzecz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego przez podmioty objęte obowiązkowym systemem gwarantowania, oraz określenia dnia, na który 12,5-krotność sumy wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz wymogów kapitałowych z tytułu przekroczenia limitów

- i naruszenia innych norm określonych w ustawie Prawo bankowe stanowi podstawę obliczenia opłaty rocznej oraz terminu do wniesienia tej opłaty,
- ❖ określające formy, tryb i szczegółowe warunki udzielania zwrotnej pomocy finansowej bankom spółdzielczym z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych.

W ramach uprawnień o charakterze kontrolno-nadzorczym Rada:

- ❖ opiniowała propozycje udzielenia bankom pożyczek ze środków funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych,
- ❖ rozpatrywała kwartalnie wyniki monitorowania i realizacji przez Fundusz zadań kontrolnych w bankach korzystających z pożyczek BFG oraz pełnienie przez Fundusz funkcji kuratora nadzorującego realizację programu postępowania naprawczego banku,
- ❖ rozpatrywała kwartalne sprawozdania Zarządu z działalności Funduszu,
- ❖ oceniała realizację planu działalności BFG na 2008 r.,
- ❖ dokonała podziału nadwyżki bilansowej za rok 2007 oraz nadwyżki bilansowej za lata ubiegłe,
- ❖ uchwaliła Plan działalności i Plan finansowy BFG na rok 2009.

Funkcje kontrolno-nadzorcze wobec Zarządu i Biura Funduszu Rada wykonywała poprzez stałe zespoły problemowe (Zespół ds. Prawno-Organizacyjnych, Zespół ds. Gospodarki Finansowej, Zespół ds. Działalności Pomocowej, Zespół ds. Gwarancji Depozytów), w skład których wchodzi delegowani członkowie Rady. Zespoły te rozpatrywały stan realizacji zadań, opiniując kwartalne sprawozdania Zarządu z działalności Funduszu, oraz przygotowywały opinie i stanowiska przed podjęciem decyzji w kluczowych zagadnieniach należących do kompetencji Rady.

Rada, na podstawie rekomendacji Zespołu ds. Prawno-Organizacyjnych 6 maja 2008 r., podjęła decyzję o odwołaniu Pani Joanny Wielgórskiej-Leszczyńskiej z funkcji Zastępcy Prezesa Zarządu.

Pani Joanna Wielgórka-Leszczyńska od 23 listopada 2007 r. była zawieszona w obowiązkach Zastępcy Prezesa Zarządu. Należy zaznaczyć, że przewidziane w planie działalności zadania w obszarze gospodarki finansowej BFG zostały w 2008 r. zrealizowane, pomimo że przez kilka miesięcy Zarząd pracował w czteroosobowym składzie.

W następstwie tej decyzji rozpoczęto procedurę rekrutacyjną na stanowisko członka Zarządu nadzorującego obszar finansowy. Przyjęto ustalenie, że instytucje reprezentowane w Radzie, tj. Ministerstwo Finansów, Narodowy Bank Polski i Związek Banków Polskich, zgłoszą kandydatów, którzy – po weryfikacji przez Zespół ds. Prawno-Organizacyjnych ich kwalifikacji i spełniania wymogów formalnych – rekomendują Radzie wytypowanych kandydatów do dalszych rozmów rekrutacyjnych. W trakcie 2008 r. trwał proces wyłaniania członka Zarządu Funduszu nadzorującego obszar finansowy.

Zespół ds. Działalności Pomocowej przeprowadził kompleksową kontrolę obszaru działalności pomocowej oraz gwarantowania depozytów, w wyniku której stwierdzono nienależyte sprawowanie przez Pana Adriana Markiewicza nadzoru nad pracą Departamentu Działalności Pomocowej i Gwarantowania Depozytów. Główne zastrzeżenia dotyczyły opóźnień we wdrażaniu wewnętrznych aktów prawnych, regulujących zagadnienia związane z udzielaniem pomocy i realizacją gwarancji oraz przewlekłym sposobem rozpatrywania wniosków banków o udzielenie pomocy finansowej. 26 listopada 2008 r. Rada uznała, że zachodzi potrzeba zmiany osoby nadzorującej obszar pomocowy i gwarantowania depozytów, i zdecydowała o zwolnieniu Pana Adriana Markiewicza z odpowiedzialności za nadzór nad Departamentem Działalności Pomocowej i Gwarantowania Depozytów, przekazując związane z tym zadania Panu Janowi Koleśnikowi, któremu jednocześnie powierzyła pełnienie obowiązków członka Zarządu Funduszu.

W związku z wydarzeniami na międzynarodowych rynkach finansowych, jakie wystąpiły w drugim półroczu 2008 r., Rada Funduszu ze szczególną uwagą rozpatrywała możliwe konsekwencje światowych zjawisk kryzysowych dla rynku polskiego oraz analizowała ryzyko ich przeniesienia na polski rynek finansowy. Zarząd przedstawił comiesięczne informacje dotyczące sytuacji na rynkach międzynarodowych oraz na rynku krajowym wraz z prognozami ich rozwoju, na podstawie których Rada analizowała mechanizmy powstawania problemów zagranicznych instytucji finansowych oraz przyczyny i kierunki zmian w sytuacji polskiego sektora bankowego. Jednocześnie Rada rozpatrywała sposoby optymalnego wykorzystania środków, jakie są w dyspozycji Funduszu – z uwzględnieniem potencjalnych dodatkowych źródeł finansowania – w celu utrzymania stabilności sektora i bezpieczeństwa środków znajdujących się w systemie bankowym. Zwracono również uwagę na powiązania między bankami a innymi podmiotami oferującymi usługi finansowe, w tym również na poziomie operacyjnym, w kontekście rozwoju rynku tzw. produktów stukturyzowanych i zakresu ich gwarantowania przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Do analiz służyły materiały opracowywane w Funduszu na podstawie dostępnych danych makroekonomicznych, sprawozdawczości banków, jak również informacji dotyczących poszczególnych podmiotów objętych systemem gwarantowania. W ramach przeprowadzanej kwartalnie oceny sytuacji finansowej sektora bankowego, szczególną uwagą Rada zwracała na analizę sytuacji banków zagrożonych oraz banków korzystających z pomocy finansowej Funduszu.

W związku z toczącą się dyskusją nad przyszłym kształtem systemu rekompensat i możliwością integracji działalności gwarancyjnej w zakresie rynku bankowego i rynku kapitałowego, Rada rozpatrywała materiały analityczne i koncepcyjne oraz kierunkowe propozycje zmian prawnych, związane z koncepcją powierzenia Funduszowi realizacji zadań w zakresie prowadzenia systemu rekompensat dla inwestorów.

Uznając konieczność intensyfikacji współpracy instytucji odpowiedzialnych za sektor finansowy oraz dostrzegając potrzebę wprowadzenia rozwiązań prawnych zapewniających bieżącą wymianę informacji – również na poziomie bezpośrednich kontaktów ich przedstawicieli – Rada Funduszu złożyła na ręce Ministra Finansów wnioski o uwzględnienie w pracach legislacyjnych:

- ❖ potrzeby wzmocnienia ustawowych uprawnień BFG do pozyskiwania informacji o podmiotach działających na rynku usług bankowych,
- ❖ zasadności przywrócenia obecności Prezesa Zarządu BFG w składzie organu nadzoru bankowego,
- ❖ potrzeby zapewnienia udziału Funduszu w pracach Komitetu Stabilności Finansowej.

Rada rozpatrywała informacje na temat prac legislacyjnych nad rządowymi projektami nowelizacji przepisów dotyczących działalności Bankowego Funduszu Gwarancyjnego.

W sytuacji niepokoju na rynkach finansowych i zagrożenia kryzysem Rada Funduszu zwracała uwagę na konieczność zapewnienia dobrej współpracy pomiędzy BFG a Urzędem Komisji Nadzoru Finansowego, a zwłaszcza na sprawny przepływ informacji o charakterze nadzorczym, niezbędnych do realizacji ustawowych zadań Funduszu. Kwestia ta ma podstawowe znaczenie dla planowania działań Funduszu oraz funkcjonowania całej sieci bezpieczeństwa finansowego. Wyrazem stanowiska Rady było wystąpienie do Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego z prośbą o zbliżenie współpracy pomiędzy instytucjami oraz lepsze zaspokajanie bieżących potrzeb Funduszu w zakresie pozyskiwania informacji dotyczących banków objętych ustawowym systemem gwarantowania.

XI. WSPÓŁPRACA KRAJOWA I ZAGRANICZNA

1. Współpraca krajowa

1.1. Współpraca dotycząca sektora bankowego

Prezes Zarządu Funduszu, na zaproszenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, 24 października 2008 r. wzięła udział w spotkaniu Prezydenta z przedstawicielami środowisk ekonomicznych i finansowych, którego tematem były aktualne problemy związane z kryzysem na międzynarodowych rynkach finansowych oraz możliwością jego wpływu na kondycję polskiej gospodarki.

Współpraca z Ministerstwem Finansów odbywała się głównie na płaszczyźnie regulacyjnej i dotyczyła uzgadniania lub opiniowania projektów aktów prawnych, dotyczących Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (m.in. rozporządzenia

w sprawie zmiany statutu BFG i rozporządzenia w sprawie szczególnych zasad rachunkowości BFG), bądź innych instytucji rynku finansowego. Przedstawiciele Funduszu i Ministerstwa Finansów wymieniali stanowiska, opinie i propozycje, zarówno w formie pisemnej, podczas konferencji uzgodnieniowych, jak i w ramach roboczych kontaktów. Fundusz uczestniczył w przygotowaniu stanowisk wobec dokumentów Komisji Europejskiej dotyczących zagadnień związanych z gwarantowaniem depozytów.

W 2008 r. Fundusz kontynuował udział w pracach Rady Rozwoju Rynku Finansowego, działającej przy Ministrze Finansów. Przedstawiciele BFG uczestniczyli w posiedzeniach Rady, w trakcie których omawiano najistotniejsze problemy związane z funkcjonowaniem polskiego rynku finansowego.

W 2008 r. zakończono, rozpoczęte jeszcze w roku poprzednim, uzgodnienia w zakresie sformalizowania zasad współpracy pomiędzy Bankowym Funduszem Gwarancyjnym a Komisją Nadzoru Finansowego. Umowa, określająca warunki współpracy i wymiany informacji pomiędzy instytucjami, została podpisana 12 czerwca 2008 r.

Kontynuowano współpracę z Narodowym Bankiem Polskim, przede wszystkim w zakresie pozyskiwania informacji dotyczących sektora bankowego, niezbędnych do wykonywania ustawowych zadań Funduszu.

W ramach współpracy z sektorem bankowym odbyło się spotkanie z jego reprezentacją w celu skonsultowania propozycji stawek opłaty rocznej i funduszu ochrony środków gwarantowanych na rok 2009.

Przeprowadzono również konsultacje z przedstawicielami banków zrzeszających banki spółdzielcze w sprawie założeń projektowanej uchwały Rady BFG, określającej formę, tryb i szczegółowe warunki udzielania pomocy finansowej z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych.

W okresie objętym sprawozdaniem z inicjatywy Funduszu odbyło się spotkanie z Prezesami Zarządów Związków Rewizyjnych, którego celem była wymiana doświadczeń w zakresie analizy i oceny sytuacji banków spółdzielczych, w tym wniosków wynikających z badania sprawozdań finansowych banków.

Fundusz pozostawał w stałych kontaktach z bankami zrzeszającymi, informując je m.in. o decyzjach Zarządu w sprawie udzielenia pomocy finansowej bankom spółdzielczym należącym do zrzeszenia.

1.2. Współpraca w zakresie legislacji

W 2008 r. pracownicy Bankowego Funduszu Gwarancyjnego uczestniczyli w konferencjach uzgodnieniowych dotyczących projektów nowelizacji ustawy o BFG i innych ustaw oraz pozostawali w stałych, roboczych kontaktach z pracownikami Ministerstwa Finansów, odpowiedzialnymi za regulacje prawne w obszarze

instytucji finansowych. W ramach tych prac przygotowano i przekazano liczne propozycje, opinie i stanowiska – zarówno co do kierunków niezbędnych zmian, jak i konkretnych, szczegółowych rozwiązań.

Bankowy Fundusz Gwarancyjny uczestniczył w procesach legislacyjnych związanych z opracowaniem następujących projektów aktów prawnych powszechnie obowiązujących:

- ❖ ustawa o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym,
- ❖ ustawa zmieniająca ustawę o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz inne ustawy (ustawę Prawo bankowe, ustawę o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, ustawę o Narodowym Banku Polskim, ustawę o Najwyższej Izbie Kontroli),
- ❖ ustawa o utworzeniu Komitetu Stabilności Finansowej,
- ❖ ustawa zmieniająca ustawę o Narodowym Banku Polskim,
- ❖ ustawa o udzielaniu przez Skarb Państwa wsparcia instytucjom finansowym,
- ❖ rozporządzenie Rady Ministrów w sprawie zmiany Statutu BFG,
- ❖ rozporządzenie Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości BFG.

Przedstawiciele BFG uczestniczyli również w posiedzeniach komisji oraz podkomisji parlamentarnych, w tym:

- ❖ sejmowej Komisji Finansów Publicznych oraz podkomisji stałej do spraw instytucji finansowych – w związku z pracami nad projektami ustaw zmieniających ustawę o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym,
- ❖ podkomisji stałej do spraw instytucji finansowych – sejmowej Komisji Finansów Publicznych – w spotkaniu dotyczącym sytuacji na rynkach finansowych,
- ❖ senackiej Komisji Budżetu i Finansów Publicznych – w związku z rozpatrywaniem projektu nowelizacji ustawy o BFG.

W efekcie procesu legislacyjnego zostały wydane następujące akty prawne dotyczące Funduszu:

- ❖ *ustawa z dnia 3 października 2008 r. o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym* – zmieniająca podstawę naliczania opłaty rocznej i stawki maksymalnej (nowelizacja weszła w życie 3 listopada 2008 r.);
- ❖ *ustawa z dnia 23 października 2008 r. o zmianie ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym oraz o zmianie innych ustaw*, wprowadzająca lub nowelizująca m.in. przepisy dotyczące:
 - podwyższenia limitu środków gwarantowanych do wysokości równowartości w złotych 50 tys. euro – w 100%, wraz z upoważnieniem dla Rady Ministrów do czasowego podwyższenia kwoty i procentu środków gwarantowanych,
 - definicji deponenta,
 - organów Funduszu,
 - możliwości finansowania BFG z budżetu Państwa (dotacje i pożyczki),
 - możliwości zaciągania kredytu krótkoterminowego w NBP,

- zasad współpracy BFG z KNF i NBP w zakresie przekazywania informacji o sytuacji podmiotów objętych systemem gwarantowania.

W ramach kontynuacji prac analitycznych i projektowych, rozpoczętych w 2007 r., opracowano założenia koncepcji rozszerzenia zadań Bankowego Funduszu Gwarancyjnego o prowadzenie systemu rekompensat dla inwestorów. Przygotowano propozycję zmian prawnych, a także materiały zawierające analizę porównawczą systemu gwarantowania depozytów i systemu rekompensat, z uwzględnieniem doświadczeń międzynarodowych, omówienie potencjalnych rodzajów ryzyka związanych z przejściem przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny systemu rekompensat oraz koszty funkcjonowania połączonych systemów.

1.2.1. Postępowania sporne

W związku z nierozliczeniem w 2007 r. przez Bank Handlowy w Warszawie SA transakcji dotyczącej obligacji skarbowych i powstaniem uprawnienia BFG do otrzymania kary umownej, Fundusz złożył pozew o zapłatę do Sądu Polubownego przy Związku Banków Polskich. Do końca 2008 r. w przedmiotowej sprawie nie zapadł wyrok.

1.3. Udział w konferencjach i seminariach

W 2008 r. członkowie Zarządu i pracownicy BFG uczestniczyli w specjalistycznych, bezpłatnych seminariach i konferencjach poświęconych sprawom z zakresu ekonomii i finansów, w tym również w charakterze prelegentów, a w szczególności w:

- ❖ serii seminariów naukowych zorganizowanych przez Narodowy Bank Polski zatytułowanych: *Ryzyko i stabilność systemu finansowego – pomiar i sterowanie; Pokusa nadużycia jako przyczyna i skutek niestabilności finansowej, Inflacja w Polsce i na świecie; Makro- i mikroekonomiczne skutki globalizacji dla polskiej gospodarki; Wpływ wprowadzenia Euro na przejrzystość cen i inflację oraz Bayesowskie porównanie modeli ekonometrycznych i łączenie wiedzy (podstawy i obszary zastosowań)*,
- ❖ konferencji naukowej pt. *Common Currency and its Future: Lessons for the New Member States* – zorganizowanej przez Narodowy Bank Polski,
- ❖ konferencji pt. *Wpływ amerykańskiego kryzysu na bezpieczeństwo i stabilność rynków finansowych w UE i Polsce* – zorganizowanej przez Senat Rzeczypospolitej,
- ❖ dyskusji panelowej z prof. dr. hab. Andrzejem Sławińskim dotyczącej perspektyw kształtowania się inflacji oraz polityki pieniężnej w Polsce,

- ❖ w wykładzie Edwarda C. Prescottta – laureata Nagrody Nobla w dziedzinie ekonomii,
- ❖ konferencji pt. *Nadzór zintegrowany – szanse i wyzwania* – zorganizowanej przez Komisję Nadzoru Finansowego,
- ❖ konferencji pt. *Innowacje na rynkach finansowych 2008* – zorganizowanej przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych,
- ❖ Forum Bankowym 2008, którego tematem były: *Wnioski z doświadczeń krajowych i zagranicznych dla rozwoju sektora bankowego w Polsce* – zorganizowanym przez Związek Banków Polskich,
- ❖ spotkaniu pt. *Rola sektora bankowego w rozwoju gospodarki polskiej* oraz dyskusji wewnątrzśrodowiskowej – zorganizowanych przez Zarząd Związku Banków Polskich w ramach XIX Walnego Zgromadzenia ZBP,
- ❖ Banking Top Management Forum pt. *Stabilność systemu bankowego w dobie Kryzysu Subprime*,
- ❖ nadzwyczajnej konferencji pt. *Czy kryzys na rynkach finansowych zagraża polskiej gospodarce?* – zorganizowanej przez Polską Konfederację Pracodawców Prywatnych Lewiatan,
- ❖ wielu konferencji dotyczących tematyki rynków finansowych, integracji europejskiej i bankowości detalicznej, zorganizowanych przez ośrodki akademickie, m.in. przez Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Politechnikę Rzeszowską, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu, Gdańską Akademię Bankową, Szkołę Główną Handlową oraz Uniwersytet Warszawski we współpracy z Biurem Informacji Kredytowej, w tym w szczególności:
 - VIII ogólnopolskiej konferencji naukowej pt. *Rynek Finansowy. Inspiracje z integracji europejskiej* – zorganizowanej przez Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie,
 - konferencji Katedr Finansów 2008 pt. *Współczesne finanse, stan i perspektywy*,
 - konferencji pt. *WROFin 2008 – Standardy, modele i procesy w bankowości detalicznej* – zorganizowanej przez Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu,
 - Kongresie Bankowości Detalicznej – zorganizowanym przez Gdańską Akademię Bankową.

Fundusz wraz z Komisją Nadzoru Finansowego oraz Związkiem Banków Polskich objął patronat merytoryczny nad III Kongresem Ryzyka Bankowego pt. *Wdrażanie zaawansowanych metod oceny ryzyka bankowego*, zorganizowanym przez Biuro Informacji Kredytowej 20 października 2008 r. Podczas Kongresu Prezes Zarządu BFG wygłosiła referat pt. *Doświadczenia Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w zakresie metodyki identyfikacji zagrożeń w bankach objętych obowiązkowym systemem gwarantowania depozytów*. Przedstawiciele Funduszu zapre-

zentowali również referat omawiający najważniejsze zmiany w sektorze banków spółdzielczych w okresie od końca 1996 r. do końca czerwca 2008 r. i ich wpływ na stabilność systemu bankowego w Polsce.

2. Współpraca zagraniczna

2.1. Współpraca z organizacjami międzynarodowymi

Fundusz 14 lutego 2008 r. został oficjalnie przyjęty w poczet członków Międzynarodowego Stowarzyszenia Gwarantów Depozytów (*International Association of Deposit Insurers – IADI*), którego podstawowym celem jest przyczynianie się do stabilności systemów finansowych, poprzez promowanie międzynarodowej współpracy w dziedzinie gwarantowania depozytów oraz rozwijanie kontaktów między instytucjami gwarantującymi depozyty na świecie i innymi instytucjami. Na koniec 2008 r. do IADI należały 52 systemy gwarantowania depozytów z całego świata.

W 2008 r. Fundusz współpracował z instytucjami gwarantującymi depozyty, m.in. w ramach Europejskiego Forum Gwarantów Depozytów (*European Forum of Deposit Insurers – EFDI*) i IADI, prezentując swoje doświadczenia i zapoznając się z dokonaniem innych instytucji.

W 2008 r. członkowie Zarządu oraz pracownicy Funduszu uczestniczyli w następujących spotkaniach międzynarodowych gremiów:

- ❖ przedstawiciele Komisji Europejskiej, EFDI oraz *Joint Reseach Centre (JRC)*, w dniach 10–11 kwietnia 2008 r., podczas którego omówiono rezultaty przeglądu Dyrektywy 94/19/WE i projekty raportów przygotowywanych dla Komisji Europejskiej przez grupy robocze powołane w ramach EFDI,
- ❖ seminarium zorganizowanym przez IADI, w dniach 27–28 maja 2008 r., z udziałem przedstawicieli systemów gwarantowania depozytów z 22 państw, Zarządu EFDI, a także ekspertów Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Seminarium dotyczyło analizy ryzyka działalności systemów gwarantowania depozytów oraz sposobów oceny zdolności do zaspokajania roszczeń i metod kształtowania wysokości składek,
- ❖ szkoleniu kadry kierowniczej zorganizowanym przez IADI oraz Tajwańską Korporację Ubezpieczania Depozytów (*Central Deposit Insurance Corporation – CDIC*) w dniach 1–4 września 2008 r.,
- ❖ Walnym Zgromadzeniu Członków EFDI, połączonym z pierwszą wspólną konferencją międzynarodową EFDI i FDIC zatytułowaną *Integracja finansowa i sieć bezpieczeństwa*, w dniach 22–23 września 2008 r.,

- ❖ Walnym Zgromadzeniu Członków IADI, połączonym z konferencją międzynarodową: *Stabilność finansowa i integracja ekonomiczna (Financial Stability and Economic Inclusion)*, w dniach 29–31 października 2008 r.

Podczas Walnego Zgromadzenia Członków EFDI Prezes Zarządu Funduszu została wybrana jednogłośnie przez Zarząd EFDI na przewodniczącą stałej Grupy Badawczej (*EFDI Research Working Group*), której zadaniem jest opracowywanie analiz w zakresie efektywności sieci bezpieczeństwa sektora bankowego w krajach Unii Europejskiej, między innymi na potrzeby współpracy z Komisją Europejską oraz z IADI. Podczas konferencji poruszano problematykę m.in.: różnic pomiędzy rynkiem bankowym w Unii Europejskiej i w Stanach Zjednoczonych oraz wynikających z nich konsekwencji dla systemów gwarantowania depozytów, bankowości transgranicznej w kontekście narodowych instytucji nadzorczych i systemów gwarantowania depozytów, a także planów Komisji Europejskiej dotyczących zmian w Dyrektywie 94/19/WE w obliczu zawirowań na rynkach finansowych.

W ramach EFDI Fundusz przewodniczył także grupie roboczej, której celem jest przygotowanie dla Komisji Europejskiej raportu na temat możliwości poprawy zakresu i jakości informowania konsumentów o zasadach gwarantowania depozytów oraz wypracowanie wzoru dobrych praktyk w zakresie informowania deponentów o systemach gwarantowania depozytów. Efektem prac grupy było przygotowanie i uzgodnienie projektu raportu, który następnie został przekazany Komisji Europejskiej.

Podczas Walnego Zgromadzenia Członków IADI Prezes Zarządu Funduszu została wybrana – na mocy jednomyślnej decyzji reprezentantów instytucji gwarantujących depozyty z ponad 45 krajów – na Członka Zarządu Stowarzyszenia. Walnemu Zgromadzeniu towarzyszyła konferencja, której zakres tematyczny obejmował m.in. rolę systemów gwarantowania depozytów w czasie kryzysu, wyzwań, jakich dostarcza współczesny rynek finansowy, oraz ich implikacji dla instytucji finansowych, sposobów pomiaru stopnia integracji ekonomicznej, form jej promocji oraz międzynarodowych inicjatyw dotyczących edukacji finansowej.

W ramach współpracy z IADI oraz z Kanadyjską Korporacją Ubezpieczenia Depozytów (*Canadian Insurance Deposit Corporation – CIDC*), Fundusz wziął udział w badaniu analitycznym dotyczącym 14 wybranych obszarów działalności systemów gwarantowania depozytów, m.in. relacji pomiędzy uczestnikami sieci bezpieczeństwa, zakresu uprawnień, członkostwa w systemie, poziomu i zakresu gwarancji, organizacji wypłat dla deponentów oraz polityki informacyjnej.

Ponadto, Fundusz uczestniczył w badaniu przygotowanym przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy (*International Monetary Fund – IMF*), które miało na celu uaktualnienie danych na temat zasad funkcjonowania systemów gwarantowania depozytów na świecie. Badanie dotyczyło 8 wybranych obszarów działalności

instytucji gwarancyjnych, m.in. zakresu uprawnień, poziomu gwarancji, finansowania i procedury wypłat.

Fundusz aktywnie uczestniczył w przygotowaniu stanowiska Polski odnośnie do kierunkowych propozycji zmian prawa unijnego w zakresie rozwoju efektywności funkcjonowania sieci bezpieczeństwa sektora bankowego – zawartych w dokumentach omawianych na posiedzeniach:

- ❖ Komitetu Usług Finansowych Unii Europejskiej (*Financial Services Committee – FSC*),
- ❖ Europejskiego Komitetu Bankowego (*European Banking Committee – EBC*).

2.2. Nowelizacja Dyrektywy 94/19/WE w sprawie systemów gwarantowania depozytów

Bankowy Fundusz Gwarancyjny brał udział w regularnych konsultacjach dotyczących zmian Dyrektywy 94/19/WE Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej w sprawie systemów gwarantowania depozytów, zaproponowanych przez Komisję Europejską w konsekwencji wydarzeń na międzynarodowych rynkach finansowych, jakie wystąpiły w II połowie 2008 r. W ramach procedury uzgadniania i przyjmowania nowelizacji Dyrektywy, 27 października 2008 r. odbyło się posiedzenie Grupy Roboczej ds. Systemów Gwarantowania Depozytów przy Komisji Europejskiej, w którym wziął udział przedstawiciel Funduszu. Zaproponowane przez Komisję zmiany mają na celu przywrócenie zaufania do sektora bankowego oraz osiągnięcie wysokiego poziomu konwergencji zasad funkcjonowania systemów gwarantowania depozytów, szczególnie w zakresie podwyższenia minimalnego poziomu gwarancji, zniesienia zasady koasekuracji czy skrócenia terminu wypłaty środków gwarantowanych.

2.3. Współpraca z zagranicznymi instytucjami gwarantowania depozytów

W związku z uruchomieniem oddziałów przez polski bank na terytorium Republiki Czeskiej, czeski Fundusz Gwarantowania Depozytów wystąpił z propozycją nawiązania współpracy i podpisania porozumienia z Bankowym Funduszem Gwarancyjnym. Ponadto, rozpoczęto prace nad projektem porozumienia, które ureguluje podwyższenie poziomu gwarancji – dla klientów oddziału banku polskiego prowadzącego działalność na terytorium Słowacji – do wysokości oferowanej przez system słowacki.

Kontynuowano prace nad analizą rozwiązań systemowych w zakresie gwarantowania depozytów w krajach Unii Europejskiej. Na bazie danych źródłowych opra-

cowano materiały prezentujące system gwarantowania depozytów w Luksemburgu oraz Wielkiej Brytanii.

Sporządzono również analizę sytuacji organizacyjnej w zakresie systemów rekompensat dla inwestorów funkcjonujących w wybranych krajach, z uwzględnieniem ich relacji do systemów gwarantowania depozytów.

W siedzibie Funduszu 11 grudnia 2008 r. gościła delegacja doktorantów Uniwersytetu Bankowego działającego przy Narodowym Banku Ukrainy. W trakcie spotkania pracownicy BFG zaprezentowali główne obszary działalności Funduszu, ze szczególnym uwzględnieniem polskich doświadczeń w zakresie prowadzenia działalności gwarancyjnej i pomocowej.

3. Konferencja międzynarodowa Bankowego Funduszu Gwarancyjnego

W Warszawie 15–16 września 2008 r. odbyła się konferencja międzynarodowa pod tytułem: *Systemy gwarantowania depozytów wobec integrujących się rynków finansowych*, której organizatorem i gospodarzem był Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Celem konferencji była wymiana doświadczeń w zakresie uwarunkowań rozwoju systemów gwarantowania depozytów w świetle współczesnych wyzwań na międzynarodowych rynkach finansowych. W konferencji uczestniczyło ponad 120 reprezentantów instytucji finansowych z 17 krajów, w tym Przewodniczący Europejskiego Forum Gwarantów Depozytów oraz przedstawiciele władz Międzynarodowego Stowarzyszenia Gwarantów Depozytów, a także przedstawiciele Ministerstwa Finansów, Narodowego Banku Polskiego, Komisji Nadzoru Finansowego oraz organów statutowych banków krajowych.

Program konferencji składał się z trzech sesji tematycznych:

- ❖ *Wpływ niepokoju na światowych rynkach finansowych na bezpieczeństwo depozytów i funkcjonowanie systemów gwarantowania depozytów,*
- ❖ *Zasady funkcjonowania systemów gwarantujących depozyty w uniach kredytowych,*
- ❖ *Zintegrowany system gwarancji instrumentów finansowych: integracja systemów gwarantowania depozytów i systemów rekompensat dla inwestorów.*

Prelegentami byli reprezentanci zagranicznych instytucji gwarancyjnych, uznani eksperci instytucji finansowych oraz przedstawiciele polskiego świata nauki.

XII. DZIAŁALNOŚĆ INFORMACYJNO-PROMOCYJNA

W 2008 r. wobec kryzysu na międzynarodowych rynkach finansowych działalność informacyjno-promocyjna Funduszu nabrała szczególnego znaczenia. W związku z tym przeprowadzono wzmożone działania, mające na celu dotarcie z informacją o systemie gwarantowania zarówno do klientów banków, jak i do pracowników banków zajmujących się ich obsługą. W ramach przyjętej strategii podejmowano liczne inicjatywy ukierunkowane na wzmocnienie zaufania społecznego do systemu bankowego oraz na edukację finansową społeczeństwa.

Jednym z głównych elementów działań było opracowanie przez Fundusz *Zasad dobrej praktyki banków w zakresie informowania o przynależności do obowiązkowego systemu gwarantowania oraz Zasad dobrej praktyki banków w zakresie informowania klientów o swojej sytuacji ekonomiczno-finansowej*. Głównym celem tzw. dobrych praktyk było wypracowanie jednolitych standardów dla rzetelnego informowania klientów przez banki objęte obowiązkowym systemem gwarantowania. Stanowią one ułatwienie w realizacji przez banki obowiązku wynikającego z przepisu art. 38b ustawy o BFG. Opracowanie dobrych praktyk wpisuje się także w nurt doświadczeń światowych, gdyż instytucje gwarantowania depozytów, skupione w IADI i EFDI, sukcesywnie podejmują działania na rzecz opracowywania zasad dobrych praktyk dla sektora bankowego.

Wzorce proponowane przez Fundusz uzyskały oficjalne poparcie 6 instytucji związanych z rynkiem finansowym, m.in. Narodowego Banku Polskiego, Krajowego Depozytu Papierów Wartościowych SA oraz Ubezpieczeniowego Funduszu Gwarancyjnego.

W 2008 r. banki rozpoczęły wdrażanie rekomendacji Funduszu i do końca 2008 r. 16 z nich zadeklarowało przyjęcie dobrych praktyk, jako wzorca do przygotowywania informacji przekazywanych klientom.

Kolejnym działaniem było opracowanie *Materiałów Edukacyjnych*, składających się z 3 prezentacji tematycznych poświęconych systemowi bankowemu wraz ze skryptem, które zostały pozytywnie zaopiniowane przez recenzentów powołanych przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, a następnie wpisane na listę środków dydaktycznych zalecanych do użytku szkolnego przy nauczaniu przedmiotu Podstawy przedsiębiorczości.

Dla oceny skuteczności dotychczasowych oraz planowanych dalszych działań promocyjnych na 2008 r. przeprowadzono badanie poziomu wiedzy wśród klientów i pracowników banków na temat znajomości zasad systemu gwarantowania depozytów. W czerwcu i lipcu 2008 r. firma Pentor Research International zrealizowała następujące moduły badania ilościowego:

- ❖ badanie opinii indywidualnych klientów banków metodą wywiadów bezpośrednich,

- ❖ badanie mikroprzedsiębiorców metodą wywiadów telefonicznych,
- ❖ badanie pracowników banków i pracowników oddziałów instytucji kredytowych metodą *Mystery Shopping* (tajny klient – wywiad bezpośredni),
- ❖ badanie pracowników oddziałów i infolinii bankowych oraz pracowników instytucji niebankowych (SKOK) metodą *Mystery Calling* (tajny klient – wywiad telefoniczny).

Dodatkowo przeprowadzono badanie jakościowe strony internetowej Funduszu, tzw. *webclinic*. Na podstawie raportu z badania rozpoczęto prace nad budową nowej witryny internetowej Funduszu.

Fundusz, biorąc pod uwagę wyniki badania przeprowadzonego przez Pentor RI oraz wydarzenia na rynkach międzynarodowych, we wrześniu 2008 r. zaproponował bankom zorganizowanie szkoleń skierowanych do pracowników banków mających bezpośredni kontakt z klientami w zakresie zasad funkcjonowania polskiego systemu gwarantowania depozytów.

W związku z nowelizacją przepisów ustawy o BFG, opracowano oraz przekazano bankom nowe materiały informacyjne o systemie gwarantowania depozytów – w wersjach przeznaczonych dla klientów oraz dla pracowników banków.

Wydano dwa kolejne numery czasopisma *Bezpieczny Bank* oraz *Biuletynu BFG* i przekazano je do wszystkich banków komercyjnych i spółdzielczych, wybranych uczelni krajowych oraz bibliotek na terenie całego kraju. Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznał dwa punkty za publikację w czasopiśmie *Bezpieczny Bank*, co podniosło prestiż tego wydawnictwa na rynku oraz w środowisku akademickim.

Zorganizowano kolejną edycję konkursu na najlepszą pracę licencjacką, magisterską i doktorską z zakresu systemu gwarantowania depozytów, problematyki działalności BFG oraz bezpieczeństwa finansowego banków, prowadząc jednocześnie promocję konkursu w środowisku akademickim. Pracownicy Bankowego Funduszu Gwarancyjnego brali udział w konferencjach i spotkaniach organizowanych przez ośrodki akademickie i koła naukowe.

Kolejnym elementem działalności informacyjno-promocyjnej było wydanie, w polskiej i angielskiej wersji językowej, *Raportu rocznego Bankowego Funduszu Gwarancyjnego za rok 2007*, który został wysłany do banków i instytucji finansowych działających w Polsce, a także przedstawicieli zagranicznych instytucji gwarancyjnych. Raport wraz z innymi materiałami był również prezentowany na stoisku informacyjno-promocyjnym wystawionym podczas Walnego Zgromadzenia Członków IADI, połączonego z konferencją międzynarodową: *Stabilność finansowa i integracja ekonomiczna*, które odbyło się w Arlington (USA) w październiku 2008 r.

Rozwijano kontakty z mediami, w tym z wydawcami takich tytułów, jak: *Bank*, *Gazeta Bankowa*, *Forbes*, *Finansowanie Nieruchomości*, *Rzeczpospolita*, *Gazeta Prawna*, czasopism wydawanych przez banki spółdzielcze oraz studenckimi porta-

lami, a także stacjami telewizyjnymi i radiowymi, jak: TVN CNBC Business, Polsat, Radio PIN. Efektem współpracy z prasą były liczne artykuły na temat systemu bankowego i zasad funkcjonowania systemu gwarantowania depozytów, a także na temat działalności Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Ponadto, wobec licznych zapytań kierowanych do Funduszu, w kontekście wydarzeń na międzynarodowych rynkach finansowych oraz zmian przepisów ustawy o BFG, wystosowano ponad 30 oficjalnych oświadczeń Funduszu, przeznaczonych do publikacji w mediach (dzienniki, czasopisma, serwisy internetowe). Oprócz tego, Prezes Zarządu Funduszu udzieliła szereg wywiadów prasowych, telewizyjnych i radiowych.

Skuteczność działań informacyjnych i promocyjnych podejmowanych przez Fundusz znalazła potwierdzenie m.in. w wynikach badań sondażowych przeprowadzonych przez instytut Pentor RI w listopadzie 2008 r. Bankowy Fundusz Gwarancyjny uzyskał najwyższe oceny wśród respondentów, którzy – na tle innych instytucji – pozytywnie ocenili dotychczasowe działania BFG, zmierzające do ograniczenia skutków światowego kryzysu finansowego w Polsce.

*Tomasz Obal
Monika Szymońska*

UPADŁOŚĆ BANKU INWESTYCYJNEGO NA PRZYKŁADZIE LEHMAN BROTHERS

WSTĘP

Niniejsze opracowanie powstało na podstawie własnych studiów autorów oraz doświadczeń Davida Ereira¹, związanych z jego pracą likwidatora banku inwestycyjnego Lehman Brothers International Europe, które zaprezentował 27 kwietnia 2009 r. w ramach seminarium pt. *Institucja finansowa w kryzysie – przypadek Lehman Brothers*, organizowanego przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny wraz z kancelarią prawną Linklaters.

1. Podstawowe informacje o Lehman Brothers Holding Inc.

Bank inwestycyjny Lehman Brothers Holding Inc. (LBHI) z siedzibą w Nowym Jorku był jednym z czterech największych banków inwestycyjnych Stanów Zjednoczonych oraz jedną z największych instytucji finansowych na świecie. Poza krajem macierzystym, bank prowadził działalność w 40 krajach poprzez 650 podmiotów

¹ David Ereira jest partnerem londyńskiej kancelarii prawnej Linklaters, współpracującej z PricewaterhouseCoopers w zakresie likwidacji Lehman Brothers International Europe oraz innych postawionych w stan upadłości brytyjskich spółek grupy Lehman Brothers Holding Inc.

powiązanych. Jego biura regionalne znajdowały się w Londynie i Tokio. Na całym świecie grupa Lehman zatrudniała około 25 tys. pracowników.

Głównym przedmiotem globalnej działalności instytucji i innych podmiotów jej grupy była szeroko pojęta bankowość inwestycyjna. Swoje usługi finansowe Lehman Brothers świadczył przedsiębiorstwom, rządowi oraz samorządom, klientom instytucjonalnym, a także bardzo zamożnym osobom fizycznym. Działalność biznesowa była prowadzona w trzech segmentach: rynku kapitałowego, bankowości inwestycyjnej oraz usług powierniczych.

Lehman Brothers International Europe (LBIE) jest londyńską spółką grupy Lehman Brothers. Inne ważne z punktu widzenia wielkości aktywów podmioty grupy Lehman Brothers, spoza terytorium USA, to LB Japan Inc. z siedzibą w Tokio, LB Finance SA usytuowane w Zurychu oraz LB Asia Holdings Ltd. z Hongkongu.

2. Przyczyny upadłości Lehman Brothers

2.1. Przyczyny systemowe

Przyczyny upadłości grupy Lehman Brothers w dużej mierze są tożsame z przyczynami obecnego załamania gospodarczego – największego, jakie miało miejsce od czasu Wielkiego Kryzysu. Tak jak sama upadłość banku w sposób symboliczny wyznaczyła datę rozpoczęcia obecnego kryzysu, tak też analiza tejże upadłości pokazuje większość słabości rynków finansowych, które ostatecznie wywołały globalny kryzys gospodarczy.

Makroekonomiczne przyczyny kryzysu powstały w czasie niespotykanie długiego okresu prosperity gospodarczej, która w Stanach Zjednoczonych objawiała się m.in. stałym dynamicznym wzrostem cen nieruchomości. Od marca 1997 r. do czerwca 2006 r. indeks cen nieruchomości rósł nieustannie z miesiąca na miesiąc (były tylko dwa przypadki spadku tego indeksu). Średni wzrost cen nieruchomości w tych latach wyniósł 12,4%. Sytuacja ta spowodowała powstanie powszechnego przeświadczenia, że wzrost wartości nieruchomości ma charakter systemowy. Przeprowadzone w 2005 r. badania wykazały, że średni oczekiwany wzrost cen w następnych dziesięciu latach wynosi 14% rocznie. Omawiany wzrost występował w środowisku niskich stóp procentowych, co sprawiało, że również realna wartość nieruchomości rosła bardzo dynamicznie.

Równoległe rozwój rynku derywatów skutkowało powstaniem instrumentów pochodnych wykorzystywanych do zakupu nieruchomości, których właściciele nie byłiby w stanie spłacać kredytów hipotecyjnych w normalnych warunkach. Ich zdolność kredytową kalkulowano bowiem przy założeniu wzrostu cen nabywanych nie-

ruchomości. Jednocześnie banki, udzielając tego typu kredytów, obniżały wymogi formalne.

To, co wydawało się niemożliwe, nastąpiło w 2008 r. – największy od czasu Wielkiego Kryzysu spadek cen nieruchomości. Okazało się, że nawet modele ekonometryczne, wykorzystywane do szacowania ryzyka aktywów powiązanych z rynkiem nieruchomości, nie były przystosowane do takiego wydarzenia, gdyż opierały się na szeregach czasowych, które w sposób oczywisty nie uwzględniały doświadczeń poprzedniego tak głębokiego kryzysu finansowego, czyli doświadczeń początku lat 30-tych ubiegłego wieku.

Systemową zmianą była również oligopolizacja rynku hipotecznych transakcji sekurytyzacyjnych. Wśród niewielkiej grupy uczestników rynku był Lehman Brothers, który był inicjatorem 128 spośród 1.257 transakcji tego rodzaju. Oligopolizacja sprawiła także, że nieliczni emitenci papierów wartościowych, opartych na aktywach hipotecznych, uzyskali znacznie silniejszą pozycję wobec agencji ratingowych, oceniających jakość emitowanych papierów wartościowych, co miało wpływ na liberalizację oceny ratingowej tych aktywów. W rezultacie wysiłki banków były skierowane na uzyskanie jak najwyższego ratingu dla ryzykownych papierów wartościowych.

2.2. Przyczyny wewnętrzne

Polityka finansowa Lehman Brothers opierała się na wysokiej dźwigni finansowej oraz na finansowaniu się krótkoterminowymi zobowiązaniami. Bank wykorzystywał pozycję banku inwestycyjnego. Dźwignia finansowa wykorzystywana przez Lehman Brothers była na początku kryzysu dwukrotnie wyższa niż dopuszczalna w bankowości uniwersalnej. Sprawiała ona, że niewielki spadek wartości aktywów (o 3,3%) powodował całkowite wykorzystanie funduszy własnych i stan niewypłacalności.

Oparcie finansowania na krótkoterminowych zobowiązaniach, w środowisku niskich stóp procentowych, było polityką bardzo dochodową. Jednak powodowało ono wzrost ryzyka analogicznego do ryzyka runu na kasy banku uniwersalnego. Bank stał się szczególnie wrażliwy na ryzyko reputacji i pojawiające się pogłoski o możliwej niewypłacalności. Po pojawieniu się pierwszych symptomów kryzysu, Lehman Brothers próbował zmniejszyć dźwignię finansową oraz zależność od krótkoterminowych pasywów, ale działania te były niewystarczające i zbyt późno przeprowadzone.

Przed upadłością Lehman Brothers doświadczył znaczącego spadku zaufania, objawiającego się m.in. w spadku kursu akcji o 80% w okresie od 5 do 12 września 2008 r. Wydaje się, że kluczowym momentem był wtorek 9 września 2008 r., kiedy to cena akcji spadła o 45%. Spadek ten był reakcją na wiadomość o zakończeniu

niewpowodzeniem planu wejścia kapitałowego Korean Development Bank do grupy Lehman Brothers. Następnego dnia grupa Lehman Brothers ogłosiła prognozowaną stratę za III kwartał 2008 r. w wysokości 3,9 mld USD. W tym samym czasie LBHI ogłosił plany sprzedaży większościowych udziałów segmentu biznesowego, zajmującego się usługami powierniczymi oraz plany wydzielenia części aktywów hipotecznych do oddzielnego podmiotu. Te zapowiedzi nie pozwoliły jednak na odbudowanie zaufania, a cena akcji w środę 10 września 2008 r. spadła o kolejne 7%. Agencja Moody's ogłosiła, że w przypadku, gdy do 15 września 2008 r. nie pojawi się nabywca Lehman Brothers, obniży ona jego rating.

W weekend 13–14 września 2008 r. w Nowym Jorku trwały dyskusje i negocjacje mające na celu znalezienie inwestora dla całej grupy lub jej części. Wobec jego braku, 15 września 2008 r. bank – zgodnie z rozdziałem 11 Prawa upadłościowego (the Bankruptcy Code) – złożył do sądu wniosek o ogłoszenie upadłości.

3. Charakterystyka postępowania likwidacyjnego grupy LBHI

Upadłość grupy Lehman Brothers jest największą upadłością w historii światowej gospodarki. Ze względu na wielkość aktywów upadłość ta przewyższyła swą skalą wcześniejsze upadki takich gigantów gospodarczych, jak WorldCom i Enron.

Postępowanie likwidacyjne wobec grupy Lehman, z uwagi na jej rozwiniętą strukturę międzynarodową, składa się z 75 odrębnych postępowań upadłościowych prowadzonych w różnych krajach, a więc w ramach różnych systemów prawnych i procedur upadłościowych. W Stanach Zjednoczonych odrębnie są prowadzone postępowania wobec spółki matki (LBHI) oraz amerykańskiej części grupy zajmującej się działalnością brokerską (Lehman Brothers Inc.). Ponadto są prowadzone osobne postępowania pod wieloma jurysdykcjami europejskimi oraz azjatyckimi. Pięć największych z nich obejmuje ponad 95% aktywów holdingu poza terytorium USA (m.in. wobec LBHE w Wielkiej Brytanii oraz LB Asia Holdings Ltd. w Hongkongu).

Likwidacją grupy Lehman zajmuje się bezpośrednio 16 likwidatorów w różnych krajach, w tym m.in. PricewaterhouseCoopers, KPMG czy Oh-Ebashi. Dodatkowo firmy te współpracują z innymi osobami czy kancelariami prawnymi. Ogółem w proces likwidacji grupy zaangażowane są setki osób. Działający w Londynie zespół odpowiedzialny za likwidację samego LBIE liczy (w okresach najintensywniejszych działań) nawet do 200 osób, wspomaganych przez kolejne zespoły, m.in. w Nowym Jorku, Niemczech, Włoszech, Francji i państwach azjatyckich. Ocenia się, że proces likwidacji grupy potrwa wiele lat, nawet do piętnastu.

W ramach postępowania upadłościowego udało się sprzedać część grupy odpowiedzialną za obsługę transakcji na rynku kapitałowym. Jej nabywcą został No-

mura Holdings Inc. W wyniku tej transakcji „uratowano” 2400 stanowisk pracy, co jednocześnie zredukowało potencjalne roszczenia pracownicze tej grupy osób wobec upadłych instytucji.

4. Upadłość Lehman Brothers International Europe – doświadczenia jego likwidatorów

4.1. Stan postępowania upadłościowego LBIE

W związku ze złożeniem wniosku o upadłość przez LBHI, 15 września 2008 r. LBIE, jak i część innych brytyjskich podmiotów grupy Lehman Brothers, został postawiony w stan upadłości. Na likwidatorów wyznaczono firmę PricewaterhouseCoopers.

Upadłość większości podmiotów grupy Lehman Brothers była bezpośrednią konsekwencją upadłości spółki matki (LBHI). Przyczyną nie były problemy z niską wyceną aktywów w tych podmiotach, lecz fakt, że upadłość LBHI spowodowała załamanie płynności. Problemy płynnościowe wynikły ze specyficznej organizacji grupy Lehman Brothers, w której rozliczenia jej podmiotów były dokonywane przez centrum rozliczeniowe w Nowym Jorku. W chwili, gdy centrum to przestało spełniać swoją funkcję, wiele podmiotów zostało pozbawionych bieżącego finansowania. Fakt ten, razem z utratą zaufania, spowodował, że nie mogły one dalej prowadzić działalności.

Wartość księgową aktywów LBIE na dzień upadłości wynosiła 628,6 mld USD, zaś wartość jego zobowiązań – 611 mld USD. Po dokonaniu potrąceń wzajemnych oraz wyeliminowaniu aktywów powierzonych, wartość aktywów instytucji obniżyła się do 49,5 mld USD, zaś zobowiązań do 32,6 mld USD. Wartość masy upadłości na 15 września 2008 r. można zatem szacować na 16,9 mld USD. Zdaniem Davida Ereira, trudno jest jednak przewidywać, czy w ogóle (a jeśli tak, to w jakiej wysokości) po pełnej likwidacji majątku nastąpi zwrot środków akcjonariuszom. Od ogłoszenia upadłości Lehman Brothers na rynkach finansowych doszło bowiem do istotnych zmian, które znacząco wpływają na wycenę aktywów i zobowiązań.

Zgodnie z prawem brytyjskim, likwidatorzy Lehman Brothers są zobowiązani do realizowania celów i założeń procesu upadłościowego, z których do najważniejszych należą:

- ❖ spieniężanie aktywów mające na celu zgromadzenie środków na zaspokojenie wierzycieli. Sprzedaż majątku powinna być realizowana w taki sposób, aby maksymalizować uzyskiwaną cenę,
- ❖ każdy z upadłych podmiotów prawnych wchodzących w skład grupy Lehman Brothers jest traktowany osobno. Niezwykle istotnym zadaniem likwidatorów

jest więc prawidłowe przypisanie praw własności oraz zobowiązań poszczególnych podmiotów,

- ❖ wierzyciele tej samej kategorii są traktowani jednakowo. Dlatego też wiele decyzji likwidatorów w sprawie zaspokajania wierzycieli musi mieć charakter ogólny. Ponadto powinna być stosowana zasada nadrzędności interesu wierzycieli,
- ❖ aktywa i zobowiązania, do których podmioty grupy Lehman Brothers nie mają tytułu prawnego, nie są częścią masy upadłości. Z tego powodu zarządzający upadłością muszą precyzyjnie określić status prawny wszystkich aktywów i zobowiązań. Jeżeli pewne aktywa były jedynie powierzone podmiotom z grupy Lehman Brothers, likwidatorzy będą zwracać je właścicielom. Przy tego typu operacjach nie może być jednak naruszony interes wierzycieli. Dlatego też koszty związane ze zwrotem powierzonych aktywów mogą zostać przeniesione na właścicieli, w taki sposób, aby nie obciążać masy upadłości,
- ❖ działania mające niewielką wartość dla wierzycieli mogą być przez likwidatorów zaniechane.

Do 14 marca 2009 r., w ramach postępowania upadłościowego, sprzedano aktywa LBIE o wartości 8,7 mld USD oraz zwrócono klientom 46% aktywów powierzonych. Wprowadzono także nowy model działalności operacyjnej, mający na celu maksymalizowanie wartości przedsiębiorstwa, aby jak najpełniej zaspokoić wierzycieli.

W czasie prowadzenia upadłości niezwykle ważną okazała się funkcja utrzymania dobrej komunikacji z obecnymi i poprzednimi klientami banku oraz rynkami finansowymi. Zagadnieniu temu poświęcono wiele uwagi, aby w jak największym stopniu zachować potencjał operacyjny banku.

Z punktu widzenia sprawnego zarządzania upadłością ważny jest obszar IT, którego działalność została ustabilizowana, zaś koszty działania ograniczone.

4.2. Największe trudności postępowania

Postępowanie prowadzone wobec Lehman Brothers stawia przed jego likwidatorami wiele wyzwań i trudności.

Pierwszym wyzwaniem jest skala tego postępowania. Upadłość Lehman Brothers Holding Inc. oceniana jest jako największa, jaka wystąpiła kiedykolwiek w historii rynków finansowych. Według bilansu sprzed upadłości wartość aktywów i zobowiązań samego Lehman Brothers International Europe wyceniano na około 600 mld USD. Liczba ta obrazuje ogromną skalę prowadzonej przez grupę działalności, która wymaga obecnie wygaszenia i likwidacji. Na komplikację działań likwidacyjnych wpływa duża liczba transakcji, które były zawierane w ramach działalności Lehman Brothers, w tym operacji wewnętrznych dokonywanych między

podmiotami należącymi do grupy. Utrudnieniem jest także różnorodność i mnogość usług finansowych, leżących w obszarze działalności grupy Lehman. Likwidatorzy oceniają, że po kilku miesiącach ich pracy udało im się rozpoznać zakres i przedmiot działalności prowadzonej przez podmioty grupy, w tym wykorzystywane instrumenty i wykonywane transakcje.

Obecnie postępowanie przeszło do kolejnego etapu, jakim jest próba ustalenia i rozliczenia każdego pojedynczego kontraktu. LBIE posiadał około 1 600 strategicznych klientów w obszarze usług brokerskich. W zakresie tej części działalności LBIE prowadzone są dwa odrębne postępowania: tradycyjne – obejmujące wierzycieli, których wierzytelności nie były zabezpieczone, oraz drugie – dotyczące tych kontrahentów, dla których Lehman świadczył usługi powiernicze. Fakt działania likwidowanej instytucji w drugim z tych obszarów stworzył problem stosownego zarządzania powierzonymi aktywami klientów także po upadłości.

Trudności powstały również już na etapie rozdziału majątku klientów upadłego od majątku samej instytucji, co wymaga jednoznacznej identyfikacji praw do poszczególnych aktywów. Proces ten – z uwagi na konieczność analizy wszystkich zawartych umów i dokonywanych transakcji oraz zaangażowania wielu podmiotów – jest skomplikowany.

Ustalenia wymaga wielkość wszystkich powierzonych i niezamienionych na inne aktywa środków pieniężnych poszczególnych klientów oraz miejsce ich zdeponowania. Należy przy tym pamiętać, że część środków klientów znajduje się na rachunkach w innych podmiotach grupy, które same są przedmiotem postępowania upadłościowego. Nie jest więc możliwe na tym etapie postępowania odzyskanie tych kwot lub nawet ocena szansy ich odzyskania. Kolejną kwestią, która będzie utrudniać rozliczenia z klientami, jest to, że część środków klientów stanowiła zabezpieczenie ich ewentualnych zobowiązań wobec LBIE lub innych podmiotów grupy. Konieczne jest więc zbadanie, czy to zabezpieczenie powinno być utrzymane lub wykorzystane, a więc także współpraca pomiędzy licznymi podmiotami należącymi do LBHI.

Trudną sprawą będzie ustalenie wierzytelności klientów z tytułu aktywów niepieniężnych (np. papierów wartościowych czy instrumentów pochodnych). Wymaga to żmudnej analizy zawartych przez klientów kontraktów i wynikających z nich praw i zobowiązań. Pewne komplikacje niesie np. rozliczenie terminowych transakcji brokerskich. Dodatkowo, szacuje się, że w przypadku LBIE w skutek ogłoszenia upadłości ponad 140 tys. transakcji nie zostało zrealizowanych lub rozliczonych.

4.3. Wnioski płynące z upadłości Lehman Brothers

Według Davida Ereira, w Wielkiej Brytanii upadłość LBIE pokazała, że brytyjskie prawo niewystarczająco reguluje proces upadłościowy banku inwestycyjnego. Obowiązujące przepisy są odpowiednie jedynie dla instytucji bankowej przyjmującej głównie depozyty, a której upadłość jest procesem mniej skomplikowanym. Dla kontrastu wskazano, że w Stanach Zjednoczonych obowiązują odrębne regulacje dla podmiotów działających w obszarze usług brokerskich (the Securities Investment Protection Act 1970), które w postępowaniach likwidacyjnych nadają pierwszeństwo działaniom zmierzającym do zwrotu klientom ich aktywów przed działaniami związanymi z zaspokajaniem roszczeń do masy upadłości. W USA stworzono także specjalny fundusz na potrzeby zaspokajania roszczeń stron trzecich w przypadku błędnego przypisania i zwrotu aktywa przez likwidatora.

Jak ocenia David Ereira, do skomplikowania i dezorganizacji w początkowym etapie postępowania wobec LBIE przyczynił się także brak przygotowywania instytucji do decyzji o upadłości, która została ogłoszona niespodziewanie. Skutkowało to m.in. wieloma zawieszonymi lub nierozliczonymi transakcjami pomiędzy klientami, podmiotami grupy i ich kontrahentami. Ponadto część transakcji i aktywów została przypisana i rozliczona błędnie. Stąd rodzi się postulat, by istotne instytucje finansowe miały stosowne plany postępowania na wypadek takiej sytuacji.

PODSUMOWANIE

Upadłość Lehman Brothers Holding Inc. i innych podmiotów grupy Lehman Brothers oceniana jest jako największa jaka miała miejsce w sektorze finansowym. Z uwagi na globalny obszar działania, mnogość podmiotów działających w grupie, szeroki wachlarz świadczonych usług i ogromną liczbę codziennie dokonywanych transakcji likwidacja grupy Lehman Brothers jest ogromnym i skomplikowanym przedsięwzięciem. W proces ten jest zaangażowanych wiele osób i środków.

Upadłość Lehman Brothers spowodowała, że nastąpiła zmiana podejścia rynków finansowych (a także ich klientów) do niektórych klas ryzyka. Zaczęto dostrzegać niektóre, dotychczas lekceważone lub niedocenione, klasy ryzyka (np. ryzyko operacyjne związane z wymogami formalnymi banków przy udzielaniu kredytów). Oczekiwane jest także, że jednym ze skutków upadku Lehman Brothers będzie jeszcze większa regulacja rynku bankowego, ze szczególnym uwzględnieniem ryzyka płynności. Dalsze zmniejszenie ryzyka prowadzonej przez banki działalności, prawdopodobnie będzie skutkowało jednak systemowym obniżeniem ich rentowności.

Bibliografia

Ereira D., *What happens when an Investment Bank fails?*, prezentacja w ramach seminarium pt. *Instytucja finansowa w kryzysie – przypadek Lehman Brothers*, Warszawa, 27 kwietnia 2009 r.

Interview with David Ereira, Law and Financial Markets Review, March 2009, s. 108–111.

Testimony of Luigi Zingales on „Causes and Effects of the Lehman Brothers Bankruptcy” before the Committee on Oversight and Government Reform, United States House of Representatives, October 6, 2008.

Lehman Brothers International (Europe) In Administration, Joint Administrators' progress report for the period 15 September 2008 to 14 March 2009; 14 April 2009.

PricewaterhouseCoopers „Frequently Asked Questions and Communications”, www.pwc.co.uk

**KONFERENCJA PT.
BANKI SPÓŁDZIELCZE –
WYZWANIA WOBEC NOWYCH REGULACJI
– OMÓWIENIE WYSTĄPIEŃ PRZEDSTAWICIELI
INSTYTUCJI TWORZĄCYCH SIĘĆ
BEZPIECZEŃSTWA FINANSOWEGO
W POLSCE**

Bankowy Fundusz Gwarancyjny – wspólnie z Fundacją Rozwoju Bankowości Spółdzielczej – zorganizował 21 maja br., w centrum kongresowym hotelu „Ossa” w Rawie Mazowieckiej, konferencję pt. *Banki spółdzielcze – wyzwania wobec nowych regulacji*.

W prezentacji otwierającej pierwszą część konferencji, poświęconej uwarunkowaniom instytucjonalno-prawnym rozwoju bankowości spółdzielczej, Prezes Zarządu Bankowego Funduszu Gwarancyjnego prof. dr hab. Małgorzata Zaleska scharakteryzowała sytuację ekonomiczno-finansową sektora banków spółdzielczych po upływie I kwartału 2009 r. oraz zaprezentowała najważniejsze skutki dla sektora banków spółdzielczych, wynikające ze zmian przepisów dotyczących BFG.

W I kwartale 2009 r. nastąpiło w stosunku do 2008 r. spowolnienie tempa rozwoju sektora bankowego w Polsce. Wyniki sektora banków spółdzielczych na tle całego sektora przedstawiały się następująco:

- ❖ na koniec I kwartału 2009 r. suma bilansowa sektora banków spółdzielczych była o 2% wyższa niż wykazana na koniec 2008 r., wobec 3,54% przyrostu

w IV kwartale 2008 r. W ujęciu r/r suma bilansowa banków spółdzielczych wzrosła o 11,27%,

- ❖ kwota depozytów zgromadzonych w bankach spółdzielczych, z wyłączeniem zobowiązań wobec innych banków, była na 31 marca 2009 r. o 40,48% wyższa od kwoty udzielonych kredytów, co oznaczało nadwyżkę środków w kwocie przekraczającej 14 mld zł,
- ❖ w I kwartale 2009 r. nastąpił przyrost kwoty należności zagrożonych o 8,06% w porównaniu do końca 2008 r.,
- ❖ udział należności zagrożonych w należnościach ogółem wynosił średnio w sektorze banków spółdzielczych 1,92% i był o 0,11 p.p. wyższy niż na 31 grudnia 2008 r. W sektorze banków komercyjnych wskaźnik ten wyniósł na 31 marca 2009 r. 4,86%,
- ❖ na koniec I kwartału 2009 r. żaden bank spółdzielczy nie wykazał ujemnego wyniku finansowego netto, podczas gdy na koniec 2008 r. stratę poniosły 2 banki, a na 31 marca 2008 r. 1 bank spółdzielczy,
- ❖ wynik finansowy netto wygenerowany przez banki spółdzielcze w I kwartale 2009 r. był o 19,47% niższy niż w analogicznym okresie 2008 r. Wzrost sumy bilansowej w ujęciu r/r nie wpłynął na wzrost generowanych wyników – wynik z tytułu odsetek był w I kwartale 2009 r. o 6,99% niższy od stanu na 31 marca 2008 r., a wynik z działalności bankowej o 2,39% niższy,
- ❖ w I kwartale 2009 r. koszty działania wzrosły, w porównaniu z I kwartałem, 2008 r. o 9,05%,
- ❖ w analizowanym kwartale odpisy na rezerwy celowe, pomimo że saldo rezerw było o 23,96% niższe niż w I kwartale 2008 r., także negatywnie wpłynęły na wysokość wyniku finansowego,
- ❖ w I kwartale 2009 r. uległy pogorszeniu średnie wartości wybranych wskaźników efektywności. Wskaźnik zwrotu z aktywów netto był o 0,53 p.p. niższy niż przed rokiem oraz 0,23 p.p. niższy od wykazanego na koniec 2008 r. Obciążenie wyniku działalności bankowej kosztami działania wzrosło r/r o 6,76 p.p., a w ujęciu kwartalnym o 3,01 p.p.,
- ❖ fundusze własne banków spółdzielczych wzrosły w ujęciu r/r średnio o 13,09%, jednak osłabienie kursu złotego przyczyniło się do niewypełnienia przez część banków wymogu wynikającego z art. 32 ust. 2 ustawy Prawo bankowe.

W I kwartale 2009 r. wyniki finansowe banków spółdzielczych uległy pogorszeniu w znacznie mniejszym stopniu niż wyniki banków komercyjnych. Zysk netto banków spółdzielczych stanowił średnio 80,53% zysku wygenerowanego w I kwartale 2008 r., podczas gdy w bankach komercyjnych relacja ta wyniosła zaledwie 47,06%. Banki spółdzielcze są bowiem w mniejszym stopniu narażone na niekorzystny wpływ aktualnych wydarzeń na rynkach finansowych, m.in. ze względu na: brak zagrożeń wynikających z finansowania działalności z rynku

międzybankowego, nieznaczny wpływ wahań kursów walut na przychody i koszty z działalności operacyjnej oraz brak powiązań kapitałowych z zagranicznymi instytucjami finansowymi.

W drugiej części wystąpienia Pani Prezes M. Zaleska omówiła m.in. zmiany wprowadzone w 2008 r. do ustawy o BFG oraz kierunki dalszych niezbędnych modyfikacji przepisów w związku z nowelizacją dyrektywy 94/19/WE w sprawie systemów gwarantowania depozytów.

Najważniejsze zmiany regulacyjne związane z działalnością BFG dotyczą nowelizacji:

- ❖ dyrektywy 94/19/WE,
- ❖ Ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym,
- ❖ Ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających.

Wśród zmian wprowadzonych w 2008 r. do ustawy o BFG Pani Prezes M. Zaleska wskazała m.in. na ustalenie nowej podstawy naliczania opłaty rocznej (tj. wprowadzenie zapisu, zgodnie z którym podstawę naliczania opłaty rocznej stanowi kwota odpowiadająca 12,5-krotności sumy wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka oraz wymogów kapitałowych z tytułu przekroczenia limitów i naruszenia innych norm określonych w ustawie – Prawo bankowe) oraz obniżenie maksymalnej stawki do 0,3%, a także podniesienie limitu gwarancji do wysokości 50 000 euro w 100%, co oznaczało również zniesienie udziału własnego deponenta.

Dalsze zmiany, które mają zostać wprowadzone w związku z nowelizacją dyrektywy 94/19/WE, obejmują m.in.:

- ❖ możliwe dalsze podniesienie indywidualnego limitu gwarancyjnego do 100 000 euro,
- ❖ skrócenie okresu niedostępności środków do 20 dni roboczych z możliwością przedłużenia o 10 dni roboczych (wdrożenie do końca 2010 r.),
- ❖ obowiązek informowania deponenta o fakcie nie objęcia gwarancją produktu lokacyjnego lub inwestycyjnego (wdrożenie do końca czerwca 2009 r.),
- ❖ zobowiązanie krajowych systemów gwarancyjnych do współpracy międzynarodowej w ramach UE (wdrożenie do końca czerwca 2009 r.).

Zmiany w ustawie o BFG spowodowały konieczność wprowadzenia zmian w Zarządzeniu Prezesa NBP nr 11/2006 w sprawie zakresu, trybu i terminów przekazywania przez banki objęte obowiązkowym systemem gwarantowania informacji do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Najważniejsze z planowanych zmian dotyczą przekazywania informacji o:

- ❖ wartości środków gwarantowanych przez BFG zgodnie z nowym limitem gwarancyjnym,
- ❖ sumie środków pieniężnych zgromadzonych w banku,
- ❖ sumie wymogów kapitałowych banku – wyłącznie przez banki stosujące wyłączenia zgodnie art. 14 ustawy o BFG,
- ❖ zamiarze przygotowania, przygotowaniu lub o realizacji programu postępowania naprawczego – wyłącznie przez banki, których informacje te dotyczą.

Zmianie uległy również ramy prawne działalności pomocowej Funduszu, co znalazło odzwierciedlenie w zmianach zasad udzielania pomocy z funduszu pomocowego. Najważniejsze z nich dotyczą definicji niebezpieczeństwa niewypłacalności. Operacyjną definicję tego stanu wprowadza uchwała nr 35/97 Rady BFG. Dotychczas identyfikowano stan niebezpieczeństwa niewypłacalności, gdy wystąpiła strata oraz współczynnik wypłacalności był poniżej regulacyjnego minimum. Najważniejszymi przesłankami zmiany definicji stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności było rozszerzenie spektrum analizowanych wskaźników finansowych oraz potrzeba wcześniejszej identyfikacji niekorzystnych tendencji. Nowy model identyfikacji stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności, wprowadzony nowelizacją uchwały nr 35/97 Rady BFG z dnia 22 kwietnia 2009 r., definiuje przesłanki do stwierdzenia występowania stanu niebezpieczeństwa niewypłacalności, jako występowanie w banku straty oraz stwierdzenie negatywnej oceny finansowej banku na podstawie oceny punktowej wynikającej z osiągniętych wskaźników finansowych.

Zmiana ustawy z 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających wprowadziła możliwość udzielania pomocy z frbs nie tylko bankom spółdzielczym realizującym procesy łączeniowe lub nabywającym akcje banków zrzeszających. Zmiana ta znalazła odzwierciedlenie w podjętej 17 grudnia 2008 r. przez Radę BFG uchwale nr 24/2008 w sprawie określenia form, trybu i szczegółowych warunków udzielania zwrotnej pomocy finansowej bankom spółdzielczym z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych. Obecnie z pomocy finansowej z frbs mogą korzystać także banki, które planują inwestycje związane przede wszystkim z:

- ❖ nabyciem lub modyfikacją programów lub sprzętu informatycznego,
- ❖ rozwojem lub ujednoczeniem technologii bankowej,
- ❖ modyfikacją procedur finansowo-księgowych,
- ❖ rozwojem lub unifikacją produktów i usług bankowych.

Należy podkreślić, że inwestycje te muszą mieć na celu zwiększenie bezpieczeństwa środków pieniężnych lub poprawę albo ujednoczenie standardów obsługi klientów. Znaczne rozszerzenie podmiotowe i przedmiotowe podstawy udzielenia pomocy skutkowało wprowadzeniem następujących limitów:

- ❖ kwota pomocy finansowej nie może być wyższa niż 30% funduszy własnych banku,
- ❖ suma wszystkich wierzytelności banku wobec Funduszu z tytułu pomocy finansowej z frbs nie może przekraczać 5 000 000,00 zł w momencie jej udzielenia.

Limity te pozwalają na udzielanie pomocy większej liczbie banków spółdzielczych, a tym samym uniknięcie koncentracji pomocy w niewielkiej grupie podmiotów. Pomoc finansowa z frbs udzielana jest dwa razy w roku w tzw. rundach aplikacyjnych.

Pierwsza runda aplikacyjna rozpoczęła się 15 marca 2009 r. W ramach tej rundy wpłynęły 24 wnioski na łączną kwotę 55 mln zł. Natomiast kwota wolnych środków frbs, która była do dyspozycji w I rundzie aplikacyjnej, wyniosła 37 mln zł. Na podstawie wyników przeprowadzonej analizy wniosków, która została dokonana według nowego systemu punktowego, Zarząd BFG podjął decyzję o udzieleniu pomocy finansowej z frbs 18 bankom spółdzielczym.

Głównym wnioskiem płynącym z doświadczeń pierwszej rundy aplikacyjnej jest szczupłość środków dostępnych w ramach frbs, w stosunku do potrzeb zgłaszanych przez banki spółdzielcze.

Tematem wystąpienia Pana Dariusza Daniluka – Podsekretarza Stanu w Ministerstwie Finansów – były bieżące i przyszłe wyzwania w procesach legislacyjnych dotyczących sektora bankowego w Polsce. 13 października 2008 r. Minister Finansów ogłosił tzw. pakiet regulacyjny, którego celem jest zabezpieczenie krajowego rynku finansowego przed negatywnym wpływem niepewności na rynkach międzynarodowych oraz odbudowa zaufania do sektora bankowego. W skład pakietu regulacyjnego wchodzi m.in. następujące ustawy:

- ❖ ustawa o Komitecie Stabilności Finansowej,
- ❖ zmiana ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym,
- ❖ ustawa o udzielaniu przez Skarb Państwa wsparcia instytucjom finansowym.

Celem ustawy o Komitecie Stabilności Finansowej jest określenie zasad współpracy, w tym wymiany informacji, pomiędzy głównymi instytucjami sieci bezpieczeństwa finansowego (Ministerstwem Finansów, Narodowym Bankiem Polskim i Komisją Nadzoru Finansowego), oraz działań podejmowanych na rzecz wspierania stabilności finansowej, w tym koordynacji działań członków Komitetu w sytuacji bezpośredniego zagrożenia tej stabilności. Do zadań Komitetu Stabilności Finansowej należą:

- ❖ dokonywanie ocen sytuacji w krajowym systemie finansowym i na rynkach międzynarodowych,
- ❖ zapewnienie właściwego obiegu informacji pomiędzy członkami Komitetu, dotyczących istotnych zdarzeń i tendencji mogących stanowić zagrożenie dla stabilności krajowego systemu finansowego,

- ❖ opracowywanie i przyjmowanie procedur współdziałania na wypadek wystąpienia zagrożenia dla stabilności krajowego systemu finansowego,
- ❖ koordynowanie działań członków Komitetu w sytuacji bezpośredniego zagrożenia dla stabilności krajowego systemu finansowego.

Tematy posiedzeń Komitetu Stabilności Finansowej dotyczą bieżącej sytuacji oraz aktualnych wydarzeń na rynku finansowym, wśród których warto wspomnieć:

- ❖ nowe Memorandum dotyczące współpracy pomiędzy organami nadzoru finansowego, bankami centralnymi i ministerstwami finansów w zakresie stabilności finansowej i zarządzania kryzysem o charakterze transgranicznym w UE,
- ❖ wdrożenie norm płynnościowych, ocena zagrożeń z tytułu zmian w strukturze walutowej kredytów oraz ocena wpływu sytuacji niektórych segmentów rynku na stabilność systemu finansowego,
- ❖ zadłużenie zagraniczne w kontekście raportów banków inwestycyjnych i wpływ zawartych transakcji zabezpieczających na kurs złotego,
- ❖ długookresowe prognozy płynności sektora bankowego, a także problematyka opcji walutowych na krajowym rynku finansowym.

Drugą ustawą jest nowelizacja ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym, która miała na celu przywrócenie zaufania do sektora bankowego, między innymi poprzez zwiększenie poziomu ochrony depozytów do 50 000 euro oraz wprowadzenie możliwości czasowego określenia, w drodze rozporządzenia Rady Ministrów, wyższej niż określona w ustawie o BFG górnej granicy środków gwarantowanych oraz procentu środków gwarantowanych. Pan Minister D. Daniluk wskazał także na nowelizację ustawy o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających, która rozszerzyła katalog przedmiotowych celów, na realizację których banki spółdzielcze mogą uzyskać pomoc finansową z Funduszu Restrukturyzacji Banków Spółdzielczych.

Celem trzeciej ustawy wchodzącej w skład pakietu regulacyjnego, tj. ustawy o udzielaniu przez Skarb Państwa wsparcia instytucjom finansowym, było wyposażenie Ministra Finansów w instrumenty mające na celu przeciwdziałanie kryzysowi finansowemu. Minister Finansów będzie mógł podejmować określone działania na wniosek instytucji finansowej po zasięgnięciu opinii Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego oraz Prezesa Narodowego Banku Polskiego. Ustawa przewiduje następujące formy wsparcia instytucji finansowych:

- ❖ gwarancje Skarbu Państwa,
- ❖ pożyczki pod zastaw skarbowych papierów wartościowych,
- ❖ sprzedaż skarbowych papierów wartościowych z odroczonym terminem płatności,

- ❖ sprzedaż skarbowych papierów wartościowych z rozłożeniem płatności na raty,
- ❖ sprzedaż skarbowych papierów wartościowych w drodze oferty kierowanej do określonej instytucji finansowej.

Minister D. Daniluk poruszył również kwestie wysokości funduszy własnych banków spółdzielczych, podkreślając, że proces dokapitalizowania banków spółdzielczych musi odbywać się w sposób bezpieczny zarówno dla klientów, jak i członków banków. Na koniec, odnosząc się do bieżących prac legislacyjnych, wskazał m.in. na implementację dyrektywy o kredycie konsumenckim oraz prace nad „Strategią obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2009–2013”, jako największe wyzwania dla sektora.

Prezentacja Pana Zdzisława Sokala – Członka Zarządu Narodowego Banku Polskiego – dotyczyła sytuacji banków spółdzielczych na tle wyzwań i oczekiwań rynkowych. Na wstępie Prezes Z. Sokal przedstawił ocenę sytuacji makroekonomicznej w świetle zmian zachodzących w otoczeniu międzynarodowym. Wskazał na recesję, która ma miejsce w Stanach Zjednoczonych, i jednocześnie poprawę oczekiwań, a następnie zwrócił uwagę na spadek PKB, produkcji przemysłowej oraz sprzedaży detalicznej w strefie euro. Na koniec kwietnia 2009 r. przewiduje się wyższe prognozy PKB i inflacji dla USA, niższe dla strefy euro (wg Foreign Exchange Consensus Forecasts). Jeśli chodzi o sytuację w Polsce, mamy do czynienia ze spadkiem dynamiki wzrostu gospodarczego. Spadek produkcji przemysłowej jest zdecydowanie mniej głęboki niż w ostatnich miesiącach. Warto także odnotować niską, ale dodatnią, dynamikę nakładów inwestycyjnych przedsiębiorstw. Wszystko to – zdaniem Prezesa Z. Sokala – wskazuje raczej na spowolnienie gospodarcze, a nie kryzys.

W odniesieniu do sytuacji sektora bankowego Prezes Z. Sokal zwrócił uwagę na bardzo dobre wyniki finansowe banków w całym 2008 r., a następnie ich stopniowe pogorszenie w drugiej połowie roku i w I kwartale 2009 r. Banki miały trudności w pozyskaniu bieżącego finansowania akcji kredytowej, zmniejszyła się więc dynamika akcji kredytowej. Ponadto mieliśmy do czynienia z ograniczoną płynnością krajowych i zagranicznych rynków finansowych.

Po 15 września 2008 r. nastąpił tzw. import nieufności. Kryzys zaufania w sektorze bankowym dotarł do Polski, mimo braku w bilansach banków ryzykownych instrumentów, niższych potrzeb w zakresie finansowania rynkowego czy posiadania właściciela strategicznego przez większość banków krajowych.

W październiku 2008 r. NBP wprowadził tzw. Pakiet zaufania, którego głównym celem było umożliwienie bankom pozyskiwania środków złotych na dłuższe okresy (do 3 miesięcy) oraz pozyskiwanie środków walutowych (w EUR, USD, CHF). W maju 2009 r. nastąpiło poszerzenie Pakietu zaufania, polegające na wydłużeniu terminów, na jakie banki komercyjne mogą uzyskać pożyczki w banku centralnym,

a także na ułatwieniach w zaciąganiu tych pożyczek. Zmiany dotyczą tzw. operacji repo, w ramach których banki pożyczają gotówkę od NBP pod zastaw papierów wartościowych. NBP wprowadził takie operacje z terminem sześciomiesięcznym (dotychczas były to maksymalnie trzy miesiące). Ponadto rozszerzono listę zabezpieczeń akceptowanych w tego typu operacjach. Dotąd były to głównie papiery skarbowe denominowane w złotych. Teraz będą to mogły być również euroobligacje, jak np. listy zastawne. Ułatwienie dla banków stanowi również wprowadzenie *nettingu*. Dotychczas NBP wymagał rozliczenia jednej operacji repo, by bank mógł wykorzystać określoną pulę papierów jako zabezpieczenie kolejnej takiej transakcji. Teraz z rolowaniem pożyczek nie będzie już problemu. NBP wydłużył także do miesiąca termin, na jaki udziela bankom pożyczek w euro i dolarach w ramach tzw. swapów walutowych.

Prezes Z. Sokal zwrócił również uwagę na ryzyko wystąpienia „błędnego koła”, które polega na tym, że spadek popytu zewnętrznego, spowodowanego recesją w gospodarkach państw będących partnerami handlowymi Polski, powoduje pogorszenie się sytuacji finansowej przedsiębiorstw, co z kolei prowadzi do bardziej pesymistycznej oceny ryzyka kredytowego przez banki i, w konsekwencji, zaostrzenia pogłębiania polityki kredytowej przez banki. Mniejsza dostępność kredytów powoduje zaś spadek popytu wewnętrznego lub pogorszenie już i tak nie za dobrej sytuacji finansowej przedsiębiorstw. Siła negatywnego wpływu tego potencjalnego „błędnego koła” zależy między innymi od wyposażenia banków w kapitał, który daje możliwość zaabsorbowania ewentualnych strat kredytowych.

W trzeciej części wystąpienia Prezes Z. Sokal omówił wyzwania i oczekiwania wobec banków spółdzielczych. Podkreślił, że bank centralny prowadzi kompleksowe działania mające na celu wspieranie stabilności finansowej. Osiągnięcie tego celu nie będzie jednak możliwe bez aktywnej współpracy ze strony rządu, parlamentu, innych władz publicznych, jak i ze strony banków. Zdaniem Prezesa Z. Sokala, banki spółdzielcze dysponują wieloma atutami, jak np. duży potencjał rozwoju i umacniania pozycji na rynku usług bankowych, doskonała znajomość rynku lokalnego czy szybkość decyzyjna. Z drugiej strony stoi przed nimi wiele wyzwań oraz oczekiwań związanych z coraz większą konkurencją ze strony innych lokalnych instytucji finansowych. Są to m.in.:

- ❖ potrzeba dalszej poprawy konkurencyjności,
- ❖ potrzeba określenia roli banków zrzeszających,
- ❖ rozważanie konsolidacji ze względu na wymóg kapitałowy i efekt skali,
- ❖ uniknięcie znacznego wzrostu kosztów finansowania poprzez finansowanie oparte na środkach z depozytów, a nie z rynku międzybankowego,
- ❖ wykorzystanie potencjału w obszarze finansowania z wykorzystaniem środków unijnych,
- ❖ potrzeba rozwoju usług bankowości elektronicznej,
- ❖ współpraca z NBP i nadzorem nad rynkiem bankowym.

Następnie głos zabrał dr Andrzej Stopczyński – Dyrektor Pionu Nadzoru Bankowego w Urzędzie Komisji Nadzoru Finansowego. Tematem prezentacji był wpływ regulacji ostrożnościowych na sytuację banków spółdzielczych. Już na wstępie Dyrektor A. Stopczyński podkreślił, że celem nadzoru bankowego jest zarówno bezpieczeństwo banków, jak i stabilność sektora. Narzędzie służące do realizacji tego celu stanowią normy ostrożnościowe, które z jednej strony tworzą otoczenie regulacyjne banków, z drugiej zaś pozwalają nadzorowi bankowemu na oddziaływanie na podmioty objęte tym nadzorem. Głównym celem tych regulacji jest ograniczanie ryzyka związanego z działalnością banków. Banki natomiast mogą je postrzegać jako czynnik ograniczający i utrudniający prowadzenie działalności gospodarczej.

Wśród regulacji ostrożnościowych, które były najistotniejsze w ostatnim czasie z punktu widzenia banków spółdzielczych, mówca wskazał normy dotyczące funduszy własnych, wynikające z art. 128 ust. 1 ustawy Prawo Bankowe oraz normy dotyczące płynności, które zostały uregulowane w uchwale nr 386/2008 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 17 grudnia 2008 roku w sprawie ustalenia wiążących banki norm płynności (Dz.U. KNF z 2008 r. Nr 8 poz. 40).

W odniesieniu do funduszy własnych banków, w związku ze wzrostem kursu euro, zwłaszcza na początku br., kilkadziesiąt banków spółdzielczych wykazywało fundusze niższe niż równowartość kwoty 1 mln euro. Problem związany z brakiem możliwości spełnienia minimum kapitałowego dotyczył banków spółdzielczych we wszystkich zrzeszeniach. Zmniejszającą się stopniowo liczba banków, których ten brak dotyczył, wynikała nie tylko ze spadku kursu euro, ale była też efektem działań podjętych przez banki spółdzielcze i banki zrzeszające. Wśród sposobów zastosowanych na podwyższenie kapitałów własnych należy wymienić:

- ❖ zaliczenie do funduszy własnych zysku netto za 2008 r.,
- ❖ zaliczenie do funduszy własnych zweryfikowanego zysku roku bieżącego,
- ❖ zaliczenie do funduszy własnych, za zgodą KNF, środków pochodzących z banku zrzeszającego bądź innych podmiotów, na zasadach pożyczki podporządkowanej,
- ❖ dokonanie wpłat na udziały przez bank zrzeszający,
- ❖ zwiększenie liczby członków oraz dokonanie wpłat na kolejne udziały przez dotychczasowych członków,
- ❖ zaliczenie do funduszy własnych kwoty dodatkowej odpowiedzialności członków.

Znacząca okazała się tu pomoc banków zrzeszających, które zaangażowały się, udzielając pożyczek podporządkowanych i dokonując wpłat na udziały w zrzeszonych bankach spółdzielczych.

W dalszej części wystąpienia Dyrektor A. Stopczyński omówił istotność norm płynności, jako źródeł informacji dla banków zrzeszających i nadzoru bankowego. Normy płynności w dużej mierze opierają się na doświadczeniu banków w zakresie

regulowania płynności. Zostały określone w sposób elastyczny i dostosowane do formy prawnej, w jakiej bank prowadzi działalność. Widać wyraźnie zróżnicowane podejście odpowiednio dla banków, oddziałów instytucji kredytowych i banków spółdzielczych. Wydłużony okres wprowadzenia w życie uchwały ma na celu właściwe przygotowanie się banków, jednocześnie pozwala nadzorowi bankowemu na wczesną reakcję na ewentualne trudności.

W okresie od 30.06.2008 r. do 15.03.2009 r. trudności z przestrzeganiem nadzorczych miar płynności miało łącznie 46 banków spółdzielczych. Jako przyczyny wystąpienia problemów z wypełnieniem nadzorczych miar płynności banki wskazały:

- ❖ brak dostatecznej kwoty depozytów przy dużym zapotrzebowaniu kredytowym,
- ❖ wzmożony wypływ środków z rachunków instytucji budżetowych,
- ❖ nagłe wycofywanie depozytów,
- ❖ zmniejszenie wartości środków zgromadzonych na rachunkach bieżących oraz lokat międzybankowych,
- ❖ duże przelewy z rachunków klientów banku,
- ❖ spadek wpływów na rachunki rolników spowodowany klęską suszy,
- ❖ konieczność udzielenia rolnikom tzw. kredytów klęskowych,
- ❖ zakup nieruchomości,
- ❖ niedostosowanie struktury bilansu do zgłaszanego zapotrzebowania na płynność.

Podejmowane działania nadzorcze były uzależnione od charakteru przekroczeń norm płynności. Do banków kierowano pisma zobowiązujące do przedstawienia informacji o działaniach zmierzających do spełnienia nadzorczych miar płynności oraz precyzyjnego określenia terminu, w którym to nastąpi.

Podsumowując, Dyrektor A. Stopczyński podkreślił, że sposób w jaki banki i nadzorca postrzegają regulacje ostrożnościowe jest odmienny. Warto jednak pamiętać o szczególnym charakterze banków, jako instytucji zaufania publicznego, którym klienci powierzają swoje pieniądze. Banki mogą prowadzić i rozwijać bezpieczną i stabilną działalność jedynie wówczas, gdy cieszą się zaufaniem swoich klientów. Źródłem zaufania do banków, jako instytucji zaufania publicznego, są przede wszystkim szczególne uregulowania prawne, mające z jednej strony zapewnić ostrożne prowadzenie działalności, z drugiej zaś przewidujące surowe zasady odpowiedzialności w razie niespełnienia stawianych przez prawo wymogów. Szczególny charakter banków uzasadnia o wiele dalej idącą ingerencję w sposób ich funkcjonowania, niż ma to miejsce w przypadku innych podmiotów prowadzących działalność gospodarczą.

Problemy i poglądy

*Andrzej Jurowski
Piotr Zegadło*

GENEZA I DOTYCHCZASOWY PRZEBIEG GLOBALNEGO KRYZYSU FINANSOWEGO*

WSTĘP

Trwający kryzys finansowy, który rozpoczął się na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych i rozprzestrzenił się na inne sfery gospodarki, jest uznawany często za największy kryzys od czasów wielkiego kryzysu lat 30-ych XX wieku. Kryzys nie ogranicza się obecnie do rynku finansowego, jednak sytuacja instytucji finansowych z całego świata ma istotne znaczenie ze względu na ich istotny wpływ na inne sektory gospodarki, a zakończenie kryzysu determinowane jest właśnie sytuacją instytucji finansowych, które najsilniej odczuły problemy trwającego kryzysu.

Globalny kryzys finansowy był odczuwalny dla inwestorów na wszystkich rynkach, zarówno papierów wartościowych, walutowych, jak i surowcowych, i spowodował znaczące zmiany na całym rynku finansowym. Zmiany te dotyczą zarówno kapitalizacji, jak i struktury własnościowej największych instytucji finansowych, jednak mają także szerszy aspekt. Zmieniła się bowiem znacząco płynność całego rynku finansowego. Spadek kapitalizacji największych instytucji finansowych oraz wzrost ryzyka spowodował zmniejszenie możliwości kreacji pieniądza, a co za tym idzie spadek płynności całego rynku. Zmniejszona dostępność środków finansowych

* Opracowanie przygotowano na podstawie materiałów pochodzących z serwisów Bloomberg, Reuters, BBC, FDIC, 2 stycznia – 10 marca 2009 r. oraz analiz własnych.

jest determinowana ponadto ograniczonym zaufaniem instytucji finansowych, które nie są w stanie dokonać wiarygodnej oceny ryzyka kredytowego oraz skali potencjalnych strat, jakie mogą być udziałem innych uczestników rynku.

Zmieniło się ponadto postrzeganie oraz wycena ryzyka. Obecne spready na rynku pieniężnym oraz spready kredytowe przekraczają kilku lub nawet kilkunastokrotnie wartości notowane w pierwszej połowie 2007 r. Rozpoczęły się dyskusje nad zmianą systemu nadzoru nad rynkami finansowymi, a także zmianą prawodawstwa i wprowadzeniem nowych regulacji, dotyczących m.in. wymogów kapitałowych. Amerykańska Rada Standardów Rachunkowości Finansowej zmieniła zasady wyceny aktywów, odchodząc od stosowanej od lat na całym świecie zasady wyceny według *fair value*.

Biorąc powyższe pod uwagę, istotne jest podsumowanie najważniejszych dotychczasowych wydarzeń związanych z trwającym kryzysem na światowym rynku finansowym oraz najistotniejszych zmian, jakie zaszły w sektorze bankowym od rozpoczęcia kryzysu w połowie 2007 r. do końca 2008 r. W niniejszym opracowaniu przedstawiono najważniejsze zmiany zarówno struktury własnościowej, jak i kapitalizacji międzynarodowych instytucji finansowych, z których część należy do udziałowców większościowych banków działających w Polsce. Zmiany te nie miały dotychczas znaczącego wpływu na polski sektor bankowy, jednak ze względu na aktualne kłopoty finansowe niektórych międzynarodowych instytucji finansowych, niewykluczone są także zmiany struktury własnościowej banków działających w Polsce.¹

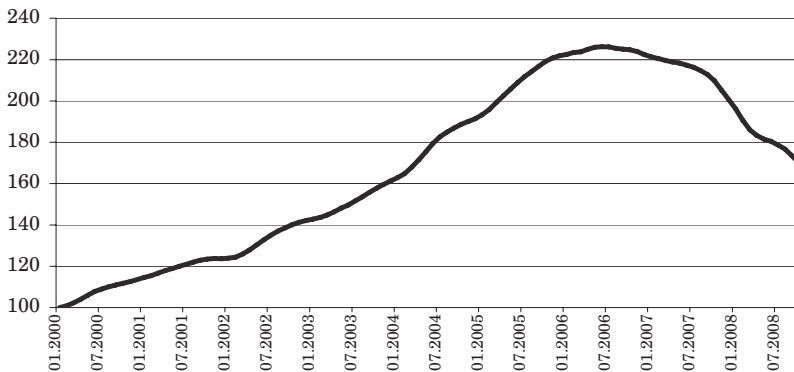
W opracowaniu tym przedstawiono przyczyny zawirowań na rynku nieruchomości w Stanach Zjednoczonych oraz jego załamania i wpływ tych zjawisk na amerykański rynek kredytów hipotecznych. Omówiono przyczyny przeniesienia ryzyka z amerykańskiego rynku nieruchomości na globalny rynek finansowy, a także przebieg kryzysu, podając informacje o stratach poniesionych przez banki z uwagi na sytuację na rynku subprime, ograniczenie płynności na rynku międzybankowym oraz środki zaradcze stosowane zarówno przez instytucje finansowe, jak i rządy poszczególnych państw.

¹ W ostatnim czasie pojawiały się spekulacje prasowe na temat możliwej sprzedaży wybranych banków z polskiego sektora bankowego przez spółki-matki, jednak w ramach oficjalnego komunikatu wyłącznie amerykańska grupa AIG poinformowała o planowanej sprzedaży AIG Bank Polska SA. Obecnie trwają negocjacje z potencjalnymi nabywcami, jednak żadne konkretne decyzje nie zostały podjęte.

1. Geneza kryzysu

Globalny kryzys finansowy, który wciąż wywiera silny wpływ m.in. na akcję kredytową światowego sektora bankowego, aktywność na rynku międzybankowym, a także na kondycję przedsiębiorstw oraz gospodarstw domowych, rozpoczął się od problemów na rynku nieruchomości w Stanach Zjednoczonych.

Wykres 1. Dynamika cen nieruchomości w 20 aglomeracjach USA w latach 2000–2008 (01.2000 r. = 100)

Źródło: opracowanie własne na podstawie S&P/Case-Shiller Home Price Index (CSXR).

Trudności ujawniły się w pełni w połowie 2007 r., choć sygnały wskazujące na możliwość wystąpienia kryzysu zaczęły pojawiać się dużo wcześniej. Po kłopotach amerykańskiej gospodarki Fed rozpoczął cykl łagodzenia polityki monetarnej, obniżając stopy procentowe z 6,5% w połowie 2000 r. do 1% w czerwcu 2003 r. Tak niski poziom stóp procentowych zachęcał do zaciągania kredytów, których banki² łatwo udzielały. Zwiększony popyt spowodował wzrost cen nieruchomości, szczególnie silny w latach 2001–2005.

Istotny jest fakt, że rynek nieruchomości w Stanach Zjednoczonych był stymulowany dodatkowo przez działalność rządową za pośrednictwem m.in. instytucji o statusie GSE³, jak Federal National Mortgage Association (Fannie Mae) czy

² Oprócz banków kredytów hipotecznych udzielały instytucje finansowe o innym statusie prawnym, np. jednostki zależne trustów inwestujących w nieruchomości (tzw. *real estate investment trusts*). Dla czytelności tekstu wszystkie te instytucje będą określane mianem „banków”.

³ Government Sponsored Enterprises to uprzywilejowane przedsiębiorstwa prywatne, utworzone przez rząd USA w celu zwiększenia dostępności i zmniejszenia kosztu kredytu dla gospodarstw domowych oraz sektora rolniczego i szkolnictwa.

Federal Home Loan Mortgage Association (Freddie Mac). Instytucje te nabywały od banków kredyty hipoteczne spełniające określone kryteria, uwalniając środki bankowe na kontynuowanie akcji kredytowej. Zarówno GSE, jak i same banki na szeroką skalę sekurytyzowały kredyty hipoteczne, emitując tzw. Mortgage-Backed Securities (MBS)⁴. Proces tworzenia takich instrumentów jak MBS zachęcał instytucje finansowe do udzielania dużej ilości kredytów hipotecznych, co doprowadziło do rozluźnienia wymagań dotyczących zdolności kredytowej klientów, dodatkowo zaniżanych ze względu na częste prowadzenie sprzedaży kredytów hipotecznych przez pośredników wynagradzanych w systemie prowizyjnym. Wiązało się to z kredytowaniem osób należących do segmentu subprime, czyli o podwyższonym ryzyku niespłacenia zobowiązań. Potencjalni kredytobiorcy byli zachęceni do zakupu nieruchomości przez takie konstrukcje, jak Adjustable Rate Mortgage (ARM), polegające na naliczaniu odsetek po bardzo niskiej stopie procentowej przez pierwsze lata od zaciągnięcia pożyczki, wzrastającej w późniejszym okresie. Banki zwiększały ponadto maksymalny dopuszczalny stosunek wartości udzielanego kredytu hipotecznego do wartości nieruchomości, tzw. Loan-To-Value (LTV).

Niskie stopy procentowe skłaniały z kolei banki do szukania możliwości korzystnego inwestowania wolnych środków. Jednym z kierunków takich inwestycji stał się rynek kredytów hipotecznych. Szczególnego znaczenia nabrały instrumenty pochodne, jak Collateralized Debt Obligations⁵ (CDO), oparające się na transzy MBS (często o ratingu na poziomie AAA, przyznanym przez agencje ratingowe), które przy wykorzystaniu dźwigni umożliwiały osiąganie zwrotów z inwestycji znacząco przewyższających rentowności amerykańskich papierów skarbowych.

Wzrost cen nieruchomości, obserwowany od niemal 10 lat, zaczął wygasać na przełomie lat 2005 i 2006 z powodu stopniowego nasycenie rynku, a także pojawiających się na coraz szerszą skalę problemów ze spłatą kredytów hipotecznych, spowodowanych wzrostem stóp procentowych (Fed od połowy 2003 r. do czerwca 2006 r. podniósł stopy o 4,25 p.p.), szczególnie dotkliwym w latach 2005–2006, oraz wzrostem oprocentowania kredytów po zakończeniu okresu obniżonego oprocentowania w ramach struktur ARM.

Wydarzenia te spowodowały wyraźne obniżenie cen nieruchomości i znaczący wzrost liczby eksmisji, co ze względu na zwiększoną podaż prowadziło do dalszego spadku wartości nieruchomości stanowiących zarówno zabezpieczenie kredytów, jak i emitowanych papierów wartościowych.

⁴ Mortgage-Backed Securities to papiery wartościowe generujące przychód w zależności od przepływów pieniężnych z kredytów hipotecznych będących ich instrumentem bazowym.

⁵ Collateralized Debt Obligations to papiery wartościowe oparte na różnego rodzaju instrumentach dłużnych, generujące przychód odsetkowy w zależności od przepływów pochodzących z instrumentów bazowych. Poszczególne transze CDO różnią się ratingiem kredytowym. Inwestorzy nabywający transze najbardziej ryzykowne otrzymują najwyższy kupon, ale w przypadku niespłacania zobowiązań z tytułu instrumentów bazowych, pierwsi ponoszą straty.

Tabela 1. Zestawienie przyczyn dynamicznego wzrostu cen na rynku nieruchomości w USA w latach 2000–2006

Działania instytucji finansowych	Postawa gospodarstw domowych
Wsparcie rządowe dla rynku nieruchomości za pośrednictwem instytucji o statusie GSE	Korzystanie z nietypowych konstrukcji kredytów hipotecznych (m.in. ARM)
Stosowanie pochodnych instrumentów kredytowych (m.in. MBS, CDO)	Nastawienie na ciągły wzrost cen nieruchomości
Udzielanie kredytów hipotecznych zbyt szerokiej grupie klientów, w tym tzw. NINJA*	Tendencja do zwiększania całkowitego zadłużenia
Poszukiwanie rentownych inwestycji ze względu na niskie stopy procentowe	Założenie o możliwości refinansowania zobowiązań po niskim koszcie

* NINJA – No Income, No Job, (No) Assets, klasa niezamożnych kredytobiorców bez udokumentowanego źródła dochodów, uznawana za najbardziej ryzykowną.

Źródło: opracowanie własne.

Spadek wartości zabezpieczeń znalazł odzwierciedlenie w wycenie aktywów znajdujących się w bilansach banków, powodując konieczność dokonania odpisów, a następnie ujawnienia konkretnych strat związanych ze wszystkimi aktywami, powiązanymi zarówno bezpośrednio, jak i pośrednio z kredytami hipotecznymi, i to nie tylko tymi z segmentu subprime.

W marcu 2007 r. szef Fed Ben Bernanke ostrzegł, że działalność instytucji o statusie GSE może stanowić źródło systemowego zagrożenia dla sektora finansowego. W tym samym miesiącu firma New Century Financial, drugi co do wielkości pożyczkodawca na rynku subprime, wstrzymała udzielanie kredytów z powodu na opóźnienia w płatnościach rat przez znaczącą liczbę klientów. Cena akcji przedsiębiorstwa zaczęła gwałtownie spadać, aż zawieszono obrót nimi. W kwietniu 2007 r. New Century Financial ogłosił niewypłacalność, stając się pierwszą dużą ofiarą kryzysu subprime.

2. Przebieg kryzysu

2.1. Straty instytucji finansowych wywołane kryzysem

Kryzys subprime nie dotknął jedynie instytucji bezpośrednio udzielających pożyczek na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych. Miał on znaczące reperkusje także dla innych instytucji finansowych, w tym dla instytucji o statusie GSE. Posiadane aktywa w formie kredytów hipotecznych lub pochodnych instrumentów kredytowych przestały generować przewidywane przepływy pieniężne i traciły na

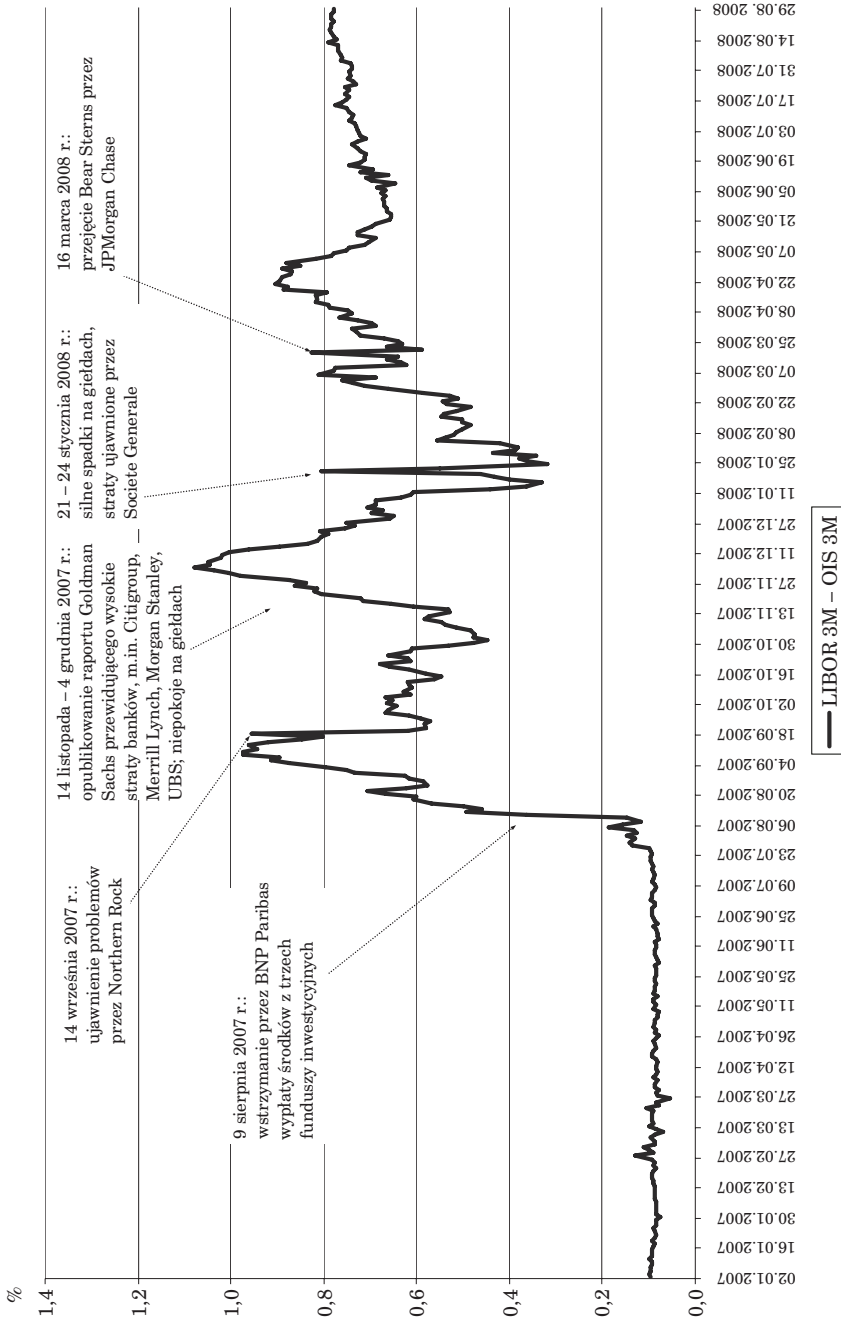
wartości. Znaczący wpływ na sektor finansowy wywarły instrumenty CDO związane z rynkiem kredytów hipotecznych, jak MBS, znajdujące się w nieregulowanym obrocie w trybie *over-the-counter* (OTC). Ze względu na wysokie ratingi takich struktur oraz wykorzystanie dźwigni, instytucje finansowe – jak banki czy fundusze hedgingowe – zdecydowały się na stosunkowo wysoką ekspozycję na CDO. Kiedy wyceny instrumentów zaczęły spadać znacznie poniżej poziomu implikowanego przez ratingi na poziomie AA lub AAA, odbiło się to na wynikach instytucji finansowych.

W lipcu 2007 r. Bear Stearns wstrzymał możliwość umorzenia jednostek w dwóch swoich funduszach hedgingowych, które inwestowały na amerykańskim rynku kredytów hipotecznych. Ben Bernanke ujawnił szacunki, według których możliwe straty instytucji finansowych spowodowane kryzysem subprime mogą wynieść 100 mld USD. 9 sierpnia 2007 r. wypłaty środków z trzech funduszy inwestycyjnych wstrzymało także BNP Paribas, jako powód podając niemożność wyceny aktywów związanych z rynkiem subprime według ich wartości godziwej. Wydarzenia te stały się początkiem kryzysu płynności na globalnych rynkach finansowych, tzw. *credit crunch*, który doprowadził do zmniejszenia zaufania kontrahentów na rynku międzybankowym, wskutek niemożności wiarygodnej oceny ich ryzyka kredytowego, spowodowanej zmianą wyceny aktywów związanych z rynkiem subprime. Pociągnęło to za sobą zmniejszenie przez banki limitów ekspozycji z tytułu ryzyka kredytowego dla poszczególnych instytucji finansowych, co w konsekwencji nie tylko zmniejszyło możliwości zaciągania przez banki kredytów na rynku międzybankowym, ale także utrudniło emisję obligacji oraz dokapitalizowanie poprzez emisję akcji. Spadek zaufania na amerykańskim rynku międzybankowym, reprezentowany jako spread pomiędzy stopą LIBOR 3M dla USD a stopą OIS 3M dla USD, przedstawiono na wykresie 2. (zmiany tego spreadu interpretowane są m.in. jako zmiany poziomu ryzyka kredytowego banków w ich własnej ocenie⁶.)

Widzimy z wykresu 2, że o ile do sierpnia 2007 r. spread wahał się w przedziale ok. 0,09%–0,19%, to zarówno jego poziom, jak i zmienność wyraźnie wzrosły na skutek późniejszych wydarzeń związanych z kryzysem subprime. Historyczne maksimum (0,19%) zostało przekroczone 9 sierpnia 2007 r., w reakcji

⁶ Po stopie LIBOR 3M uczestnicy rynku międzybankowego udzielają sobie kredytów na trzy miesiące. W przypadku niewypłacalności kontrahenta, pożyczkodawca w dniu wymagalności pożyczki nie otrzyma ani odsetek, ani pożyczzonego kapitału. Natomiast w przypadku stopy OIS 3M transakcja ma charakter swapa, w którym jedna strona wypłaca odsetki od umówionego kapitału po uzgodnionej stopie stałej, natomiast strona druga wypłaca odsetki po zmiennej stopie *overnight*. Rozliczenia dokonuje się netto, więc kwota narażona na ryzyko z tytułu niewypłacalności kontrahenta jest ograniczona do części odsetek od kapitału. Z tego względu marża na ryzyko kredytowe zawarta w stopie LIBOR 3M jest większa od marży odzwierciedlonej w stawce OIS 3M. Stopa OIS 3M jest też znacznie mniej wrażliwa na zmiany ryzyka kredytowego sektora bankowego, natomiast znaczący wpływ na jej wartość mają oczekiwania dotyczące przyszłego poziomu stóp procentowych.

Wykres 2. Spread LIBOR 3M – OIS 3M w okresie 01.2007 r.–08.2008 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters.

na wspomniane wcześniej oświadczenie BNP Paribas, po którym spread osiągnął poziom 0,36%. Następnego dnia Fed, EBC oraz centralny bank Japonii w skoordynowanej akcji udostępniły środki sektorowi bankowemu w celu zwiększenia płynności (odpowiednio: 43 mld USD, 156 mld euro oraz 8,4 mld USD).

Pod koniec sierpnia 2007 r. Countrywide Financial, największy pożyczkodawca na rynku amerykańskich kredytów hipotecznych, w celu dokapitalizowania sprzedał Bank of America akcje preferencyjne o wartości 2 mld USD, a 5 miesięcy później Bank of America ogłosił zamiar kupna całości Countrywide Financial za ok. 4 mld USD. 14 września 2007 r. brytyjski bank Northern Rock (który w lutym 2008 r. został ostatecznie znacjonalizowany) poinformował o pozyskaniu w trybie awaryjnym środków z Banku Anglii ze względu na problemy z płynnością, wywołane kryzysem na rynku subprime i zmasowanym wycofywaniem środków przez deponentów. Całkowita pomoc, jaką Northern Rock otrzymał od Banku Anglii w formie pożyczek i gwarancji, opiewała na kwotę 55 mld funtów.

W październiku 2007 r. amerykański bank inwestycyjny Merrill Lynch ogłosił odpisy z tytułu utraty wartości aktywów na kwotę 7,9 mld USD, a do końca lutego 2008 r. w ślad za nim poszły inne instytucje finansowe, które informowały o spadku wartości aktywów, m.in.: Morgan Stanley (3,7 mld USD), Citigroup (18 mld USD), UBS (18,4 mld USD), AIG (15 mld USD), Credit Suisse (2,85 mld USD), HSBC (2,1 mld USD), BNP Paribas (0,9 mld euro), Commerzbank (0,8 mld euro), WestLB (2 mld euro), Natixis (0,8 mld euro), Société Générale (2,6 mld euro) oraz Fortis (1–2 mld euro).

W marcu 2008 r., po udzieleniu przez Rezerwę Federalną nadzwyczajnej pomocy bankowi Bear Stearns, został on sprzedany JPMorgan Chase za kwotę ok. 240 mln USD (z uwagi na fakt, że Fed nie miał możliwości udzielenia bezpośredniej pomocy Bear Sterns, przekazał środki na zakup i dokapitalizowanie tej instytucji bankowi JPMorgan Chase). W kolejnym miesiącu amerykański bank Washington Mutual został dokapitalizowany kwotą 7 mld USD przez konsorcjum finansowe pod przewodnictwem spółki inwestycyjnej Texas Pacific Group, a bank Lehman Brothers pozyskał 4 mld USD z emisji akcji.

Kolejne miesiące przyniosły pewne uspokojenie w sektorze finansowym, trwające do połowy 2008 r. Wtedy to wzrósł niepokój o sytuację Fannie Mae i Freddie Mac, których wyniki finansowe pogarszały się stopniowo wraz ze wzrostem opóźnień w spłatach kredytów hipotecznych przez gospodarstwa domowe. Już rok wcześniej instytucje te odnotowały straty w wysokości 3,50 mld USD (Fannie Mae) oraz 2,05 mld USD (Freddie Mac). Obawy inwestorów giełdowych, co do sytuacji finansowej tych instytucji i możliwości ich dalszego funkcjonowania bez dodatkowej pomocy, doprowadziły do gwałtownego spadku ich cen na amerykańskim parkiecie. Aby oddalić groźbę upadku przyznano im specjalną rządową linię kredytową, a dodatkowo Kongres przyjął w lipcu 2008 r. ustawę umożliwiającą bezpośrednie dokapitalizowanie Fannie Mae i Freddie Mac przez Skarb Państwa.

W tym samym miesiącu deponenci wycofali znaczącą ilość środków z jednej z największych firm udzielających kredyty hipoteczne w USA, IndyMac Bancorp, która kilkanaście dni później, tj. 1 sierpnia 2008 r., ogłosiła niewypłacalność.

Tabela 2. Straty i odpisy wybranych globalnych banków związane z rynkiem kredytów hipotecznych w porównaniu do pozyskanego kapitału w okresie kryzysu (w mld USD)*

Instytucja	Odpisy i straty	Pozyskany kapitał	Saldo
Wachovia Corporation	96,5	11,0	-85,5
Citigroup Inc.	67,2	113,5	46,3
Merrill Lynch & Co.	55,9	29,9	-26,0
UBS AG	48,6	31,7	-16,9
Washington Mutual Inc.	45,6	12,1	-33,5
HSBC Holdings Plc	33,1	4,9	-28,2
Bank of America Corp.	27,4	55,7	28,3
JPMorgan Chase & Co.	20,5	44,7	24,2
Lehman Brothers Holdings Inc.	16,2	13,9	-2,3
Morgan Stanley	15,7	24,6	8,9
Royal Bank of Scotland Group Plc	15,6	50,2	34,6
Wells Fargo & Company	14,6	41,8	27,2
Credit Suisse Group AG	13,7	11,7	-2,0
Deutsche Bank AG	12,7	6,0	-6,7
ING Groep N.V.	10,2	18,0	7,8
Credit Agricole SA	9,4	12,2	2,8
Fortis	8,9	21,9	13,0
Societe Generale	8,1	11,3	3,2
Barclays Plc	6,7	27,0	20,3
BNP Paribas	5,8	3,5	-2,3
Goldman Sachs Group Inc.	4,9	20,5	15,6
UniCredit SpA	4,3	9,8	5,5
KBC Groep NV	3,7	4,8	1,1
Rabobank	3,3	0,0	-3,3
Commerzbank AG	3,0	11,2	8,2
DZ Bank AG	2,5	0,0	-2,5
ABN AMRO Holding NV	2,1	0,0	-2,1
Dexia SA	1,6	8,7	7,1

* Straty i odpisy związane z amerykańskim rynkiem subprime od początku 2007 r. do 15 grudnia 2008 r., pozyskany kapitał od lipca 2007 r. do 15 grudnia 2008 r.

Źródło: agencja Bloomberg.

Według danych serwisu Bloomberg, do 27 sierpnia 2008 r. światowy sektor bankowy poniósł z powodu kryzysu na rynku subprime straty w wysokości ok. 506 mld USD.

2.2. Interwencje rządowe oraz zmiany struktury własnościowej w obliczu kryzysu

W drugiej połowie 2008 r. dość istotnej zmianie uległ charakter trwającego kryzysu. Oprócz serii publikacji, dotyczących kolejnych odpisów i strat instytucji finansowych, zarówno w Stanach Zjednoczonych, jak i Europie i Azji, rozpoczęła się seria interwencji rządowych. Miały one na celu niedopuszczenie do upadłości instytucji ważnych systemowo i polegały najczęściej na dokapitalizowaniu w zamian za przekazanie części udziałów lub akcji (lub innych instrumentów zamienialnych na akcje, dających okresowy przychód odsetkowy), sprowadzając się tym samym do częściowej lub całkowitej nacjonalizacji. Instytucje finansowe zaczęły ponadto intensywnie poszukiwać kapitału spoza sektora rządowego, aby zachować niezależność w profilu prowadzonej działalności inwestycyjnej, a także w systemie wynagrodzeń, który ze względu na powszechnie stosowany system prowizyjny od wypracowanych zysków (bez względu na stopień ekspozycji na ryzyko) zaczął być dość mocno krytykowany, a nawet podawany za jedną z głównych przyczyn trwającego kryzysu.

Istotnym wydarzeniem, które zaowocowało dalszym spadkiem zaufania do instytucji finansowych (przede wszystkim na rynku międzybankowym, co uwidoczniło się we wzroście premii za ryzyko i ograniczeniu płynności), było przejęcie przez rząd USA 7 września 2008 r. kontroli nad dwoma instytucjami, które były posiadaczem lub gwarantem ok. 50% całego, wartego 12 bln USD, rynku amerykańskich kredytów hipotecznych, Fannie Mae i Freddie Mac. Łączne straty w obu tych instytucjach, związane z kryzysem subprime, wzrosły do ok. 15 mld USD, a nacjonalizacja zakładała stopniowe dokapitalizowywanie spółek przez zakup preferencyjnych akcji do kwoty ok. 200 mld USD.

Kilka dni później nastąpiło kolejne wydarzenie, które wywarło dość istotny wpływ na wycenę ryzyka instytucji finansowych. Niewypłacalność ogłosił amerykański bank inwestycyjny, z historią liczącą ponad 150 lat, Lehman Brothers. Amerykański rząd, który dotychczas wspierał większość banków znajdujących się w kłopotach finansowych, tym razem zdecydował o nieprzekazywaniu środków na pomoc dla banku inwestycyjnego, dokapitalizowując jednocześnie dzień później kwotą ok. 85 mld USD jedną z największych światowych instytucji finansowych – American International Group (AIG), w zamian za 79,9% akcji spółki.

Fakt ten został odebrany przez inwestorów jako sygnał, że rząd Stanów Zjednoczonych nie jest gotów do bezkrytycznego udzielania wsparcia wszystkim instytu-

ccjom finansowym, zaangażowanym pośrednio lub bezpośrednio na rynku subprime. Według szacunków serwisu Bloomberg, Lehman Brothers w konsekwencji kryzysu subprime stracił lub był zmuszony odpisać ok. 14 mld USD, a jego kapitalizacja w ciągu ostatnich 10 miesięcy funkcjonowania zmniejszyła się o 37 mld USD.

Dopiero dwa dni po ogłoszeniu upadłości brytyjski bank Barclays zgodził się odkupić od Lehman Brothers działą bankowości inwestycyjnej oraz rynków kapitałowych. Natomiast japońska instytucja finansowa Nomura Holdings ogłosiła przejęcie od Lehman Brothers spółek prowadzących działalność w rejonie Azji i Pacyfiku.

W tym samym okresie Bank of America, który rozważał wcześniej zainwestowanie w Lehman Brothers, zdecydował się przejąć za kwotę ok. 50 mld USD amerykański bank inwestycyjny Merrill Lynch, będący największą na świecie firmą brokerską.

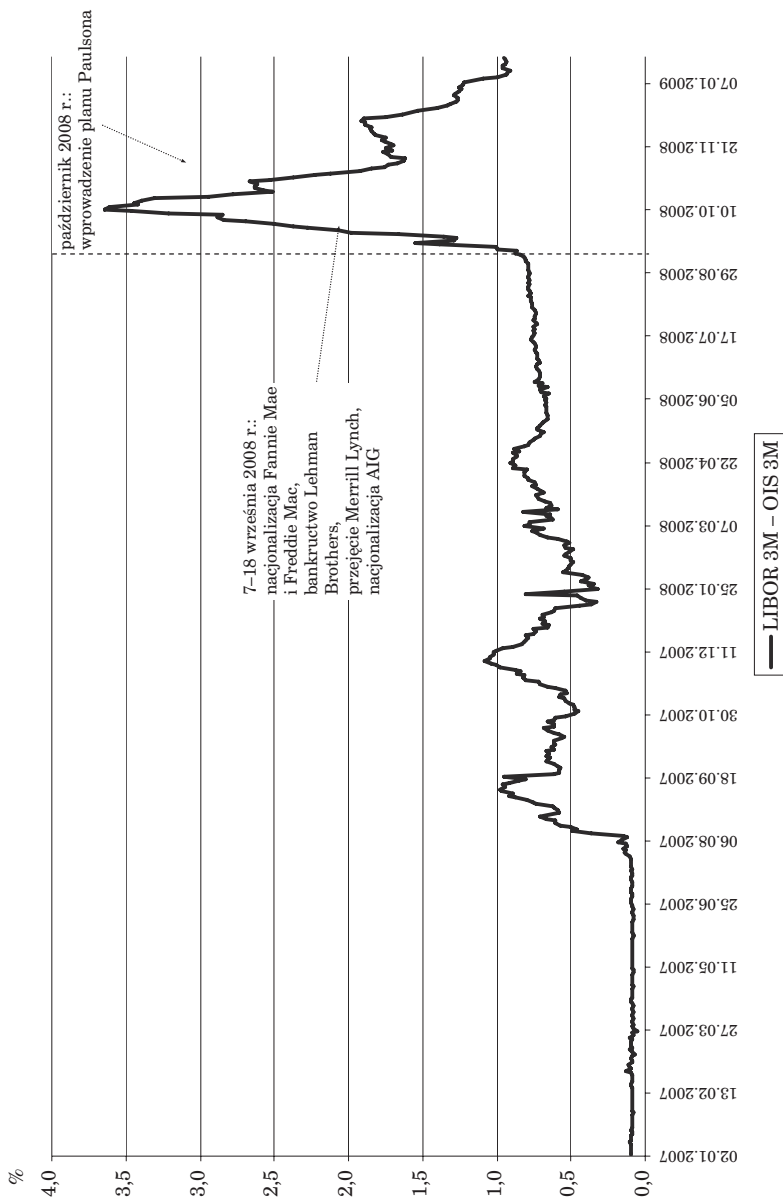
Także w ostatnich dniach września 2008 r. po poniesieniu straty w wysokości 19 mld USD, związanej ze skutkami kryzysu subprime i wycofaniu przez klientów 16,7 mld USD w ciągu 10 dni, wniosek o wszczęcie procedury upadłościowej złożył amerykański bank Washington Mutual (WM), a ze względu na narastające obawy o kondycję banku Wachovia, które nasiliły się wyraźnie po upadku WM, zdecydowano o konieczności dofinansowania i sprzedaży Wachovia za kwotę ok. 15,1 mld USD bankowi Wells Fargo.

W tym samym miesiącu, oprócz wielu doniesień o problemach amerykańskich instytucji finansowych, pojawiły się informacje dotyczące problemów finansowych banków europejskich. Pod koniec września 2008 r. rządy Belgii, Holandii oraz Luksemburga zdecydowały się na dofinansowanie kwotą 11,2 mld euro grupy Fortis, w zamian za częściową nacjonalizację, a konsorcjum złożone z rządów Francji, Belgii i Luksemburga wsparło bank Dexia kwotą 6,4 mld euro. Islandzki rząd przejął natomiast 75% akcji banku Glitnir w zamian za 600 mln euro (w późniejszym okresie rząd przejął całkowitą kontrolę nad Glitnir, a także bankami Kaupthing Bank oraz Landsbanki Islands).

Wrzesień 2008 r. pokazał, że negatywne efekty kryzysu mogą rozprzestrzeniać się także na instytucje finansowe nieposiadające bezpośredniej ekspozycji na rynek subprime. Taka transmisja ryzyka dokonywała się m.in. ze względu na silne wzajemne powiązania banków światowych na globalnym rynku międzybankowym, negatywne postrzeganie całego sektora bankowego przez klientów oraz inwestorów, a także znaczne ograniczenie płynności i dostępu do środków finansowych.

Postępujący spadek zaufania na amerykańskim rynku międzybankowym wpłynął na dalszy wzrost spreadu pomiędzy stopą LIBOR 3M dla USD a stopą OIS 3M dla USD, który w październiku 2008 r. ponad trzykrotnie przekroczył najwyższe historyczne poziomy notowane po upadku Northern Rock oraz ogłoszeniu serii odpisów i strat przez największe banki amerykańskie.

Wykres 3. Spread LIBOR 3M – OIS 3M w okresie 01.2007 r.–01.2009 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters.

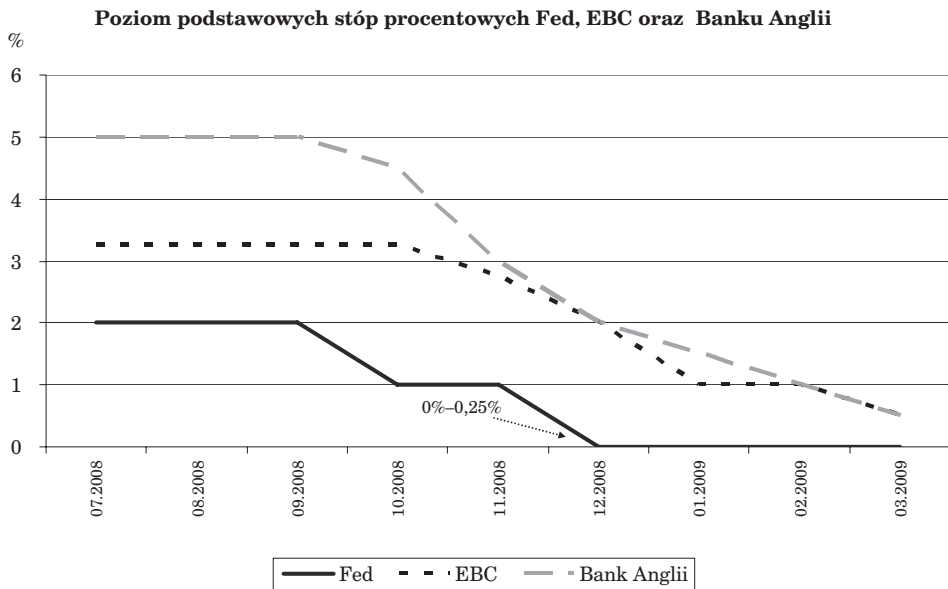
Wspieranie poszczególnych instytucji finansowych czy czasowe zwiększanie płynności amerykańskiego sektora finansowego przez Rezerwę Federalną miało na celu ograniczenie rozprzestrzeniającego się coraz bardziej kryzysu finansowego. Działania te nie miały jednak charakteru systemowego, lecz doraźny. Pierwsze upublicznione systemowe programy pomocowe skierowane do całego sektora finansowego, zostały przedstawione na przełomie września i października 2008 r. przez Stany Zjednoczone, Niemcy oraz Wielką Brytanię.

Deklarowane formy pomocy obejmowały m.in.:

- ❖ zwiększenie dostępności pożyczek udzielanych przez banki centralne,
- ❖ udzielanie pożyczek przez Skarb Państwa,
- ❖ gwarancje wartości „toksycznych” aktywów,
- ❖ gwarancje zobowiązań banków, jak np. obligacje komercyjne,
- ❖ dokapitalizowanie przez zakup akcji preferencyjnych lub zwykłych.

Fed kontynuował ponadto trwający od roku cykl łagodzenia polityki monetarnej, a podobne działania rozpoczęły Europejski Bank Centralny oraz Bank Anglii, a w ślad za nimi także inne banki centralne.

Wykres 4. Podstawowe stopy procentowe w Stanach Zjednoczonych, strefie euro i Wielkiej Brytanii w okresie 12.2006 r.–01.2009 r.*

* Dane według stanów na koniec miesiąca.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych banków centralnych.

W IV kwartale 2008 r. pierwsze amerykańskie instytucje wyraziły zapotrzebowanie na środki rządowe z tzw. planu TARP. Były to: Bank of America, JPMorgan Chase, Citigroup, Wells Fargo, Goldman Sachs oraz Morgan Stanley. W tym samym okresie rząd Niemiec zdecydował o dokapitalizowaniu kwotą ok. 8,2 mld euro banku Commerzbank (o pomoc w wysokości 5 mld euro wystąpił także inny niemiecki bank, BayernLB) oraz udzieleniu kredytu najpierw na 20 mld euro, a następnie na kolejne 12 mld euro Hypo Real Estate Holding, ponieważ irlandzka spółka-córka holdingu, Depfa Bank, miała problemy z pozyskaniem krótkoterminowego finansowania. Zapotrzebowanie na środki w wysokości 37 mld funtów, pochodzące z brytyjskiego planu pomocowego, zgłosiły Royal Bank of Scotland Group, HBOS oraz Lloyds TSB Group. Rząd Irlandii ogłosił natomiast zamiar wsparcia irlandzkich banków Allied Irish Banks oraz Bank of Ireland (po 2 mld euro każdy).

Także szwajcarskie banki zostały zmuszone do poszukiwania nowego kapitału. UBS otrzymał wsparcie w wysokości 6 mld CHF od rządu Szwajcarii w związku z odpisami z tytułu utraty wartości „toksycznych” aktywów oraz wycofaniem przez zamożnych inwestorów indywidualnych środków w wysokości ok. 66 mld CHF w samym III kwartale 2008 r. ING Groep otrzymał od holenderskiego rządu pomoc w wysokości 10 mld euro, a ponadto w ramach wzmocnienia bazy depozytowej zakupił od islandzkich Kaupthing Bank oraz Landsbanki Islands depozyty klientów brytyjskich o wartości 3 mld funtów.

W Stanach Zjednoczonych pojawiły się ponadto obawy, że wskutek trwających trudności Freddie Mac oraz Fannie Mae, kwota przyznanej im pomocy publicznej być może przekroczy 200 mld USD, początkowo przyjmowane za górną granicę środków do udostępnienia przez rząd. Kwota pomocy rządowej udostępniona AIG także została zwiększona z początkowo przeznaczonych na ten cel 85 mld USD do 152,5 mld USD. Środków rządowych potrzebowało również Citigroup. Grupa otrzymała gwarancje na „toksyczne” aktywa o wartości ok. 306 mld USD oraz dokapitalizowanie kwotą 20 mld USD, poza kwotą 25 mld USD otrzymaną wcześniej z planu TARP.

Pod koniec 2008 r. administracja USA rozpoczęła udzielanie pomocy spółkom spoza sektora finansowego, a jej pierwszymi beneficjentami były koncerny motoryzacyjne General Motors oraz Chrysler, którym przyznano pomoc w wysokości odpowiednio: 13,4 mld USD oraz 4 mld USD.

Instytucje finansowe, które nie otrzymały bezpośredniej pomocy publicznej, poszukiwały innych źródeł finansowania oraz poprawy swojej płynności, korzystając z pożyczek banków centralnych, sprzedając udziały w spółkach zależnych lub też pozyskując środki z emisji akcji skierowanych do konkretnych inwestorów, często pochodzących z krajów azjatyckich (m.in. Barclays, Morgan Stanley, Prudential czy UBS). Z bezpośredniej pomocy oferowanej przez organy administracji publicznej zrezygnował m.in. Credit Suisse Group, pozyskując 10 mld CHF od prywat-

nych inwestorów (m.in. Qatar Investment Authority), a największy belgijski bank i ubezpieczyciel, KBC Group, zapowiedział z kolei emisję papierów wartościowych na kwotę 3,5 mld euro, których nabywcą ma być rząd Belgii. Część banków ogłosiła także plany restrukturyzacji, oparte w dużej mierze na redukcji kosztów, związanej ze zwolnieniami pracowników (np. Goldman Sachs, HSBC, Citigroup).

Zestawienie wybranych rządowych planów pomocowych oraz przykłady interwencji przedstawiono w tabeli 3. Szczegółowa lista znajduje się w punkcie 4.2.

Początek 2009 r. przyniósł falę publikacji niekorzystnych wyników finansowych za 2008 r., a także planów restrukturyzacji i zmiany struktury własnościowej większości znaczących instytucji finansowych. Citigroup wykazało stratę netto za IV kwartał 2008 r. w wysokości 8,29 mld USD. Firma podała, że rozważa podział na dwie części. Jedna (Citicorp) miałaby skoncentrować się na bankowości korporacyjnej i detalicznej, natomiast druga (Citi Holdings) zajmowałaby się m.in. działalnością brokerską oraz zarządzaniem aktywami (*asset management*). Ponadto Citibank poinformował o planach sprzedaży bankowi Morgan Stanley za kwotę 2,7 mld USD 51% udziałów w Smith Barney, firmie brokerskiej należącej do Citigroup. W tym samym miesiącu Bank of America ujawnił stratę za IV kwartał 2008 r. w wysokości ok. 1,79 mld USD. Nie zawierała ona szacowanych na 15,3 mld USD strat Merrill Lynch, którego przejęcie formalnie zakończyło się w styczniu br., a na którą bank ma otrzymać dodatkową pomoc rządową.

Royal Bank of Scotland podał, że w 2008 r. stracił 24,1 mld funtów, m.in. z powodu odpisów kwoty wartości niematerialnych i prawnych związanych z przejęciem ABN Amro, odpisów z tytułu utraty wartości instrumentów kredytowych oraz strat na udzielonych pożyczkach. Skarb Państwa zamierza zwiększyć swój udział w RBS z 58% do 70%.

BNP Paribas odnotował w IV kwartale 2008 r. stratę w wysokości 1,4 mld euro, głównie ze względu na straty na portfelu akcji. Całkowity wynik za ubiegły rok wyniósł natomiast 3,02 mld euro, jednak pomimo tego bank poinformował, że otrzyma dodatkową pomoc rządową w kwocie ok. 2,55 mld euro. Societe Generale podał, że IV kwartale 2008 r. zamknął się wynikiem bliskim zera, a w całym 2008 r. prawdopodobnie wykaże wynik netto na poziomie ok. 2 mld euro. Francuski bank ma także otrzymać dalszą pomoc rządową w kwocie ok. 1,7 mld euro.

Według wstępnych danych ING Groep, strata netto grupy wyniosła 3,1 mld euro w IV kwartale 2008 r. oraz 0,73 mld euro w całym 2008 r. Instytucja zapowiedziała skorzystanie z gwarancji rządu Holandii na większą część swojego, wycenianego aktualnie na 27,7 mld euro, portfela papierów wartościowych opartych na kredytach hipotecznych.

Deutsche Bank wykazał w IV kwartale 2008 r. stratę w wysokości ok. 4,8 mld euro, ze względu na straty na portfelu akcji oraz pochodnych instrumentów kredytowych.

Tabela 3. Wybrane rządowe plany pomocowe oraz interwencje*

Państwo	Interwencje i plany pomocowe	Szacowana wartość planu	Wsparcie dla konkretnych instytucji
Francja	Rząd przeznaczył do 40 mld euro na dokapitalizowanie banków, a także nie wyklucza obejmowania udziałów w instytucjach, którym zostanie udzielona pomoc. Ponadto udzielone mogą być gwarancje na obligacje komercyjne wyemitowane przez banki na kwotę do 320 mld euro	360 mld euro	Airbus: 5 mld euro Banque Populaire: 0,95 mld euro BNP Paribas: 2,55 mld euro Caisse d'Epargne: 1,1 mld euro Credit Agricole: 3 mld euro Credit Mutuel: 1,2 mld euro Dexia: 6,4 mld euro** Societe Generale: 1,7 mld euro
Hiszpania	Rząd udzielił gwarancji na emitowane przez banki obligacje do końca 2009 r. Rozważane jest także odkupowanie od banków „toksycznych” aktywów oraz zakup ich akcji	250 mld USD	bd.
Irlandia	Rząd udzielił gwarancji na depozyty bankowe i inne zobowiązania banków, pobierając od wszystkich uczestników planu opłatę za uczestnictwo w skumulowanej wysokości 1 mld euro za 2 lata. Dopuszczono też bezpośrednio dokapitalizowanie banków. Całkowita wartość planu to 485 mld euro	485 mld euro	Anglo Irish Bank: bd. Allied Irish Banks: 2 mld euro Bank of Ireland: 2 mld euro
Niemcy	Rząd udostępnił do 80 mld euro na dokapitalizowanie banków. Kwotą 15 mld euro wsparł akcję kredytową państwowego banku KfW. Ponadto rząd udzielił gwarancji pożyczek na rynku międzybankowym na kwotę	643 mld USD	Bayerische Landesbank: 25 mld euro Commerzbank: 18,2 mld euro Hypo Real Estate: 50 mld euro IKB Deutsche Industriebank: 1,5 mld euro

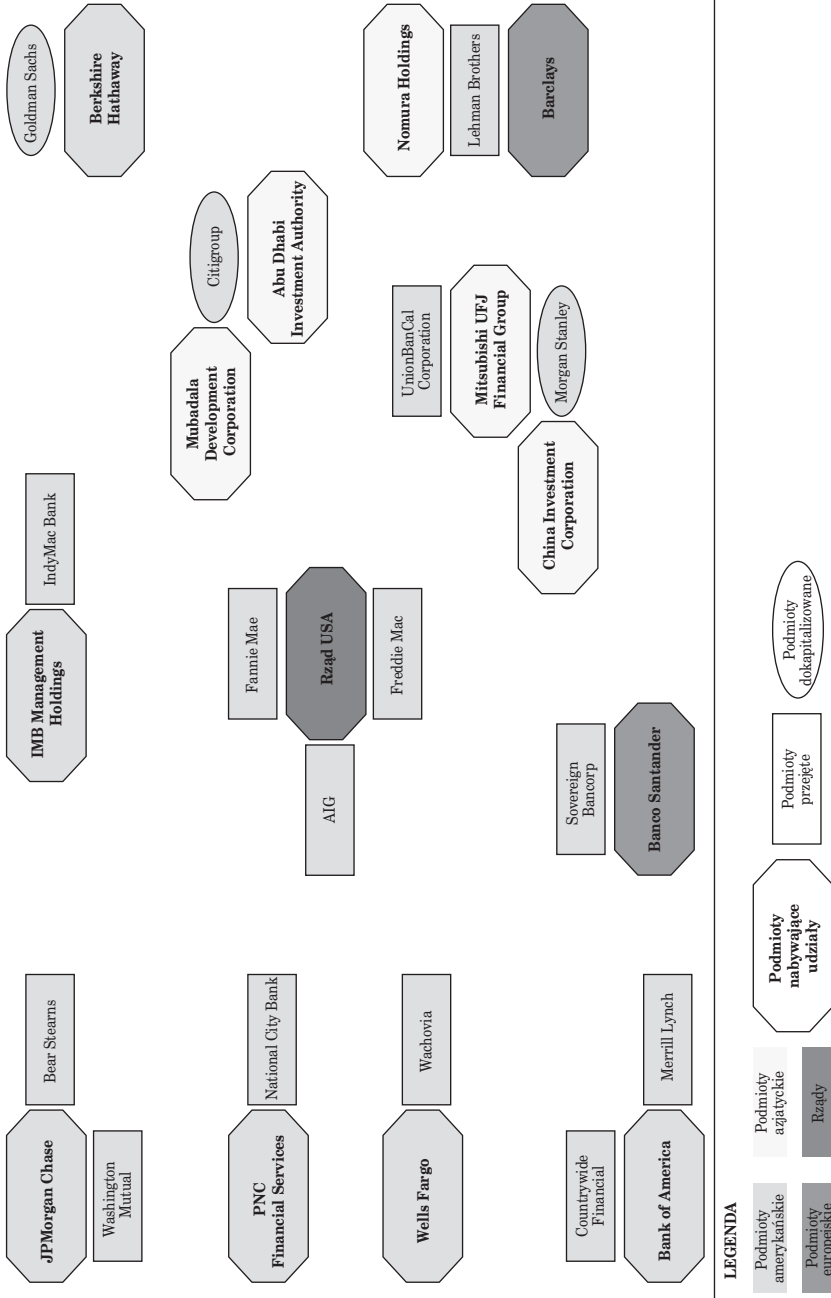
Niemcy	400 mld euro, przy jednoczesnym związaniu rezerwy w wysokości 20 mld euro na ewentualne straty na tych pożyczkach			
Szwajcaria	Utworzono fundusz gwarantowany przez bank centralny, do którego mają być transferowane „toksyczne” aktywa posiadane przez banki	bd.		UBS: 65 mld USD
USA	Szczegóły zaprezentowano w punkcie 4.6	8 152 mld USD		AIG: 153 mld USD Citigroup: 249 mld USD Fannie Mae i Freddie Mac: 200 mld USD JPMorgan Chase: 29 mld USD
Wielka Brytania	Rząd zagwarantuje do 250 mld funtów pożyczek udzielonych na rynku międzybankowym oraz dokapitalizuje banki kwotą do 50 mld funtów. Ponadto bank centralny udostępni przynajmniej 200 mld funtów dodatkowych środków w celu wsparcia płynności	450 mld funtów		Bradford & Bingley: bd. Halifax Bank of Scotland: bd. Lloyds TSB: bd. Northern Rock: 55 mld funtów Royal Bank of Scotland: bd.

* Plany rządowe ulegają ciągłym modyfikacjom, np. początkowo rząd Irlandii planował dokapitalizować Anglo Irish Bank kwotą 1,5 mld euro, co zostało ogłoszone w mediach, a następnie decyzję te wycofano, ujawniając plany nacjonalizacji. Dlatego też nie należy traktować powyższych danych jako ostatecznych.

** Wspólne działanie rządów Belgii, Francji i Luksemburga.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters oraz Bloomberg.

Wykres 5. Przejęcia oraz zmiany struktury akcjonariatu wybranych amerykańskich instytucji finansowych w okresie trwania kryzysu

LEGENDA

- Podmioty amerykańskie
- Podmioty azjatyckie
- Podmioty europejskie
- Rządy
- Podmioty nabywające udziały
- Podmioty przejęte
- Podmioty dlokapitalizowane

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters oraz Bloomberg.

Według szacunków agencji Bloomberg, globalny sektor bankowy do 15 grudnia 2008 r. odnotował straty lub odpisy związane z kryzysem subprime na kwotę ok. 732,9 mld USD, jednocześnie pozyskując ok. 788,9 mld USD kapitału.

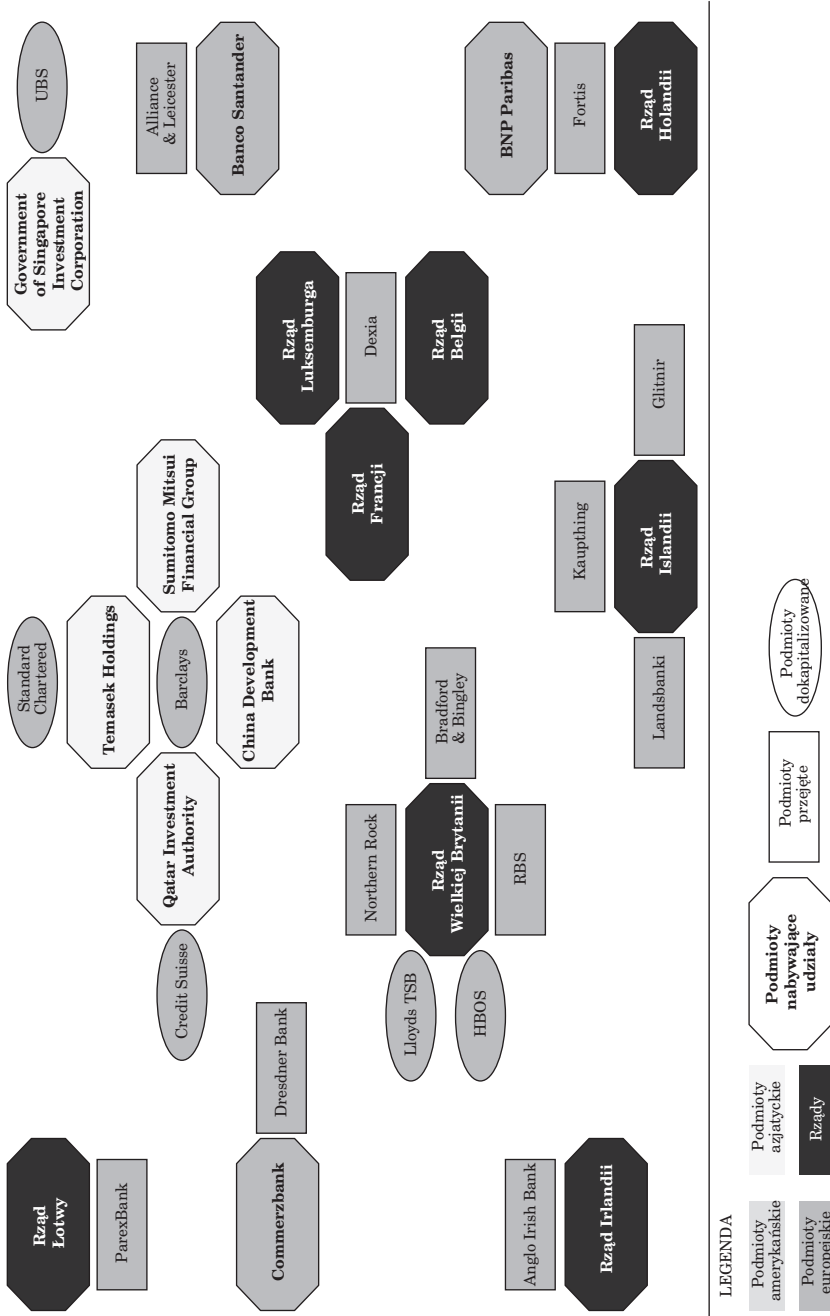
Konsekwencją kryzysu finansowego nie były jednak wyłącznie straty instytucji finansowych. Z uwagi na znaczący spadek kapitalizacji światowego sektora bankowego, a także problemy z utrzymaniem płynności, duża liczba instytucji finansowych zdecydowała się na emisję akcji, celem uzyskania dodatkowego kapitału. Banki oprócz akcji zwykłych emitowały także akcje preferencyjne, generujące dodatkowy przychód odsetkowy, aby zachęcić ewentualnych inwestorów możliwością osiągnięcia ponadprzeciętnego zysku. Wysoką aktywnością wykazywały się tzw. *sovereign wealth funds* z Bliskiego i Dalekiego Wschodu, a także rządy poszczególnych państw, których celem było najczęściej niedopuszczenie do upadłości lub zapewnienie płynności instytucjom przeżywającym okresowe kłopoty z pozyskaniem środków na zapewnienie bieżącej działalności. Nastąpiły znaczne zmiany struktury własnościowej największych instytucji finansowych z całego świata, często związane ze zmianą inwestora strategicznego lub całkowitym przeniesieniem prawa własności.

W amerykańskim sektorze finansowym, oprócz znaczącej liczby mniejszych przejęć, wystąpiła konsolidacja obejmująca swoim zasięgiem największe i najbardziej znaczące banki, m.in. Merrill Lynch, Bear Stearns, Washington Mutual czy Wachovia. Należy zwrócić uwagę, że oprócz inwestorów z amerykańskiego sektora publicznego oraz Azji (najczęściej także powiązanych z rządami tych państw), swój udział w przejęciach amerykańskich instytucji miały także banki europejskie.

Znaczące udziały w zmianach struktury własnościowej europejskich instytucji finansowych miały rządy państw rezydentów dokapitalizowanych banków. W Europie, podobnie jak w Stanach Zjednoczonych, były aktywne instytucje azjatyckie, jednak w przeciwieństwie do rynku amerykańskiego, koncentrowały się one na dokapitalizowaniu bez dokonywania znaczących przejęć. Udział podmiotów amerykańskich związkujących, swoje zaangażowanie kapitałowe w europejskim sektorze finansowym, był marginalny.

Wymiernym efektem trwającego kryzysu finansowego była znacząca liczba upadłości instytucji finansowych, zwłaszcza w sektorze amerykańskim. Poza najbardziej znanymi amerykańskimi instytucjami finansowymi, jak IndyMac Bank, Lehman Brothers czy Washington Mutual, upadłość ogłosiło kilkadziesiąt innych, a deponenci części z tych instytucji skorzystali z gwarancji Federal Deposit Insurance Corporation (FDIC).

Wykres 6. Przejęcia oraz zmiany struktury akcjonariatu wybranych europejskich instytucji finansowych w okresie trwania kryzysu

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters oraz Bloomberg.

Tabela 4. Wybrane upadłości banków i innych instytucji finansowych w USA od 2007 r.*

Data	Instytucja	Data	Instytucja
02.02.2007	Metropolitan Savings Bank	07.11.2008	Franklin Bank S.S.B.
28.09.2007	NetBank	07.11.2008	Security Pacific Bank
04.10.2007	Miami Valley Bank	21.11.2008	The Community Bank
25.01.2008	Douglass National Bank	21.11.2008	Downey Savings and Loan
07.03.2008	Hume Bank	21.11.2008	PFF Bank and Trust
09.05.2008	ANB Financial	05.12.2008	First Georgia Community Bank
30.05.2008	First Integrity Bank	12.12.2008	Haven Trust Bank
11.07.2008	IndyMac Bank	12.12.2008	Sanderson State Bank
25.07.2008	First National Bank of Nevada	16.01.2009	National Bank of Commerce
25.07.2008	First Heritage Bank	16.01.2009	Bank of Clark County
01.08.2008	First Priority Bank	23.01.2009	1st Centennial Bank
22.08.2008	The Columbian Bank and Trust Company	30.01.2009	MagnetBank
29.08.2008	Integrity Bank	30.01.2009	Suburban Federal Savings Bank
05.09.2008	Silver State Bank	30.01.2009	Ocala National Bank
15.09.2008	Lehman Brothers	06.02.2009	FirstBank Financial Services
19.09.2008	AmeriBank	06.02.2009	Alliance Bank
25.09.2008	Washington Mutual	06.02.2009	County Bank
10.10.2008	Main Street Bank	13.02.2009	Sherman County Bank
10.10.2008	Meridian Bank	13.02.2009	Riverside Bank of the Gulf Coast
24.10.2008	Alpha Bank & Trust	13.02.2009	Corn Belt Bank and Trust Company
31.10.2008	Freedom Bank	13.02.2009	Pinnacle Bank of Oregon

* Ze względu na złożoność amerykańskiego systemu prawnego w kwestii upadłości, w powyższej tabeli umieszczono zarówno instytucje niewypłacalne, jak i te, które wniosowały o wszczęcie procedury upadłościowej, a także instytucje przejęte przez FDIC.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters, Bloomberg oraz FDIC.

Tabela 5. Straty i odpisy globalnych banków związane z rynkiem kredytów hipotecznych w porównaniu do pozyskanego kapitału w okresie kryzysu (w mld USD)*

Institucja	Odpisy i straty	Pozy-skany kapitał	Saldo	Institucja	Odpisy i straty	Pozy-skany kapitał	Saldo
Wachovia Corporation	96,5	11,0	-85,5	Lloyds TSB Group Plc	3,8	13,5	9,7
Citigroup Inc.	67,2	113,5	46,3	KBC Groep NV	3,7	4,8	1,1
Merrill Lynch & Co.	55,9	29,9	-26,0	Bank of China Ltd	3,7	0,0	-3,7
UBS AG	48,6	31,7	-16,9	HSH Nordbank AG	3,3	1,7	-1,6
Washington Mutual Inc.	45,6	12,1	-33,5	Rabobank	3,3	0,0	-3,3
HSBC Holdings Plc	33,1	4,9	-28,2	WestLB AG	3,3	6,8	3,5
Bank of America Corp.	27,4	55,7	28,3	Bear Stearns Companies Inc.	3,2	0,0	-3,2
National City Corp.	26,2	8,9	-17,3	Commerzbank AG	3,0	11,2	8,2
JPMorgan Chase & Co.	20,5	44,7	24,2	Fifth Third Bancorp	2,7	6,1	3,4
Lehman Brothers Holdings Inc.	16,2	13,9	-2,3	Royal Bank of Canada	2,7	0,0	-2,7
Morgan Stanley	15,7	24,6	8,9	DZ Bank AG	2,5	0,0	-2,5
Royal Bank of Scotland Group Plc	15,6	50,2	34,6	Landesbank Sachsen AG	2,4	0,0	-2,4
Wells Fargo & Company	14,6	41,8	27,2	Sovereign Bancorp Inc.	2,4	1,9	-0,5
Bayerische Landesbank	14,4	8,8	-5,6	U.S. Bancorp	2,2	6,6	4,4
IKB Deutsche Industriebank AG	14,0	11,6	-2,4	ABN AMRO Holding NV	2,1	0,0	-2,1

Tabela 5 cd.

Instytucja	Odpisy i straty	Pozy-skany kapital	Saldo	Instytucja	Odpisy i straty	Pozy-skany kapital	Saldo
Credit Suisse Group AG	13,7	11,7	-2,0	Mitsubishi UFJ Financial Group	1,8	10,6	8,8
Deutsche Bank AG	12,7	6,0	-6,7	Industrial and Commercial Bank of China	1,7	0,0	-1,7
ING Groep N.V.	10,2	18,0	7,8	KeyCorp	1,6	4,2	2,6
HBOS Plc	9,5	23,7	14,2	Bank Hapoalim B.M.	1,6	2,3	0,7
Credit Agricole SA	9,4	12,2	2,8	Dexia SA	1,6	8,7	7,1
Fortis	8,9	21,9	13,0	Marshall & Ilsley Corp.	1,5	1,7	0,2
Societe Generale	8,1	11,3	3,2	Sumitomo Mitsui Financial Gr	1,2	11,0	9,8
Mizuho Financial Group Inc.	7,4	6,6	-0,8	Alliance & Leicester Plc	1,1	0,0	-1,1
Barclays Plc	6,7	27,0	20,3	Groupe Caisse d'Epargne	1,1	0,0	-1,1
Canadian Imperial Bank of Comm.	6,7	2,4	-4,3	Bank of Montreal	1,1	0,0	-1,1
BNP Paribas	5,8	3,5	-2,3	Bank of Nova Scotia	1,0	0,0	-1,0
Hypo Real Estate Holding AG	5,5	0,0	-5,5	Sumitomo Trust and Banking Co.	1,0	2,0	1,0
Dresdner Bank AG	4,9	0,0	-4,9	Gulf International Bank	1,0	1,0	0,0
Indymac Bancorp	4,9	0,0	-4,9	National Bank of Canada	0,6	0,8	0,2

Tabela 5 cd.

Instytucja	Odpisy i straty	Pozy-skany kapital	Saldo	Instytucja	Odpisy i straty	Pozy-skany kapital	Saldo
Goldman Sachs Group Inc.	4,9	20,5	15,6	DBS Group Holdings Limited	0,2	1,0	0,8
Natixis	4,7	7,9	3,2				
Landesbank Baden-Wuerttemberg	4,5	0,0	-4,5	Pozostale banki europejskie	8,5	4,0	-4,5
UniCredit SpA	4,3	9,8	5,5	Pozostale banki azjatyckie	5,3	11,2	5,9
Nomura Holdings Inc.	4,3	5,9	1,6	Pozostale banki amerykanskie	3,6	23,0	19,4
ETRADE Financial Corp.	4,1	2,2	-1,9	Pozostale banki kanadyjskie	0,5	1,1	0,6

* Straty i odpisy związane z rynkiem subprime od początku 2007 r. do 15 grudnia 2008 r., pozyskany kapital od lipca 2007 r. do 15 grudnia 2008 r.

Źródło: agencja Bloomberg.

Tabela 6. Rządowe plany pomocowe oraz interwencje*

Państwo	Interwencje i plany pomocowe	Szacowana wartość planu	Wsparcie dla konkretnych instytucji
Arabia Saudyjska	Rząd zasilił sektor bankowy kwotą 3 mld USD oraz pozyczył 2,67 mld USD gospodarstwu domowemu będącym w trudnej sytuacji materialnej. Bank centralny obniżył stopę rezerwy obowiązkowej	6 mld USD	bd.
Argentyna	Rząd dokonał interwencji na rynku walutowym	bd.	bd.
Australia	Rząd gwarantuje wszystkie depozyty bankowe, pobierając opłatę za gwarantowanie kwot większych od 1 mln AUD. Ponadto rząd udziela gwarancji na komercyjne pożyczki udzielone bankom. Wprowadzono także pakiet stymulujący gospodarkę, m.in. przez inwestycję w infrastrukturę	27 mld USD	bd.
Austria	Rząd dokapitalizuje banki na kwotę do 15 mld euro oraz udzieli do 75 mld euro gwarancji na pożyczki na rynku międzybankowym. Ponadto rząd udzielił całkowitej gwarancji na depozyty bankowe osób prywatnych oraz przeznaczył 10 mld euro na gwarantowanie depozytów małych i średnich przedsiębiorstw	100 mld euro	Erste Group Bank: 2,7 mld euro Kommunalkredit: bd. Bank Medici: bd.
Belgia	bd.	bd.	KBC Group: 3,5 mld euro Dexia: 6,4 mld euro** Fortis: 11,2 mld euro***
Brazylia	Rząd zmienił zasady naliczania poziomu rezerwy obowiązkowej na korzystniejsze dla banków oraz zamierza w razie konieczności nabywać udziały w bankach przechodzących problemy z płynnością za pośrednictwem dwóch banków państwowych	bd.	bd.

Tabela 6 cd.

Państwo	Interwencje i plany pomocowe	Szacowana wartość planu	Wsparcie dla konkretnych instytucji
Bulgaria	Rząd zmienił zasady naliczania poziomu rezerwy obowiązkowej na korzystniejsze dla banków	bd.	bd.
Chiny	Rząd zatwierdził program mający na celu wsparcie popytu w gospodarce	1 460 mld USD	bd.
Dania	Rząd zamierza wesprzeć sektor bankowy, udostępniając kwotę ok. 18 mld USD	18 mld USD	Roskilde Bank: 0,7 mld euro
Francja	Rząd przeznaczy do 40 mld euro na dokapitalizowanie banków, a także nie wyklucza obejmowania udziałów w instytucjach, którym zostanie udzielona pomoc. Ponadto mogą być udzielone gwarancje na obligacje komercyjne wyemitowane przez banki na kwotę do 320 mld euro	360 mld euro	Airbus: 5 mld euro Banque Populaire: 0,95 mld euro BNP Paribas: 2,55 mld euro Caisse d'Epargne: 1,1 mld euro Credit Agricole: 3 mld euro Credit Mutuel: 1,2 mld euro Dexia: 6,4 mld euro** Societe Generale: 1,7 mld euro
Grecja	Rząd może dokapitalizować banki kwotą do 5 mld euro. Ponadto udzieli gwarancji na kredyty na rynku międzybankowym do kwoty 15 mld euro oraz udostępni środki mające na celu wsparcie płynności w wysokości do 8 mld euro	28 mld euro	bd.
Hiszpania	Rząd udzielił gwarancji na emitowane przez banki obligacje do końca 2009 r. Rozważane jest także odkupowanie od banków „toksycznych” aktywów oraz zakup ich akcji	250 mld USD	bd.

Tabela 6 cd.

Państwo	Interwencje i plany pomocowe	Szacowana wartość planu	Wsparcie dla konkretnych instytucji
Holandia	bd.	bd.	Aegon: 3 mld euro Fortis: 11,2 mld euro*** ING Group: 10 mld euro
Indie	Bank centralny rozszerzył zakres instytucji mogących otrzymać od niego finansowanie, obniżył wymogi kapitałowe dla banków oraz udostępnił ok. 8,84 mld USD na dodatkowe pożyczki	9 mld USD	bd.
Irlandia	Rząd udzielił gwarancji na depozyty bankowe i inne zobowiązania banków; pobierając od wszystkich uczestników planu opłatę za uczestnictwo w skumulowanej wysokości 1 mld euro za 2 lata. Dopuszczono też bezpośrednio dokapitalizowanie banków. Całkowita wartość planu to 485 mld euro	485 mld euro	Anglo Irish Bank: bd. Allied Irish Banks: 2 mld euro Bank of Ireland: 2 mld euro
Islandia	Rząd znacjonalizował banki Glitnir, Landsbanki oraz Kaupthing oraz zawiesił obsługę ich zadłużenia	bd.	Glitnir: bd. Landsbank: bd. Kaupthing: bd.
Japonia	Rząd przeznaczy kwotę ok. 20,6 mld USD na zwiększenie wartości oferowanych operacji repo oraz poszerzy katalog instrumentów do wykorzystania przez banki jako zastaw w ramach operacji otwartego rynku. Możliwe będzie również dofinansowanie banków w razie konieczności. Przewidziano także pakiet stymulujący rozwój gospodarczy o wartości ok. 111 mld USD	132 mld USD	bd.

Tabela 6 cd.

Państwo	Interwencje i plany pomocowe	Szacowana wartość planu	Wsparcie dla konkretnych instytucji
Kanada	Rząd zapowiedział możliwość odkupienia od banków wybranych kredytów hipotecznych o wartości do 50 mld CAD	50 mld CAD	bd.
Kazachstan	Rząd zasili największe krajowe banki kwotą ok. 5 mld USD oraz przeznaczy 10 mld USD na wspieranie gospodarki. Bank centralny zmienił zasady naliczania poziomu rezerwy obowiązkowej na korzystniejsze dla banków	15 mld USD	bd.
Korea Południowa	Rząd udostępni środki w wysokości ok. 30 mld USD, aby wesprzeć płynność oraz udzieli gwarancji na wybrane zobowiązania bankowe	130 mld USD	Industrial Bank of Korea: 1 mld USD
Luksemburg	bd.	bd.	Dexia: 6,4 mld euro ^{**} Fortis: 11,2 mld euro ^{***}
Łotwa	bd.	bd.	Parex Bank: bd.
Malezja	Rząd udzielił gwarancji na depozyty bankowe do końca 2010 r. Bank centralny zasila w płynność nie tylko banki, ale też inne instytucje finansowe, m.in. zakłady ubezpieczeń	bd.	bd.
Meksyk	Rząd dokonał interwencji na rynku walutowym oraz gwarantuje wybrane kredyty dla przedsiębiorstw	bd.	bd.

Tabela 6 cd.

Państwo	Interwencje i plany pomocowe	Szacowana wartość planu	Wsparcie dla konkretnych instytucji
Niemcy	Rząd udostępnił do 80 mld euro na dokapitalizowanie banków. Kwotą 15 mld euro wsparł akcje kredytową państwowego banku KfW. Ponadto rząd udzielił gwarancji pożyczek na rynku międzybankowym na kwotę 400 mld euro, przy jednoczesnym zawiązaniu rezerwy w wysokości 20 mld euro na ewentualne straty na tych pożyczkach	643 mld USD	Bayerische Landesbank: 25 mld euro Commerzbank: 18,2 mld euro Hypo Real Estate: 50 mld euro IKB Deutsche Industriebank: 1,5 mld euro
Norwegia	Rząd planuje udzielenie pożyczek wspierających płynność mniejszych banków oraz zamianę znajdujących się w posiadaniu banków obligacji zabezpieczonych (m.in. kredytami hipotecznymi) na obligacje skarbowe	55 mld USD	bd.
Portugalia	Rząd uruchomił linię kredytową o wartości 20 mld euro dla banków przechodzących problemy z płynnością	26 mld USD	bd.
Rosja	Rząd może dokapitalizować banki kwotą do ok. 30 mld USD. Wprowadzono też częściowe gwarancje na wybrane pożyczki na rynku międzybankowym. Ponadto bank centralny zmienił zasady naliczania poziomu rezerwy obowiązkowej na korzystniejsze dla banków oraz przeznaczył dodatkowe środki na wspieranie płynności	220 mld USD	Sbierbank: 16,2 mld USD VTB: 6,5 mld USD
Rumunia	Rząd jest gotowy do udzielenia nadzwyczajnych pożyczek bankom przechodzącym problemy z płynnością	bd.	bd.
Słowacja	Rząd planuje udzielić całkowitej gwarancji na depozyty bankowe oraz jest gotowy do udzielenia nadzwyczajnych pożyczek bankom przechodzącym problemy z płynnością	bd.	bd.

Tabela 6 cd.

Państwo	Interwencje i plany pomocowe	Szacowana wartość planu	Wsparcie dla konkretnych instytucji
Szwajcaria	Utworzono fundusz gwarantowany przez bank centralny, do którego mają być transferowane „toksyczne” aktywa posiadane przez banki	bd.	UBS: 65 mld USD
Szwecja	Rząd planuje dokapitalizować banki przechodzące problemy z płynnością kwotą do ok. 2 mld USD oraz zagwarantować pożyczki na rynku międzybankowym do kwoty ok. 192 mld USD w zamian za opłatę pobraną od banków	192 mld USD	D. Carnegie & Co: 0,1 mld USD
Tajwan	Rząd udzielił całkowitej gwarancji na depozyty bankowe do końca 2009 r.	bd.	bd.
Ukraina	Rząd rozważa stworzenie funduszu finansowanego z przychodów z prywatyzacji, który miałby w razie potrzeby przejmować banki zagrożone upadłością	bd.	bd.
USA	Szczegóły zaprezentowano w tabeli 7	8 152 mld USD	AIG: 153 mld USD Citigroup: 249 mld USD Fannie Mae i Freddie Mac: 200 mld USD JPMorgan Chase: 29 mld USD
Węgry	Rząd udzielił całkowitej gwarancji na depozyty bankowe do końca 2009 r. Bank centralny udostępni do 5 mld euro w celu wsparcia płynności oraz wprowadził swapy w trybie <i>overnight</i> , denominowane w euro	bd.	bd.

Tabela 6 cd.

Państwo	Interwencje i plany pomocowe	Szacowana wartość planu	Wsparcie dla konkretnych instytucji
Wielka Brytania	Rząd zagwarantuje do 250 mld funtów pożyczek udzielonych na rynku międzybankowym oraz dokapitalizuje banki kwotą do 50 mld funtów. Ponadto bank centralny udostępni przynajmniej 200 mld funtów dodatkowych środków w celu wsparcia płynności	450 mld funtów	Bradford & Bingley: bd. Halifax Bank of Scotland: bd. Lloyds TSB: bd. Northern Rock: 55 mld funtów Royal Bank of Scotland: bd.
Włochy	Rząd udzielił gwarancji na emitowane przez banki obligacje do końca 2009 r. o terminie zapadalności nie dłuższym niż 5 lat oraz dopuszcza możliwość bezpośredniego dokapitalizowania banków	bd.	bd.
Zjednoczone Emiraty Arabskie	Bank centralny przeznaczył kwotę 13,6 mld USD dostępną dla banków w razie potrzeby wsparcia płynności	14 mld USD	bd.

* Plany rządowe ulegają ciągłym modyfikacjom, np. początkowo rząd Irlandii planował dokapitalizować Anglo Irish Bank kwotą 1,5 mld euro, co zostało ogłoszone w mediach, a następnie decyzję tę wycofano, ujawniając plany nacjonalizacji. Dlatego też powyższych danych nie należy traktować jako ostatecznych.

** Wspólne działania rządów Belgii, Francji i Luksemburga.

*** Wspólne działania rządów Belgii, Holandii i Luksemburga.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters oraz Bloomberg.

Tabela 7. Zestawienie planów i interwencji rządu USA

Kwota (mld USD)	Przeznaczenie
1 900	Gwarancje udzielone przez Federal Deposit Insurance Corp., w tym m.in. gwarancje depozytów bankowych do 250 tys. USD oraz gwarancje spłaty wybranych kredytów hipotecznych
1 800	Zakupy komercyjnych papierów wartościowych przez Fed
900	Dodatkowe pożyczki dla instytucji finansowych ze strony Fed
800	Wsparcie dla różnego rodzaju kredytobiorców prywatnych ze strony Fed (obejmujące m.in. kredyty hipoteczne, samochodowe, konsumenckie oraz karty kredytowe)
700	Zakup udziałów w instytucjach finansowych (tzw. plan TARP, początkowo zakładający wykup „toksycznych” aktywów od banków)
600	Zakup komercyjnych papierów wartościowych oraz certyfikatów depozytowych
300	Dofinansowanie Federal Housing Administration przeznaczone na refinansowanie zagrożonych kredytów hipotecznych
297	Pożyczki udzielone przez Fed za pośrednictwem tzw. okna dyskontowego*
249	Gwarancje wartości aktywów udzielone Citigroup
200	Środki przeznaczone na dokapitalizowanie Fannie Mae i Freddie Mac
153	Pomoc dla American International Group
144	Zakup <i>mortgage-backed securities</i> za pośrednictwem Fannie Mae i Freddie Mac
50	Gwarancje wartości jednostek funduszy rynku pieniężnego w celu umorzenia ich po wartości nie niższej niż nominalna
29	Gwarancje dla banku JPMorgan Chase na wartość aktywów przejętego banku Bear Stearns
27	Bezpośredni zakup <i>mortgage-backed securities</i>
4	Dofinansowania samorządów przeznaczone na zakup i remont nieruchomości poeksmisyjnych
8 152	Suma

* Instrument polityki pieniężnej, za pośrednictwem którego banki mogą otrzymywać krótkoterminowe pożyczki od Fed po stopie dyskontowej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters.

PODSUMOWANIE

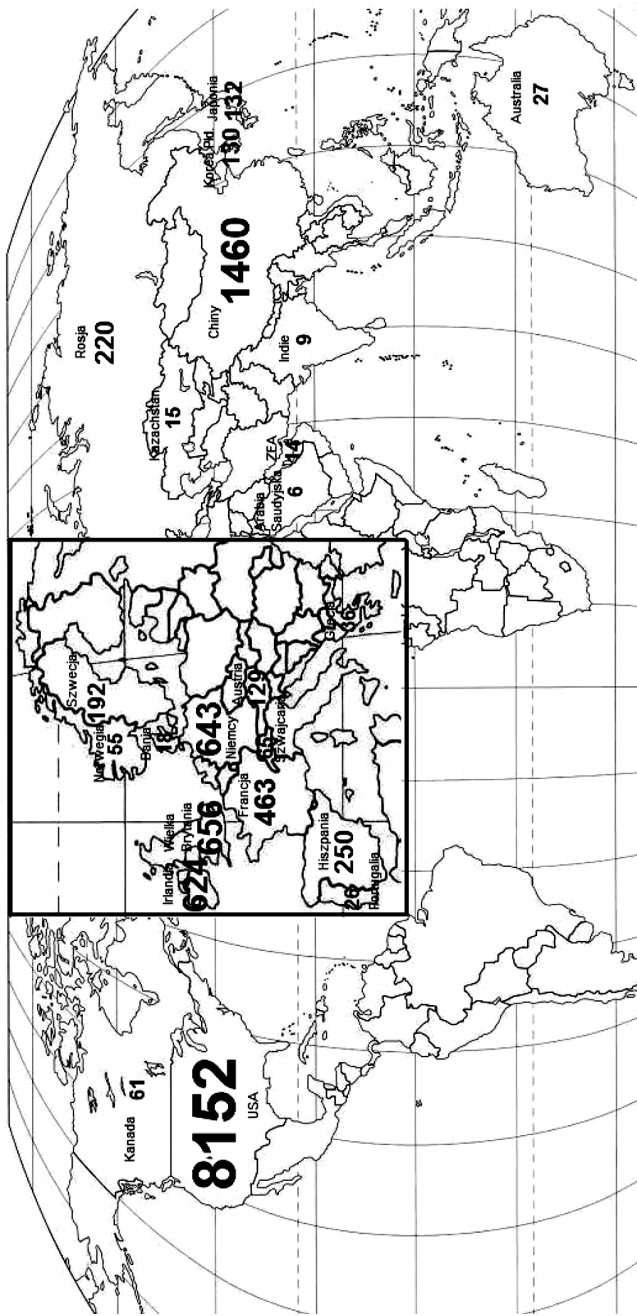
Globalny kryzys finansowy spowodował przemiany o charakterze systemowym światowego sektora bankowego. Model biznesowy amerykańskich banków inwestycyjnych – oparty na wykorzystaniu dźwigni finansowej przy braku finansowania pochodzącego z depozytów – okazał się zawodny. Banki inwestycyjne o długoletniej tradycji, jak Lehman Brothers, Merrill Lynch oraz Bear Stearns, zostały przejęte przez firmy konkurencyjne z powodu strat i problemów z płynnością. Inne – Goldman Sachs oraz Morgan Stanley – w celu zachowania niezależności zdecydowały się na prowadzenie działalności depozytowej i przejście pod bardziej restrykcyjny system amerykańskiego nadzoru finansowego. Dzięki temu uzyskały dostęp do środków udostępnianych przez Fed bankom komercyjnym w ramach pożyczek na rynku międzybankowym.

Kryzys w sektorze bankowym rozprzestrzenił się na inne gałęzie gospodarki. Spadek zaufania na rynku międzybankowym pozostaje zjawiskiem znacząco ograniczającym akcję kredytową, co jest szczególnie dotkliwe dla przedsiębiorstw i negatywnie wpływa na globalny wzrost gospodarczy. Kolejne plany pomocowe wdrożone przez rządy nie przyniosły wyraźnej poprawy w tym zakresie, nakładając jednocześnie znaczące obciążenia na budżety poszczególnych państw. Ponadto, nadal istnieje duża niepewność co do rzeczywistej wartości aktywów światowych banków. Według prognoz Międzynarodowego Funduszu Walutowego, straty banków związane z kryzysem na rynku subprime mogą osiągnąć poziom nawet 2,2 bln USD, co oznacza, że dotychczas odnotowane straty stanowią zaledwie ok. 35% kwot, jakie zostaną ujawnione w związku z trwającym kryzysem. Obawy o kondycję sektora bankowego wpłynęły m.in. na znaczące obniżenie wyceny banków notowanych na światowych giełdach (zob. wykres 7). Można prawdopodobnie oczekiwać dalszej konsolidacji w globalnym sektorze bankowym, a także utrzymania się trendu zmniejszania poziomu lewarowania w działalności bankowej.

Pierwsze miesiące 2009 r. okazały się jednak pozytywnym zaskoczeniem, przede wszystkim dzięki informacjom na temat dobrych wyników banków odnotowanych w I kwartale br. Zarząd banku Wells Fargo zapowiedział, że I kwartał 2009 r. zakończy z zyskiem w wysokości 3 mld USD, a Goldman Sachs poinformował o wyniku netto w tym samym okresie na poziomie 1,81 mld USD. Informacje obu banków były pozytywnym zaskoczeniem dla analityków. Także Citigroup oraz JPMorgan Chase poinformowały o dobrych dwóch pierwszych miesiącach roku, w których został wypracowany zysk, a prezes Bank of America oświadczył, że spółka w całym roku 2009 spodziewa się osiągnięcia wyniku brutto na poziomie 50 mld USD.

Nie bez znaczenia pozostaje także fakt, że coraz więcej funduszy hedgingowych zaprzestaje zajmowania krótkich pozycji na akcjach banków i rozpoczyna grę na

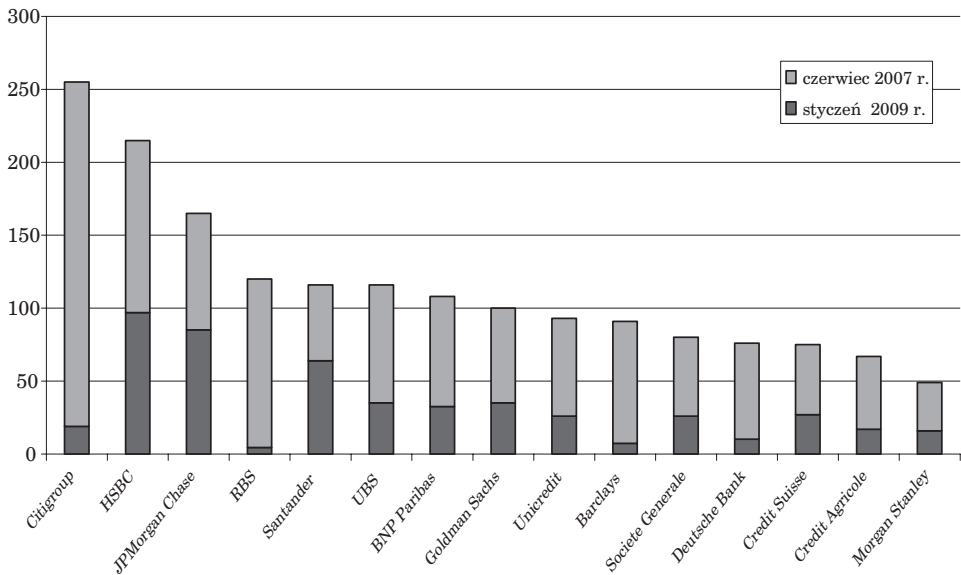
Wykres 7. Wielkość rządowych planów pomocowych dla wybranych krajów (w mld USD)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych agencji Reuters oraz Bloomberg.

zwyżkę. Jeden z największych brytyjskich funduszy, który osiągnął znaczące zyski dzięki grze na niższą wartość takich banków, jak: Barclays, HBOS, Northern Rock czy Allied Irish Bank, oświadczył, że banki notowane na giełdzie londyńskiej są obecnie mocno niedowartościowane, co jest wyraźną rekomendacją do kupowania akcji banków i, co za tym idzie, zwiększania ich kapitalizacji.

Wykres 8. Kapitalizacja wybranych światowych banków w czerwcu 2007 r. oraz styczniu 2009 r. (w mld USD)

Źródło: JPMorgan Chase.

Należy jednak pamiętać, że problemy z wyceną znacznej ilości aktywów, dla których nie ma obecnie aktywnego i odpowiednio płynnego rynku, mogą powodować zniekształcenie obecnej wartości portfela, co może znaleźć swoje odzwierciedlenie w przyszłych wynikach instytucji finansowych. Przy obecnie stosowanym modelu wyceny według wartości godziwej, decyzja jednego lub kilku uczestników rynku o sprzedaży portfela złych aktywów może negatywnie zaważyć na wycenie wartości podobnych aktywów znajdujących się w portfelach innych instytucji finansowych. Ponadto Amerykańska Rada Standardów Rachunkowości Finansowej (FASB) na początku kwietnia podjęła decyzję o zmianie sposobu wyceny aktywów w instytucjach finansowych, zezwalając na odejście od powszechnie stosowanej

zasady wyceny według wartości godziwej (*fair value*) i szacowanie ich wartości na podstawie wewnętrznie wykorzystywanych modeli. Oznacza to, że banki same będą określać wartość swoich aktywów, co może prowadzić do znacznego zawyżania ich wyników, a także powstania dysproporcji pomiędzy wynikami prezentowanymi przez instytucje amerykańskie oraz europejskie. Obecnie określenie wpływu zmian w sposobie wyceny na sytuację ekonomiczno-finansową może być bardzo trudne, jednak nie można wykluczyć, że jest to krok w kierunku stworzenia kolejnej bańki, tym razem związanej ze sztucznie zawyżoną wartością aktywów znajdujących się w portfelach banków i innych instytucji finansowych.

*Kinga Jamrozik-Kierc
Piotr Zegadło*

ANALIZA ŹRÓDEŁ FINANSOWANIA BANKÓW DZIAŁAJĄCYCH W POLSCE W KONTEKŚCIE NIEPOKOJÓW NA RYNKACH FINANSOWYCH

WSTĘP

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie źródeł finansowania banków działających w Polsce oraz pogłębiona analiza zmian, jakie nastąpiły w strukturze pasywów sektora banków komercyjnych w ciągu ostatnich miesięcy.

Zostaną zaprezentowane zmiany w podstawowych źródłach finansowania banków spółdzielczych i komercyjnych działających w Polsce od końca 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. Przyjęty okres obejmuje zarówno miesiące poprzedzające ujawnienie problemów na międzynarodowych rynkach finansowych, jak i czas rozwoju kryzysu.

Przedstawimy poszczególne kategorie pasywów uszeregowane pod względem udziału w sumie bilansowej sektora banków komercyjnych oraz przeanalizujemy ich stabilność. W kontekście wydarzeń obserwowanych na rynkach finansowych w ostatnich miesiącach, analiza zostanie dokonana według danych miesięcznych za okres od 31 grudnia 2007 r. do 31 grudnia 2008 r.

W celu wyeksponowania różnic istniejących pomiędzy bankami, sektor banków komercyjnych dzielimy na grupy banków o podobnych charakterystykach, a następnie pogłębionej analizie zostaną poddane grupy gwarantujące objęcie analizą

wszystkich banków komercyjnych, a jednocześnie znaczące dla sektora banków komercyjnych ze względu na wysoki udział w jego sumie bilansowej.

1. Struktura pasywów – źródła finansowania banków działających w Polsce

1.1. Analiza ogólna

Sektor banków komercyjnych i sektor banków spółdzielczych różnią się źródłami finansowania działalności. W bankach spółdzielczych kluczowe znaczenie mają zobowiązania wobec sektora niefinansowego (74,12% sumy bilansowej sektora banków spółdzielczych według stanu na 31 grudnia 2008 r.), w których dominują depozyty bieżące i terminowe osób prywatnych oraz rolników indywidualnych (łącznie 58,67% sumy bilansowej sektora banków spółdzielczych). Kolejne pod względem znaczenia są zobowiązania wobec sektora instytucji rządowych i samorządowych (11,33%) oraz fundusze podstawowe i uzupełniające (9,24%). Od 31 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. struktura pasywów w bankach spółdzielczych praktycznie nie uległa zmianie¹ (zob. wykres 1).

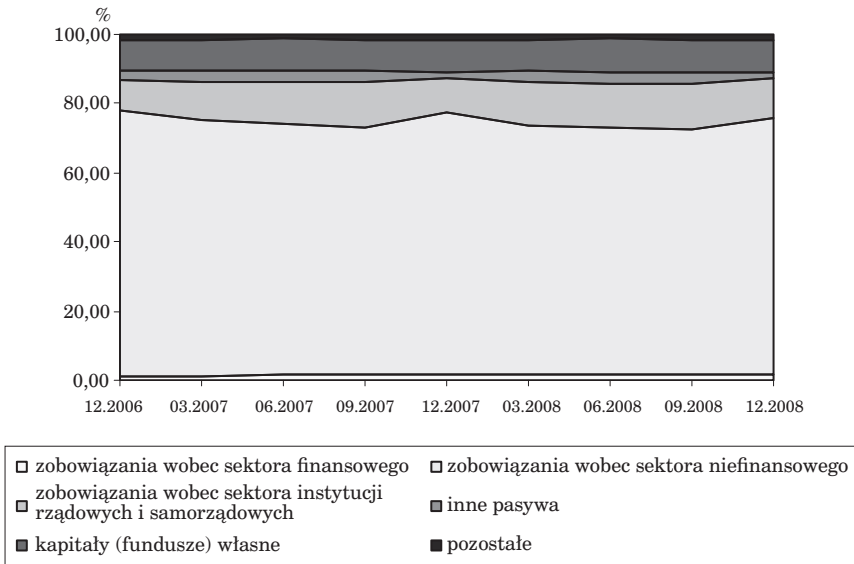
Według stanu na 31 grudnia 2008 r. działalność operacyjną prowadziło 579 banków spółdzielczych, a udział tego sektora w sumie bilansowej polskiego systemu bankowego kształtował się (w okresie objętym analizą) w granicach od 6,48% do 5,73%.

Z uwagi na znaczące rozdrobnienie oraz stosunkowo dużą jednorodność sektora banków spółdzielczych, zarówno pod względem prowadzonej działalności, jak i możliwości pozyskania środków na jej finansowanie, w dalszej części opracowania analizie zostanie poddany sektor banków komercyjnych (obejmujący 50 banków prowadzących na 31 grudnia 2008 r. działalność operacyjną²) oraz wyodrębnione w jego ramach grupy banków o podobnych charakterystykach. Analiza źródeł finansowania banków komercyjnych jest znacznie bardziej złożona niż w przypadku banków spółdzielczych. Wynika to z faktu, że instytucje działające w ramach sektora banków komercyjnych są zróżnicowane zarówno pod względem profili działalności, jak i sposobów oraz możliwości jej finansowania.

¹ Widoczne na koniec lat 2006, 2007 i 2008 zmniejszenie kwoty zobowiązań wobec sektora instytucji rządowych i samorządowych (a tym samym ich udziału w sumie bilansowej sektora banków spółdzielczych) jest zjawiskiem sezonowym, związanym ze specyfiką działania tych instytucji.

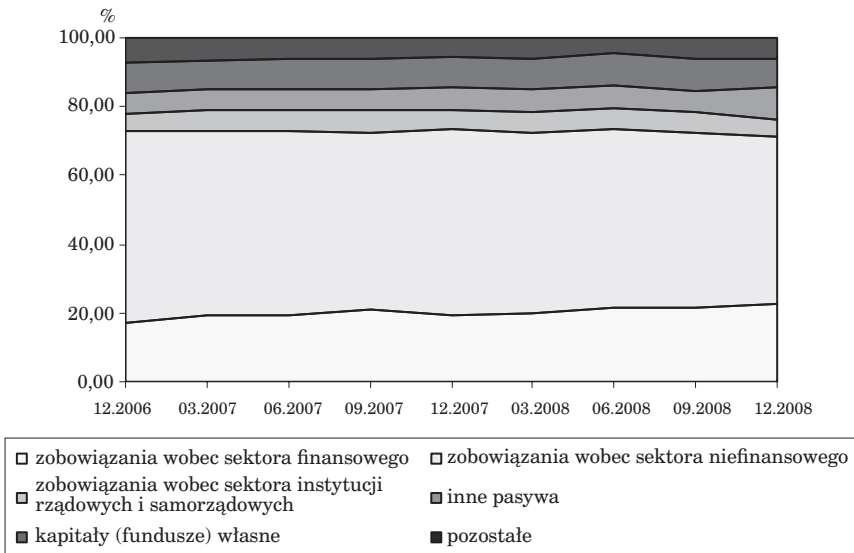
² Z analizy zostały wyłączone 3 banki (Bank Rozwoju Cukrownictwa SA – nie prowadzący działalności operacyjnej oraz Alior Bank SA i Allianz Bank Polska SA, które we wrześniu 2008 r. po raz pierwszy przekazały sprawozdania finansowe i uwzględnienie ich w analizie zaburzyłoby porównywalność danych w analizowanym okresie).

Wykres 1. Struktura pasywów sektora banków spółdzielczych

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Wykres 2. Struktura pasywów sektora banków komercyjnych

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Na zaprezentowaną na wykresie 2 strukturę pasywów sektora banków komercyjnych największy wpływ mają banki detaliczne³ oraz o mieszanym profilu działalności⁴, reprezentujące ok. 98,31% sumy bilansowej sektora banków komercyjnych. Pozostałe banki komercyjne to banki specjalistyczne, których działalność koncentruje się na sprzedaży określonych produktów (banki hipoteczne i samochodowe)⁵.

W porównaniu do sektora banków spółdzielczych, w bankach komercyjnych widoczny jest większy udział w sumie bilansowej zobowiązań wobec sektora finansowego. Ma to związek z większym zapotrzebowaniem banków komercyjnych na środki pieniężne pochodzące m.in. z rynku międzybankowego oraz np. od spółek-matek, ze względu na inny charakter i skalę prowadzonej działalności. W okresie objętym analizą zobowiązania wobec sektora finansowego i niefinansowego łącznie stanowiły od 71,24% do 73,42% sumy bilansowej sektora banków komercyjnych. Zmiana struktury pasywów w tym okresie wynikała głównie ze zmian w tych dwóch grupach zobowiązań. Na 31 grudnia 2006 r. zobowiązania wobec sektora finansowego stanowiły 17,31%, a niefinansowego 55,67% sumy bilansowej sektora banków komercyjnych, podczas gdy na 31 grudnia 2008 r. relacje te wyniosły odpowiednio: 22,75% i 48,49%.

W okresie od końca 2006 r. do końca III kwartału 2008 r. najbardziej stabilny, w relacji do sumy bilansowej, był udział kapitałów podstawowych i uzupełniających. Łącznie pozycje te stanowiły 9,06% na początek omawianego okresu i 9,03% na 30 września 2008 r. Natomiast w IV kwartale 2008 r. relacja ta uległa znacznemu obniżeniu i wyniosła 8,19%, na co wpływ miał dynamiczny wzrost sumy bilansowej banków komercyjnych (11,68%), przy braku jednoczesnego proporcjonalnego wzrostu bazy kapitałowej (3,03%).

1.2. Grupy banków

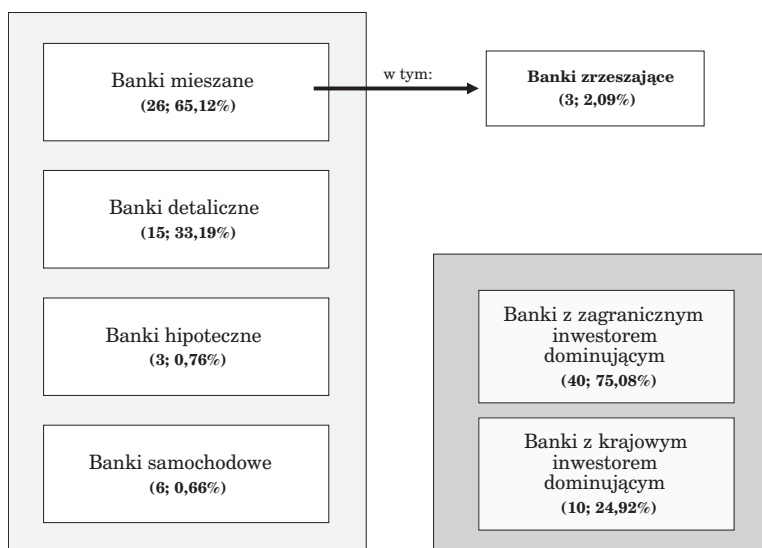
Na potrzeby niniejszego opracowania dokonano podziału banków komercyjnych na grupy o pewnych cechach wspólnych, a następnie przeanalizowano sposób finansowania banków należących do określonych grup. Wyodrębnione grupy oraz ich liczebności i udział w sumie bilansowej sektora banków komercyjnych na 31 grudnia 2008 r. zostały zaprezentowane na wykresie 3.

³ Do banków detalicznych są zaliczane banki, w których udział należności i zobowiązań wobec osób fizycznych (prywatnych) przekracza 50% należności/zobowiązań ogółem lub udział należności od osób fizycznych przekracza 50% należności ogółem i jednocześnie bank ma przeważające (>50%) finansowanie od sektora finansowego.

⁴ Do banków mieszanych zaliczono banki niezaklasyfikowane uprzednio do grupy banków detalicznych.

⁵ We wcześniejszych latach możliwe było wyodrębnienie w ramach sektora banków komercyjnych także grupy banków korporacyjnych, natomiast obecnie część z tych instytucji zmieniła profil działalności na mieszany, a inne dokonały przekształcenia w oddziały instytucji kredytowych.

Wykres 3. Grupy banków wyodrębnione w ramach sektora banków komercyjnych

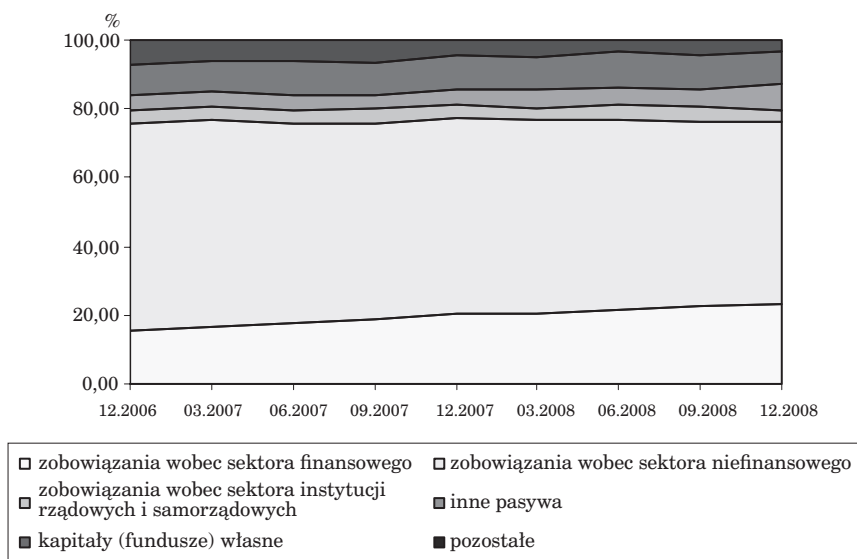
Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Pierwszym kryterium podziału banków komercyjnych, obejmującym cały ten sektor, była klasyfikacja według profilu działalności, w ramach której wyodrębniono banki mieszane, detaliczne, hipoteczne oraz samochodowe. Ze względu na specyfikę działania, z grupy banków mieszanych wydzielono także podgrupę banków zrzeczających. Drugim kryterium podziału, zastosowanym w niniejszej analizie, była struktura akcjonariatu, zgodnie z którą dokonano klasyfikacji na banki z krajowym i z zagranicznym inwestorem dominującym.

1.2.1. Banki detaliczne i mieszane

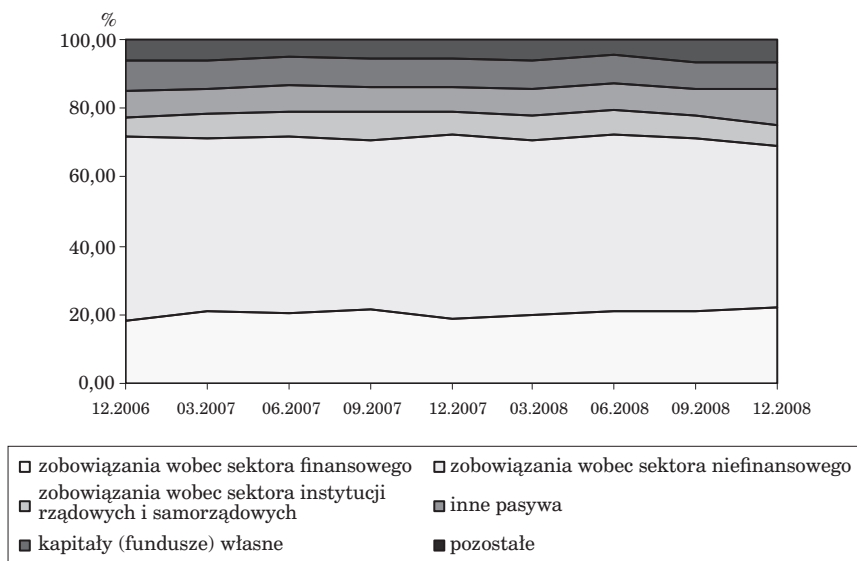
Wstępna analiza źródeł finansowania działalności banków detalicznych (por. wykres 4) oraz o mieszanym profilu działalności (por. wykres 5) nie wykazała znaczących różnic między tymi grupami. Udział poszczególnych grup pasywów w sumie bilansowej zarówno w bankach detalicznych, jak i mieszanych jest zbliżony do struktury pasywów w sektorze banków komercyjnych. W obydwu grupach największe znaczenie w finansowaniu działalności mają zobowiązania wobec sektora niefinansowego, a następnie zobowiązania wobec sektora finansowego oraz kapitały podstawowe i uzupełniające.

Wykres 4. Struktura pasywów banków detalicznych

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Wykres 5. Struktura pasywów banków mieszanych

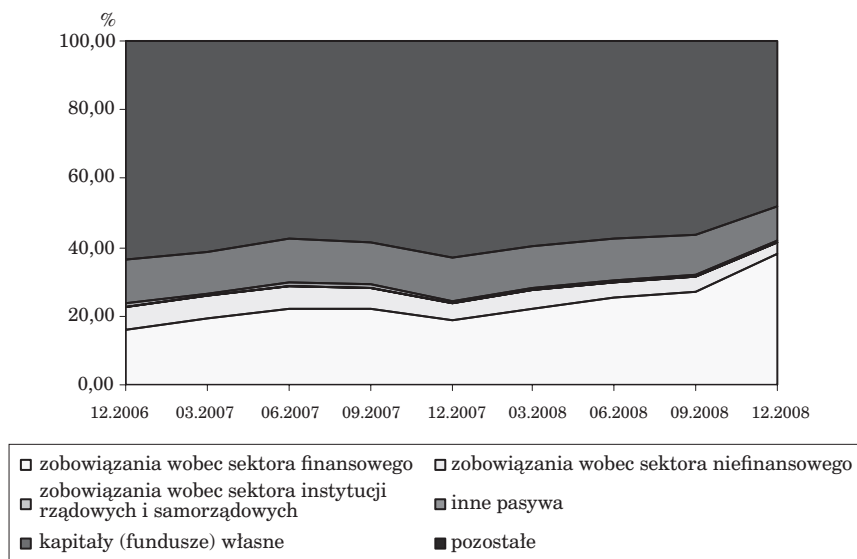

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

1.2.2. Banki hipoteczne

Banki hipoteczne są to banki specjalistyczne, realizujące wyłącznie czynności dozwolone na mocy ustawy z 29 sierpnia 1997 roku o listach zastawnych i bankach hipotecznych. Podstawowa działalność banków hipotecznych sprowadza się do udzielania kredytów zabezpieczonych hipotecznie, a źródłem finansowania ich działalności są przede wszystkim środki pozyskiwane z emisji listów zastawnych. W polskim systemie bankowym, na 31 grudnia 2008 r. działalność operacyjną prowadziły 3 banki hipoteczne, a ich udział w sumie bilansowej sektora banków komercyjnych wynosił 0,76%. Dodatkowe źródło finansowania banków hipotecznych, obok zobowiązań z tytułu emisji listów zastawnych, stanowiły kredyty i pożyczki udzielone przez krajowe i zagraniczne banki, co może oznaczać finansowanie części działalności operacyjnej przez podmioty z tej samej grupy kapitałowej. Teza ta znajduje potwierdzenie w analizie sprawozdań skonsolidowanych spółek-matek działających w Polsce banków hipotecznych. Strukturę pasywów banków hipotecznych zaprezentowano na wykresie 6.

Wykres 6. Struktura pasywów banków hipotecznych

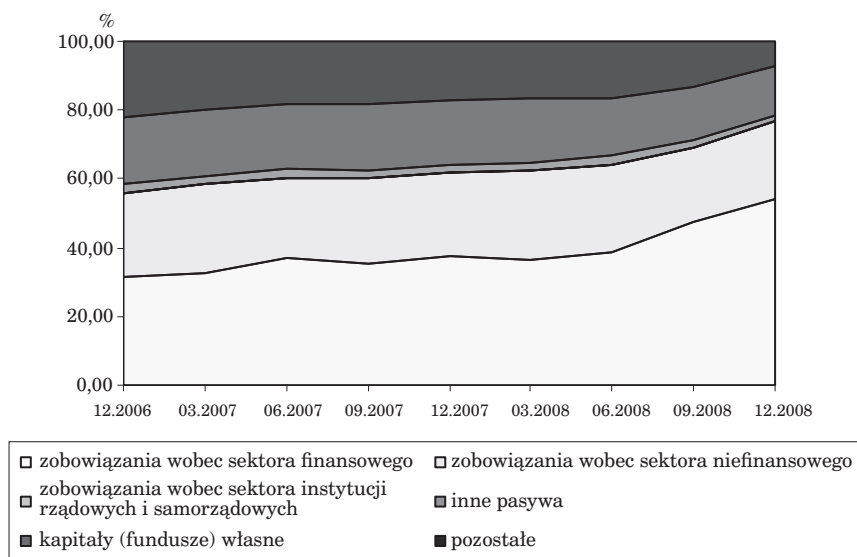

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

1.2.3. Banki samochodowe

Banki samochodowe to wyodrębniona w ramach sektora banków komercyjnych grupa banków, których zakres prowadzonej działalności koncentruje się na udzielaniu kredytów przeznaczonych na nabycie samochodów bądź innych środków transportu, oferowanych przez koncerny samochodowe z tej samej co bank grupy kapitałowej⁶. W sektorze banków komercyjnych na 31 grudnia 2008 r. działało 6 banków samochodowych, a ich suma bilansowa stanowiła łącznie 0,66% sumy bilansowej sektora banków komercyjnych.

Wykres 7. Struktura pasywów banków samochodowych

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Struktura pasywów poszczególnych banków samochodowych (por. wykres 7) nie jest tak jednorodna jak prezentowanych wcześniej banków hipotecznych, jednakże cechą charakterystyczną dla tej grupy jest stosunkowo wysoki udział w pasywach zobowiązań wobec sektora finansowego (54,18% na 31 grudnia 2008 r.). Na uwagę zasługuje także wyższy niż w sektorze banków komercyjnych udział w sumie bilansowej środków z tytułu emisji własnych papierów wartościowych (6,02%).

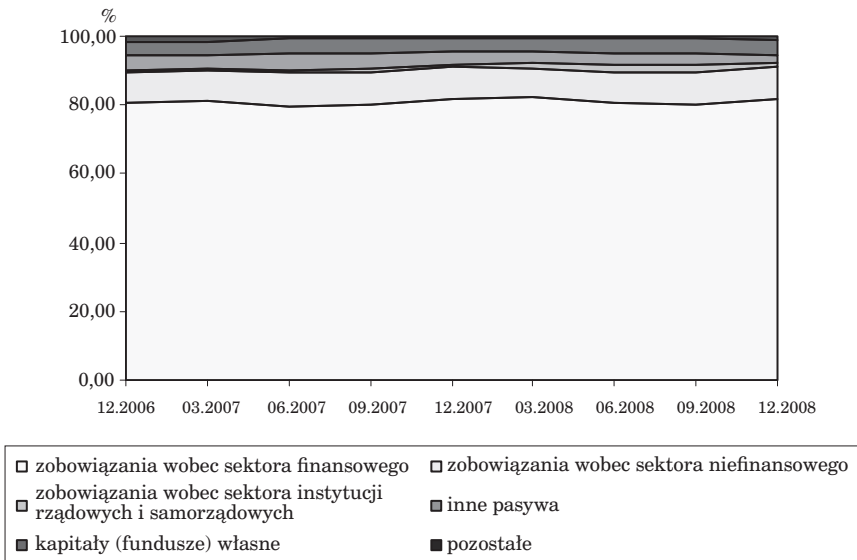
⁶ Dwa z 6 banków samochodowych poza udzielaniem kredytów na nabycie środków transportu oferuje także takie usługi, jak prowadzenie rachunków osobistych, karty kredytowe czy lokaty.

W zobowiązaniach od sektora finansowego dominują kredyty i pożyczki udzielone przez banki krajowe. W zobowiązaniach od sektora niefinansowego w przypadku 4 banków przeważają depozyty przedsiębiorstw i spółek prywatnych oraz spółdzielni, natomiast w 2 pozostałych bankach depozyty osób prywatnych.

1.2.4. Banki zrzeszające

W polskim systemie bankowym na 31 grudnia 2008 r. działały 3 banki zrzeszające, których suma bilansowa stanowiła łącznie 2,09% sumy bilansowej sektora banków komercyjnych. Podstawowym źródłem finansowania działalności banków zrzeszających (zob. wykres 8) są zobowiązania wobec monetarnych instytucji finansowych – rezydentów. Wynika to ze specyfiki działalności zrzeszeń, w których (na podstawie umów zrzeszeniowych) zrzeszone banki spółdzielcze lokują wolne środki pieniężne. W okresie objętym analizą udział zobowiązań wobec sektora finansowego w sumie bilansowej banków zrzeszających kształtował się na wysokim, stabilnym poziomie i wynosił 80,41% na koniec 2006 r. oraz 82,02% na koniec grudnia 2008 r. W zobowiązaniach tych (na 31 grudnia 2008 r.) 98,21% stanowiły zobowiązania wobec banków krajowych, a w tej grupie dominowały złotowe depozyty terminowe.

Wykres 8. Struktura pasywów banków zrzeszających

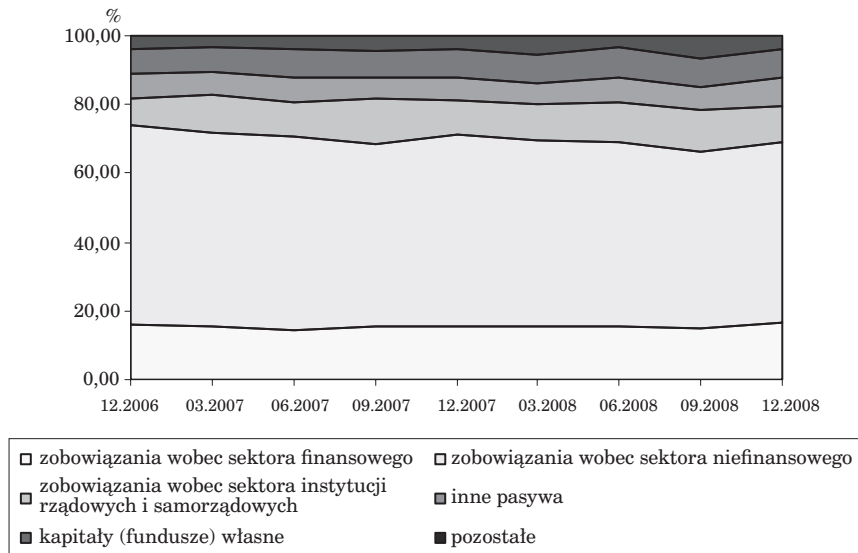
Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

1.2.5. Banki z krajowym i zagranicznym inwestorem dominującym

Sektor banków komercyjnych obejmował na 31 grudnia 2008 r. 52 banki komercyjne prowadzące działalność operacyjną, jednakże z analizy zostały wyłączone dwa nowe banki, tj. Alior Bank SA i Allianz Bank Polska SA⁷. Spośród pozostałych 50 banków, 10 (24,92 % sumy bilansowej sektora banków komercyjnych na 31 grudnia 2008 r.) miało krajowego inwestora dominującego lub rozproszony akcjonariat krajowy – jak w przypadku banków zrzeszających – natomiast pośrednim lub bezpośrednim inwestorem dominującym pozostałych 40 banków (75,08% sumy bilansowej sektora banków komercyjnych) były instytucje zagraniczne (głównie finansowe). Już wstępna analiza struktury pasywów w tych dwóch grupach banków (zaprezentowana na wykresach 9 i 10), wykazała istnienie różnic w źródłach finansowania działalności bankowej.

Na 31 grudnia 2008 r. banki z krajowym inwestorem dominującym miały większy udział w sumie bilansowej zobowiązań wobec instytucji rządowych i samorządowych, natomiast banki z udziałem kapitału zagranicznego charakteryzowały się wyższym udziałem zobowiązań wobec sektora finansowego.

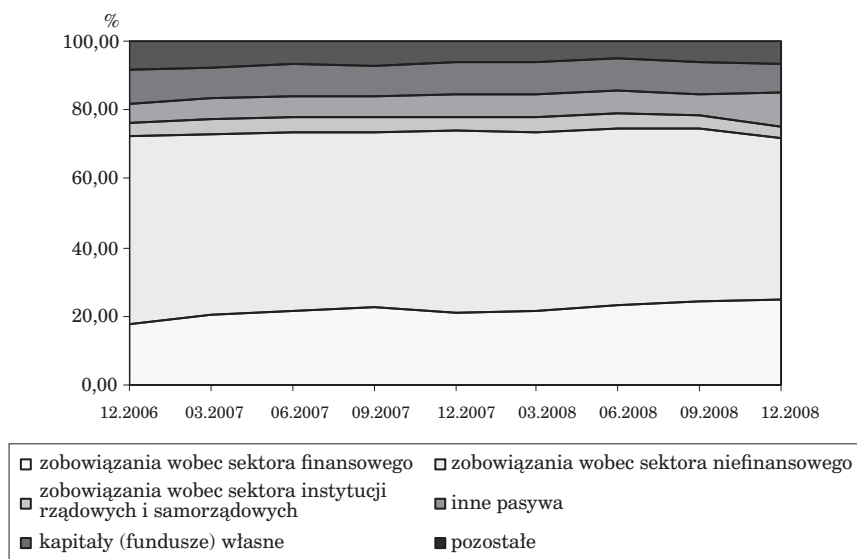
Wykres 9. Struktura pasywów banków z krajowym inwestorem dominującym

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

⁷ Są to banki, które rozpoczęły działalność operacyjną w IV kwartale 2008 r. i włączenie ich do analizy spowodowałoby zaburzenie porównywalności danych.

Wykres 10. Struktura pasywów banków z zagranicznym inwestorem dominującym

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Z uwagi na fakt, że podział sektora banków komercyjnych na banki z krajowym i zagranicznym inwestorem dominującym gwarantuje objęcie analizą banków komercyjnych, prowadzących działalność operacyjną w całym analizowanym okresie, a jednocześnie każda z otrzymanych grup jest znacząca dla sektora ze względu na wysoki udział w jego sumie bilansowej, w pogłębionej analizie źródeł finansowania sektora banków komercyjnych będzie utrzymany podział na wyżej wymienione dwie grupy.

1.3. Zobowiązania – analiza pogłębiona

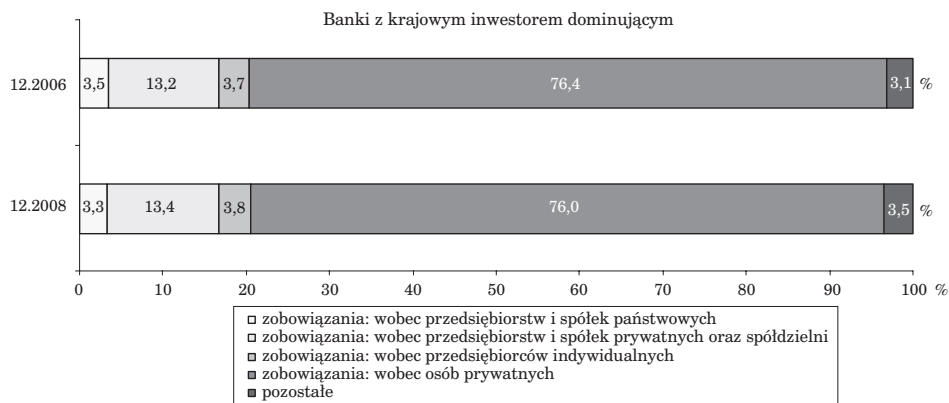
1.3.1. Banki z krajowym inwestorem dominującym

W bankach z krajowym inwestorem dominującym zobowiązania wobec sektora niefinansowego (por. wykres 11) są podstawowym źródłem finansowania działalności bankowej.

Od 31 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. udział zobowiązań od sektora niefinansowego w sumie bilansowej tej grupy banków uległ obniżeniu z 58,2% do

52,6%, jednak wewnętrzna struktura zobowiązań wobec sektora niefinansowego nie uległa w tym okresie znaczącym zmianom.

Wykres 11. Zobowiązania wobec sektora niefinansowego (w %)

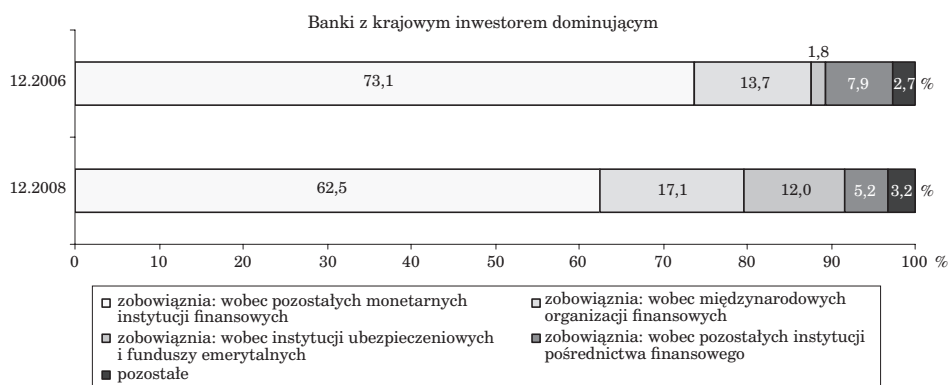
Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Zarówno na początek, jak i na koniec analizowanego okresu największą pozycją w zobowiązaniach wobec sektora niefinansowego były zobowiązania wobec osób prywatnych, z podobnym udziałem depozytów bieżących i terminowych. W analizowanym okresie kwota depozytów bieżących i terminowych osób prywatnych wzrosła w bankach z krajowym inwestorem dominującym o 26,09%, przy czym 91,70% wzrostu dotyczyło 2 z 10 banków wchodzących w skład tej grupy.

Zobowiązania wobec sektora finansowego (zob. wykres 12) stanowią w bankach z krajowym inwestorem dominującym drugie, po zobowiązaniach wobec sektora niefinansowego, źródło finansowania działalności bankowej. Od 31 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. udział zobowiązań wobec sektora finansowego w sumie bilansowej tej grupy banków niewiele wzrósł z 16,1% do 16,6%. Znaczącej zmianie uległa natomiast wewnętrzna struktura zobowiązań wobec tego sektora.

Zarówno na początek, jak i na koniec analizowanego okresu największą pozycją zobowiązań wobec sektora finansowego były zobowiązania wobec monetarnych instytucji finansowych, stanowiące na koniec 2006 r. 73,1% oraz na 31 grudnia 2008 r. 62,5% tej grupy zobowiązań. W ujęciu kwotowym zobowiązania te wzrosły, a za spadek ich udziału w ogólnej kwocie zobowiązań od sektora finansowego odpowiadają znaczące wzrosty wolumenów w pozycjach zobowiązań wobec międzynarodowych organizacji finansowych oraz wobec instytucji ubezpieczeniowych

Wykres 12. Zobowiązania wobec sektora finansowego (w %)

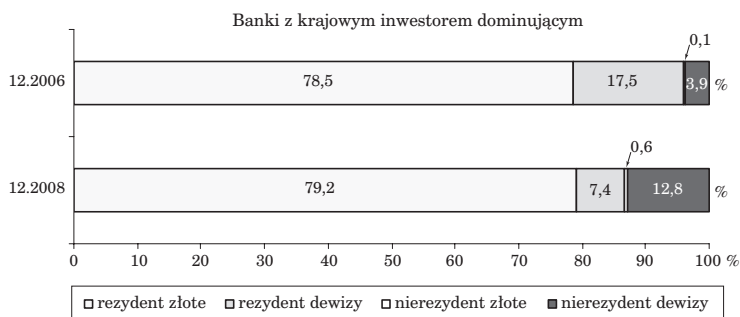

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

i funduszy emerytalnych. W zobowiązaniach wobec monetarnych instytucji finansowych (zob. wykres 13) dominowały złotowe i walutowe zobowiązania wobec banków krajowych, a ich udział uległ obniżeniu w analizowanym okresie o 9,4 p.p. na rzecz zobowiązań (głównie walutowych) wobec banków zagranicznych.

Zobowiązania wobec międzynarodowych organizacji finansowych występowały w 3 bankach z krajowym inwestorem dominującym, a według stanu na 31 grudnia 2008 r. 73,4% łącznych zobowiązań sektora banków komercyjnych w tej kategorii dotyczyło jednego z tych banków.

Wykres 13. Zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych (w %)

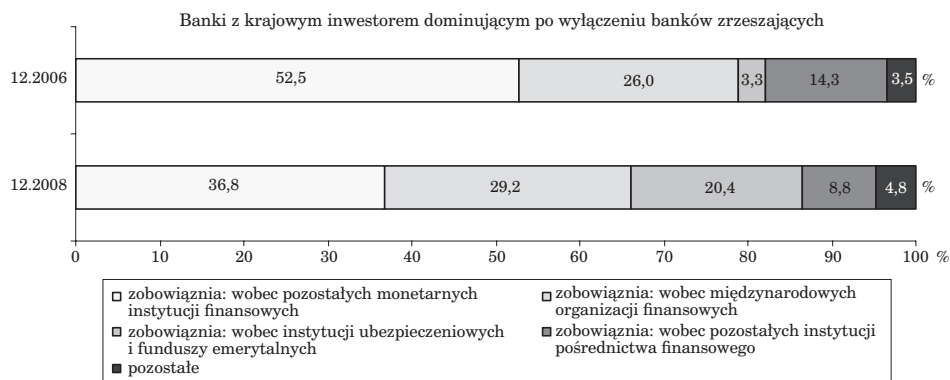

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Zobowiązania wobec instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych to w przeważającej części depozyty bieżące i terminowe tych instytucji. Ich wzrost o 224,80% (w całym sektorze banków komercyjnych) w okresie objętym analizą widoczny był zarówno w grupie banków z krajowym, jak i zagranicznym inwestorem dominującym, a stopień tego wzrostu w obydwu grupach banków był zbliżony do udziału tych grup w sumie bilansowej sektora banków komercyjnych. Za wzrost tej pozycji może odpowiadać widoczny w okresie objętym analizą trend spadkowy na rynkach kapitałowych i wycofanie części środków przez instytucje ubezpieczeniowe i fundusze emerytalne z inwestycji w akcje, na rzecz obarczonych mniejszym ryzykiem inwestycji na rynku pieniężnym.

Na wysoki udział zobowiązań wobec monetarnych instytucji finansowych w grupie banków z dominującym inwestorem krajowym wpływa nietypowa struktura pasywów banków zrzeszających⁸. Banki te stanowią co prawda jedynie 8,37% grupy banków z inwestorem krajowym (wg wielkości sumy bilansowej na 31 grudnia 2008 r.), jednak po wyłączeniu ich z analizy zobowiązań wobec sektora finansowego wewnętrzna struktura tej grupy zobowiązań ulega znaczącej zmianie (por. wykres 14).

Wykres 14. Zobowiązania wobec sektora finansowego (w %)

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Po wyłączeniu banków zrzeszających, zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych nadal stanowią największą kategorię zobowiązań

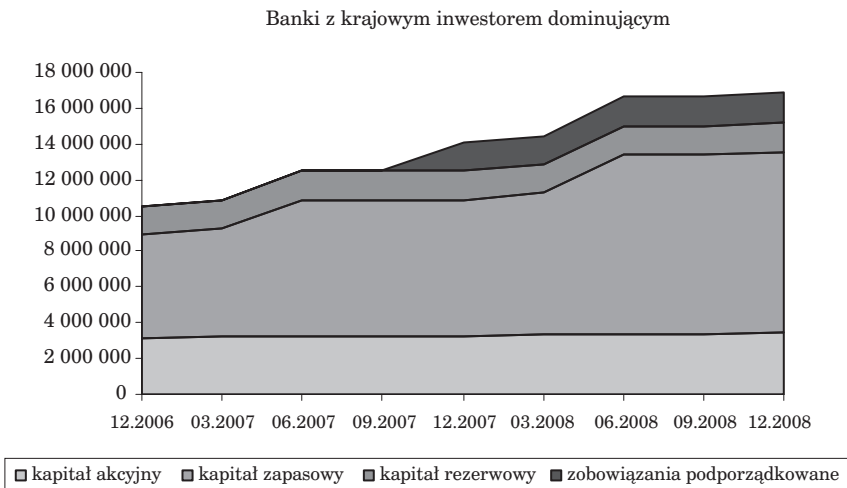
⁸ Zrzeszone banki spółdzielcze lokują w bankach zrzeszających wolne środki finansowe, przez co banki zrzeszające charakteryzują się wysokim udziałem zobowiązań wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych.

wobec sektora finansowego w bankach z inwestorem krajowym, jednak ich udział w zobowiązaniach od sektora finansowego jest niższy o 20,9 p.p. 31 grudnia 2006 r. i o 25,7 p.p. na koniec 2008 r. niż w analizowanej łącznie grupie 10 banków z inwestorem krajowym. W relacji do sumy bilansowej, zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych w grupie 10 banków z inwestorem krajowym wynosiły 11,83% na koniec 2006 r. i 10,37% na 31 grudnia 2008 r., podczas gdy po wyłączeniu banków zrzeszających relacja ta ukształtowała się na poziomie odpowiednio: 4,94% i 3,91%. Wyłączenie banków zrzeszających z analizy zobowiązań wobec sektora finansowego dowodzi, że pozostałe banki z krajowym inwestorem dominującym nie są istotnie uzależnione od finansowania na rynku międzybankowym, a stopień tego finansowania w relacji do sumy bilansowej obniżył się w ciągu ostatnich dwóch lat.

Wzrost kapitałów własnych podstawowych i uzupełniających w grupie banków z krajowym inwestorem dominującym w okresie od 31 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. wyprzedzał tempo wzrostu sumy bilansowej. Na początku analizowanego okresu udział kapitałów podstawowych i uzupełniających w sumie bilansowej wynosił 7,22%, podczas gdy na 31 grudnia 2008 r. ukształtował się na poziomie 8,31% (zob. wykres 15).

W bankach z krajowym inwestorem dominującym w analizowanym okresie wzrosły wszystkie prezentowane pozycje kapitałów. Kapitał akcyjny o 11,44%, kapitał zapasowy o 72,08%, kapitał rezerwowy o 4,29%. W jednym z banków poja-

Wykres 15. Wybrane pozycje kapitałów własnych (w tys. zł)

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

wiła się też niewystępująca na początku analizowanego okresu kwota zobowiązań podporządkowanych zaliczanych do funduszy własnych. Największy przyrost kapitału zapasowego i rezerwowego nastąpił w I półroczu 2007 r. i I półroczu 2008 r. (tj. w okresie, w którym w większości banków dokonywany jest podział nadwyżki bilansowej za rok ubiegły) i wyniósł odpowiednio: 23,91% i 26,77%. W bankach z krajowym inwestorem dominującym kwota przyrostu kapitału zapasowego i rezerwowego w I półroczu 2007 r. stanowiła średnio 71,05% zysku za rok poprzedni, natomiast w I półroczu 2008 r. – 67,61% zysku za 2007 r.

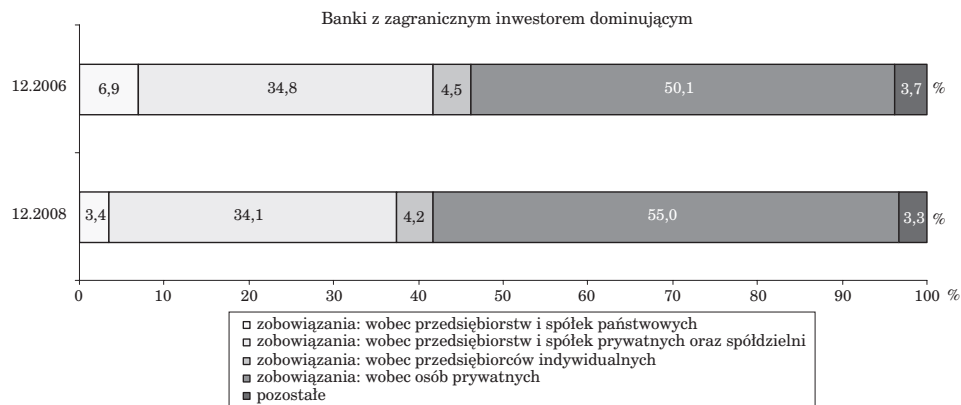
1.3.2. Banki z zagranicznym inwestorem dominującym

W bankach z zagranicznym inwestorem dominującym zobowiązania wobec sektora niefinansowego (por. wykres 16), podobnie jak w bankach z inwestorem krajowym, są podstawowym źródłem finansowania działalności bankowej.

Od 31 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. udział zobowiązań od sektora niefinansowego w sumie bilansowej tej grupy banków uległ obniżeniu z 54,8% do 47,13%, a wewnętrzna struktura zobowiązań wobec sektora niefinansowego uległa w tym okresie zmianom w stopniu większym niż dotyczyło to banków z krajowym inwestorem dominującym.

W analizowanym okresie największy wzrost udziału w sumie bilansowej dotyczył zobowiązań wobec osób prywatnych, które na 31 grudnia 2008 r. stanowiły 55,0% zobowiązań wobec sektora niefinansowego, podczas gdy na początek okresu objętego analizą udział ten wynosił 50,1%. Zmiana relacji była następstwem napły

Wykres 16. Zobowiązania wobec sektora niefinansowego (w %)

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

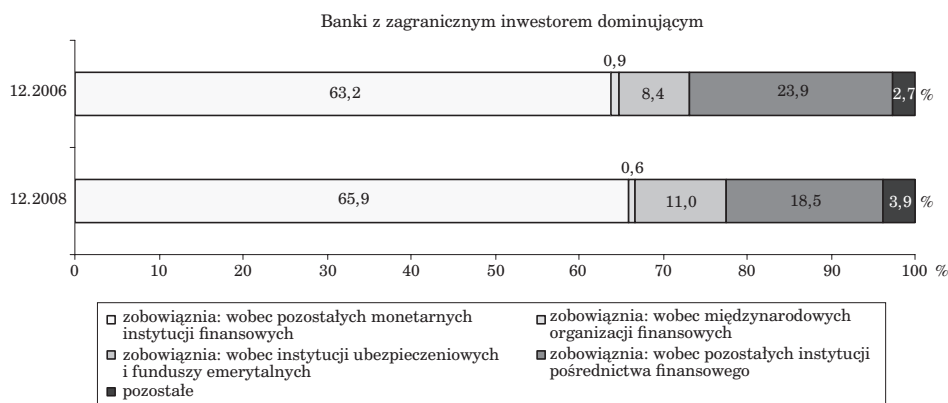
wu depozytów osób prywatnych, których kwota w analizowanych 2 latach wzrosła w bankach z zagranicznym inwestorem dominującym o 45,09% (w całym sektorze banków komercyjnych o 38,12%).

Może to oznaczać wzrost zainteresowania bezpieczniejszymi formami inwestowania środków pieniężnych w sytuacji niekorzystnej koniunktury na rynkach kapitałowych, pociągającej za sobą m.in. obniżenie rentowności inwestycji w jednostki uczestnictwa funduszy inwestycyjnych.

Zobowiązania wobec sektora finansowego (por. wykres 17) stanowią w bankach z kapitałem zagranicznym drugie, po zobowiązaniach od sektora niefinansowego, źródło finansowania działalności bankowej.

Od 31 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. udział zobowiązań od sektora finansowego w sumie bilansowej tej grupy banków wzrósł z 17,7% do 24,8%. Zmianie uległa także struktura zobowiązań wobec sektora finansowego.

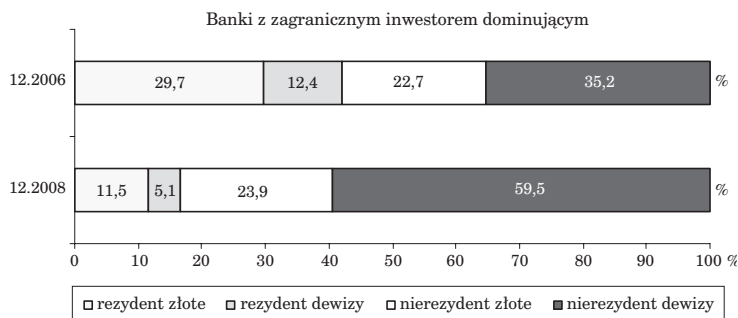
Wykres 17. Zobowiązania wobec sektora finansowego (w %)

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Zarówno na początek, jak i na koniec analizowanego okresu największą pozycją w zobowiązaniach wobec sektora finansowego były zobowiązania wobec monetarnych instytucji finansowych, stanowiące 63,2% na koniec 2006 r. oraz 65,9% na 31 grudnia 2008 r. W ujęciu kwotowym zobowiązania te wzrosły ponad dwukrotnie, a ich struktura uległa znaczącej zmianie.

Na 31 grudnia 2006 r. zobowiązania złotowe i walutowe wobec banków zagranicznych stanowiły 57,9% zobowiązań wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych, natomiast na koniec grudnia 2008 r. ich udział wzrósł do 83,4% (por. wykres 18). Analiza skonsolidowanych sprawozdań finansowych banków notowanych

Wykres 18. Zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych (w %)

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

na GPW w Warszawie za 2007 r. i I–III kwartał 2008 r. potwierdziła m.in. wzrost zobowiązań wobec spółek-matek oraz innych podmiotów z tej samej co bank grupy kapitałowej. Transakcje te miały charakter pożyczek lub linii kredytowych z określoną maksymalną kwotą zobowiązania, jakie bank może zaciągnąć.

W relacji do sumy bilansowej zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych w grupie 40 banków z dominującym inwestorem zagranicznym wynosiły 11,28% na koniec 2006 r. i 16,37% na 31 grudnia 2008 r.

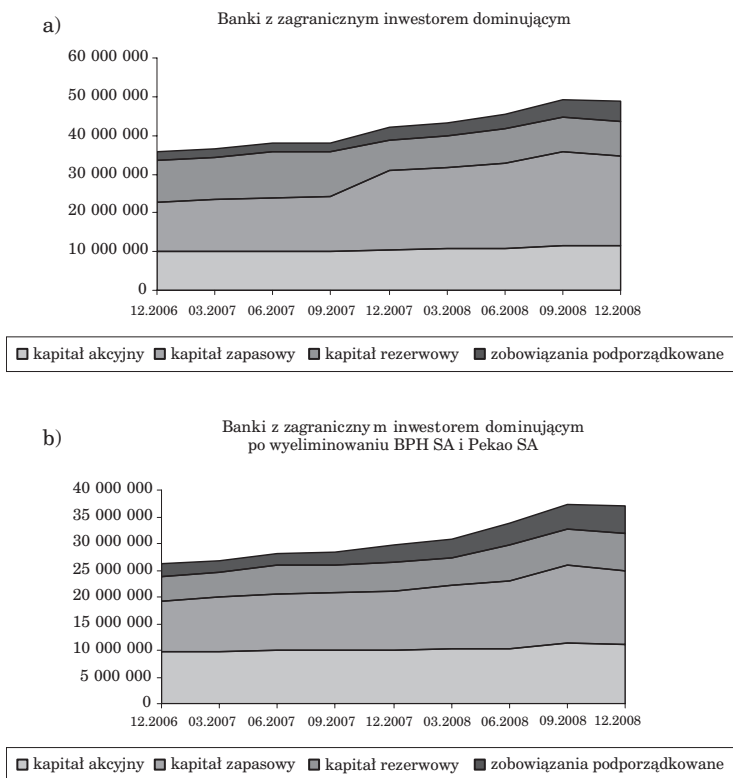
Zobowiązania wobec instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych wzrosły, podobnie jak w bankach z krajowym inwestorem dominującym, a ich udział w strukturze zobowiązań wobec sektora finansowego uległ zwiększeniu z 8,4% na 31 grudnia 2006 r. do 11,0% na koniec grudnia 2008 r.

Wzrost kapitałów własnych podstawowych i uzupełniających w grupie banków z zagranicznym inwestorem dominującym od 31 grudnia 2006 r. do 31 grudnia 2008 r. był niższy niż tempo wzrostu sumy bilansowej. Na początek analizowanego okresu udział kapitałów podstawowych i uzupełniających w sumie bilansowej wynosił 9,72%, podczas gdy na 31 grudnia 2008 r. ukształtował się na poziomie 7,97%.

W bankach z zagranicznym inwestorem dominującym analiza zmian w poziomie wybranych pozycji kapitałów własnych jest utrudniona z powodu jednorazowej transakcji w IV kwartale 2007 r., kiedy jeden z największych banków komercyjnych (Pekao SA) dokonał przejęcia wydzielonej części przedsiębiorstwa bankowego innego dużego banku (BPH SA). Działania te doprowadziły do znaczącego wzrostu kwoty kapitału zapasowego oraz zmniejszenia kwoty kapitału rezerwowego w rozpatrywanej łącznie grupie banków z udziałem kapitału zagranicznego (zob. wykres 19a). W celu wyeliminowania wpływu tych zdarzeń na dynamikę podstawowych pozycji

kapitałów w grupie banków z zagranicznym inwestorem dominującym, na wykresie 19b przedstawiono pozostałe 38 banków z tej grupy (po wyłączeniu dwóch wymienionych banków).

Wykres 19. Wybrane pozycje kapitałów własnych (w tys. zł)

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

W pozostałych bankach z zagranicznym inwestorem dominującym podstawowe pozycje kapitałów rosły w całym analizowanym okresie, ale tempo wzrostu poszczególnych pozycji znacząco się różniło od przyrostów w bankach z inwestorem krajowym. W większym stopniu niż w bankach krajowych wzrósł kapitał akcyjny (o 13,60%) i kapitały rezerwowe (o 52,03%), natomiast słabsze było tempo wzrostu kapitału zapasowego (45,11%). Przyrost kapitału zapasowego i rezerwowego łącznie w I półroczu 2007 r. i I półroczu 2008 r. wyniósł odpowiednio: 12,76% i 18,84%, natomiast kwota przyrostu kapitału zapasowego i rezerwowego w I półroczu 2007 r.

stanowiła średnio 36,22% zysku za rok poprzedni, a w I półroczu 2008 r. 51,56% zysku za 2007 r.⁹

Kwota zobowiązań podporządkowanych zaliczanych do funduszy własnych wzrosła od 31 grudnia 2006 r. do 30 września 2008 r. o 113,45%, a liczba banków korzystających z tego typu pożyczek z 12 do 20.

1.3.3. Główne źródła finansowania – podsumowanie

Z analizy podstawowych źródeł finansowania wynika, że głównym źródłem finansowania banków komercyjnych działających w Polsce są środki pochodzące od sektora niefinansowego. Wyjątkami są grupy banków samochodowych oraz zrzeszających, w których strukturze pasywów główną pozycją są zobowiązania wobec sektora finansowego. Mają one także istotny udział w pasywach banków hipotecznych, które finansują się przede wszystkim z pomocą listów zastawnych. Przeciętnie, banki z zagranicznym inwestorem dominującym są bardziej uzależnione od środków pochodzących od sektora finansowego niż banki z inwestorem krajowym.

2. Zmiany w strukturze źródeł finansowania banków komercyjnych działających w Polsce – w kontekście niepokojów na rynkach finansowych

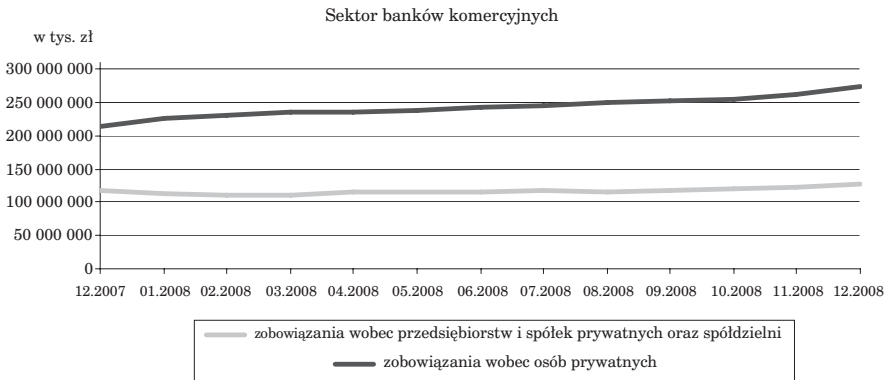
2.1. Zobowiązania wobec sektora niefinansowego – sytuacja na rynku depozytów

Zobowiązania wobec sektora niefinansowego stanowią podstawowe źródło finansowania działalności banków komercyjnych, a w zobowiązaniach tych największe znaczenie mają zobowiązania wobec osób prywatnych oraz wobec przedsiębiorstw prywatnych, spółek i spółdzielni (łącznie 89,14% na 31 grudnia 2008 r.) (por. wykres 20). W zobowiązaniach wobec osób prywatnych, przedsiębiorstw prywatnych, spółek i spółdzielni dominują depozyty bieżące oraz depozyty terminowe i zablokowane stanowiące odpowiednio: 43,17% i 54,68% według stanu na koniec grudnia 2008 r.

Od końca 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. kwota zobowiązań wobec przedsiębiorstw prywatnych, spółek i spółdzielni wzrosła o 8,75%, natomiast zobowiązań wobec osób prywatnych o 28,48%.

⁹ Uwzględniono tylko banki, które w latach 2006 i 2007 wygenerowały dodatnie wyniki finansowe.

Wykres 20. Wybrane zobowiązania wobec sektora niefinansowego

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Systematyczny wzrost depozytów osób prywatnych wynikał z kilku czynników. Jednym z nich było podwyższanie stóp procentowych przez Radę Polityki Pieniężnej, trwające od kwietnia 2007 r. do czerwca 2008 r.¹⁰ Kolejnym był trend spadkowy na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych, powodujący odpływ środków z inwestycji obciążonych wysokim ryzykiem na rzecz inwestycji na rynkach pieniężnych.

Od stycznia 2008 r. do końca października 2008 r. był obserwowany silny odpływ środków z funduszy inwestycyjnych, a saldo sprzedaży i umorzeń¹¹ za okres od stycznia do grudnia 2008 r. wyniosło -29,8 mld zł¹² (por. wykres 21).

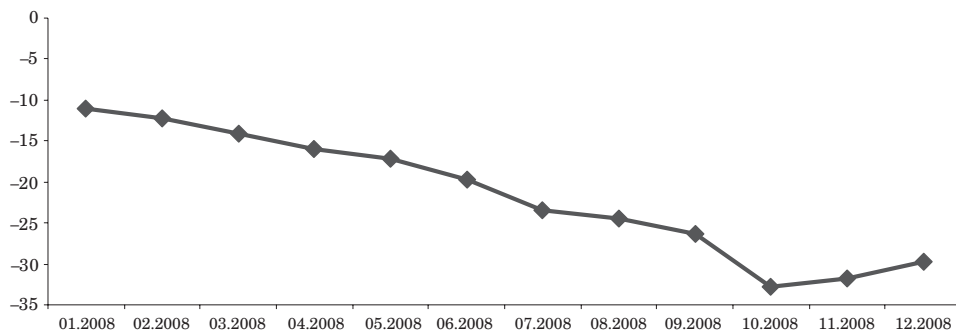
Taka sytuacja spowodowała ulokowanie środków pieniężnych wycofywanych z funduszy inwestycyjnych, m.in. w lokatach lub w innych niż jednostki TFI instrumentach finansowych.

Z badań przeprowadzonych na zlecenie BFG przez Pentor RI w lipcu 2008 r. wynika, że czynnikami najważniejszymi dla klientów indywidualnych dokonujących wyboru banku są: pewność otrzymania z powrotem swoich pieniędzy („zdecydowanie

¹⁰ W listopadzie 2008 r. Rada Polityki Pieniężnej dokonała pierwszej od 33 miesięcy obniżki referencyjnej stopy procentowej (o 25 p.b.).

¹¹ Jako sprzedaż traktowana jest sprzedaż jednostek przez TFI, czyli nabycie przez klienta.

¹² Listopad był pierwszym miesiącem 2008 r., w którym saldo sprzedaży i umorzeń było dodatnie jednak sytuacja ta nie świadczy o przełamaniu negatywnego trendu obserwowanego w ostatnich miesiącach, ponieważ wpływ na wykazanie dodatniego salda miała jednorazowa transakcja związana z pozyskaniem przez jedno z TFI kwoty 2 mld zł od spółki z własnej grupy kapitałowej (cyt. za *Analizy Online*).

Wykres 21. Saldo sprzedaży i umorzeń krajowych funduszy inwestycyjnych w 2008 r. (narastająco w mld zł)

Źródło: dane Analizy Online, opracowanie własne.

tak” i „raczej tak” odpowiedziało 95% respondentów)¹³, możliwość wycofania pieniędzy bez straty oprocentowania (91%)¹⁴, wysokość oprocentowania lokat i oszczędności (84%) oraz korzystna lokalizacja placówek i bankomatów (odpowiednio: 82% i 78%). W ciągu ostatnich kilku miesięcy dla wielu klientów zwiększyło się znaczenie powyższych przesłanek, co mogło bezpośrednio przyczynić się do wzrostu kwoty depozytów osób fizycznych w sektorze bankowym.

Czynnikiem uspokajającym opinię publiczną i zwiększającym zaufanie do banków oraz poczucie bezpieczeństwa w sektorze bankowym była zapowiedź podniesienia gwarancji Bankowego Funduszu Gwarancyjnego, a następnie zmiana ustawy o BFG wprowadzająca 100% gwarancje Funduszu w wysokości stanowiącej równowartość 50 tys. euro.

Argumentem zwiększającym zainteresowanie depozytami bankowymi był także wzrost rentowności lokat. Przyczyną podniesienia przez banki oprocentowania lokat był wzrost stóp procentowych w Polsce oraz utrata wzajemnego zaufania pomiędzy bankami (w związku z wydarzeniami na światowych rynkach finansowych). Problemy z uzyskaniem finansowania na rynku międzybankowym spowodowały, że niektóre banki zdecydowały się oferować lokaty dla osób fizycznych, oprocentowane nawet powyżej stawek WIBOR. Ze względu na konstrukcję umów,

¹³ Należy przez to rozumieć wybór banku, który wydaje się klientowi wiarygodny i nie narażony na upadłość, jak też wybór inwestycji zapewniającej ochronę kapitału, czego nie gwarantują klientom np. niektóre rodzaje jednostek TFI.

¹⁴ Zerwanie lokaty przed terminem powoduje zazwyczaj utratę znaczącej części oprocentowania, jednakże część banków oferuje lokaty progresywne, gdzie w przypadku przedterminowego zerwania lokaty klient otrzymuje odsetki naliczone do dnia wypłaty, w wysokości określonej w umowie.

przewidującą często oprocentowanie progresywne lub zawieranie lokat na zmienną stopę procentową, trudno określić, czy w efekcie koszt pozyskania depozytów dla części banków okaże się wyższy od kosztu kredytu otrzymanego na rynku międzybankowym.

Nie bez znaczenia dla zwiększenia zainteresowania lokatami bankowymi był także wzrost dostępności usług bankowych m.in. poprzez dynamiczny przyrost liczby nowych placówek. Od 31 grudnia 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. banki komercyjne uruchomiły 981 oddziałów, filii, ekspozytur i innych punktów prowadzących obsługę klientów, a ich liczba na koniec 2008 r. wyniosła ponad 10,2 tys. Na wzrost dostępności usług bankowych mają wpływ także alternatywne kanały dystrybucji, jak bankowość elektroniczna czy zwiększająca się dostępność i funkcjonalność bankomatów. Według danych pochodzących z raportu „Financial Services Provision and Prevention of Financial Exclusion”, przygotowanego w marcu 2008 r. przez Komisję Europejską (na podstawie badań wykonanych w latach 2007–2008), odsetek osób niekorzystających w Polsce z usług bankowych wynosił 53% w porównaniu ze średnią na poziomie ok. 10% dla krajów tzw. starej 15-tki Unii Europejskiej. Stosunkowo niski stopień korzystania przez Polaków z usług bankowych powoduje, że banki cały czas dostrzegają grupę potencjalnych klientów, do których kierują prowadzone na szeroką skalę akcje promocyjne.

Powyższe czynniki, a także utrzymująca się zmienność na polskim rynku kapitałowym, mogą wpłynąć na stabilność lokat jako źródła finansowania działalności bankowej. Jednakże ze względu na stopniowe obniżanie stóp procentowych, dynamika tej pozycji może okazać się niższa niż w ostatnim okresie. Należy mieć także na uwadze fakt, że ryzyko wycofania środków ulokowanych w bankach przez indywidualnych klientów może zdecydowanie wzrosnąć w sytuacji pogłębiania się niepokoju na rynkach finansowych.

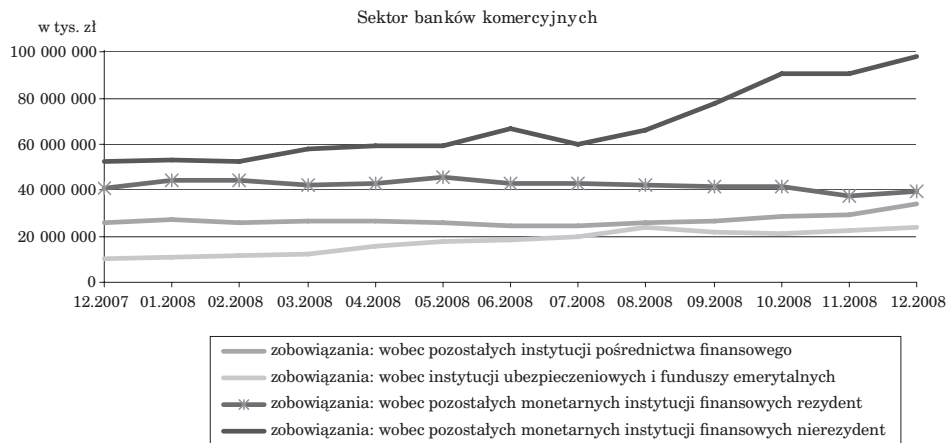
2.2. Zobowiązania wobec sektora finansowego

Zobowiązania wobec sektora finansowego stanowią drugie pod względem istotności źródło finansowania działalności banków komercyjnych, a w zobowiązaniach tych największe znaczenie mają zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych (banków krajowych i zagranicznych), zobowiązania wobec pozostałych instytucji pośrednictwa finansowego oraz zobowiązania wobec instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych (por. wykres 22).

Od końca 2007 r. do 31 grudnia 2008 r. wzrosły wszystkie wymienione kategorie zobowiązań, przy czym kwota zobowiązań wobec pozostałych instytucji pośrednictwa finansowego wzrosła o 32,69%, zobowiązań wobec instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych o 134,52%, natomiast zobowiązań wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych o 48,36% (w tej pozycji wzrost dotyczył wyłącznie

zobowiązań wobec nierezydentów – o 87,94%, bowiem zobowiązania wobec banków krajowych w stosunku rocznym uległy obniżeniu o 2,44%).

Wykres 22. Wybrane zobowiązania wobec sektora finansowego

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

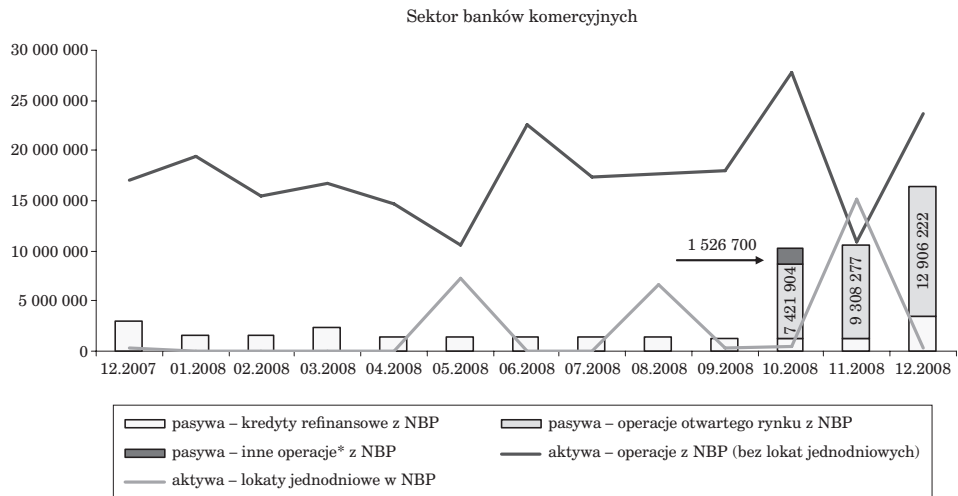
2.2.1. Zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych – krajowy rynek międzybankowy

Zarówno dla banków z krajowym, jak i zagranicznym inwestorem dominującym, skala finansowania działalności z polskiego rynku międzybankowego uległa zmniejszeniu w horyzoncie dwuletnim¹⁵, a tempo jej spadku było wyższe w bankach z inwestorem zagranicznym, gdzie dodatkowo w ostatnich miesiącach było zauważalne przyspieszenie trendu spadkowego. Sytuacja ta była wyrazem spadku wzajemnego zaufania pomiędzy bankami, co potwierdza także fakt, że część banków posiadających środki płynne, ze względu na ryzyko kredytowe, nie udostępniała swoich nadwyżek finansowych podmiotom, które ich potrzebowały. Zamiast tego lokowały je w bonach pieniężnych NBP, a w ostateczności także na oprocentowanych poniżej stopy referencyjnej rachunkach w Narodowym Banku Polskim.

¹⁵ Zmiany udziału zobowiązań wobec krajowych i zagranicznych monetarnych instytucji finansowych w sumie bilansowej banków z dominującym udziałem kapitału krajowego oraz zagranicznego zostały zaprezentowane odpowiednio w punktach 1.3.1 i 1.3.2 niniejszego opracowania.

Zmniejszenie możliwości finansowania działalności na krajowym rynku międzybankowym było rekompensowane zarówno poprzez interwencje systemowe, jak i znaczący wzrost skali zobowiązań wobec zagranicznego sektora finansowego.

Wykres 23. Operacje z NBP (w tys. zł)

* Kategoria „inne operacje” wykazana na 31 października 2008 r. to prawdopodobnie także wpływy z operacji repo, błędnie zaraportowane przez jeden z banków.

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Jak wynika z wykresu 23, realizacja przez NBP „pakietu zaufania” skutkowa-ła zwiększeniem zobowiązań polskiego sektora bankowego wobec banku centralnego. W ramach operacji otwartego rynku NBP pożyczył bankom komercyjnym ok. 12,9 mld zł (stan na 31 grudnia 2008 r.). Pomoc NBP wsparła banki poszukujące finansowania, jednakże nie skłoniła nadpłynnych instytucji do zwiększenia ilości udzielanych kredytów. Na koniec grudnia 2008 r. kwota środków pieniężnych ulokowanych przez banki komercyjne w banku centralnym wyniosła 23,75 mld zł.

Spadek zaufania, widoczny na polskim rynku międzybankowym, zmniejszył dostępność środków pochodzących z tego źródła finansowania, ale nie wywołał radykalnego obniżenia się ich udziału w sumie bilansowej banków z krajowym i zagranicznym inwestorem dominującym. W tej sytuacji można sądzić, że nawet w przypadku dalszego pogarszania się warunków na rynku międzybankowym spadek poziomu zobowiązań banków wobec pozostałych monetarnych instytucji finan-

sowych – rezydentów nie będzie miał charakteru skokowego, szczególnie w obliczu działań NBP, mających na celu wspomaganie akcji kredytowej.

2.2.2. Zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych – transakcje na zagranicznych rynkach międzybankowych

Finansowanie działalności środkami pożyczonymi od zagranicznych instytucji finansowych w ciągu ostatnich 2 lat w większym stopniu dotyczyło banków z zagranicznym inwestorem dominującym niż banków z inwestorem krajowym¹⁶. Działo się tak prawdopodobnie z uwagi na fakt, że środki pochodzące od spółek-matek lub innych podmiotów z własnej grupy kapitałowej były dla tych banków tańsze (stopy procentowe w Polsce były znacząco wyższe niż w Stanach Zjednoczonych czy strefie euro) i – szczególnie w ostatnim okresie – bardziej dostępne niż ewentualne kredyty z polskiego rynku międzybankowego (działające w Polsce banki silnie powiązane z zagranicznymi instytucjami finansowymi były postrzegane przez kontrahentów jako banki o wyższym poziomie ryzyka kredytowego niż banki w mniejszym stopniu zależne od podmiotów zagranicznych).

W celu zbadania, czy wycofanie się instytucji zagranicznych z finansowania działalności polskiego sektora bankowego może być zagrożeniem dla banków działających w Polsce, przeanalizowano poziom posiadanych przez banki środków płynnych¹⁷, które mogłyby stanowić zabezpieczenie przed utratą płynności finansowej (zob. wykres 24).

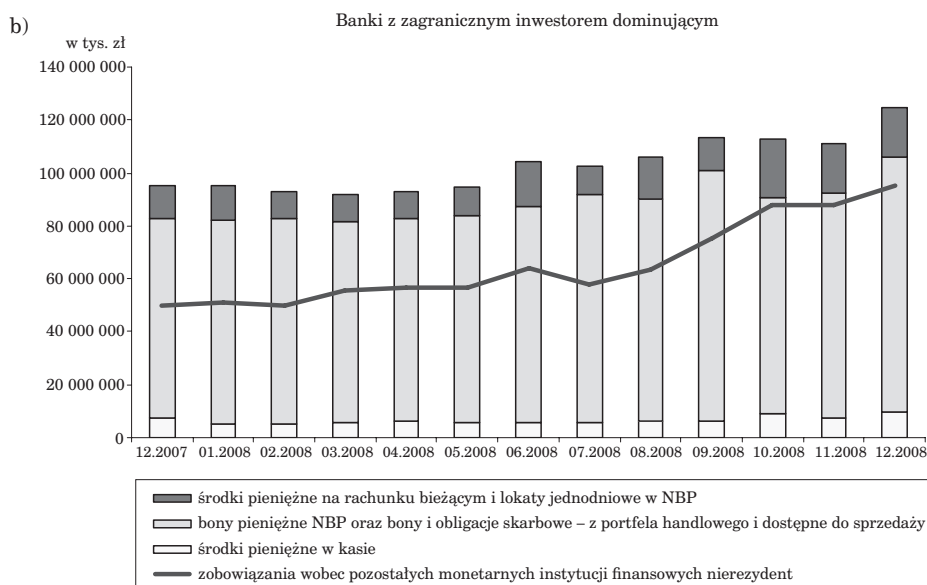
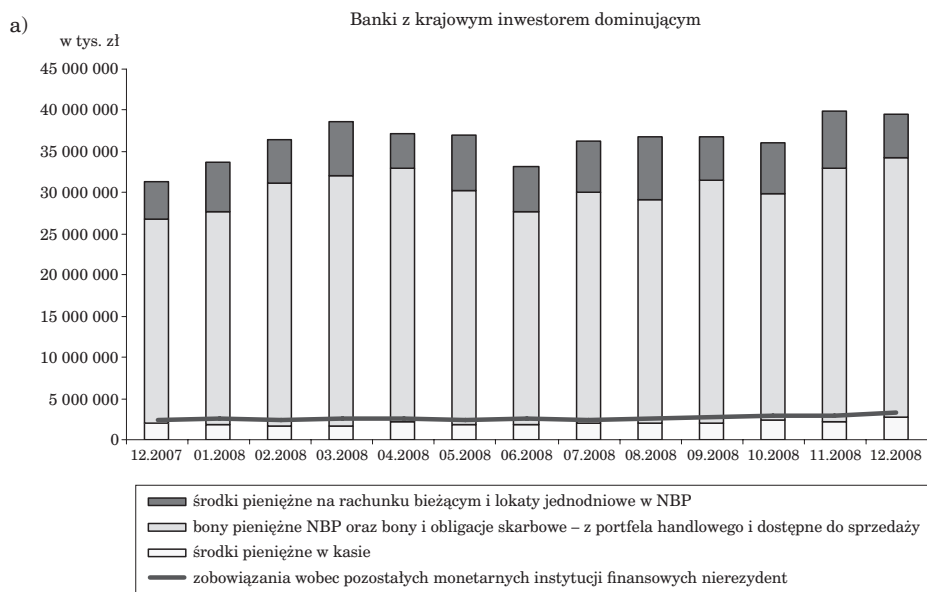
Jak wynika z wykresu 24, w przypadku banków z krajowym inwestorem dominującym, zagregowany poziom zobowiązań wobec zagranicznych pozostałych monetarnych instytucji finansowych kształtuje się na stabilnym poziomie i jest znacząco niższy od poziomu środków płynnych.

Natomiast dla banków z zagranicznym inwestorem dominującym, wymieniony poziom zobowiązań wyraźnie zwiększył się w ostatnim okresie, przy braku znaczącego wzrostu kwoty środków płynnych. Łączna analiza grupy banków z zagranicznym inwestorem dominującym nie ujawniła jeszcze potencjalnych problemów z pokryciem środkami płynnymi zobowiązań wobec zagranicznych banków,

¹⁶ Zmiany struktury oraz udziału zobowiązań wobec sektora finansowego w sumie bilansowej banków z krajowym oraz zagranicznym inwestorem dominującym zostały zaprezentowane odpowiednio w punktach 1.3.1 i 1.3.2 niniejszego opracowania.

¹⁷ W analizie pod pojęciem środków płynnych rozumiane są aktywa o najwyższej płynności, tj. środki pieniężne w kasie, bony pieniężne NBP oraz bony i obligacje skarbowe (z portfela handlowego oraz dostępne do sprzedaży) oraz środki pieniężne na rachunku bieżącym i lokaty jednodniowe w NBP.

Wykres 24. Środki płynne w bankach a zobowiązania wobec banków zagranicznych

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

jednakże w przypadku pojedynczych instytucji problem ten był już wyraźnie widoczny.

Według stanu na 31 grudnia 2008 r., 22 banki komercyjne z zagranicznym inwestorem dominującym nie byłyby w stanie pokryć swoimi środkami płynnymi środków pieniężnych wycofanych przez instytucje zagraniczne, gdyby nagle nastąpił całkowity ich odpływ. Suma bilansowa tych banków stanowiła na koniec grudnia 2008 r. 24,35% sumy bilansowej całego sektora banków komercyjnych¹⁸. W grupie tej zobowiązania wobec pozostałych monetarnych instytucji finansowych – nierezydentów przekraczały ponad 2,5-krotnie kwotę środków płynnych, co oznacza, że wycofanie środków przez instytucje zagraniczne pociągnęłoby za sobą konieczność zbycia przez te banki nie tylko środków o najwyższej płynności, ale też innych aktywów, stanowiących łącznie ok. 34% ich zagregowanej sumy bilansowej.

Z uwagi na trwający kryzys finansowy, który dotknął szczególnie mocno globalne banki, istnieje realne zagrożenie, że niektóre zagraniczne instytucje częściowo ograniczą lub całkowicie wstrzymają kredytowanie banków działających w Polsce. Może stać się tak w sytuacji, gdy instytucje te ze względu na własne problemy z płynnością będą potrzebować kapitału. Wtedy mogą one rozpocząć wycofywanie środków, odbywające się najprawdopodobniej przez odmowę przedłużenia zapadających kredytów na kolejny okres. W ostatnim czasie 7 banków, będących bezpośrednim lub pośrednim inwestorem dominującym 10 banków komercyjnych działających w Polsce, uzyskało pomoc od rządów rodzimych państw. Pomoc ta miała charakter nacjonalizacji, pożyczki lub objęcia emisji dłużnych papierów wartościowych.

Należy jednakże zwrócić uwagę na fakt, że ze względu na różne terminy zapadalności poszczególnych zobowiązań wobec zagranicznych instytucji finansowych, ewentualne wycofanie się instytucji finansowych – nierezydentów z finansowania działających w Polsce banków nie dokona się prawdopodobnie w sposób nagły. Niemniej jednak potencjalny odpływ środków zagranicznych wydaje się stanowić większe zagrożenie dla działających w Polsce banków, w dużym stopniu zależnych od zagranicznych źródeł finansowania, niż ewentualne pogarszanie się płynności na krajowym rynku międzybankowym i może się wiązać z koniecznością jeszcze bardziej aktywnego pozyskiwania depozytów klientów z sektora niefinansowego, ewentualną sprzedażą aktywów, a także zwiększoną skalą pożyczania środków od Narodowego Banku Polskiego.

¹⁸ Na koniec 2007 r. takich banków było 19, a ich udział w sumie bilansowej sektora banków komercyjnych kształtował się na poziomie 11,41%. Problem ten zarówno na koniec 2007 r., jak i na 31 grudnia 2008 r. nie dotyczył żadnego banku z krajowym inwestorem dominującym.

2.2.3. Zobowiązania wobec instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych

Udział zobowiązań wobec instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych w zobowiązaniach wobec sektora finansowego dla banków działających w Polsce zwiększył się wyraźnie pomiędzy końcem 2007 r. a końcem IV kwartału 2008 r. Dla banków z zagranicznym inwestorem dominującym był to wzrost z 8,2% do 11,0%, natomiast dla banków z krajowym inwestorem dominującym była to zmiana z 3,48% do 12,0%. Tak znaczący przyrost depozytów instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych może się wiązać z sytuacją na polskiej giełdzie oraz ze wzrostem rentowności lokat bankowych, podobnie jak w przypadku obserwowanego w ostatnich miesiącach dynamicznego przyrostu depozytów od osób prywatnych. Przy poprawieniu się koniunktury na polskim rynku kapitałowym istnieje prawdopodobieństwo, że instytucje ubezpieczeniowe i fundusze emerytalne wycofają swoje środki z banków. Niemniej jednak ze względu na stosunkowo niski poziom nominalny depozytów od tych instytucji, taka sytuacja nie powinna stanowić zagrożenia dla płynności polskiego sektora bankowego (zob. wykres 25).

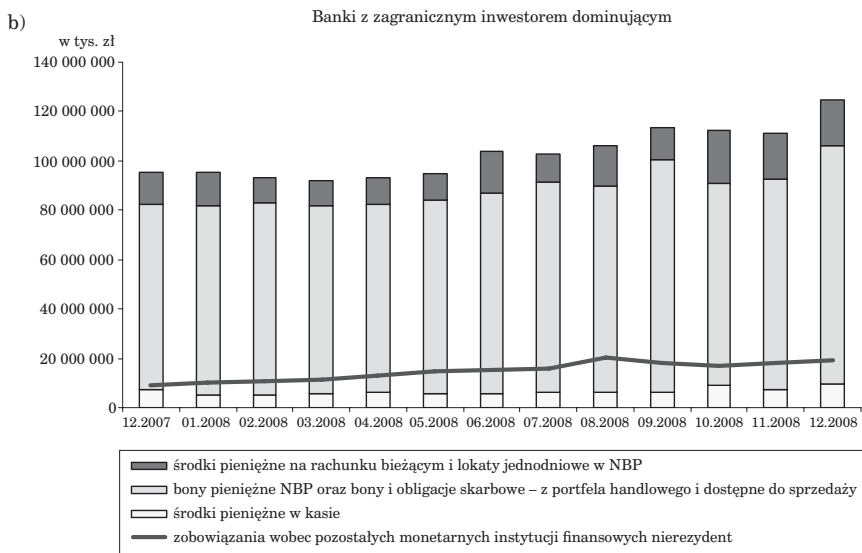
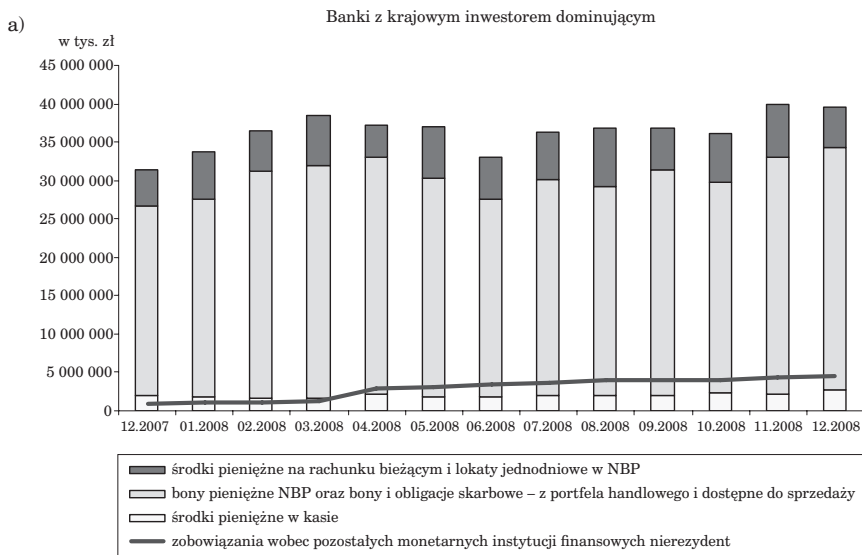
2.3. Kapitały własne

Zastosowany podział na banki z krajowym i zagranicznym inwestorem dominującym wyekspozował podstawową różnicę pomiędzy tymi grupami banków, polegającą na przeznaczaniu relatywnie mniejszych kwot zysku na zwiększenie bazy kapitałowej przez banki z zagranicznym inwestorem dominującym.

W przypadku pogorszenia się sytuacji ekonomiczno-finansowej spółek-matek banków działających w Polsce, presja na wypłatę dywidendy może być jeszcze większa niż dotychczas, co w niektórych bankach może znacząco ograniczyć tempo wzrostu bazy kapitałowej. W tabeli 1 zaprezentowano, w jakim stopniu zwiększyłyby się suma kapitałów własnych podstawowych i uzupełniających banków przy przeznaczaniu całego zysku za 2008 r. na zwiększenie kapitału zasobowego lub rezerwowego oraz, jak kształtowałyby się relacja sumy kapitałów podstawowych i uzupełniających do sumy bilansowej w sytuacji, gdyby cały zysk za 2008 r. przeznaczono na zwiększenie bazy kapitałowej oraz w sytuacji, gdyby cały zysk przeznaczono na wypłatę dywidendy.

Należy podkreślić, że podział nadwyżki bilansowej nie jest jedynym sposobem zwiększenia bazy kapitałowej, ale w sytuacji dalszych niepokojów na rynkach finansowych możliwość dokapitalizowania, np. poprzez emisję nowych akcji, stoi pod znakiem zapytania. Z jednej strony banki mogą mieć trudności w pozyskaniu nowych inwestorów, a z drugiej dotychczasowi akcjonariusze części banków sami skorzystali w ostatnich miesiącach z pomocy publicznej, co może świadczyć o ograniczonych możliwościach finansowania inwestycji w spółki zależne.

Wykres 25. Środki płynne w bankach a zobowiązania wobec instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych

Źródło: dane NBP (webis), opracowanie własne.

Tabela 1. Wynik finansowy, suma bilansowa i wybrane pozycje kapitałów własnych na 31.12.2008 r. (w tys. zł)

Wyszczególnienie	Zysk za 2008 r.	Suma kapitałów podstawowych i kapitałów uzupełniających na 31.12.2008 r.	3=(1/2)*100%	Suma bilansowa na 31.12.2008 r.	Udział w sumie bilansowej sumy kapitałów podstawowych i uzupełniających zwiększonej o	
					100% zysku	0% zysku
1	2	3	4	5	6	
Banki z krajowym inwestorem dominującym	4 512 183,00	19 240 037,00	23,45%	231 626 601,00	10,25	8,31
Banki z zagranicznym inwestorem dominującym	9 154 580,00	55 647 336,00	16,45%	697 923 058,00	9,28	7,97
Banki z zagranicznym inwestorem dominującym po wyeliminowaniu banków, które wykazały stratę za 2008 r.	9 261 844,00	55 132 143,00	16,80%	690 521 713,00	9,33	7,98

Źródło: dane NBP (webis, corep), opracowanie własne.

Ograniczenie rozbudowy bazy kapitałowej (wyplata dywidendy, brak nowych emisji akcji) może oznaczać dla wielu banków pogorszenie ich wypłacalności. Wypłacalność banków będzie zależała także od innych czynników, w tym od kierunku zmian sumy bilansowej, kształtowania się struktury bilansu oraz od wyników finansowych (w tym ewentualnych strat) generowanych przez banki.

PODSUMOWANIE

Z przeprowadzonej analizy wynika, że kryzys na międzynarodowych rynkach finansowych, a szczególnie wydarzenia ostatnich kilku miesięcy, wpłynęły na zmianę źródeł finansowania działalności bankowej.

Od momentu rozpoczęcia kryzysu do banków napłynęły znaczące kwoty depozytów od klientów indywidualnych, do czego przyczynił się zarówno odpływ środków z inwestycji obciążonych wysokim ryzykiem na rzecz inwestycji na rynkach pieniężnych, jak też wyższe oprocentowanie lokat oraz podniesienie kwoty środków gwarantowanych przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny.

Najistotniejszym źródłem finansowania, zarówno banków z krajowym, jak i zagranicznym inwestorem dominującym, pozostają depozyty od sektora niefinansowego. Z uwagi na dotychczas stabilną sytuację sektora bankowego w Polsce, a także fakt, że depozyty osób fizycznych są stosunkowo stabilnym źródłem finansowania, ryzyko wystąpienia znaczącego odpływu tych środków wydaje się stosunkowo niewielkie, a zwiększenie się ich ilości w ostatnim okresie wpłynęło na ograniczenie zagrożenia utraty płynności przez banki działające w Polsce.

Ewentualne wycofanie środków instytucji ubezpieczeniowych i funduszy emerytalnych oraz obserwowane problemy z kredytowaniem na krajowym rynku międzybankowym także nie powinny stanowić systemowego zagrożenia dla polskiego sektora bankowego.

W ciągu ostatnich miesięcy obniżył się natomiast udział środków pieniężnych pozyskiwanych z krajowego rynku międzybankowego w sumie bilansowej banków komercyjnych, co zostało częściowo zrekomensowane wzrostem udziału finansowania działalności środkami pozyskiwanymi od zagranicznych instytucji finansowych.

Najbardziej wrażliwym na zmiany, w otoczeniu makroekonomicznym oraz na rynkach finansowych, źródłem finansowania działalności bankowej wydają się obecnie środki pochodzące z transakcji z podmiotami finansowymi – nierezydentami (w tym także ze spółkami-matkami banków zagranicznych działających w Polsce). Na 31 grudnia 2008 r. do grupy banków, które w znaczącym stopniu (ponad 30% sumy bilansowej) finansowały działalność operacyjną ze środków pożyczonych od zagranicznych instytucji finansowych, należało 11 banków komercyjnych. Kłopoty finansowe zagranicznych kontrahentów mogą oznaczać, że część należności

nie zostanie spłacona, a pogorszenie płynności spółek-matek może oznaczać dla banków-córek trudności w pozyskaniu środków pieniężnych (ograniczenie akcji kredytowej) lub doprowadzić do konieczności refinansowania po wyższym koszcie (zmniejszenie rentowności działania).

Analiza wykazała, że najbardziej stabilnym źródłem finansowania działalności bankowej były kapitały własne. Ich wzrost podążał za wzrostem sumy bilansowej, na co wpływ miało m.in. przeznaczanie części zysków na zwiększenie bazy kapitałowej. W grupie banków z krajowym inwestorem dominującym na zwiększenie kapitałów własnych przekazywano relatywnie większe kwoty niż w bankach z inwestorem zagranicznym.

Marcin Gospodarowicz

LOKALNE INSTYTUCJE FINANSOWE A SYTUACJA EKONOMICZNO-SPOŁECZNA GOSPODARSTW ROLNYCH

WSTĘP

W ostatnich latach w polskim sektorze rolnym można zaobserwować procesy modernizacyjne, prowadzące do unowocześniania technik wytwórczych i przeorientowania gospodarstw rolnych na rynkowe sposoby działania. Duże znaczenie dla powodzenia tego procesu ma oddziaływanie czynnika zewnętrznego, jakim jest działalność instytucji lokalnych, rozumiana: „jako trwałe, prawne, organizacyjne i zwyczajowe uwarunkowania dla powtarzalnych ludzkich zachowań i międzyludzkich interakcji”¹.

Z punktu widzenia modernizacji gospodarstw rolniczych najistotniejsze znaczenie mają lokalne instytucje/organizacje działające w bezpośrednim otoczeniu rolnictwa².

Głównym celem prezentowanej analizy jest przedstawienie relacji między użytkownikami gospodarstw rolnych a lokalnymi instytucjami wspierającymi te gospodarstwa. Szczegółowy zakres analizy dotyczy badania efektów współpracy z organi-

¹ T. Dołęgowski, *Konkurencyjność instytucjonalna i systemowa w warunkach gospodarki globalnej*, Monografie i Opracowania nr 505, Wyd. SGH, Warszawa 2002, s. 12.

² A. Czudec, R. Kata, T. Miś i D. Zając, *Rola lokalnych instytucji w przekształcaniach rolnictwa o rozdrobnionej strukturze gospodarstw*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008, s. 32.

zaczajami należącymi do sfery rynku. W grupie tej znalazły się instytucje finansowe, tj. banki spółdzielcze i komercyjne, fundusze poręczeń kredytowych, a także inne instytucje związane ze sferą zbytu oraz instytucje ubezpieczeniowe.

Podstawą analizy był materiał statystyczny pochodzący z badań ankietowych gospodarstw rolnych uczestniczących w Polskim FADN (IERiGŻ-PIB). Badania były prowadzone od czerwca do września 2008 r. Dane statystyczne dotyczą lat 2006–2007. Uwzględniono dane pochodzące z 400 gospodarstw z całego kraju. Do analizy zjawisk społeczno-ekonomicznych wykorzystano również materiały statystyczne z Banku Danych Regionalnych GUS.

1. Instytucje działające w otoczeniu gospodarstw rolnych

Lokalne instytucje tworzą ramy i mechanizmy regulujące zachowanie użytkowników gospodarstw rolnych w procesie gospodarowania. Wpływ tych instytucji na funkcjonowanie gospodarstw rolnych ułatwia m.in.:

- ❖ szybsze dostosowanie się gospodarstw do zmieniających się warunków ekonomicznych i organizacyjnych,
- ❖ angażowanie się w efektywną działalność rynkową,
- ❖ dostęp do informacji o sytuacji na rynkach rolnych,
- ❖ obniżenie kosztów transakcyjnych.

Instytucje te przyjmują różne formy organizacyjne i mechanizmy działania, ich rola i zadania muszą być jednak dostosowane do wymogów funkcjonowania gospodarstw w gospodarce rynkowej.

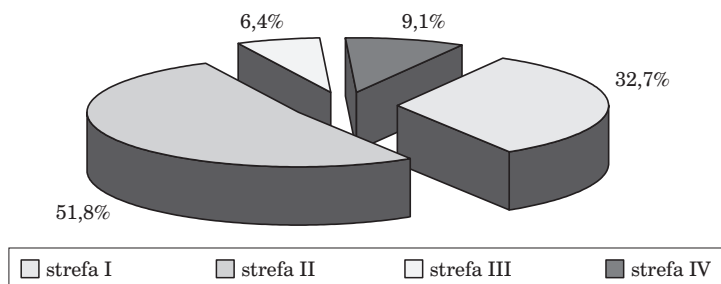
W ramach przeprowadzonego badania wyróżniono następujące sfery działalności organizacji lokalnych:

- ❖ rynku – I,
- ❖ polityki rolnej i obszarów wiejskich – II,
- ❖ społeczeństwa obywatelskiego – III,
- ❖ wdrożeń nowych technologii do produkcji – IV.

Odsetek kontaktów z instytucjami z poszczególnych sfer został zaprezentowany na wykresie 1.

Instytucje sfery rynku, najbardziej interesujące z punktu widzenia przeprowadzonej analizy, działają głównie w zaopatrzeniu i skupie, przetwórstwie rolno-spożywczym oraz obsłudze finansowej rolnictwa. Są to organizacje, z którymi rolnicy podejmują współpracę o charakterze komercyjnym, związane z zaspokojeniem określonych potrzeb wynikających z prowadzonej działalności gospodarczej.

Zbiornicze wyniki analizy wskazują, że kontakty z organizacjami sfery rynku utrzymywało przeciętnie 35% badanych gospodarstw. W grupie badanych jednostek najwięcej rolników (ponad 90%) zadeklarowało utrzymywanie kontaktów z instytucjami finansowymi – bankami spółdzielczymi i komercyjnymi. Wysoki odsetek

Wykres 1. Kontakty rolników z instytucjami w poszczególnych sferach działania instytucji w 2007 r.

Strefa I – strefa organizacja sfery rynku

Strefa II – organizacje realizujące politykę rolną i obszarów wiejskich

Strefa III – Organizacje społeczno-zawodowe (samoorganizacja)

Strefa IV – Instytucje wdrożeniowe

Źródło: badania ankietowe – obliczenia własne.

odpowiedzi pozytywnych (ponad 73%) padł również na pytanie o kontakty z instytucjami ubezpieczeniowymi.

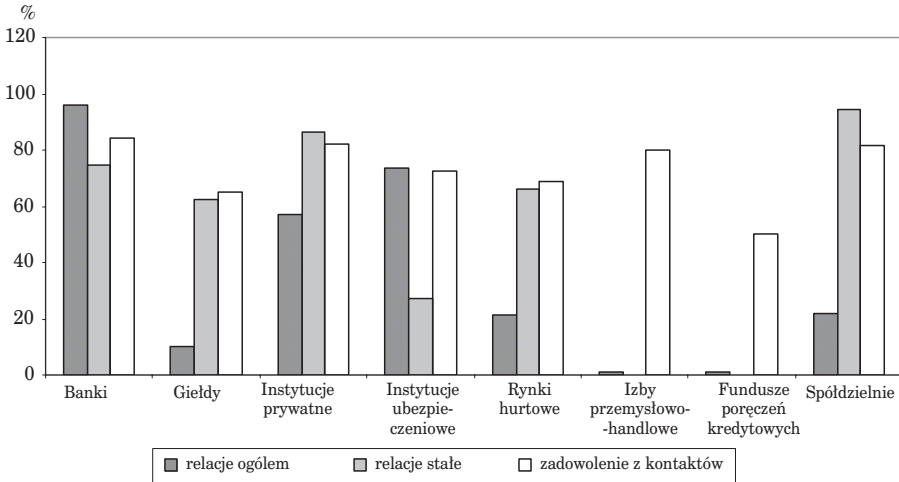
W dalszej kolejności badane gospodarstwa korzystały ze wsparcia instytucji prywatnych – działających w sferze zaopatrzenia, zbytu, przetwórstwa (ponad 57%), spółdzielni (22%), rynków hurtowych (ponad 21%) oraz giełd (1/10). Stosunkowo najmniejsze wsparcie badane gospodarstwa otrzymały ze strony instytucji odpowiedzialnych za mikrofinansowe wspomaganie rolnictwa. Jedynie 1 na 100 gospodarstw zadeklarowało korzystanie z poręczeń i innych form współpracy z samorządowymi funduszami poręczeń kredytowych. Równie nieliczne i nieistotne okazało się być wsparcie ze strony samorządów gospodarczych (izb przemysłowo-handlowych). Niecałe 2% ankietowanych rolników zadeklarowało kontakt z tymi instytucjami w ciągu lat 2004–2006.

Zbiornicze rezultaty analizy wykorzystania pomocy ze strony instytucji wsparcia rynku przedstawia wykres 2.

Dokonując charakterystyki relacji rolników z instytucjami otoczenia rynkowego, podjęto próbę ich syntetycznego ujęcia z punktu widzenia częstości kontaktów z instytucjami oraz zadowolenia z działań z punktu widzenia ankietowanych gospodarstw rolnych.

Dla ponad 74% gospodarstw korzystających z kontaktów z bankami relacje te miały charakter stały, tj. odbywały się wielokrotnie w ciągu roku, ponad 50% udziału kontaktów stałych zanotowały również giełdy, instytucje prywatne i rynki hurtowe. Prawie stu procentowa (94%) była stałość kontaktów gospodarstw ze spółdzielniami – w odróżnieniu od zakładów ubezpieczeń, gdzie wielokrotny kontakt

Wykres 2. Struktura gospodarstw według częstości relacji z instytucjami wsparcia

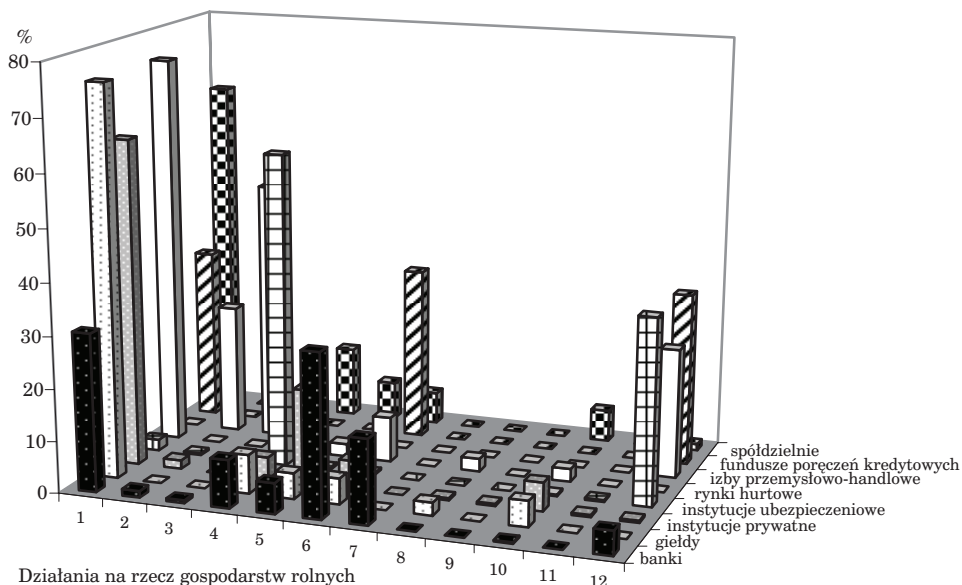
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

w ciągu roku deklarowało zaledwie 27% rolników. Proporcje te wynikają przede wszystkim ze specyfiki działalności instytucji obu typów; kontrakt ubezpieczeniowy zawierany jest na określony czas, podczas gdy współpraca ze spółdzielniami ma charakter ciągły i nieustający. Brak stałych kontaktów zadeklarowano w odniesieniu do izb przemysłowo-handlowych i funduszy poręczeń kredytowych.

Spośród rolników utrzymujących stałe kontakty z instytucjami zadowolenie z jakości tych relacji deklarowało ponad 84% respondentów kontaktujących się z bankami. Ponad 80% zadowolonych zarejestrowano również wśród rolników deklarujących kontakty ze spółdzielniami i instytucjami prywatnymi. Około 7 na 10 rolników deklarowało zadowolenie z kontaktów z giełdami, rynkami hurtowymi i instytucjami ubezpieczeniowymi.

Jednym z aspektów badania współpracy organizacji sfery rynku z gospodarstwami rolnymi była analiza korzyści, jakie rolnicy mogą osiągnąć dzięki utrzymywaniu takiej współpracy. W przypadku banków komercyjnych i spółdzielczych oczekiwanymi przez rolników efektami współpracy są korzyści związane z możliwościami zwiększenia produkcji i silniejszego powiązania gospodarstwa z rynkiem (1/3 odpowiedzi) oraz uzyskania wsparcia finansowego w różnej postaci (ponad 33% odpowiedzi). Podniesienie poziomu produkcji wymieniane było również jako główna korzyść ze współpracy z giełdami, instytucjami prywatnymi, rynkami hurtowymi i spółdzielniami. Rozkład sfer korzyści z relacji z instytucjami dla badanych gospodarstw rolnych został zaprezentowany na wykresie 3.

Wykres 3. Instytucje sfery rynku w aspekcie ich działań na rzecz gospodarstw rolnych

Obszary efektu współpracy: 1 – zwiększona produkcja, silniejsze powiązanie z rynkiem (podniesienie konkurencyjności, specjalizacja, otwarcie nowych możliwości sprzedaży produktów, sprzedaż produktów w najkorzystniejszym okresie – chłodnia), 2 – modernizacja działalności w produkcji rolnej (wspieranie produkcji ekologicznej, różnicowanie działalności, bioróżnorodność, zachowanie walorów środowiska naturalnego – wielofunkcyjność rolnictwa), 3 – uruchomienie działalności pozarolniczej, 4 – obniżenie ryzyka gospodarowania, 5 – obniżenie kosztów (zmniejszenie zużycia nakładów), 6 – uzyskanie korzyści finansowych (wsparcie z UE), 7 – zwiększenie powierzchni gospodarstwa, 8 – pogłębienie integracji z rolnikami, 9 – podniesienie kwalifikacji, nabycie nowych umiejętności, 10 – poprawa jakości produktów i uszlachetnienie produktów (np. sortowanie), 11 – poprawa stanu środowiska, 12 – poprawa warunków i bezpieczeństwa pracy.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Na podstawie wymienionych na wykresie 3 szczegółowych efektów dokonano ich dalszego grupowania, uwzględniając znaczenie w funkcjonowaniu gospodarstwa. Wydzielono trzy grupy efektów:

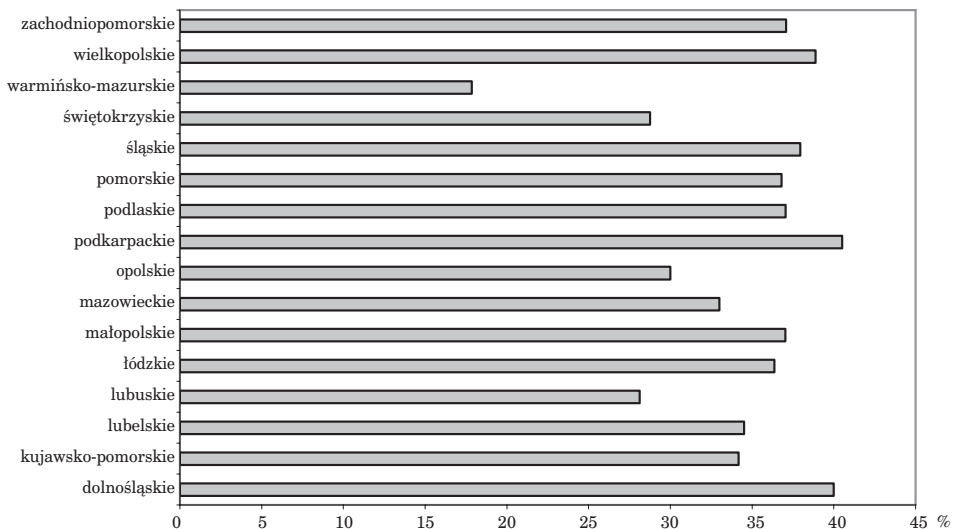
- 1) efekty rzeczowe (30,5% ogólnych wskazań): zwiększenie produkcji, silniejsze powiązanie z rynkiem, specjalizacje, otwarcie nowych możliwości sprzedaży produktów (21,0%), nowe działalności w produkcji rolnej (3,7%), uruchomienie działalności pozarolniczej (0,6%) i zwiększenie powierzchni gospodarstwa (5,2%),
- 2) efekty ekonomiczno-finansowe (34,6%): obniżenie ryzyka gospodarowania (10,2%), obniżenie kosztów (6,8%) i uzyskanie korzyści finansowych (17,6%),

3) efekty pozaekonomiczne (34,7%): pogłębienie integracji z rolnikami (7,4%), podniesienie kwalifikacji (9,4%), poprawa jakości produktów i uszlachetnienie produktów (5,8%), poprawa stanu środowiska (2,1%) i zwiększenie bezpieczeństwa pracy (10,2%).

Analiza efektów (wg przyjętych grup) współpracy z lokalnymi instytucjami wskazuje na znaczne ich zróżnicowanie, w zależności od zakresu działania instytucji. Najwięcej efektów rzeczowych wskazali rolnicy w zakresie działalności instytucji w sferze rynku (43,2% ogólnej liczby wskazań na efekty rzeczowe), efektów ekonomiczno-finansowych (57,3%) i pozaekonomicznych (62,9%) w zakresie polityki rolnictwa i obszarów wiejskich. Rolnicy wskazywali również na znaczne efekty pozaekonomiczne w zakresie działalności instytucji w sferze samoorganizacji (57,2% ogólnej liczby wskazanych efektów) i instytucji wdrożeniowych (61,4% ogólnej liczby wskazanych efektów). Wskazując w tych strefach działania na tak duży udział efektów pozaekonomicznych, rolnicy mieli na uwadze głównie poprawę jakości produktów rolnych, a także poprawę jakości czynnika ludzkiego związanego z rolnictwem.

Analiza przestrzennego wykorzystania organizacji sfery rynku (zaprezentowana na wykresie 4) wskazuje, że w 15 na 16 województw odsetek gospodarstw kontaktujących się regularnie z bankami spółdzielczymi i komercyjnymi oscyluje w przedziale 80–90%. Wyjątkiem w tym zakresie jest województwo warmińsko-mazur-

Wykres 4. Przeciętny odsetek relacji ankietowanych gospodarstw rolnych z instytucjami sfery rynku w ujęciu wojewódzkim

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

skie, w którym tylko nieco ponad połowa ankietowanych rolników deklarowała stałą współpracę z bankiem.

Całościowe ujęcie częstości kontaktów gospodarstw z instytucjami sfery rynku prezentuje wykres 4. W klasyfikacji tej przodują województwa: dolnośląskie, podkarpackie i zachodniopomorskie, w których łącznie gospodarstwa utrzymywały relacje z 4 na 10 wymienionych instytucji sfery rynku.

Najniższy odsetek wykorzystania kontaktów z instytucjami sfery rynku zanotowano w województwach: warmińsko-mazurskim i lubuskim – gospodarstwa kontaktowały się tam odpowiednio: z 2 i 3 organizacjami na 10.

2. Znaczenie lokalnych instytucji finansowych w rozwoju gospodarstw rolnych

W dalszej części opracowania pogłębiono analizę struktury kontaktów gospodarstw z instytucjami finansowymi – bankami spółdzielczymi i komercyjnymi. Były dwa główne tego powody:

- 1) częstość relacji gospodarstw z bankami jest najwyższa – ponad 95% ankietowanych jednostek zadeklarowało utrzymywanie relacji z bankami, z tego prawie $\frac{3}{4}$ utrzymuje relacje o charakterze stałym – wielokrotnie w ciągu roku,
- 2) charakter instytucji finansowych i ich rola w rozwoju obszarów wiejskich są szczególnie. Jak podkreślają badacze, istnieje dodatni związek między funkcjonowaniem systemu finansowego a długookresowym wzrostem i rozwojem ekonomicznym³. Kondycja i sprawność funkcjonowania wiejskiego systemu finansowego bezpośrednio lub pośrednio wpływa na funkcjonowanie i możliwości rozwojowe wszystkich podmiotów gospodarczych zlokalizowanych na obszarach wiejskich. Instytucje te są niezbędnym ogniwem, umożliwiającym wykorzystanie wsparcia finansowego ze środków publicznych przez lokalne społeczności (np. rolników, przedsiębiorców wiejskich czy samorządy lokalne). W ujęciu tym na podkreślenie zasługuje przede wszystkim rola bankowości w kredytowaniu przedsięwzięć inwestycyjnych w rolnictwie oraz na obszarach wiejskich. Kredytowanie rolnictwa stanowi podstawowy czynnik warunkujący jego prawidłowy rozwój oraz tworzenie bazy kapitałowej, efektywnej alokacji kapitału i stymulowania skłonności inwestycyjnych. Znaczenie kredytu w rolnictwie rośnie od momentu, gdy sektor ten musiał zacząć dostosowywać się do ogólnych trendów występujących w nowoczesnej gospodarce.

³ R. Kata, D. Zając, *Znaczenie lokalnych instytucji finansowych w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich*, Prace Naukowe Nr 39, Zrównoważony i trwały rozwój wsi i rolnictwa, [w:] M. Adamowicz (red.), *Przedsiębiorstwa i organizacje publiczne w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2006, s. 14.

Zgodnie z założeniami teoretycznymi⁴ kredyt rolniczy ma do spełnienia wiele istotnych zadań. Jako jego podstawowy cel wymienia się intensyfikację i rozwój produkcji rolnej. Dodatkowym efektem wykorzystania kapitału obcego w rolnictwie jest wzrost poziomu postępu technicznego, biologicznego i społecznego. Cechy kredytu rolniczego czynią go jednym z najbardziej elastycznych instrumentów zarządzania rolnictwem. Dzięki niemu oddziaływanie na gospodarkę rolną ma charakter przestrzenno-strukturalny, sektorowy oraz przedmiotowy, odnoszący się do poziomu, kierunków oraz struktury produkcji rolniczej. Dwa najistotniejsze z punktu widzenia gospodarstwa rolniczego produkty kredytowe to kredyt inwestycyjny i kredyt obrotowy. Pozytywnym efektem kredytu inwestycyjnego jest przyspieszenie okresu realizacji inwestycji, umożliwienie modernizacji i restrukturyzacji gospodarstw. Kredyt taki ma zazwyczaj długo- bądź średnioterminowy okres spłaty i opiewa na wysoką kwotę (od 1 mln zł wzwyż). Kredyt obrotowy ma zaś za zadanie pomóc w pełnym wykorzystaniu posiadanych przez gospodarstwo zasobów bieżących oraz umożliwia dokonywanie niezbędnych bieżących napraw i nakładów, warunkujących rozpoczęcie nowego cyklu produkcyjnego. W tym zakresie kredyty obrotowe wspomagają rozwój efektywnych podmiotów gospodarczych oraz przyczyniają się do złagodzenia okresowych niedoborów środków pieniężnych, które występują w rolnictwie bardzo często – i są związane z dużą okresowością przychodów rolniczych. W ujęciu ogólnym wśród badaczy zagadnienia istnieje konsensus co do faktu, że kapitał obcy jest niezbędnym i potrzebnym czynnikiem rozwoju rolnictwa, warunkującym podwyższanie jego efektywności i konkurencyjności, aktywizację obszarów wiejskich i wspieranie ich wielofunkcyjnego i zrównoważonego rozwoju oraz doskonalenie infrastruktury techniczno-produkcyjnej i społecznej na obszarach wiejskich. Przyczyny, dla których rolnicy decydują się na skorzystanie z tej formy finansowania, są wielorakie i można je streścić w następujących punktach:

- ❖ niewydolność dochodowa rolnictwa polegająca na niezdolności gospodarstw do reprodukcji za pomocą prostej akumulacji kapitału własnego,
- ❖ wahania dochodów na skutek sezonowości produkcji oraz czynników pozostających poza wpływem rolnika, tj. np. warunków atmosferycznych,
- ❖ istotne rozbieżności pomiędzy terminem wpływów i wydatków,
- ❖ wzrost zapotrzebowania na zakupione materiały i usługi.

Stopień wykorzystania przez rolników usług bankowych warunkują również zewnętrzne czynniki ekonomiczno-społeczne. Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej rozpoczęło proces pozyskiwania przez rolników dopłat bezpośrednich do użytków rolnych. Jednym z warunków uzyskania dostępu do tych środków finansowych stało się założenie konta (rachunku) w wybranym banku. Usługi bankowe

⁴ T. Siudek, *Bankowość spółdzielcza w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, „Wież Jutra”, Nr 12/2008, s. 6.

stają się dla rolników coraz bardziej dostępne, jednak zakres korzystania z oferty banków przez gospodarstwa rolne jest wciąż silnie zawężony, ograniczając się do rachunku bankowego i związanych z nim podstawowych usług operacyjnych. Jak pokazują badania gospodarstw w południowo-wschodniej Polsce⁵, wciąż niewielki odsetek rolników korzysta tam z produktów kredytowych. Z kredytów obrotowych korzystało 18% rolników, zaś z kredytów inwestycyjnych 13,8% rolników⁶. Na koniec 2006 r. stan zadłużenia z tytułu kredytów rolnych wykazywało 16,8% rolników, w tym z tytułu kredytów inwestycyjnych 8,9% rolników. Ponadto 4,8% rolników wykazywało także stan zadłużenia z tytułu kredytów konsumenckich. Należy podkreślić, że istotny wzrost zainteresowania rolników kredytami, zwłaszcza inwestycyjnymi, jest bezpośrednio związany z objęciem polskiego rolnictwa instrumentami finansowania WPR. Po roku 2004 prawie 60% kredytów inwestycyjnych pobieranych przez rolników to kredyty pomostowe, służące do finansowania przedsięwzięć refundowanych z programów unijnych (głównie w ramach SPO Rolny, a wcześniej SAPARD). Także część kredytów preferencyjnych z linii ARiMR, jak również komercyjnych, była pobierana przez rolników w celu współfinansowania przedsięwzięć powiązanych z absorpcją funduszy unijnych. Blisko 12% rolników korzysta także z kredytu w rachunku bieżącym. Wciąż relatywnie niewielki jest natomiast odsetek rolników korzystających z produktów depozytowych, zaś szczególnie niski z innych, bardziej wyrafinowanych produktów i usług bankowych, np. bankowości elektronicznej.

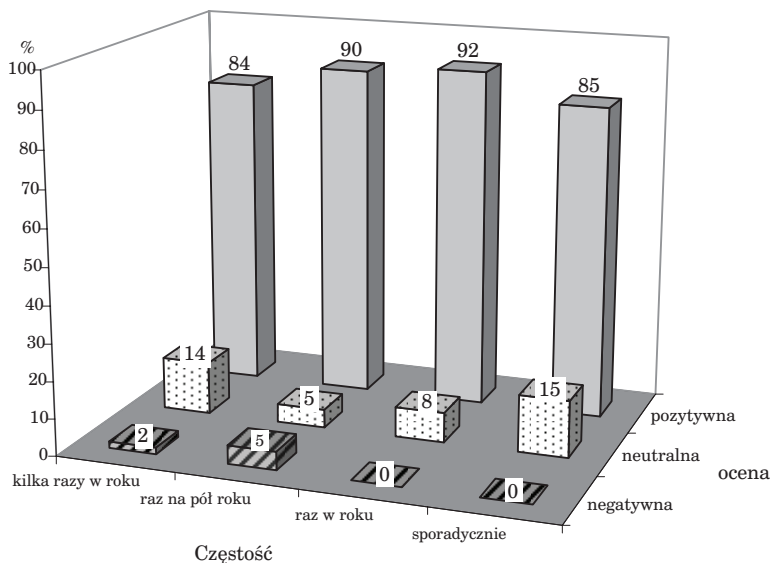
W grupie analizowanych gospodarstw 74,5% zadeklarowało utrzymywanie relacji z bankami częściej niż dwa razy w roku, 5,2% dwa razy w roku, 10% raz w roku oraz nieco ponad 10% sporadycznie, tj. mniej niż jeden raz w ciągu roku. Ogólny poziom zadowolenia z usług bankowych jest wśród badanych rolników wysoki. Na pytanie o zadowolenie z kontaktów z bankami, przeciętnie 87% respondentów podkreśliło swoją pozytywną ocenę oferowanych usług bankowych, przeciwne zdanie wyraziło niecałe 2% badanych rolników, a 11% ankietowanych nie zakreśliło żadnej odpowiedzi. Częstość kontaktów z instytucjami finansowymi jedynie w 1 przypadku rzutowała na przyznane oceny – odsetek rolników kontaktujących się maksymalnie dwa razy w roku z bankiem i wyrażających niezadowolenie z jakości oferty ponaddwukrotnie przewyższał analogiczne wielkości w innych grupach. Udział osób, które nie wyraziły swojego zdania co do oferty bankowej (ocena neutralna), był najwyższy wśród obu skrajnych grup, tj. rolników kontaktujących się z instytucjami bardzo często i sporadycznie. W obu grupach odsetek niezdecydowanych oscylował na granicy 15%.

⁵ R. Kata, *Relacje rolników z bankami po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe SGGW seria; Problemy rolnictwa światowego, tom 2 (XVII), Warszawa 2007, s. 4.

⁶ Dane te dotyczą okresu 2002–2006.

Zbiorczy obraz analizy częstotliwości kontaktów z bankami oraz stopnia zadowolenia z usług prezentuje wykres 5.

Wykres 5. Ocena relacji z bankami badanych gospodarstw według ich częstotliwości

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Ocenę relacji rolników z bankami w ankietowanej grupie gospodarstw w rozbiciu na województwa, w których zlokalizowane były gospodarstwa przedstawia tabela 1.

Z zaprezentowanych danych wynika, że najściślejsze kontakty z instytucjami finansowymi utrzymują rolnicy z województw podlaskiego i śląskiego, gdzie w niemal całej populacji relacje te mają charakter stały. 8 na 10 ankietowanych rolników utrzymuje też stałe relacje ze swoim bankiem w województwach: dolnośląskim, małopolskim, łódzkim, kujawsko-pomorskim i zachodniopomorskim. Odpowiednio niski jest w tych województwach również odsetek rolników, którzy sporadycznie kontaktują się z bankiem. Bardzo niska jest natomiast częstość kontaktów z bankami rolników z województw: opolskiego, mazowieckiego, warmińsko-mazurskiego, a szczególnie świętokrzyskiego, gdzie zaledwie co drugi z ankietowanych rolników przyznaje się do częstych kontaktów z bankami.

W województwach tych ponad $\frac{1}{4}$ gospodarstw kontaktuje się z bankami sporadycznie, tj. rzadziej niż raz w roku. W przeprowadzonym badaniu udało się ustalić pozytywną zależność pomiędzy częstością kontaktów z bankami a ogólną oceną

Tabela 1. Ocena relacji rolników z bankami w ujęciu według województw

Województwo	Częstość kontaktów z bankami				Ocena		
	kilka razy w roku	raz na pół roku	raz w roku	spordycznie	pozytywna	neutralna	negatywna
Dolnośląskie	80,0	6,7	6,7	6,7	93,3	6,7	0,0
Kujawsko-pomorskie	83,3	3,3	3,3	10,0	76,7	20,0	3,3
Lubelskie	72,0	16,0	8,0	4,0	80,0	12,0	8,0
Lubuskie	72,2	5,6	5,6	16,7	94,1	0,0	5,9
Łódzkie	81,0	0,0	4,8	14,3	90,5	9,5	0,0
Małopolskie	84,0	0,0	12,0	4,0	80,0	16,0	4,0
Mazowieckie	58,3	4,2	8,3	29,2	83,3	16,7	0,0
Opolskie	50,0	20,0	10,0	20,0	90,0	10,0	0,0
Podkarpackie	72,0	8,0	12,0	8,0	92,0	8,0	0,0
Podlaskie	92,9	0,0	7,1	0,0	96,4	3,6	0,0
Pomorskie	61,1	16,7	19,4	2,8	91,2	8,8	0,0
Śląskie	92,3	0,0	3,8	3,8	92,3	7,7	0,0
Świętokrzyskie	47,1	0,0	29,4	23,5	94,4	5,6	0,0
Warmińsko-mazurskie	50,0	12,5	12,5	25,0	100,0	0,0	0,0
Wielkopolskie	77,3	2,3	9,1	11,4	74,4	25,6	0,0
Zachodniopomorskie	80,0	0,0	10,0	10,0	66,7	30,0	3,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

oferty bankowej, określoną przez rolników. Najlepiej zostały ocenione banki w województwach: dolnośląskim, lubuskim i podlaskim, również w województwach o niskim odsetku kontaktów stałych – świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim akceptacja usług przekraczała 95% korzystających. Najgorzej swoje kontakty z bankami oceniali rolnicy z województw: kujawsko-pomorskiego, lubuskiego, lubelskiego i zachodniopomorskiego.

3. Wykorzystanie usług bankowych a ekonomiczne charakterystyki gospodarstw

Biorąc pod uwagę katalog potencjalnych korzyści, jakie literatura przedmiotu przypisuje działalności instytucji finansowych na terenach wiejskich, jak również efekty współpracy, jakich oczekują ankietowani rolnicy dzięki swoim kontaktom z bankami, kolejny etap analizy został poświęcony kwantyfikacji wpływu korzystania z usług bankowych na ekonomiczne charakterystyki gospodarstw, jak również czynników ekonomicznych, demograficznych, społecznych oraz mających charakter organizacyjny, których nasilenie mogło przyczynić się do zróżnicowania częstości kontaktów gospodarstw z bankami, a także oceny jakości tych kontaktów.

Literatura przedmiotu kładzie podstawowy nacisk na rolę banku jako dostawcy kapitału dla gospodarstwa i podmiotu finansującego jego działalność inwestycyjną. Wyniki prezentowanych badań ankietowych wskazują, że rolnicy oczekują od kontaktów z bankami przede wszystkim korzyści związanych ze zwiększeniem produkcji, silniejszym powiązaniem z rynkiem, podniesieniem konkurencyjności, otwarciem nowych możliwości sprzedaży produktów, uzyskaniem nowych opcji finansowych oraz zwiększeniem powierzchni gospodarstwa. Z tego względu analiza charakterystyk gospodarstwa dotyczyła w pierwszym rzędzie wpływu relacji z bankami na siłę ekonomiczną gospodarstwa – mierzoną wielkością ESU, wielkością użytków rolnych, a także wielkością produkcji, dochodu netto i inwestycji – zarówno w ujęciu bezwzględnym, jak i w odniesieniu do nakładów pracy oraz liczby zatrudnionych w gospodarstwie.

Rezultaty analizy (zaprezentowane w tabeli 2) wskazują na istotne różnice charakterystyk ekonomicznych gospodarstw utrzymujących relacje z bankami w stosunku do gospodarstw, które nie korzystają z usług bankowych. Gospodarstwa korzystające z usług banków komercyjnych i spółdzielczych mają średnio wyższą zasobność w użytki rolne, większy dochód netto i wyższą wartość produkcji w ujęciu zarówno bezwzględnym, jak i relatywnym. Gospodarstwa utrzymujące relacje z bankami charakteryzuje również wyższa skłonność do inwestycji niż gospodarstwa nie utrzymujące relacji z bankami. Tylko w odniesieniu do wskaźnika siły ekonomicznej (ESU) zanotowano przewagę gospodarstw niekorzystających z usług bankowych – wynika ona jednak prawdopodobnie ze stosunkowo małej liczebności tej grupy kontrolnej.

Aby potwierdzić wyniki badania opisowego w celu określenia istotności różnic poziomu wskaźników ekonomicznych gospodarstw dla grup, które korzystały i nie korzystały z usług banków, przeprowadzono analizę ANOVA (nieparametryczny test równości średnich). Na poziomie istotności 10% analiza wariancji pozwoliła na odrzucenie hipotezy zerowej jedynie w przypadku wielkości użytków rolnych (wartość statystyki F 2,44, przy $p = 0,064$) oraz poziomu produkcji w odniesieniu do łącznej liczby godzin pracowanych w gospodarstwie (statystyka F 2,287, przy

Tabela 2. Przeciętne wartości charakterystyk ekonomicznych gospodarstwa, w zależności od wykorzystania częstości relacji z bankami

Relacja z bankami	ESU	UR	D/h zł/godz	D/p zł/prac.	P/h zł/godz	P/p zł/prac.	I/h zł/godz	I/p zł/prac.
Nie korzysta	28,9	23,2	15,3	35 212,5	40,7	95 256,5	19,2	44 412,4
Korzysta	15,9	55,5	20,0	48 094,7	52,6	126 491,4	19,0	38 380,6
Kilka razy w roku	18,2	60,4	21,4	50 916,0	56,0	133 208,0	20,2	38 161,3
Raz na pół roku	7,6	53,9	19,5	50 675,2	50,5	130 970,1	18,9	45 345,8
Raz w roku	7,6	38,8	17,1	39 179,5	44,7	104 279,3	14,0	34 414,8
Sporadycznie	12,7	40,5	13,6	36 313,8	39,0	100 417,6	16,1	40 476,4

D/h (P/h) – dochód netto (wartość produkcji) na sumę nakładów pracy (w godzinach)

D/p – dochód netto (wartość produkcji) na liczbę zatrudnionych

I/h – inwestycje na sumę nakładów (w godzinach)

I/p – inwestycje na liczbę zatrudnionych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

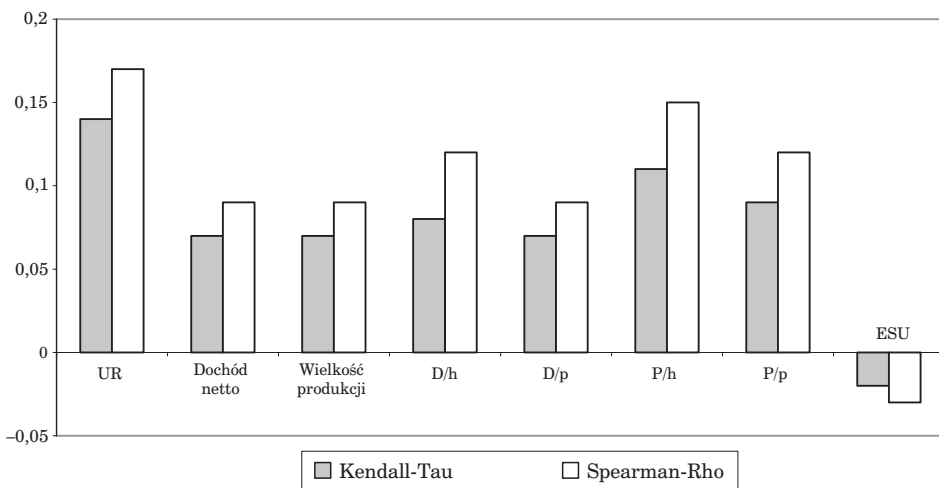
$p = 0,079$). Dla pozostałych cech ekonomicznych gospodarstwa przeprowadzona analiza ilościowa nie wykazała istotnych statystycznie różnic pomiędzy wartościami średnich w grupach jednostek, które korzystały i nie korzystały z usług instytucji finansowych. W dalszej kolejności podjęto również próbę weryfikacji statystycznej hipotezy o wpływie częstości kontaktów z instytucjami finansowymi na wielkości ekonomiczne charakteryzujące badane gospodarstwa. Wyniki badania ANOVA dla gospodarstw korzystających z usług finansowych banków kilka razy w roku, raz na pół roku, raz w roku i sporadycznie wskazują na istnienie statystycznie istotnej różnicy średnich wartości użytków rolnych, poziomu inwestycji oraz wielkości produkcji w odniesieniu do nakładów pracy w grupach jednostek deklarujących bardzo bliskie (kilka razy w roku) i bardzo rzadkie (sporadyczne) relacje z bankami.

Podstawą do stwierdzenia różnic średnich w poszczególnych grupach gospodarstw były wartości testów post-hoc porównań wielokrotnych Scheffe⁷. Według nich można przyjąć hipotezę o dodatniej zależności pomiędzy częstością kontaktów z bankami a ekonomicznym poziomem rozwoju gospodarstwa. Średnie wielkości areалу użytków rolnych, wartości produkcji i dochodu netto (w ujęciu bezwzględ-

⁷ Testy post-hoc – jeżeli analiza wariancji wykaże istotne różnice pomiędzy rozpatrywanymi grupami, należy przeprowadzić dalsze testy, mające odpowiedzieć na pytanie, które z porównywanych populacji są odpowiedzialne za odrzucenie hipotezy zerowej.

nym i relatywnym) oraz inwestycji rosną stopniowo wraz z przejściem między grupami jednostek o coraz wyższej częstotliwości relacji z instytucjami finansowymi. Aby potwierdzić zaobserwowany trend, przeprowadzono dodatkowo analizę korelacji (w ujęciu wskaźników T-Kendalla i P-Spearmana) pomiędzy częstotliwością relacji z bankami a cechami ekonomicznymi gospodarstwa. Wyniki analizy prezentuje wykres 6.

Wykres 6. Analiza korelacji częstotliwości wykorzystania usług bankowych i charakterystyk ekonomicznych gospodarstwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych.

Dla wszystkich badanych charakterystyk gospodarstwa związek częstotliwości relacji i wskaźników ekonomicznych był dodatni (w przedziale 10–20%) i istotny statystycznie. Jedynym wyjątkiem jest wskaźnik siły ekonomicznej gospodarstwa ESU – gdzie stwierdzona zależność miała kierunek ujemny i nie była istotna statystycznie. Jednym z celów przeprowadzonego badania było również ustalenie czynników mających potencjalny wpływ na fakt korzystania z usług bankowych i ich częstotliwość.

W odniesieniu do charakterystyk demograficznych, ekonomicznych i społecznych gospodarstw, które mogły potencjalnie warunkować fakt i częstotliwość kontaktów z instytucjami finansowymi, pod uwagę wzięto poziom wykształcenie kierowników gospodarstw (odsetek osób posiadających wykształcenie co najmniej średnie), wiek i wykształcenie kierunkowe (rolnicze) kierowników, dostęp do

Internetu w gospodarstwie, wykorzystanie środków pomocowych w latach 2004–2006 oraz zamiar skorzystania z programów ROW w latach 2007–2013, a także formę sprzedaży produktów rolniczych preferowaną przez gospodarstwo (możliwe warianty odpowiedzi przewidywały: sprzedaż jednorazową doraźną, sprzedaż jednorazową powtarzalną, sprzedaż w ramach interwencji państwowej, sprzedaż jednorazową standaryzowaną oraz współpracę długookresową). Zbiorcze charakterystyki wymienionych cech gospodarstw prezentuje tabela 3. Analiza wyliczonych wartości wskazuje, że kontakty z bankami utrzymywali na ogół rolnicy młodszy, lepiej wykształceni (zarówno w odniesieniu do wykształcenia ogólnego, jak i specjalistycznego), prowadzący gospodarstwa mające dostęp do Internetu, korzystający z pomocy w ramach PROW 2004–2006 i deklarujący zamiar skorzystania z tej pomocy w przyszłym okresie programowania. Szczególnie ta ostatnia cecha odróżnia w sposób istotny gospodarstwa korzystające z usług banków (84% odpowiedzi potwierdzających zamiar wykorzystania środków PROW w latach 2007–2013) oraz te, które kontaktów z instytucjami nie utrzymują (jedynie 35% pozytywnych odpowiedzi). Podobna skala rozbieżności wskaźników dla obu grup gospodarstw została zaobserwowana w odniesieniu do wskaźnika wyboru formy sprzedaży w postaci współpracy długookresowej. Proporcje na korzyść gospodarstw utrzymujących relacje z bankami wynoszą tu 45% do 19%. W przypadku częstości relacji z bankami trudno zauważyć jakikolwiek przeważający trend w zachowaniu cech gospodarstwa. Jednoznaczne wskazanie na np. rosnący udział rolników legitymujących się co najmniej średnim wykształceniem bądź przynależnych do grupy osób znajdujących się w wieku produkcyjnym wraz ze zwiększaniem się częstości kontaktów z instytucjami finansowymi nie jest możliwe. Opisowa analiza charakterystyk gospodarstw nie ujawniła zatem istotnych zależności statystycznych. Biorąc to pod uwagę, podjęto próbę estymacji modelu logitowego o binarnej zmiennej zależnej (korzysta bądź nie korzysta z usług bankowych), którego celem była statystyczna weryfikacja cech gospodarstwa odpowiedzialnych za zróżnicowanie kontaktów z bankami (tj. za fakt ich podjęcia bądź niepodjęcia). Zmienne objaśniające w modelu stanowił zbiór charakterystyk gospodarstwa opisany powyżej. Obliczony model wykazał jedynie marginalną istotność statystyczną – statystyka Hosmera-Lemeshow na poziomie 0,89, przy $p = 0,76$, wskaźnik adjusted-R² na poziomie 0,12, zaś jedyną charakterystyką gospodarstwa, która istotnie statystycznie wpłynęła na zróżnicowanie prawdopodobieństwa podjęcia przez gospodarstwo współpracy z bankami, był wskaźnik chęci skorzystania ze środków PROW na lata 2007–2013. Fakt zadeklarowania chęci skorzystania z programów pomocy UE podnosił prawdopodobieństwo wejścia w relacje z bankami o 12%.

PODSUMOWANIE

Reasumując, można wysnuć następujące konkluzje dotyczące kontaktów gospodarstw z lokalnymi instytucjami pochodzącymi z grupy organizacji wspierania rynku.

1. Najistotniejsze relacje w tej grupie instytucji – zarówno w ujęciu ilościowym, jak i w odniesieniu do zadowolenia z jakości usług/relacji – zachodzą pomiędzy gospodarstwami a bankami.
2. Oczekiwane rezultaty kontaktów dotyczą przede wszystkim poprawy sytuacji finansowej gospodarstwa i łatwiejszego dostępu do źródeł finansowania.
3. Wyniki przeprowadzonych badań ankietowych wskazują, że gospodarstwa korzystające z usług bankowych mają przeciętnie większą powierzchnię użytków rolnych oraz wyższy poziom produkcji.
4. Czynnikiem w największym stopniu warunkującym chęć podjęcia kontaktów z bankiem było w badanej próbie gospodarstw wykorzystanie środków pomocowych z UE.

Bibliografia

Czudec A., Kata R., Miś T., Zając D., *Rola lokalnych instytucji w przekształcaniach rolnictwa o rozdrobnionej strukturze gospodarstw*, Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2008.

Dołęgowski T., *Konkurencyjność instytucjonalna i systemowa w warunkach gospodarki globalnej*, Monografie i Opracowania nr 505, Wyd. SGH, Warszawa 2002.

Gajowiak D., Malinowski P., *Rola banków spółdzielczych w wielofunkcyjnym rozwoju obszarów wiejskich*, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego, Katedra Polityki Agrarnej i Marketingu, Prace Naukowe nr 39: *Zrównoważony i trwały rozwój wsi i rolnictwa*.

Kata R., Zając D., *Znaczenie lokalnych instytucji finansowych w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich*, Prace Naukowe nr 39: *Zrównoważony i trwały rozwój wsi i rolnictwa*, [w:] M. Adamowicz (red.), *Przedsiębiorstwa i organizacje publiczne w zrównoważonym rozwoju obszarów wiejskich*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2006.

Kata R., *Relacje rolników z bankami po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej*, Zeszyty Naukowe SGGW, seria: Problemy rolnictwa światowego, t. 2 (XVII), Warszawa 2007.

Siudek T., *Bankowość spółdzielcza w rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce*, „Wieś Jutra”, nr 12/2008.

WPLYW WPROWADZENIA EURO W POLSCE NA FUNKCJONOWANIE BANKOWEGO FUNDUSZU GWARANCYJNEGO

WSTĘP

Realizacja przyjętego przez Radę Ministrów w IV kwartale 2008 r. harmonogramu przystąpienia Polski do grupy państw obszaru jednowalutowego w ramach Unii Gospodarczo-Walutowej na początku przyszłej dekady¹ oznacza, że po spełnieniu kryteriów konwergencji złoty zostanie zastąpiony przez wspólną walutę europejską.

¹ W dniu 28 października 2008 r. Rada Ministrów przyjęła ogólny harmonogram wdrożenia w Polsce wspólnej waluty, nazwany „Mapą drogową przyjęcia euro przez Polskę”. Harmonogram zakłada wprowadzenie euro w Polsce 1 stycznia 2012 r., przy czym przygotowania do przyjęcia euro odbywać się będą w ramach czterech głównych etapów.

Etap I – opracowanie przez rząd RP „Narodowego Planu Wprowadzania Euro w Polsce”, przygotowanie do włączenia złotego do mechanizmu ERM II i rozpoczęcie procedury zmiany Konstytucji RP

Etap II – prace legislacyjne związane z wprowadzeniem euro, zawarcie porozumienia z sektorem bankowym i detalicznym, dotyczącego niestosowania nieuczciwych praktyk cenowych oraz włączenie złotego do mechanizmu ERM II.

Etap III – obowiązywanie podwójnej prezentacji cen, produkcja monet z polską stroną narodową i dostosowanie bankomatów oraz terminali płatniczych, a także kampania informacyjna.

Etap IV – wprowadzenie euro do obiegu, nadzorowanie wycofywania złotego i kontynuacja kampanii informacyjnej.

W konsekwencji dojdzie do zasadniczych zmian w funkcjonowaniu rynku finansowego w Polsce, gdyż aktualne kompetencje NBP w zakresie definiowania celów oraz określania narzędzi kształtowania podaży pieniądza zostaną przekazane na szczebel unijny, tj. do Europejskiego Banku Centralnego. Wprowadzenie euro w Polsce będzie miało także zasadniczy wpływ na funkcjonowanie Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w aspekcie realizowania ustawowych funkcji w polskim sektorze bankowym w wymiarze działalności gwarancyjnej i pomocowej, a także będzie oddziaływać na strategię inwestycyjną Funduszu.

Należy podkreślić, że ustawa o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym², definiując zakres zadań i rodzaj kompetencji Funduszu, przyjmuje za walutę referencyjną zarówno złoty, jak i euro. Dlatego też znaczenie jednolitej waluty europejskiej w dotychczasowym funkcjonowaniu Funduszu jest wysokie, o czym świadczy fakt wykorzystania euro m.in. do definiowania limitu środków gwarantowanych, czy określenia procedur związanych z zatwierdzaniem wniosków pożyczkowych banków. Tym samym, Bankowy Fundusz Gwarancyjny w wielu wymiarach swojej działalności funkcjonuje *de facto* w systemie dwuwalutowym. Stan ten ma zasadnicze konsekwencje dla identyfikacji znaczenia wpływu wprowadzenia euro w Polsce na przyszłą działalność Funduszu.

Wobec powyższych przesłanek, podstawowym celem niniejszego opracowania jest dokonanie wstępnej analizy potencjalnego wpływu akcesji Polski do Unii Gospodarczo-Walutowej na działalność Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w obszarze działalności gwarancyjnej, pomocowej, a także inwestycyjnej. Tak określönemu celowi podporządkowana jest struktura niniejszego opracowania.

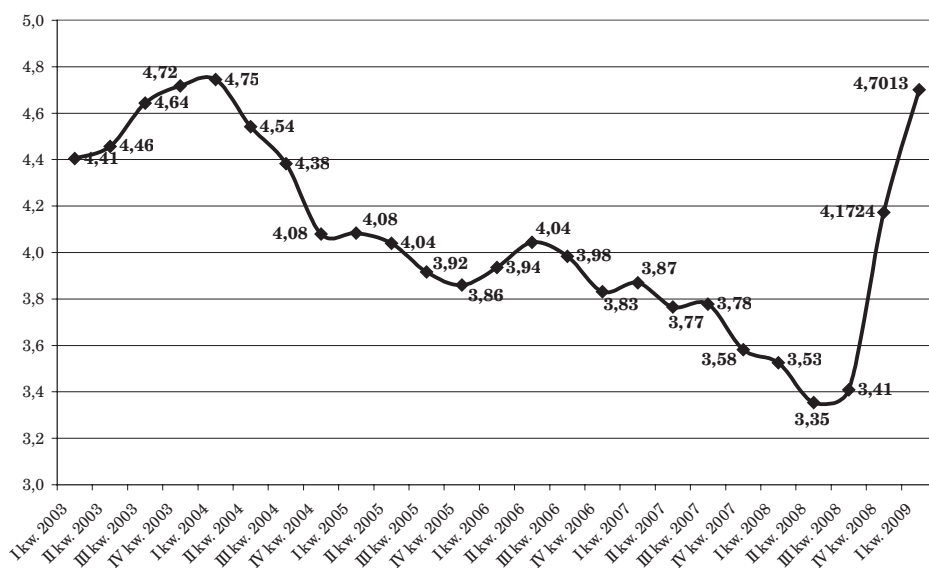
1. Główne aspekty wpływu wprowadzenia euro na działalność gwarancyjną Funduszu

Zastąpienie w Polsce waluty krajowej przez wspólną walutę europejską wyeliminuje aktualną ekspozycję deponentów na ryzyko walutowe w ramach systemu gwarancji. Przejawem takiego ryzyka jest duże znaczenie wahań wartości kursu euro/złoty dla określenia efektywnej skali ochrony depozytów klientów sektora bankowego. Biorąc pod uwagę fakt, że aktualnie ponad 95% oszczędności deponentów w bankach jest przechowywanych w złotych, a limit gwarancji jest zdefiniowany w walucie obcej (tj. euro), efektywna skala ochrony depozytów podlega dziennym fluktuacjom wynikającym ze zmian wartości złotego wobec euro. W przypadku umacniania się wartości waluty krajowej skala gwarancji depozytów w złotych obniża się, a przy realizacji scenariusza przeciwnego wzrasta.

² Tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 474 z późn. zm.

Należy podkreślić, że m.in. akcesja do Unii Europejskiej w 2004 r. przełożyła się na wzrost wiarygodności inwestycyjnej Polski na arenie międzynarodowej, co znalazło odzwierciedlenie w średnioterminowym trendzie sukcesywnego umocnienia złotego do początku III kwartału 2008 r. Natomiast po tym okresie, pod wpływem zjawisk związanych z międzynarodowym kryzysem finansowym, wartość złotego zaczęła gwałtownie spadać na rynku walutowym (zob. wykres 1). Z punktu widzenia ochrony interesów deponentów oznaczało to materializację zarówno negatywnych, jak i pozytywnych aspektów ryzyka walutowego w zakresie efektywnej skali ochrony depozytów, prowadząc do wysokiej jej fluktuacji w ramach systemu gwarancji Funduszu.

Wykres 1. Wartość kursu euro w złotych według średniego kursu NBP

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych NBP (dane na koniec okresu).

Oceniając wpływ ryzyka walutowego na efektywny zakres gwarancji depozytów w Polsce, należy określić dwa okresy wyróżnione ze względu na kierunek oddziaływania rynku walutowego na system gwarantowania depozytów w Polsce, tj. od 2004 r. do końca II kwartału 2008 r. oraz od początku III kwartału 2008 r. do końca I kwartału 2009 r.³

³ Do 27 listopada 2008 r. obowiązywał w Polsce limit gwarancji 22 500 tys. euro, przy czym depozyty o wartości do 1000 euro było objęte pełnymi gwarancjami, a kwota depozytów powyżej

W pierwszym z wymienionych okresów uwzględnienie kursów skrajnych pary waluty euro/złoty sprawia, że efektywna wartość gwarantowanych środków w 100% obniżyła się o 1 400 zł, a w przypadku kwot gwarantowanych w 90% efektywna wartość gwarancji spadła o 31 500 zł. W konsekwencji, obniżenie wartości środków gwarantowanych o blisko 30% w czteroletnim okresie trendu spadku wartości euro względem złotego należy ocenić jako wysoce negatywny wynik ekspozycji deponentów w Polsce na ryzyko kursowe w tym okresie, przy czym pełne jego konsekwencje ponosili m.in. nieprofesjonalni uczestnicy rynku bankowego. Jednocześnie w analizowanym okresie wartość oszczędności polskich gospodarstw domowych ulokowanych w postaci depozytów w bankach wzrosła o blisko 100 mld zł (tj. 48%) do poziomu ponad 315 mld zł⁴. Tym samym, zwiększenie wartości oszczędności gospodarstw domowych w sektorze bankowym, przy jednoczesnym spadku realnej ochrony systemu gwarancji, nie sprzyjałoby budowaniu poczucia bezpieczeństwa wśród deponentów w Polsce, szczególnie w przypadku potencjalnego wystąpienia istotnych zagrożeń związanych z ryzykiem systemowym.

W drugim z wyróżnionych okresów szybki spadek wartości złotego wobec euro sprawił, że zakres efektywnej ochrony depozytów uległ diametralnemu przewartościowaniu na korzyść deponentów. Wzrost wartości euro wyrażonej w złotych do 4,70 przyczynił się do dużego wzrostu efektywnej wartości depozytów objętych gwarancjami z nowym limitem na poziomie 50 tys. euro (tj. o 64 500 zł), co w sytuacji zjawisk kryzysowych na rynkach finansowych sprzyjało budowania zaufania deponentów do banków. Warto także podkreślić, iż w tym okresie nastąpił też istotny przyrost wartości oszczędności gospodarstw domowych w sektorze bankowym, osiągając stan 355 mld zł na koniec marca br.⁵

Podobnie jak deponenci, również Bankowy Fundusz Gwarancyjny w ramach działalności gwarancyjnej jest narażony na ryzyko walutowe, gdyż wysokość składek uczestników systemu obowiązkowych gwarancji w Polsce jest określana w złotych, a w przypadku ewentualnego uruchomienia procedury wypłat kalkulacje kwot gwarantowanych są realizowane według limitu określonego w euro. Tym samym zmiany wartości euro/złoty na rynku walutowym w Polsce mają bezpośredni wpływ na wartość wskaźnika pokrycia Funduszu.

W analogicznych kategoriach należy ocenić fakt ponaddwukrotnego podwyższenia limitu gwarancji (tj. do 50 tys. euro), obowiązującego od 28 listopada 2008

1000 euro, ale nie wyższa niż 22 500 tys. euro, była gwarantowana w 90% Natomiast w wyniku nowelizacji ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym z dnia 23 października 2008 r. (Dz.U. Nr 209, poz. 1315) od 28 listopada 2008 r. obowiązuje podwyższony limit gwarancji środków zgromadzonych w banku przez jednego deponenta do 50 tys. euro. Środki te podlegają 100% gwarancji.

⁴ Dane na podstawie statystyki należności monetarnych instytucji finansowych od sektorów krajowych, źródło: Narodowy Bank Polski.

⁵ *Ibidem*.

r. na mocy znowelizowanej Ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym. Wyższy limit środków gwarantowanych oznacza bowiem wzrost ekspozycji deponentów i Funduszu na ryzyko związane z fluktuacją wartości waluty krajowej wobec euro. Jednakże jest to zależność o ujemnej korelacji, ponieważ obserwowany od III kwartału 2008 r. duży spadek wartości złotego wobec euro jest korzystny dla deponentów z punktu widzenia efektywnej skali gwarancji, ale z perspektywy działalności Funduszu trend ten należało ocenić negatywnie, gdyż wzrost wartości euro prowadzi do obniżenia wskaźnika pokrycia.

Powyższa analiza wpływu kursu euro/złoty na działalność gwarancyjną wskazuje, że kurs walutowy jest czynnikiem egzogenicznym i bezpośrednio wpływającym na efektywną skalę środków gwarantowanych oraz poziomu wskaźnika pokrycia. Dlatego też wprowadzenie jednej waluty, zarówno w wymiarze referencyjnym, jak i rozliczeniowym, do systemu obowiązkowego gwarantowania depozytów w Polsce należy ocenić jako działanie korzystne z punktu widzenia ochrony interesów deponentów, jak i działalności gwarancyjnej Funduszu.

Inny aspekt ryzyka walutowego występuje w sytuacji uruchomienia procedury wypłat w następstwie upadłości banku. W dniu zawieszenia działalności banku przez Komisję Nadzoru Finansowego rozpoczyna się okres niedostępności środków, w trakcie którego, bank nie obsługuje swoich zobowiązań wobec deponentów. Natomiast wartość środków gwarantowanych, które stanowią podstawę roszczenia deponenta wobec Zarządcy/Syndyka (a następnie Funduszu), jest wyznaczana w złotych na podstawie limitu gwarancji określonego według średniego kursu euro w NBP w późniejszym terminie, tj. w dniu spełnienia warunku gwarancji, a więc ogłoszenia przez sąd upadłości banku. Oznacza to, że w okresie pomiędzy dniem niedostępności środków a dniem ogłoszenia upadłości banku wartość gwarantowanych środków deponenta może ulec zmianie. Tym samym wypłacona w złotych wartość depozytów z tytułu gwarancji może obniżyć się na niekorzyść deponenta. Oczywiście dychotomiczna natura ryzyka walutowego oznacza także wystąpienie potencjalnych korzyści dla deponentów w sytuacji spadku wartości złotego w okresie między dniem niedostępności środków a dniem spełniania warunków gwarancji.

Wprowadzenie euro w Polsce oznacza też zwiększenie przejrzystości i zrozumiałości zasad gwarantowania dla beneficjentów tego systemu, gdyż wyeliminuje konieczność przewalutowania limitu gwarancji. Ma to szczególnie istotne znaczenie dla deponentów indywidualnych, którzy aktualnie bardzo często nie są w stanie samodzielnie określić dokładnej wartości oszczędności gwarantowanych przez Fundusz⁶. W tym celu muszą dysponować aktualnymi danymi w zakresie średnich kursów walut, ogłaszanych przez NBP na dany dzień roboczy. Występu-

⁶ Warto podkreślić, że trudność w precyzyjnym i szybkim identyfikowaniu kwoty gwarantowanej przez deponentów jest związana z zasadami organizacji całego systemu gwarancji w Polsce (m.in. definicja deponenta, zakres wyłączeń). Jednakże, z racji określonej tematyki niniejsze-

jąca obecnie dwuwalutowość w procedurach kalkulacji i wypłat środków gwarantowanych wymaga od deponentów umiejętności przeprowadzenia samodzielnych obliczeń.

Wykorzystanie wyłącznie euro w systemie gwarancji ma więc również ważny wymiar praktyczny, jak i psychologiczny. W przypadku otrzymywania wynagrodzenia w euro i zarządzania wydatkami w tej walucie należy oczekiwać, że stan taki będzie sprzyjać podejmowaniu przez gospodarstwa domowe bardziej świadomych decyzji w zakresie zarządzania własnymi środkami już na etapie dokonywania oszczędności. Tym samym dla określenia wysokości środków gwarantowanych deponenci nie będą musieli dysponować wiedzą o zasadach i mechanizmach rynku walutowego, a cały system będzie w praktyce bardziej zrozumiały.

Posługiwanie się euro jako walutą rozliczeniową w życiu codziennym będzie oznaczać też lepsze zrozumienie znaczenia limitu gwarancji BFG dla szerokiego kręgu klientów indywidualnych, co ułatwi jego porównanie z limitami innych systemów gwarantowania w poszczególnych krajach członkowskich Unii Europejskiej. Fakt ten może wpłynąć na wzrost publicznej percepcji skali różnic pomiędzy limitami gwarancji definiowanymi przez różne systemy gwarantowania, którym podlegają banki i oddziały instytucji kredytowych w Polsce. Należy więc oczekiwać, że rosnąca zdolność indywidualnej oceny atrakcyjności limitu gwarancji wpłynie na postrzegany przez klientów stopień bezpieczeństwa depozytów w bankach i oddziałach instytucji kredytowych.

Wstąpienie Polski do Unii Gospodarczo-Walutowej oznacza potrzebę dokonania wcześniejszej analizy podstawy naliczania funduszu ochrony środków gwarantowanych w kontekście podstawy rezerwy obowiązkowej stosowanej przez Europejski Bank Centralny.

2. Główne aspekty wpływu wprowadzenia euro na działalność pomocową Funduszu

W przypadku działalności pomocowej Funduszu wprowadzenie euro zmniejszy czasochłonność procedur i będzie prowadzić do uproszczenia czynności ze względu na brak konieczności uwzględniania kursu walutowego przy procedowaniu nad wnioskami pożyczkowymi. Zgodnie z § 25 ust. 2 pkt 2 Statutu Funduszu w procedurze rozpatrywania wniosku o udzielenie pomocy finansowej podmiotom objętym systemem gwarantowania wymagana jest uchwała Zarządu Funduszu, po uprzednim uzyskaniu opinii Rady Funduszu, w przypadku pożyczek o znacznej wartości

go opracowania, podjęty nurt rozważań koncentruje się wyłącznie na analizie ryzyka walutowego.

minimalnej zdefiniowanej w euro (tj. powyżej 6 mln euro z funduszu pomocowego i 2 mln euro z funduszu restrukturyzacji banków spółdzielczych).

Do wyliczenia kwoty tych pożyczek stosuje się kurs średni ogłaszany przez Narodowy Bank Polski, obowiązujący w dniu wystąpienia Zarządu do Rady Funduszu, bądź w dniu podjęcia uchwały o udzieleniu pożyczki w przypadku, gdy opinia Rady nie jest wymagana. Na etapie opracowywania wniosków nie jest możliwe dokładne zdefiniowanie kursu waluty na określony w statucie Funduszu dzień w przyszłości. W praktyce oznacza to posługiwanie się tzw. kursem granicznym i powtórne przeliczanie kwoty pożyczki w dniu wystąpienia Zarządu do Rady Funduszu lub w dniu podjęcia uchwały przez Zarząd. Wprowadzanie euro będzie oznaczać brak konieczności rozliczania pożyczek złotych według kursu walutowego na dany dzień, co przyczyni się do zmniejszenia wpływu ryzyka operacyjnego w działalności Funduszu i podniesienia efektywności czynności związanych z rozpatrywaniem wniosków w ramach działalności pomocowej.

Wprowadzenie euro wpłynie również na funkcjonowanie Funduszu w zakresie zmiany skali maksymalnej wartości zwrotnej pomocy finansowej, dostępnej dla banków z tytułu działalności pomocowej. Artykuł 20 ust. 3 Ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym stanowi, że wysokość wnioskowanej pomocy nie może być wyższa niż maksymalna kwota liczona jako suma środków gwarantowanych na rachunkach deponentów banku⁷. Natomiast w przypadkach wniosku o udzielenie pomocy finansowej w celu przejęcia lub połączenia z innym bankiem, limit pomocy określa suma środków gwarantowanych na rachunkach deponentów w banku przejmowanym. W wyniku akcesji Polski do Unii Gospodarczo-Walutowej wysokość środków pomocowych Funduszu dla poszczególnych beneficjentów zostanie określona limitem denominowanym w euro. Oznacza to, że wartość maksymalnej pomocy, jaką bank będzie mógł potencjalnie uzyskać z Funduszu, będzie uzależniona od nieodwołalnego i sztywnego kursu wymiany złotego na euro. Wysoki kurs wymiany obniży wartość środków pomocowych, możliwych do uzyskania przez poszczególnych beneficjentów. W sytuacji odwrotnej, limit środków dostępnych dla banków w ramach działalności pomocowej Funduszu wzrośnie.

Członkostwo Polski w Unii Gospodarczo-Walutowej będzie oznaczać także konieczność zmiany zasad udzielania pomocy bankom przez Fundusz, z uwagi na zastąpienie instrumentów polityki pieniężnej Narodowego Banku Polskiego analogicznymi instrumentami Europejskiego Banku Centralnego.

⁷ Tekst jednolity Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 474 z późn. zm.

3. Główne aspekty wpływu wprowadzenia euro na działalność inwestycyjną Funduszu

Omawiając bieżące zarządzanie aktywami, należy zwrócić uwagę, że Fundusz inwestuje wolne środki wyłącznie w papiery wartościowe denominowane w złotych polskich i z tego względu ryzyko walutowe w tym aspekcie działalności Funduszu obecnie nie występuje. W perspektywie członkostwa Polski w Unii Gospodarczo-Walutowej warto jednak rozważyć, czy nie należy dokonać stopniowej modyfikacji strategii poprzez wprowadzenie do portfela inwestycyjnego papierów wartościowych denominowanych w euro. Dla przyjęcia lub odrzucenia tego postulatu trzeba rozważyć argumenty prawne i ekonomiczne.

Odnosząc się do przesłanek prawnych, należy wskazać art. 16 ust. 3 Ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym⁸ który określa, że „Fundusz może nabywać jedynie papiery wartościowe emitowane, poręczone lub gwarantowane przez Skarb Państwa lub Narodowy Bank Polski, jak również jednostki uczestnictwa funduszy rynku pieniężnego, o których mowa w art. 178 ustawy z dnia 27 maja 2004 r. o funduszach inwestycyjnych”. Zapis ten oznacza, że Fundusz może nabywać papiery wartościowe lub jednostki uczestnictwa denominowane w walucie obcej, o ile są emitowane lub oferowane odpowiednio przez Skarb Państwa, NBP lub fundusze inwestycyjne rynku pieniężnego. Przesłanki prawne, niezbędne dla modyfikacji strategii inwestycyjnej Funduszu, są więc spełnione. Jednocześnie można rozważyć zgłoszenie propozycji rozszerzenia w art. 16 ust. 3 Ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym zakresu możliwości dokonywania inwestycji w instrumenty finansowe emitowane, poręczone lub gwarantowane przez rządy lub banki centralne państw członkowskich Unii Gospodarczo-Walutowej lub Europejski Bank Centralny.

Analizując przesłanki ekonomiczne, należy wziąć pod uwagę nie tylko bezpieczeństwo aktywów Funduszu zainwestowanych w wymienione papiery wartościowe, ale także stopień ekspozycji inwestycji Funduszu na inne kategorie ryzyka. W przypadku takich instytucji, jak Skarb Państwa, czy Narodowy Bank Polski, ryzyko niewypłacalności kontrahenta jest bardzo małe. Jednocześnie warto rozważyć aspekt ryzyka płynności wpływający na poziom rentowności inwestycji. Ryzyko takie jest związane z możliwością zakończenia inwestycji w każdym momencie, przy każdej wielkości transakcji, bez istotnego obniżenia ceny transakcji wobec ceny emisyjnej, a więc według tzw. ceny godziwej (ang. *fair price*). Ze względu na fakt, że wartość emisji obligacji skarbowych w euro jest relatywnie bardzo niska, papiery te cechują się znacznie niższą płynnością niż obligacje złotowe, a więc takie inwestycje obciążone są wyższym stopniem prawdopodobieństwa materializacji wymienionych tu zagrożeń. Występowanie ryzyka płynności na rynku skarbowych papierów warto-

⁸ *Ibidem*.

ściowych nominowanych w euro nie sprzyja więc dokonywaniu przez Fundusz takich inwestycji.

Warto też podkreślić, że aktualne włączenie instrumentów finansowych, nominowanych w euro do portfela inwestycyjnego Funduszu, oznacza konieczność uwzględnienia czynności związanych z zarządzaniem ryzykiem walutowym na bazie tego portfela przed datą wprowadzania euro. W konsekwencji, o ile w zakresie przesłanek prawnych nie występują ograniczenia w obszarze rozszerzenia inwestycji wolnych środków Funduszu również o instrumenty finansowe denominowane w euro, to jednak z punktu widzenia ekonomicznego takie działanie zwiększyłoby ekspozycję na ryzyko rynkowe.

W przypadku zarządzania aktywami szczególnie ważny aspekt wiąże się z przyszłym określeniem sztywnego kursu wymiany złotego na euro w końcowym etapie uczestniczenia Polski w systemie ERM II (tj. według aktualnego harmonogramu – w połowie 2011 r.). Kurs ten będzie wyznaczać całkowitą wartość aktywów Funduszu nominowanych w euro. Generalnie, im niższy będzie kurs wymiany, tym większa będzie wartość aktywów Funduszu w euro, co będzie miało istotny wpływ na zmiany poziomu wskaźnika pokrycia po wstąpieniu Polski do Unii Gospodarczo-Walutowej.

W zakresie działalności inwestycyjnej Funduszu należy oczekiwać, że nastąpi modyfikacja procedur wynikających z zastąpienia instrumentów polityki pieniężnej NBP na rzecz instrumentów Europejskiego Banku Centralnego. Zmiana ta będzie miała wpływ na wysokość rynkowych stóp procentowych, które bezpośrednio określają poziomy stóp rentowności skarbowych papierów dłużnych. Oczekiwane zmniejszenie rentowności skarbowych instrumentów wartościowych w następstwie uczestnictwa Polski w obszarze jednowalutowym (w wyniku obniżenia ryzyka inwestycyjnego kraju na międzynarodowych rynkach finansowych) może oznaczać obniżenie wartości wyniku finansowego uzyskanego aktualnie przez Fundusz na zarządzaniu wolnymi aktywami.

PODSUMOWANIE

Wyniki powyższej analizy pozwalają stwierdzić, że wskutek przystąpienia Polski do Unii Gospodarczo-Walutowej zostanie wyeliminowany istotny czynnik ryzyka walutowego, którego potencjalne negatywne konsekwencje aktualnie ponoszą zarówno Fundusz, jak i jego beneficjenci. Jednocześnie zastąpienie złotego przez euro wpłynie na wysokość wskaźnika pokrycia oraz stworzy konieczność wprowadzenia modyfikacji w strategii lokowania wolnych środków Funduszu w następstwie systemowych zmian na rynku instrumentów dłużnych w Polsce.

Analizą i ewentualną zmianą powinny zostać objęte także zasady udzielania pomocy i naliczania funduszu ochrony środków gwarantowanych, z uwagi na zastąpienie

instrumentów Narodowego Banku Polskiego analogicznymi instrumentami Europejskiego Banku Centralnego.

Należy podkreślić, że oddziaływanie euro na działalność Funduszu będzie miało charakter kompleksowy i wielowymiarowy. Metodyczne zarządzanie procesem implementacji niezbędnych działań dostosowawczych w wymiarze wszystkich jednostek struktury organizacyjnej BFG stanowi podstawową przesłankę dla zachowania wysokiej zdolności Funduszu do realizowania ustawowych funkcji w ramach działalności operacyjnej. Trzeba bowiem pamiętać, że wdrożenie euro do działalności Funduszu będzie kosztowniejsze i trudniejsze do realizacji, jeżeli prace dostosowawcze zostaną odsunięte na ostatnią chwilę i nie będą poprzedzone odpowiednim zaplanowaniem szczegółowego harmonogramu działań.

Bibliografia

Nowelizacja ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym z dnia 23 października 2008 r. (Dz.U. Nr 209, poz. 1315).

Mapa drogowa przyjęcia euro przez Polskę – materiał informacyjny, Ministerstwo Finansów, Warszawa, październik 2008 r.

Należności monetarnych instytucji finansowych od sektorów krajowych Narodowy Bank Polski, kwiecień 2009 r.

PODSTAWOWE ZASADY GWARANTOWANIA DEPOZYTÓW W SYSTEMIE SŁOWACKIM

WSTĘP

Dyrektywa 94/19/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 1994 r. w sprawie systemów gwarantowania depozytów nałożyła na kraje członkowskie Unii Europejskiej obowiązek utworzenia i uznania na swoim terytorium jednego lub kilku systemów gwarantowania środków pieniężnych gromadzonych w instytucjach kredytowych. Wspomniana Dyrektywa¹ w szczególności formułuje generalne zasady gwarantowania depozytów, w tym takie zagadnienia, jak przynależność do systemu, zakres ochrony oraz warunki i terminy ubiegania się klientów o wypłatę świadczeń gwarancyjnych.

Niniejsze opracowanie prezentuje sposób wdrożenia przepisów Dyrektywy 94/19/WE i 2009/14/WE na Słowacji. Najważniejsze cechy systemu omówiono w podziale na następujące zagadnienia: informacje ogólne o systemie, zakres gwarancji (w tym wyłączenia podmiotowe i przedmiotowe spod gwarancji), wysokość gwarancji oraz procedura wypłat świadczeń gwarancyjnych. Ponadto wskazano regulacje upadłościowe, mające zastosowanie dla instytucji kredytowych na Słowacji. Przedstawiono również, w jaki sposób zostały zdefiniowane w danym państwie

¹ Wybrane postanowienia Dyrektywy zostały znowelizowane na mocy dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 marca 2009 r. zmieniającej dyrektywę 94/19/WE w sprawie systemów gwarancji depozytów w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu wypłaty 2009/14/WE, OJ L 68/3, 13.03.2009.

obowiązki informacyjne instytucji kredytowych wobec ich klientów, wynikające z przynależności tych instytucji do systemu gwarantowania. Tabela zamykająca opracowanie porównuje w sposób syntetyczny najważniejsze cechy słowackiego i polskiego systemu gwarantowania depozytów.

1. Informacje ogólne o systemie

Fundusz Ochrony Depozytów (*Fond Ochrany Vkladov*) został utworzony na podstawie ustawy nr 118 z 20 marca 1996 r. o ochronie depozytów zgromadzonych w bankach i zmianie innych ustaw z późniejszymi zmianami (*Zákon o Ochrane Vkladov a o Zmene a Doplnení Niektorých Zákonov*), zwanej dalej Ustawą. Słowacka instytucja gwarancyjna nie jest funduszem państwowym w rozumieniu odrębnych przepisów i nie jest finansowana z budżetu państwa.

Organami Funduszu są:

- ❖ Zarząd – w skład którego wchodzi 7 członków, z których 3 reprezentuje banki, a po 2 członków jest powoływanych przez Prezesa Narodowego Banku Słowacji oraz Ministra Finansów. Do obowiązków Zarządu należy m.in. zatwierdzanie statutu, budżetu, sprawozdań finansowych, raportu rocznego, wydawanie decyzji dotyczących wysokości opłat, wydawanie decyzji o rozpoczęciu wypłat dla deponentów,
- ❖ Zarząd Wykonawczy – w skład którego wchodzi 3 członków powoływanych przez Zarząd Funduszu, odpowiadający za codzienne działania Funduszu,
- ❖ Rada Nadzorcza – jej skład jest analogiczny do składu Zarządu Funduszu, tj. 7 członków, z których 3 reprezentuje banki, a po 2 członków jest powoływanych przez Prezesa Narodowego Banku Słowacji oraz Ministra Finansów. Głównym zadaniem Rady Nadzorczej jest nadzór nad działalnością i efektywnością Funduszu, Zarządu Funduszu oraz Zarządu Wykonawczego. Rada Nadzorcza przedkłada Zarządowi oraz Prezesowi Narodowego Banku Słowacji sprawozdania kwartalne. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości powiadamia o nich Zarząd oraz Prezesa banku centralnego w terminie 3 dni od ich stwierdzenia.

Kadencja wszystkich organów trwa 4 lata.

Fundusz podlega nadzorowi Narodowego Banku Słowacji w zakresie zgodności z Ustawą. Prezes banku centralnego, w ramach nadzoru, w przypadku stwierdzenia, że zadania Funduszu są wykonywane z naruszeniem prawa, może zażądać usunięcia nieprawidłowości w wyznaczonym terminie lub dymisji członka władz Funduszu odpowiedzialnego za powstanie tej nieprawidłowości.

Instytucjami członkowskimi są banki oraz towarzystwa budowlane, działające na podstawie licencji wydanej przez Narodowy Bank Słowacji. Obowiązek przynależności do Funduszu powstaje w dniu przyjęcia przez wymienione instytucje

pierwszego depozytu, który jest objęty gwarancjami zgodnie z Ustawą. Członkostwo oddziałów instytucji spoza Unii Europejskiej jest obowiązkowe w sytuacji, gdy depozyty zgromadzone na terytorium Słowacji nie są objęte ochroną systemu gwarantowania depozytów kraju macierzystego lub, jeśli słowacki limit gwarancyjny jest wyższy niż limit obowiązujący dla systemu kraju macierzystego. Wówczas oddział przystępuje do systemu słowackiego w celu pokrycia różnicy w wysokościach limitu gwarancyjnego.

W przypadku oddziałów instytucji kredytowych, które uzyskały licencję w państwach członkowskich UE, przynależność do systemu słowackiego jest fakultatywna. Mogą one przystąpić do systemu słowackiego, jeśli wysokość lub zakres gwarancji oferowanych przez system słowacki przewyższa gwarancje obowiązujące w systemie ich państwa macierzystego (dopełnienie gwarancji). W tym celu Ustawa nakłada obowiązek podpisania stosownej umowy pomiędzy Funduszem, systemem gwarantowania depozytów kraju macierzystego oraz bankiem, którego oddział chce dopełnić gwarancje w systemie słowackim.

Fundusz może nakładać na instytucje członkowskie 3 rodzaje opłat:

- 1) opłatę wstępną, w wysokości 1 mln koron słowackich², wnoszoną jednorazowo przez banki w momencie przystąpienia do Funduszu,
- 2) opłatę roczną, jednakową dla wszystkich banków, ustaloną na dany rok najpóźniej do 20 grudnia roku poprzedniego. Stawka oscyluje pomiędzy 0,1% a 0,75% depozytów objętych gwarancjami, według średniego stanu z ostatniego kwartału poprzedzającego termin wniesienia opłaty. Płatność jest dokonywana kwartalnie. W latach, w których Fundusz spłaca kredyt zaciągnięty na wypłaty świadczeń gwarancyjnych, stawka opłaty rocznej wynosi minimum 0,35% lub, po pisemnym zatwierdzeniu przez Narodowy Bank Słowacji, 0,2%. W latach, w których Fundusz nie spłaca zaciągniętego kredytu na wypłaty, ale nie został osiągnięty poziom funduszu docelowego w wysokości 1,5% depozytów objętych gwarancjami, stawka wynosi 0,2%,
- 3) opłatę specjalną w wysokości od 0,1% do 1% depozytów objętych gwarancjami, według średniego stanu z ostatniego kwartału poprzedzającego termin wniesienia opłaty – mającą na celu uzupełnienie środków finansowych Funduszu, w szczególności przeznaczonych na wypłaty świadczeń gwarancyjnych dla deponentów lub spłatę kredytu zaciągniętego na poczet wypłat świadczeń gwarancyjnych.

² W znowelizowanym tekście Ustawy (art. 6 ust. 1) opublikowanym na stronie internetowej Funduszu nadal wymieniona jest kwota opłaty wstępnej w koronach słowackich, a nie euro, które stało się prawnym środkiem płatniczym na Słowacji od 1 stycznia 2009 r. Przyjmując ustalony kurs przeliczeniowy, tj. 1 euro = 30,1260 SKK, kwota opłaty wstępnej wyniosłaby ok. 33 200 euro.

2. Prawo upadłościowe

W słowackim systemie prawnym podstawowym aktem regulującym kwestie związane z upadłością podmiotów gospodarczych jest ustawa nr 7/2005 o upadłości i reorganizacji (*Zákon č. 7/2005 Z. z. o konkurze a reštrukturalizácii*), która zastąpiła od 1 stycznia 2006 r. ustawę nr 328/1991 o upadłości i postępowaniu ugodowym (*Zákonom č. 328/1991 Zb. o konkurze a vyrovnaní*).

Głównym celem obecnie obowiązujących przepisów jest sprawiedliwy podział majątku dłużnika pomiędzy wierzycieli. Postępowanie upadłościowe jest prowadzone przez Ministerstwo Sprawiedliwości. Zgodnie z przepisami wyróżnia się jego 2 fazy:

- 1) rozpoczęcie procesu upadłościowego,
- 2) ogłoszenie upadłości, wraz z którym rozpoczyna się faktyczne postępowanie.

Upadłość uznaje się za skutecznie ogłoszoną wraz z opublikowaniem zarządzenia sądu w dzienniku gospodarczym (*Obchodný vestník*). Wierzyciele są zobowiązani zgłosić swoje roszczenia i przedłożyć niezbędną dokumentację syndykowi oraz sądowi w terminie 45 dni od dnia ogłoszenia upadłości.

3. Zakres gwarancji depozytów

Gwarancje obejmują wierzytelności z tytułu depozytów imiennych oraz depozytów notarialnych, spełniające wymogi odnośnie do identyfikacji wierzyciela, określone w Ustawie, tj. w przypadku osób fizycznych: imię, nazwisko, numer osobowy lub datę urodzenia, stały adres zamieszkania; a w przypadku osób prawnych: zarejestrowaną nazwę oraz numer identyfikacyjny wpisu do rejestru handlowego.

Gwarancjami objęte są depozyty wraz z odsetkami naliczonymi do dnia decyzji o niedostępności depozytów, ogłoszonej przez bank centralny lub ogłoszenia upadłości banku przez sąd.

3.1. Wyłączenia podmiotowe

Zgodnie z art. 3 ust. 3 i 4 spod gwarancji systemu słowackiego są wyłączone depozyty następujących podmiotów:

- ❖ banków,
- ❖ funduszy inwestycyjnych,
- ❖ instytucji pieniądza elektronicznego,
- ❖ instytucji pośrednictwa finansowego,
- ❖ operatora systemu płatniczego i innych uczestników systemu płatniczego,
- ❖ krajowego depozytu papierów wartościowych i innych uczestników systemu płatniczego i rozliczeniowego instrumentów inwestycyjnych,

- ❖ giełdy papierów wartościowych,
- ❖ giełd towarowych,
- ❖ towarzystw funduszy inwestycyjnych,
- ❖ firm ubezpieczeniowych i reasekuracyjnych,
- ❖ funduszy emerytalnych,
- ❖ firm świadczących usługi pocztowe,
- ❖ osób prawnych prowadzących loterie pieniężne,
- ❖ Słowackiego Banku Eksportowo-Importowego,
- ❖ Skarbu Państwa, funduszy państwowych oraz urzędów administracji centralnej,
- ❖ władz regionalnych, samorządowych, lokalnych,
- ❖ osób prawnych powołanych do życia na mocy ustawy, a niewymienionych powyżej,
- ❖ dyrektorów oraz osób zajmujących kierownicze stanowiska w bankach oraz ich krewnych,
- ❖ osób posiadających co najmniej 5% praw do kapitału banku lub innej instytucji należącej do tej samej grupy, co bank,
- ❖ audytorów banku lub innej instytucji należącej do tej samej grupy, co bank,
- ❖ instytucji należących do tej samej grupy kapitałowej, co bank,
- ❖ dużych firm nieuprawnionych do sporządzania uproszczonych sprawozdań finansowych.

3.2. Wyłączenia przedmiotowe

Wyłączeniu podlegają także:

- ❖ depozyty, które – zgodnie z wyrokiem sądu – pochodzą z transakcji związanych z praniem pieniędzy,
- ❖ depozyty nieimienne,
- ❖ fundusze własne banków,
- ❖ certyfikaty inwestycyjne,
- ❖ papiery wartościowe notowane na giełdzie,
- ❖ instrumenty finansowe,
- ❖ obligacje, weksle, czeki.

4. Wysokość gwarancji depozytów

Od 1 listopada 2008 r., na mocy nowelizacji Ustawy dokonanej w odpowiedzi na kryzys na międzynarodowych rynkach finansowych, depozyty objęte gwarancjami systemu słowackiego są gwarantowane w pełnej wysokości. Do 31 października 2008 r. poziom gwarancji wynosił 22,222 tys. euro i był stosowany 10% udział własny deponenta, co oznaczało, że maksymalna wypłata z systemu słowackiego

wynosiła równowartość 20 tys. euro. Gwarancje w pełnej wysokości zostały zapisane w prawie na czas nieokreślony.

Przy obliczaniu kwoty świadczenia gwarancyjnego brana jest pod uwagę całość wierzitelności deponenta wobec banku, niezależnie od liczby posiadanych rachunków, waluty i miejsca ich prowadzenia. Ponadto dokonywana jest kompensacja należności deponenta wraz z jego zobowiązaniami wobec banku.

W przypadku rachunku wspólnego każdy ze współposiadaczy jest traktowany jako odrębny deponent. O ile umowa rachunku nie stanowi inaczej, wypłata świadczeń gwarancyjnych następuje w równych kwotach dla każdego ze współposiadaczy rachunku.

5. Procedura wypłat kwot gwarantowanych

W przypadku, gdy bank nie jest w stanie wypełnić swoich zobowiązań z tytułu depozytów w ciągu 48 godzin, mimo wykorzystania wszystkich możliwych dostępnych funduszy, łącznie z minimum wymaganego kapitału, zawiadamia o tym fakcie Narodowy Bank Słowacji oraz Fundusz najpóźniej następnego dnia roboczego. Jeśli Narodowy Bank Słowacji wyznaczył kuratora banku o wymienionych tu okolicznościach zawiadamia kurator.

Następnie w ciągu 3 dni od daty otrzymania takiego zawiadomienia lub po powzięciu takich informacji, na podstawie własnego dochodzenia oraz po stwierdzeniu trwałego braku płynności, Narodowy Bank Słowacji ogłasza niedostępność depozytów.

W terminie 5 dni od dnia otrzymania przez Fundusz pisemnego zawiadomienia z Narodowego Banku Słowacji o ogłoszeniu niedostępności depozytów lub decyzji sądu o rozpoczęciu postępowania upadłościowego w odniesieniu do banku lub oddziału banku zagranicznego Fundusz podejmuje decyzję co do terminu, miejsca oraz sposobu realizacji wypłat świadczeń gwarancyjnych. Następnie Fundusz zawiadamia, bez zbędnej zwłoki, o wypłatach świadczeń gwarancyjnych bank lub administratora.

Wypłaty świadczeń gwarancyjnych następują w terminie 3 miesiące od dnia, w którym depozyty stały się niedostępne. W szczególnych przypadkach powyższy termin może zostać wydłużony na wniosek Funduszu przez Narodowy Bank Słowacji trzykrotnie, każdorazowo maksymalnie o 3 miesiące.

Świadczenie gwarancyjne wypłacane jest w euro, bez względu na to, w jakiej walucie nominowane są depozyty. Do obliczeń stosuje się średnie kursy wymiany walut, opublikowane przez Europejski Bank Centralny lub Narodowy Bank Słowacji³

³ Odpowiednio do kompetencji określonych w art. 12 ust. 1 Protokołu ustanawiającego Statut Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego, tj. w przy-

w dniu rozpoczęcia wypłat świadczeń gwarancyjnych. Kwota należnego świadczenia gwarancyjnego powinna zostać zaokrąglona do pełnych eurocentów. Wypłaty na rzecz deponentów mogą zostać zrealizowane w imieniu Funduszu przez jeden z banków członkowskich, na wcześniej ustalonych warunkach.

Roszczenia deponentów z tytułu gwarancji depozytów przedawniają się po upływie 3 lat od daty ogłoszenia niedostępności depozytów.

6. Obowiązki informacyjne

Banki objęte gwarancjami systemu słowackiego są obowiązane do opublikowania na stronie internetowej i umieszczenia w miejscu ogólnie dostępnym w placówce banku informacji w języku słowackim o zasadach funkcjonowania obowiązkowego systemu gwarantowania depozytów, w szczególności dotyczących procedury wypłat świadczeń gwarancyjnych.

Zgodnie z art. 4 ust. 8 informacje o poziomie i zakresie gwarancji oferowanych przez system gwarantowania nie mogą być wykorzystywane w celach promocyjnych. Zakaz ten dotyczy także informacji odnoszących się do różnic w zakresie i poziomie gwarancji w krajach członkowskich UE. Ponadto na oddziały instytucji kredytowych z państw członkowskich UE, które przystąpiły do systemu słowackiego w celu dopełnienia gwarancji, został nałożony obowiązek dotyczący opublikowania na stronie internetowej i udostępnienia w placówkach oddziału informacji w języku słowackim, dotyczącej zasad systemu gwarantowania depozytów w kraju macierzystym, a szczególnie procedury wypłat świadczeń gwarancyjnych.

PODSUMOWANIE

Celem systemów gwarantowania jest zarówno ochrona poszczególnych deponentów, jak i stabilność całego sektora bankowego. Dyrektywy 94/19/WE i 2009/14/WE wyznaczają ramy konstrukcji i zadań tych systemów, nie wprowadzając jednak całkowicie jednolitych rozwiązań. Stąd istniejące zróżnicowanie systemów gwarantowania pomiędzy krajami członkowskimi Unii Europejskiej, w tym również między krajami sąsiedzkimi, co widać na przykładzie Słowacji i Polski.

padku kursów walut publikowanych codziennie przez Europejski Bank Centralny stosuje się kurs EBC, a w pozostałych przypadkach kurs opublikowany przez Narodowy Bank Słowacji.

Tabela 1. Syntetyczne porównanie cech polskiego i słowackiego systemu gwarantowania depozytów

	Polski system gwarantowania depozytów	Słowacki system gwarantowania depozytów
Limity gwarancyjne	50 000 EUR w 100%	Brak ograniczenia w stosunku do depozytów objętych gwarancjami
Maksymalna wypłata	50 000 EUR	Pełna kwota depozytu objętego gwarancjami
Kompensacja z zobowiązaniami	tak	tak
Wyłączenia spod gwarancji		
Instytucje finansowe wskazane w art. 4 (5) Dyrektywy 2006/48/EC	tak	tak
Firmy ubezpieczeniowe	tak	tak
Rząd i administracja centralna	tak	tak
Władze samorządowe	nie	tak
Banki	tak	tak
Fundusze inwestycyjne	tak	tak
Fundusze emerytalne	tak	tak
Kadra zarządzająca	tak	tak
Akcjonariusze banku	tak	tak
Bliscy osób odpowiedzialnych	nie	tak
Inne przedsiębiorstwa w tej samej grupie	nie	tak
Podmioty nieuprawnione do sporządzania uproszczonych sprawozdań finansowych	tak	tak
Depozyty niezmiennie	tak	tak
Depozyty przyjmowane na indywidualnych warunkach, które przyczyniły się do upadłości banku	nie	nie
Dłużne papiery wartościowe emitowane przez bank	tak	tak
Depozyty inne niż w walutach EOG	nie	nie
Depozyty związane z praniem pieniędzy	tak	tak

Źródło: opracowanie własne.

Bibliografia

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 11 marca 2009 r. zmieniająca dyrektywę 94/19/WE w sprawie systemów gwarancji depozytów w odniesieniu do poziomu gwarancji oraz terminu wypłaty 2009/14/WE, OJ L 68/3, 13.03.2009.

Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady z 30 maja 1994 r. dotycząca systemów gwarantowania środków pieniężnych (94/19/WE), OJ L 135, 31.5.1994.

Act No. 483/2001 Coll. dated 5 October 2001 on banks and on changes and the amendment of certain acts (Slovakia).

Act No. 118/1996 Coll. dated 20 March 1996 on the protection of bank deposits and amending certain other laws with further amendments (Slovakia).

Ustawa z dnia 14 grudnia 1994 r. o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 474 z późn. zm.).